

Adrienne Rich

KADINDAN DOĞMA

Deneyim ve Kurum Olarak Annelik

çev. Bilge Tanrısever

otonom
cadı kazanı

KADINDAN DOĞMA
Deneyim ve Kurum Olarak Annelik

Adrienne Rich

Adrienne Rich, 20. yüzyılın en etkileyici, en çok okunan yazar ve şairlerinden biri. Üniversite son sınıf öğrencisiyken yayınlanan ilk şiir kitabıyla Yale Genç Şairler Ödülü'nü kazandı. 24 yaşında evlendi ve 30'una gelmeden 3 oğlu oldu. İlerleyen yıllarda, "İlk ailemden kopmak için daha iyi bir yol bilmediğimden ve kadınlık deneyimi sandığım şeyi sonuna kadar yaşamak için evlendim" diyecekti. Bu arada yazmaya devam edip çeşitli üniversitelerde dersler verdi. 60'larda feminist harekette, savaş ve ırkçılık karşıtı hareketlerde mücadele vermeye başladı. Kitapları ve mücadelesiyle pek çok ödüle lâyık görüldü. 74'te şiir dalında kazandığı Ulusal Kitap Ödülü'nü, diğer adaylar Audre Lorde ve Alice Walker ile birlikte "ataerkil bir dünyada sesleri duyulmamış ve hâlâ da duyulmayan tüm kadınlar adına" kabul etti. 70'lerin ortalarında eşinden ayrıldı; ardından Jamaikalı roman yazarı Michelle Cliff'le ömür boyu sürecek ilişkisine başladı. Kendisi için lezbiyenliğin, kişisel bir mesele olduğu kadar politik de bir mesele olduğunu söylüyordu. 2012'de ölümüne dek yazmaya, dersler vermeye ve mücadele etmeye devam etti. 2009'da İsrail'in kültürel ve akademik olarak boykot edilmesi çağrısı büyük bir yankı uyandırdı. Sayısı 30'u geçen kitaplarından bazıları şunlardır: *A Change of World* (1951), *Diving the Wreck* (1971), *On Lies, Secrets and Silence* (1979), *Blood Bread and Poetry* (1986), *Midnight Salvage: Poems* (1999), *Tonight No Poetry Will Serve* (2010).

Otonom 142

Cadı Kazanı 19

Kadından Doğma
Deneyim ve Kurum Olarak Annelik
Adrienne Rich

ISBN 978-605-7872-45-6
1. Basım Nisan 2024, İstanbul

Kitabın Özgün Adı
Of Woman Born
Motherhood as Experience and Institution
© W. W. Norton & Company, Inc. 1986, 1976
© Otonom Yayıncılık, 2022

Çeviren
Bilge Tanrısever

Yayıma Hazırlayan
Melis İnan

Kapak ve İç Tasarım
Ece Durmuş

Baskı ve Cilt
Usta Ofset Ambalaj ve Matbaacılık
Maltepe Mah. D. Paşa Cad. Güven İş Merkezi
No:83 B Blok Kat:2/382-383 Zeytinburnu/İstanbul
Sertifika No: 47612 Tel: 0212 565 44 32

Yayınevi Sertifika no: 31383

Otonom Yayıncılık
Firuzağa Mah. Çukurcuma Cad. Yazıcı Çıkmazı No:2
Beyoğlu - İSTANBUL
Tel 0 212 244 87 09
iletisim@otonomyayincilik.com
www.otonomyayincilik.com

KADINDAN DOĞMA

Deneyim ve Kurum Olarak Annelik

Adrienne Rich

otonom

Büyükannelerime
Mary Gravely Hattie Rice
hayatlarını ancak yeni yeni hayalimde
canlandırabiliyorum

ve kadınların bedenlerini
arkaik ve lüzumsuz zincirlerden kurtarmak için uğraşan
tüm aktivistlere

İÇİNDEKİLER

11 On Yılın Ardından Yeni bir Giriş
43 Önsöz
53 I. Öfke ve Şefkât
77 II. "Kutsal Vazife"
95 III. Babaların Krallığı
129 IV. Annenin Önceliği
159 V. Anneliğin Evcilleştirilmesi
181 VI. Etten Eller, Demirden Eller
213 VII. Yabancılaşmış Doğum
249 VIII. Ana ile Oğul, Kadın ile Erkek
287 IX. Analık ve Kızlık
333 X. Şiddet: Anne Karanlığının Kalbi
363 Sonsöz

... ma per trattar del ben ch'i vi trovai,
diro dell' altre cose, ch'io v'ho scorte.

(... ama ben, orada bulduğum iyilikten söz edeceğim,
gördüğüm başka şeyleri söyleyeceğim.)

Dante, *İlahi Komedya*, 1:3

On Yılın Ardından Yeni bir Giriş[1]

Eski enerjisini çoktan kaybetmiş olsa da gelenek ve göreneklerin, paranın, kurumların gücünü arkasında toplayan bayat düşünce sistemi ve enerjisi dolup taşsa da henüz girdap gibi fırıl fırıl dönen, merkezsiz, anarşik, sürekli saldırı altında olan ama yine de eylem üzerinden kendini güçlü bir şekilde ifade eden yeni fikirler kümesi arasında tuhaf bir gerilim var. Çağımızda, ayrıcalıklı statülerinin sunduğu dışarıya kapalı bölgede yaşamını sürdüren birkaç eski fikir var: Avrupalı ve Hıristiyan halkların üstünlüğü, aidiyet taleplerinden üstün bir güç talebi, somut ve tekil olandan daha gelişmiş veya "medeni" bir tarz olarak soyut, erkeklere kadınlardan daha büyük bir içsel insani değer atfedilmesi.

Bu kitap on yıldan fazla bir süre önce yukarıdaki fikirlere, özellikle de sonuncusuna bir direniş olarak yazıldı. Kitabı, somut ve tekil bir insan olarak kaleme aldım ve içinde, kendiminki de dâhil kadınların ve bazı erkeklerin somut ve tekil deneyimlerine yer verdim. Kadınların dört-beş yıldır yeni bir politikleşme sürecinden geçtikleri ve benim de kitaba başladığım 1972 yılında, annelik meselesi üzerine yazılmış neredeyse hiçbir şey yoktu. Fakat hepi topu beş yıldır bir varlığa bürünen fikirlerin yeni iklimi, mayalanmakta olan bir hareket söz konusuydu. Bana göre, kadınların ancak an-

nelikle onaylaması için uygulanan baskı ve diğer alanlarda değersizleştirilmeleri araştırılmayı hak ediyordu. Kendiminki de dâhil anneliği feminist terimlerle, toplumsal bir bağlamda, yani politik bir kurumun içine gömülü olarak incelemek istedim.

Kadından Doğma övüldüğü kadar eleştiri de aldı, çünkü bu yeni yaklaşım garip bulunuyordu: araştırmayla harmanlanmış kişisel tanıklık ve kökleri her ikisine de uzanan bir kuram. Fakat yazarken bu yaklaşım bana hiç garip gelmemişti. Ben asıl, hiçbir kişisel zemine oturtulmamış spekülasyonlar, kuramlar, olgular ve fantaziler sunan görünmez yazarı garipsiyorum. Öte yandan, 1960'ların sonlarına denk gelen (ve bu kitabın ortaya çıkmasına katkı sunan) Kadın Özgürlük hareketinin "kişisel olan politiktir" tezinin, kişisel-olman-kendi-iyiliğine diyen bir New Age öğretisinin gölgesinde kaldığını hissediyorum. Sanki "kişisel olan iyidir" doğal bir sonuç haline geldi ve asıl tez unutuldu. Audre Lorde son şiirlerinden birinde şöyle sorar:

> Ne isteriz birbirimizden
> hikâyelerimizi anlattıktan sonra
> ister miyiz
> iyileşelim ister miyiz
> sarsın yaralarımızı yosun tutmuş sessizlik
> ister miyiz
> güçlü bir kız kardeş korkutmadan
> dindirsin tüm acıları
> annenin sesi geliyor koridordan
> ilk kez canım
> bir işi doğru yaptın
> bunu bir daha yapmana da
> hiç gerek olmayacak[2]

"Güvenli bir alan"ın ötesinde ne istediğimiz sorusu, herhangi bir yere varmayan bireysel anlatılar ile kadınları güçlendirmeye yönelik kolektif bir hareket arasındaki farkları görmek açısından çok önemli.

Geçtiğimiz on beş yıl içinde, hem hasta hem de sağlık çalışanı olarak (büyük oranda düşük ücretli, birbirinden ancak yatay olarak ayrışan işlerde çalışan) kadınların çoğunlukta olduğu tıp sektöründe (kadınlara karşı nasıl küstah, hatta ba-

zen de acımasız bir kayıtsızlık içindeyse hastalıkların ve bebek ölümlerinin nedenlerinden biri olarak yoksulluk ve ırkçılığa karşı da öyle küstah ve kayıtsız olmasıyla dikkat çeken sisteme) meydan okuyan gayretli bir kadın sağlığı hareketi gelişip yaygınlaştı.[3] Kadın sağlığı hareketi bilhassa jinekoloji ve gebe takibine, doğum kontrolü ile kürtajın riskleri ve ulaşılabilirliğine, kadınların üreme hayatları üzerinde karar verme gücüne sahip olma talebine odaklandı. Bu hareketin aktivistleri, bedenimizin bilgisi, cinselliğimize ve üremeye dair karar verme kapasitemiz ve kadınların daha genel anlamda güçlendirilmesi arasında güçlü politik bağlantılar kurdu. Bu hareketi yabancılaştıkları doğumlarına, acemi yasadışı kürtajlarına, gereksiz yapılan sezaryenlerine, rıza dışı kısırlaştırmalarına, kibirli ve laubali doktorlarla tek başlarına çarpışmalarına dair hikâyelerini anlatan kadınlar başlattığına göre, bu anlatılanlar yalnızca anekdotlar olamaz. Bütün bunlar, kadınların sağlık sistemi tarafından ihmal ve suistimal edildiğinin ispatı olduğu gibi onların ihtiyaçlarını gidermeye yönelik yeni kurumların yaratılması gerektiğini de gösterir.[4]

Carol Downer ve Lorraine Rothman tarafından 1971'de kurulan Los Angeles Feminist Kadın Sağlığı Merkezi dönüm noktası niteliğindeki ilk örneklerden biriydi. Burada kadınlara bir el feneri, ayna ve spekulumla kendi kendilerine servikal muayene yapmaları öğretiliyordu. Bu, hem pratik hem de sembolik bir dersti; bir muayene masasında sırt üstü yatan kadını muayene eden jinekoloğun, üreme sistemini kadının kendisinden daha iyi tanıması gerektiği yönündeki ortodoks varsayımı tersine çeviriyordu. Downer ve Rothman gibi aktivistler, bu bilgi dengesizliğinin, kadın bedeniyle cinselliğinin gizemleştirilmesini pekiştirdiğini savundu. Vulvasıyla serviksini tanımayı ve âdet döngüsü boyunca yaşadığı değişimleri izlemeyi öğrenen bir kadın, bedenine daha az yabancılaşır, fiziksel döngülerinin daha fazla farkına varır, daha iyi karar alabilir ve kadın doğum/jinekoloji "uzmanlarına" daha az bağımlı hale gelir.

Doğumu tıbbın elinden kurtarma (bunu bir hastalık olarak değil, kadının hayatındaki bir olay olarak ele alma) hare-

keti, evde doğumların ve alternatif doğum uygulamalarının artmasının yanı sıra "doğum merkezleri" ve hastanelerde "doğum odaları" kurulması ile ulusal seviyeye ulaştı. Başlangıçta, doğumları süresince mümkün olduğunca geniş bir özerklik alanı ve seçim hakkına sahip olarak aile ve arkadaşları arasında doğurmak isteyen kadınlar ve profesyonel ebeler, omuz omuza bu hareketin ön saflarındaydı. Alternatif doğum hareketi, doğuma bağımsız bir konu olarak odaklandığı müddetçe, yeni bir aile idealizmine kolayca dâhil edilen bir reform olmanın ötesine geçemedi. Tıbbileştirilmiş doğum ekonomisiyle uygulamalarına ve annelikle cinselliğin birbirinden ayrılmasına yönelik başkaldırı potansiyeli silikleştiği gibi feminist kökenleri de sönükleşti.[5] Doğum merkezleri başlangıçta tahayyül edildiği gibi kalmadı; hemşire-ebelerin yerini sosyal yardım alan hastaları kabul etmeyen doğum uzmanları, sade mobilyaların yerini pahalı "obstetrik" yataklar aldı.[6]

Hamilelik ve doğuma dar bir açıdan bakarak hükümetin öncelikleri ve çocukların yaşamlarına dair sorular yöneltip cevaplar talep etmeyen; tek tek her ailenin sadece kendi çocuklarının iyi şekilde beslenmesi, eğitim ve sağlık hizmeti alması için tüketimciliğe ve eğitim ayrıcalıklarına bel bağladığı bir hareket, ne kadar ilerici veya alternatif olduğunu düşünürse düşünsün, çoğu çocuğun yoksulluk içinde büyüdüğü ve ilk önceliğin savaş teknolojisine verildiği bir toplumda ancak küçük bir çelişki olarak var olabilir.

Bu kitabın yayımlanmasından bu yana geçen on yılda hem çok az hem de çok fazla şey değişti. Nereden baktığınıza bağlı. 1970'lerin iklimini ve umutlarını büyük ölçüde, politik olarak aktif bir kadın kuşağı şekillendirdi. Bu kuşak düşük maliyetle nitelikli bir çocuk bakımı; tıbbileştirilmiş doğum ve obstetrik ileri teknoloji yerine kadın ve çocuk merkezli doğum; eşit işe eşit ücret; isteğe bağlı yapılacak ücretsiz ve güvenli kürtajın yasallaşması; kısırlaştırmanın kötüye kullanımının önlenmesi; lezbiyen annelerin, çocuklarının velayetini alma hakları; evlilik içi tecavüz de dâhil olmak üzere her tecavüzün bir şiddet eylemi olarak tanınması; işyerinde cinsel tacizin cinsiyet ayrım-

cılığı olarak tanınması; pozitif ayrımcılık; kadınlara duyarlı genel bir sağlık sistemi; sosyal ve beşeri bilimlerdeki eril önyargıların değişmesi; ve daha pek çok şey için emek verdiler. Yine de tüm bunlar en iyi ihtimalle, mahkemelerde ve kamu vicdanı önünde uğruna defalarca savaşılıp yeniden kazanılması gereken kısmi zaferler. Ama neredeyse tamamı beyaz, eğitimli ve medyada yer alma olasılığı yüksek olan kadınlar olsa bile, bazı kadınların yaşam koşullarını annelerinin, büyükannelerinin, hatta ablalarınınkinden katbekat daha iyi hale getirecek kadar çok şey değişti.

1976'da üniversite eğitimi alan genç bir kadın, doğum kontrol hapı kullanarak cinsel deneyimler kazanabilir, hukuk fakültesinde okuyabilir, erkek arkadaşının yanına taşınabilir, yasal ve güvenli bir yedek plan olan kürtaj sayesinde çocuk doğurmayı erteleyebilirdi. 1986 yılına gelindiğinde avukatlık yapmaya başlayan bu kadın, evlenip evine çift maaş giren bir aile kurduğundan bebek sahibi olma kararı alabilir, bir ebe ve yardımcı bir doğum uzmanıyla evde doğum yapabilirdi. Yetmişli yıllarda hız alan kadın özgürlük hareketi onun seçimlerine destek verirken, aile hayatına ve kişisel çözümlere giderek daha fazla takıntılı hale gelen toplumun artık onu daha çok anne olduğu için onayladığını görebilirdi. Ne yardan ne de serden geçmek zorunda kalmadığını söyleyecekti. O post-feministti, özgür doğmuştu.[7]

Veya medyada çıkan habere göre, özgürleşmenin hiçbir şeyi çözmediğini söyleyecekti. Belki de çok fazla seçenek vardı. Profesyonel hukuk (kurumsal finans, yönetim veya pazarlama) dünyası acımasızdı, amansızdı ve hedefleriniz yüksekse çok rekabetçiydi; sizi özel hayatınızı esnetmeye zorluyor, ilişkilerinize çok fazla baskı yaratıyordu. Tam zamanlı annelik aslında daha özerk, daha özgürdü. Ya da en azından medyanın aktardığına göre böyle söylüyordu.

Bu kadın için yeterince şey değişmiş miydi? Onun için bile görünüşte daha fazla olan seçenekler son derece sınırlıydı. Kadınların yaptığı ücretli işlerin çoğunun hizmet ve büro işleri, temizlik, garsonluk, ev işçiliği, hemşirelik, ilkokul öğretmen-

liği veya daha düşük eğitimli olduğundan daha az seçeneğe sahip kadınların durumunda görüldüğü gibi tezgâhtarlık benzeri kadın gettosu işleri olduğu ve bu gettodaki işlerin birbirinden ancak yatay olarak ayrıştığı ekonomik sistemde onun bir rekabet etme seçeneği vardı. Ve şatafatlı dergiler bu kadınlara, deneyimledikleri çatışmalarla ilgili ne hissettiklerini, çocuk bakımıyla ilgili sorunlarını sormuyordu. Bunun yerine, orta sınıf beyaz erkeklerle "ebeveynlik" hakkında, annesi ev dışında çalışmayı seçen bir bebeğe bakma lüksü olan "erkek anneliği" hakkında röportaj yapıyorlardı.

1980'e gelindiğinde, 1970'lerde kadınların elde ettiği kazanımlara kökten düşman olan yeni bir politik, dini muhafazakârlık dalgası ülke çapında yayılıyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nde "çekirdek" aile kalıbına uymayan ailelerin sayısı artıyor olsa da, ataerkil aile sisteminin ideolojisi yeniden yükselişe geçmişti. 1980'lerdeki "yoksullara karşı savaş", en çok da yoksul kadınlara ve çocuklarına; aile reisinin kadın olduğu, bu yüzden de aldıkları federal hizmet ve desteklerin acımasızca kesildiği hanelere yönelikti. Sağ kesimden ve kiliselerden yoğun bir finansman desteği alan homoseksüellik ve kürtaj karşıtı kampanyalar, eşcinsel hakları hareketinin ve 1973'te Yüksek Mahkeme'nin aldığı kürtaj kararının genişlettiği seçim hakkı zeminine zarar verdi. Elinde evrak çantasıyla işe giden anne, köklü değişikliklere karşı son derece dirençli bir topluma yapılan bir makyajdı sadece. "Kamusal" ve "özel" alanlar hâlâ ayrıydı. Kadın kendini gelişen, dönüşen yeni bir toplumun içinde bulmamıştı. Yalnızca özgürlük hareketlerini zorunlu kılan aynı yapılara entegre olmakla kalmıştı. Ancak "hiçbir şeyi çözmeyi" başaramayan Kadın Özgürlük hareketi değildi. Bir karşı devrim gerçekleşmiş ve kadını yutmuştu.

1984'te yoksul yetişkinlerin yüzde 61'ini oluşturan kadınlar için yeterli değişiklik olmamıştı.[8] Ufak tefek hırsızlıklar, karşılıksız çek yazma, sahtecilik gibi şiddet içermeyen suçlardan hapse girmiş bekâr anne için bir şey değişmemişti. Onun çocuklarını görmesi ve hatta nereye götürüldüklerini bilmesi bile yasaktı.[9] Daha yüksek ücret için değil, sadece üc-

retlerin düşürülmesine karşı yapılan grev süresince çocuklarını beslemeye çalışan, bu yüzden kirasını ödeyemediği için evden çıkarılan konserve fabrikası işçisi Chicana[10] bir anne için de. Küçücük dairesinin kapısını işsiz kızıyla torunlarını açmak durumunda kalan ev işçisi ve toplum örgütleyicisi Siyah kadın için de. Anne ve çocuklara yönelik programlarda 1980'lerde yapılan kesintiler ve artan işsizlik nedeni ile kendini sadece yoksul ve çaresiz değil aynı zamanda evsiz bulan pek çok başkası için de. Eşcinsellere yönelik nefretin arttığı ve ekonomik bunalımın yaşandığı bir iklimde çocuklarını büyütmeye çalışan işçi sınıfı lezbiyen çift için de. Bir zamanlar, her şeyin üstesinden gelebilmeleriyle gurur duyan ama şimdi, kendilerini çocukları ile birlikte aşevi kuyruğunda bulan mavi yakalı anneler için de. Evrak çantası taşımayan bu kadınların çoğu, yerinden edilmişliğin, yeni bir dilin, yeni bir kültürün girdabındaki mülteciler.

Bazı fikirler eskidir ama sil baştan tekrar tekrar dile getirilmeleri gerekir. Bunlardan biri görünüşte basit bir düşünce: Kadınlar da esasen erkekler kadar insandır, ne kadınlar ne de erkekler yalnızca genetik kodlamanın, biyolojik verilerin işlendiği bir levhadır. Deneyim, rastgelelik, yıldızlar ve hava durumu, uyum sağlayışımız ve isyanlarımız, en başta da etrafımızı saran toplumsal düzen bizi şekillendirir.

Ben bu satırları yazarken, kadınların güvenli ve uygun fiyatlı kürtaj hakkına yönelik saldırıların sesi gürleşiyor. Bu kitabın son bölümünü yazdığımdan beri kürtajla ilgili (lehte ve aleyhte, yasal, teolojik, etik, politik) metinlerin sayısı ikiye katlandı. Kendilerini kürtaj karşıtı pasifistler ve kürtaj karşıtı feministler olarak tanımlayanlar, teröristler, çekirdek aileye dair sert sağcı inançları olan ve Devlet'in aile hayatına müdahale etmesine şiddetle itiraz eden Hıristiyan köktendinciler de bu kavgaya katıldı. "Onların bakış açısına göre, aile hem kuşatılmış hem de kutsaldır ve aile üyelerini organik bir bütünden ziyade ayrı varlıklar olarak ele almaya çalışan herhangi bir politika, *a priori* olarak zararlıdır."[11]

Kürtaja karşı argümanların ortak noktası, doğmamış fetüsün yaşayan kadına göre daha değerli görülmesi. Eğer "kürtaj tartışması birey olmaya ilişkin bir tartışma ise,"[12] (her hak hareketi gibi) Kadın Özgürlük hareketi de birey olmaya ilişkin bir harekettir. Canlı kanlı, politikleşmiş kadın, bir aileye veya erkeğe bağlı olsun ya da olmasın, bir anne olsun ya da olmasın bir birey olduğu iddiasında bulunur. Kürtaj karşıtı duruş ise, erkeklerin cinsel ayrıcalıkları, kural koyucu heteroseksüellik, kadınların ekonomik dezavantajı, ırkçılık, tecavüzün ve baba ensestinin yaygınlığı gibi bir dizi meseleyi aynı potada eritmeyi amaçlar. Böylece kadın, bir kadın olarak tarihsel bağlamından yalıtılır; kürtaj lehinde veya aleyhinde kararı, insanlık tarihinde kadının kendine özgü statüsünden koparılır.[13] Kürtaj karşıtı hareket, kadınların eğitim, bağımsızlık, kendi kaderini tayin etme gibi isteklerini keyfine düşkünlüğe indirgeyip önemsizleştiriyor. Aba altından verdiği en derin mesaj da yaşam hakkıyla değil, kadınların cinsel olarak aktif olma, cinselliği üremeden ayırma, üreme kapasiteleri üzerinde söz sahibi olma hakkıyla ilgili.

"Ayrı bir eylem" olarak kürtajın asıl meseleymiş gibi ele alınmasına müsaade eden bazı destekçiler, bunun "basit bir cerrahi prosedür" olduğu argümanı ile çorak bir zemine düştüler. Oysa genel feminist pozisyon daha karmaşık; bağlamlarla, toplumsal dönüşümle, gücün kullanımı ve kötüye kullanımıyla, tahakküm-boyun eğme modellerinden arındırılmış ilişkilerle ilgili. Kürtaj karşıtı retorik, daha ulvi bir ahlaki duruşa sahip olduğunu iddia etmesine rağmen, ahlaki seçimin kapsamını ve zenginliğini daraltıyor. Fetüslerin öldürülmesini onayladığımız anda sıranın yaşlılara, zihinsel ve fiziksel engellilere geleceğini söyleyen temelsiz argüman dışında, fetüsün ötesindeki dünyaya bakmıyor.[14] Fakat kadınlara dair endişelerle fetüslere dair endişeler arasındaki orantısızlık, başka bir orantısızlığa paralel: Kürtaj karşıtlarının fetüse gösterdiği ilgi ile hâlihazırda Amerikan toplumunda korkunç baskılar altında yaşayan en kırılgan insanlara (yaşlılar, evsizler, farklı engelleri olanlar, koyu tenliler, yoksulluk içinde yaşayan okul öncesi

her dört çocuktan biri, çekirdek ailede istismara uğrayan çocuk veya çocuklar) gösterdiği ilgi arasındaki orantısızlık.

Kadınların içsel insani değerine saygı duymayan kürtaj karşıtı ahlak ikiyüzlüdür. Şüphesiz, fetüsün hak ve değerlerini göklere çıkarsa da insan yaşamının tüm çeşitliliğine karşı alaycı bir kayıtsızlığa girilmesine göz yuman kürtaj karşıtı bir ahlak da ikiyüzlüdür. Bu ahlak, Amerika Birleşik Devletleri'nin resmi politikası haline geldi.

Bu kitabı bugün yazsam, 1976'da kurduğum aynı cümleyle bitirmezdim: "Biz kadınların bedenlerimizi yeniden sahiplenmemiz, toplumda, işçilerin üretim araçlarını ele geçirmesine göre daha temelden bir değişime yol açacak." Eğer gerçekten de tüm kadınların üreme ve cinsel tercihlerini özgürce kullanmaları muazzam toplumsal dönüşümlere yol açacaksa (ki ben buna inanıyorum), bunun kadınların ve bazı erkeklerin yüzyıllardır ellerinden alınan diğer şeylere yönelik taleplerinden ne önce ne de sonra, aksine mutlaka el ele gerçekleşebileceğine de inanıyorum. Birey olma; emeğimizin ürünlerini adil bir şekilde paylaşma, sadece bir araç, bir rol, bir rahim, bir çift el, bir sırt veya bir dizi parmak olarak kullanılmama; işyerimizin, topluluğumuzun tüm karar alma süreçlerine katılma; kendi adımıza kendi başımıza konuşma talebi.

Dünyada, emeğin çoğunu kadınlar veriyor. Bu bir gerçek. Dünyanın dört bir yanında kadınlar çocuk doğurup bakıyor, sebze-meyve yetiştiriyor, işliyor ve pazarlıyor, fabrikalarda ve köhne atölyelerde çalışıp ev ve ofis temizliğine gidiyor, takas yapıyor, grupça hayatta kalma stratejileri icat ediyor. Kadınlar için üreme tercihi yapma talebi, Marx'ın on dokuzuncu yüzyılda fabrika işçileri açısından büyük bir dönüm noktası olarak gördüğü yasalarla sınırlandırılmış iş günü talebine denktir. Marx'ın deyimiyle bu "mütevazı Magna Carta" için verilen mücadeleler, işverenin kelimenin tam anlamıyla işçinin tüm ömrüne sahip olduğu bir dönemin sonucuydu. Fabrikalar Yasaları kapitalizmi sona erdirmedi ama işçilerin kendi yaşamlarıyla ilişkisini değiştirdi.[15] Ayrıca, bireysel işçinin güçsüzlüğünün yerine, kolektif karşı çıkışın etkili olabileceğine dair bir farkındalık yarattı.

Kadınlar da yüzyıllar boyunca, bedenlerinin sömürülemeyeceğine dair, çoğu zaman doğrudan karşı çıkmasalar da, kolektif bir anlayışla hareket ettiler. Orlando Patterson'ın Jamaika'daki kölelere dair raporu şöyleydi: "Ölüm oranının anormal derecede yüksek olmasının yanı sıra, daha da olağanüstü bir şekilde, köle kadınlar üremeyi kesinlikle reddediyor - kısmen umutsuzluk ve öfkeyle, sisteme karşı jinekolojik bir başkaldırı biçimi olarak, kısmen de tuhaf emzirme uygulamalarından dolayı." Angela Davis Afro-Amerikan köleliğinde de benzer örüntüler olduğunu belirtiyor. Michael Craton, Jamaika'daki köle kadınların, belli sayıda çocuk sahibi olurlarsa onları büyütmekle meşgul olup ağır tarla işlerinden kurtulabilecek olmalarına rağmen çocuk doğurmadıklarını veya çok az çocuk sahibi olduklarını belirtiyor. Kölelik sona erdiği an, doğum oranları da artmış.[16]

Angela Davis, "Siyah kadınlar köleliğin ilk günlerinden beri kendi kendilerini kürtaj ediyor" olsa da, kürtajın "özgürlüğe doğru bir adım" olarak değil, "köleliğin baskıcı koşullarının ... neden olduğu" bir çaresizlik eylemi olarak görüldüğünü vurguluyor.[17] Davis'in bu görüşüne saygı duymakla birlikte, beyaz kadınların da, kölelik sebebiyle olmasa bile (tecavüz, cinsel ihanet, aile içi ensest, evli olmayan annenin hiç destek görmemesi, yoksulluk, doğum kontrol girişimlerinin başarısızlığı, cehalet veya doğum kontrol imkânlarına ulaşamama gibi) diğer baskı unsurları yüzünden bir "çaresizlik eylemi" olarak kürtaja başvurma sıklıklarını hafife aldığını düşünüyorum. Kölelikten daha az topyekûn ve aleni şiddet içerse de kadınlara hem işyerinde hem de evde asgari seçenek sunan bir ekonomik sömürü düzleminde kürtaj, bir çaresizlik eylemi olabilir. Kürtaj hakkı özgürlüğe giden yolda bir basamak ise, bu, ancak diğer basamaklar çıkıldıkça, başka tür eylemlerle birlikte gerçekleşebilir. Ve Davis'in belirttiği gibi, üreme haklarına yönelik feminist bir hareket şu iki noktada çok net olmalı: kendini "nüfus kontrolü" ırkçılığı ile öjeni hareketlerinden ayırmalı ve rıza dışı kısırlaştırmaya karşı muhalefeti, politikasının ayrılmaz bir parçası haline getirmeli.[18]

1950'li yıllar biterken, üç çocuk doğurduktan sonra kısırlaştırmayı savunmak zorunda kalan beyaz, orta sınıf, eğitimli

bir kadın olarak kavradığım ilk şey, talep üzerine kısırlaştırmanın, ücretsiz ve yasal kürtaj kadar gerekli olduğuydu. Yetmişlerde ortaya çıkan çelişkinin etkisini canlı bir şekilde hatırlıyorum: Tıbbi kurumlar benim gibi kadınları kısırlaştırma konusunda isteksizken, aynı profesyoneller ve federal hükümet çok sayıda Kızılderili, Siyah, Chicana, Porto Rikolu ve yoksul beyaz kadını kısırlaştırmak için baskı ve zor uyguluyordu. ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı'nın otuz yıllık politikası, doğurganlık çağındaki Porto Rikolu kadınların yüzde 35'inin kısırlaştırılması ile sonuçlandı.[19] 1973 ile 1976 arasında 3.406 Kızılderili kadın kısırlaştırıldı. Oklahoma'daki Yerlilere Yönelik Sağlık Hizmetleri hastanesinde, hastaneye giriş yapan her dört kadından biri kısırlaştırılıyordu: Bir yılda tam 194 kadın. (1981'de, Kuzey Amerika'daki eğitim hastanelerinin yüzde 53,6'sı kürtaj yapmak için hâlâ kısırlaştırmayı şart koşuyordu.) Güneyli Yoksullar için Hukuk Merkezi'nin Relf kardeşler adına açtığı dava (bkz. III. Bölüm, 40. dipnot) veya 1974'te Los Angeles İlçe Hastanesi'ne karşı Meksikalı-Amerikalı on kadın adına açılan *Madrigal Quilligan'a karşı* davası gibi davalar, bu çelişkinin çarpıcılığını gözler önüne serdi ve kısırlaştırmanın kötüye kullanılmasına karşı çıkan aktivistlerin, rızaya dayalı kısırlaştırma için HEW (Sağlık, Eğitim ve Sosyal Yardım Bakanlığı) kılavuzları yayımlanması talebine yol açtı.[20] HEW, kılavuzların yayımlanmasına kadar Medicaid ve aile planlaması ajansları aracılığıyla yılda 100.000 kısırlaştırmayı finanse ediyordu.[21]

1977 yılında Hyde Yasası, Medicaid fonlarının kürtaj için kullanılmasını sonlandırdı fakat kısırlaştırma için fon sağlamaya devam etti. Aynı yıl, Ulusal Kısırlaştırma İstismarı Konferansı'nda (Amerikan Yerlileri, Siyah ve Latin kadınlar, feminist sağlık aktivistleri, alternatif medya, din ve topluluk temelli sosyal eylem gruplarından oluşan) geniş tabanlı bir koalisyon HEW'e, federal olarak finanse edilen tüm kısırlaştırmalar için yönetmelikler düzenlemesi yönünde baskı yaptı. "Hastalara prosedür ve alternatifler hakkında kendi tercih ettikleri dilde bilgi verilerek rızaları alınacaktı, doğum esnasında rıza alınamazdı. Otuz günlük bir bekleme süresi zorunlu kılındı ve

yirmi bir yaşın altındakilerin kısırlaştırmayı erteleme hakkı vardı."[22] (İstek dışı kısırlaştırmanın hedefinde yer alan *insanların* çoğu kadındır.)[23]

Hastane yöneticileri, doğum uzmanları, jinekologlar ve bir takım aile planlama kurumu ve feminist örgütten bir muhalefet dalgası yükseldi. Ulusal Kadın Örgütü ve Kürtaj Hakkı Ulusal Eylem Birliği bu düzenlemelerin, kadınların özerkliğini azaltan uygunsuz bir koruyucu mevzuat biçimi olduğu görüşündeydi.[24] Şayet kadın koyu tenliyse, sosyal yardım alıyorsa, yerlilere ayrılan bir yerde yaşıyorsa, çok az İngilizce konuşuyorsa veya hiç İngilizce bilmiyorsa, zekası ve kendi adına karar verme kapasitesi yukarıdakilerden herhangi biri nedeniyle ortalamanın altında olduğu varsayılan bir kadınsa, kadına bekleme süresi vermeyen bir "talep üzerine kısırlaştırma" tesisinin kolayca kısırlaştırma istismarının yapıldığı bir tesise dönüşebileceğini ve hatta dönüştüğünü pek çok beyaz feminist anlayamadı. Ben de bu çelişkiyle bizzat mücadele etmek zorunda kaldım. Söz konusu politikaların diğer keskin yüzünü kendi deneyimlerimde hissetmemiştim. Kısırlaştırma meselesi, kadınlar arasındaki en temel ortak deneyimlerde -üreme seçimlerimizin erkek egemen kurumlar tarafından bizim yerimize yapılması deneyiminde- bile ırk ve sınıfın nasıl bir fark yarattığını bana gösterdi.[25]

HEW düzenlemelerinin 1978'de yürürlüğe girmesiyle birlikte, kısırlaştırma istismarcısı birçok grup dağıldı veya kürtaj sorunu etrafında yeniden bir araya geldi. Fakat düzenlemeler, bu konuyu çevreleyen yapısal sorunlara bir çözüm olmadı. Shapiro 1985'te "şimdiye dek azınlıkların beyazlardan çok daha fazla kısırlaştırıldığını" tespit etmişti ama şimdi ise,

> yoksullar orantısız bir şekilde kısırlaştırılıyor. ... Azınlıklara yönelik kısırlaştırma azalmadı. Bunun aksine, kısırlaştırma oranları beyazlar arasında artıyor. ... Dahası, sayısal olarak "arayı kapatan"lar, sosyal yardım alan yoksul beyazlar.[26]

Kadınlarla ilgili yerleşik davranışlar (bu kitabın IV., V. ve VIII. Bölümlerinde tartışılıyor), yoksul insanlara, renkli tenli insanlara dair kökleşmiş tutumlar, sorunları çözmek için tıbba

ve teknolojiye gitgide daha fazla bel bağlanması, kaynakların adil bölüşümü yerine "aşırı nüfusa" odaklanan neo-Malthusçu bir nüfus kontrol zihniyeti varlıklarını sürdürüyor. Shapiro'nun belirttiği gibi, "Devlet, sosyal yardım alan bir annenin kısırlaştırılmaya erişimini, kışın ısınmak, çocuklarına bakmak veya besleyici yemekler yapmak için yardımlara erişiminden çok daha kolay bir hale getiriyor."[27]

Kürtaj hakları ile kısırlaştırma istismarı arasındaki ilişki çok etkileyici çünkü kadınların üremeyle ilgili sorunlarını sınıf ve ırk hattı üzerinden birbirine bağlar. Kadınların bedenlerinin nasıl kullanılacağına, çocuk sahibi olup olmayacaklarına, cinselliklerini keyiflerince nasıl yaşayacaklarına ve nasıl annelik yapacaklarına kim olurlarsa olsunlar kendilerinin karar vermesi gerektiğini gözler önüne serer. Kürtaj, önümüzdeki beş yılda veya daha kısa bir süre içinde yeniden suç sayılabilir. Eğer böyle olursa, binlerce kadın başarısız yasadışı kürtajlar veya kendi kendilerine yaptıkları kürtajlar neticesinde acı ve yalnızlık içinde ölecek. En büyük acıyı yoksul kadınlar çekecek ve en yüksek ölüm oranına onlar sahip olacak. Kürtaj vurguncuları binlerce dolar kazanırken kendilerini riske atmaktan çekinmeyen vicdanlı pratisyenler (ve diğer kadınlara yardım eden kadınlar) hapse girecek veya hapis tehdidiyle yaşayacak. Yine de bugün, kendilerine ve birbirlerine fiziksel olarak bakmak konusunda, bu yüzyılın başında çoğu kadının sahip olduğundan çok daha fazla kolektif bilgiye sahip kadın kitlesi oldukça büyük. Elimizde hem yaklaşık yirmi yıldır süren politik bir kadın hareketi hem de kadınların kendi kendilerini yetiştirip birbirlerine sağlık eğitimi verdikleri bu hareketin yarattığı zengin kaynaklar var. Bu mücadele, bunun münferit veya basit bir mesele olmadığının, isteğe bağlı güvenli kürtajın bizi bir araya getiren meselelerden yalnızca biri olduğunun, asıl mevzunun kürtajdan ziyade kadınların cinselliğini ve üreme kapasitelerini nasıl ve ne zaman kullanacağını seçme gücü olduğunun ve bu mevzunun tüm sonuçları ile yeni bir tür insan topluluğuna kapı açtığının bilincinde olan kadınlar ve bazı erkekler tarafından hem yeraltında hem de yerüstünde sürdürülecek.

Döneminin pek çok radikal feminist eseri gibi bu kitap da, tarihin tüm faul toplarını yakalayan bir top tutucu misali ataerki kavramına dayanıyor. İlerleyen sayfalarda ataerkinin olabildiğince somut bir tanımını yapmaya, soyutlamaya kaymasına izin vermemeye çalıştım. Fakat "ataerkinin" kadın deneyimlerinin kimi alanlarını belirsizleştiren bir öteberi heybesi haline gelmesine izin vermek de istemedim ve bugün de hâlâ bunu yapmayı kesinlikle istemem. Kadınların kadınlar olarak maruz kaldıkları spesifik baskıları çerçeveleme sorunu, farklı feminist gruplar tarafından çeşitli şekillerde ele alındı. Örneğin, 1979 yılında yayımlanan ve editörlüğünü Zillah Eisenstein'ın yaptığı *Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism* adlı kitapta, beyaz Marksist-feministlerin sınıf analiziyle feminist analizi bağdaştırmaya çalışırken (Rosalind Petchesky'nin deyimiyle "tire çizgisini eritirken") karşılaştıkları zorlukları görebilirsiniz. Aynı derleme eserde yer alan "The Combahee River Collective: A Black Feminist Statement" adlı makalede, Siyah kadınların sınıf, ırk ve cinsiyet cephelerini hem ayırmak hem de yeniden birleştirmek için uğraştıklarını görebilirsiniz.[28]

Ataerki somut ve kullanışlı bir kavram. İster kapitalizmle birlikte başlamış bir fenomen olarak ister kapitalizm öncesi tarihlerde yaşamış halkların çoğunun bir parçası olarak değerlendirilsin (ki hâlihazırdaki sosyalist düzenlerde de bununla yüzleşilmesi gerekir), bugün tanımlanabilir bir cinsel hiyerarşinin ismi olarak anılıyor genelde. Ataerkiyi ırk ve sınıfa paralel ve onlarla bağlantılı temel bir tahakküm biçimi olarak okuduğumuzda, ataerkiye dair kavrayışımızı kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmayız. Ne var ki bugün, onu ekonomik ve ırkçı baskılardan bağımsız, katıksız bir ürün olarak okumak bana, eylemlerimizin doğrultusunu belirleyen vizyonun hatlarını çarpıtmak gibi geliyor.

Her şeyi içine alan bir heybe olarak ataerkinin diğer yüzü de kadınların idealleştirilmesi. Görünüşe göre beyaz feministler, "kadın kültürü" olarak bilinen ve büyük oranda Viktorya döneminin orta sınıf kadınlarının "ayrı alanı"na tekabül eden sahanın tellerine takılmadan feminist bir vizyon koymakta

zorlandılar. Kadınlar, anne imgesiyle hem idealleştirildi hem de sömürüldü. Kadınların içsel insani değeri sürekli aşağılanıp inkâr edilirken, kararlı, net ve duygusal olmayan terimlerle bu değeri onaylamak hiç de kolay değil. Bilhassa orta sınıf beyaz kadınlar için, orta sınıf kadınların iffeti ve anneliğine dair on dokuzuncu yüzyıl ideallerine dayanan kadının mistik ahlaki üstünlüğü, kaidesi yıkılsa bile pusu kurup bekleyebilir.

Bu yüzden kendimi, antimilitarist çalışmalarının temeline anneliği koyan kadın barış gruplarının politikalarına şüpheyle yaklaşırken buluyorum. Çocuklu bir anneyi ahlaki olarak daha güvenilir veya başka herhangi bir kadından daha yeterli görmüyorum. Zira çocuk, sembolik bir gösterge, duygusal bir nesne, dürüstlük nişanesi olarak kullanılabilir. Yalnızca "kendi kanından canından çocukları olan anneler"in insanlığın geleceğine dair bir umut taşıdığını söyleyen örtük inancı sorguluyorum.

ABD'de Yerli ve Siyah kadınların kendi toplumlarının tarihi ve değerlerinden kaynaklanarak birbirinden çok farklı anlayışlara sahip oldukları çizgilerden biri de hiç şüphesiz şudur: Bir grubun çok sayıda üyesinin, tüm genç üyelerine dair paylaştığı ortak endişe.

Bu gibi farklılıklara "Analık ve Kızlık" bölümünde yetersiz de olsa değindim. Bu bölümde, bir zamanlar bana en tanıdık gelen araçları kullanarak alan taraması yapmaya çalıştım: Kendi deneyimim, orta sınıf beyaz Anglo-Sakson kadınların (Virginia Woolf, Radclyffe Hall, Doris Lessing, Margaret Atwood) ürettiği literatür ve on dokuzuncu yüzyılda Amerika'nın doğusundaki beyaz orta sınıf kadınların ilişkilerine dair Carroll Smith-Rosenberg'in analizi. Kendimi sadece bu materyallerle sınırlamamış olsam da, konumu inceleme merceğim oldular. O kadar ki, kişisel tanıklığımı bile çarpıttılar. Örneğin, benimle ilgilenen Siyah bir bakıcıdan bahsederken, bu ilişkiyi anne-kız ilişkisi içinde bulanıklaştırmaya çalıştım. Fakat kişiselleştirilmiş bir "kavrayış", Siyah kadınların, onları ezenlerin çocuklarını büyütmek zorunda kaldığı somut sistemin arkasından dolanmamı engellemedi. (Bu pasajla ilgili olarak, IX. Bölüm'deki

1986 tarihli 49. dipnota notuma bkz.) Dahası, elimin altındaki Yunan mitolojisine güvenerek, "anne ve kız arasındaki kateksisin" her zaman ve her yerde tehlike altında olduğu genellemesine yöneldim. Amerika Yerlisi, Afrikalı ve Afro-Amerikan mitler ve felsefeler ele alınsa, başka modeller önerilebilirdi.

Afrika ve Karayip kökenli Amerikalı kadınların ve gittikçe artan sayıda Amerika Yerlisi, Asyalı-Amerikalı, Latin kadınların ürettiği zengin literatür, bu farklı bakış açısının karmaşıklığını ortaya koyuyor. Alice Childress'in *Florence* adlı oyununda anne, hem kızına karşı son derece koruyucudur hem de kızını sadece ev işçiliğine yönlendiren bir dünyada onun isteklerini tüm varlığıyla desteklemeye kararlıdır. Toni Morrison'ın *En Mavi Göz* kitabındaki Pauline Breedlove, içselleştirdiği ırkçılık yüzünden o kadar incinmiştir ki, beyaz patronun sarışın çocuklarının üstüne titrerken kendi çocuğunu ne sevebilir ne de koruyabilir. Toni Cade Bambara'nın "Medley" öyküsü, "yeni yeni kendini toparlayan", "üst düzey manikürcü", erkeklerden çekinmeyen ve korkmayan bir annenin ağzından yazılmış. Büyük bir iskambil ustasının tırnaklarını yaparken veya erkek arkadaşıyla duşta şarkı söylerken sürekli ana gündeminden bahseder: "Kızıma bir yuva kurmak." Bambara'nın bu öykü kitabına adını veren *The Sea Birds Are Still Alive* adlı öyküsünde de, dünyanın Vietnam'ı çağrıştıran bir yerinde devrimci olan anne, kızını şehrin kurtuluşuna kadar güvende tutması için bir kadın yoldaşına teslim eder; bu süreçte annesinden eğitim alan çocuk da üzerine düşeni yapacaktır. Karakterler görünürde Siyah olmasa da, hikâyenin arka planında on dokuzuncu yüzyıl köle isyanları ve Yeraltı Demiryolu'nun[29] tarihi var. Paule Marshall'ın *Brown Girl, Brown Stones* adlı eserinde anne ve kızı arasında yaşanan yoğun çatışma, Mary Helen Washington'ın deyimiyle "çağdaş Amerikan edebiyatında anne-kız arasındaki bağın en karmaşık işlenişine" işaret ediyor. Morrison'ın *Sula* kitabındaki Eva Peace, çocuklarının hayatta kalması için tüm gücünü seferber etmek zorunda kalır. Onun anne sevgisi, "sevgi ve ritüelin kadın dünyası"na izin vermeyecek kadar katı bir bağlamda, sonuna kadar eylemle ifade edilir. Audre Lorde, *Zami*'de Batı

Hint Adaları göçmeni bir annenin, ABD'nin Harlem kentinin yabancı dünyasında üç kızını nasıl yetiştirdiğini anlatır. Katı, kendine yeten, kocasına sadık, kızının ilk regl olduğu zaman hariç şefkatsiz ve soğuktur. Kızının, bir şair ve lezbiyen olarak kendini gerçekleştirebilmek için onun evini terk etmesi gerekir. Fakat bu kısa listede bile, belirli kültürel farklılıklar (Afro-Amerikan, Batı Hint Adalı, kentli, kırsal kesimden) anne-kız etkileşimlerine eşlik eder.[30]

Joyce Ladner'ın şu ifadesinin anlamı üzerine bir düşünün:

> Siyah kadınlar ... yoksulluk ve ırkçılıktan kaynaklanan güvencesiz koşullar nedeniyle eninde sonunda kendi evlerinin reisi olmak zorunda kalabileceklerinden, yaşamlarının ilk evrelerinden itibaren güçlü, bağımsız kadınlar haline gelebilecekleri şekilde ... toplumsallaştırılırlar.[31]

Siyah ve kadın bir hane reisi olmak, kendi topluluğun içinde liderlik ve sorumluluk anlamına gelse de, daha kapsamlı bir toplumsal ve politik güce sahip olmak anlamına gelmez. Irkçılığın daima antagonistik ve çoğu zaman da şiddet içeren bağlamında, ihtiyaçları giderme, koruma, öğretme, hedefler belirleme gibi çeşitli görevleri üstlenmeyi içerir. Siyah annelik-kızlık üzerine önde gelen çalışmaları bulunan olan Gloria I. Joseph, şu bulgusu ile Ladner'i güçlendiriyor:

> Siyah annelerin kızlarına aktardığı ve onların hayatta kalmalarını, var olmalarını, başarı göstermelerini ve Amerika'daki Siyah topluluklar içinde ve onları temsilen bir önem taşımalarını sağlayan muazzam bir bilgi birikimi var. Üstelik bu davranışlar içselleştirilip gelecek nesillere aktarılıyor.[32]

Joseph, Siyah ailelerde anneliğin, kardeşler de dâhil olmak üzere birçok kişi tarafından yapılmasının tipik bir durum olduğunu da belirtiyor.

> Siyah kadınlar, ister biyolojik anne, ister kız kardeş isterse de geniş ailenin uzak bir üyesi olsunlar aile içinde ayrılmaz bir

rol üstlenirler. Pek çok Siyah kız çocuğunun baktığı yerden ablası, teyzesi, büyükannesi, hepsi onun annesi olabilir.[33]

Psikanaliz ve psikoloji, Avrupalı, orta sınıf, on dokuzuncu yüzyılda yaşamış çekirdek ailede bulunduğu varsayılan "asal" ilişkilere öncelik verir. Psikanaliz buradan doğar: Erkek ebeveyn, kadın ebeveyn, kız çocuk, erkek çocuk. Fakat Gloria Joseph'in yukarıdaki yorumunu okurken aklıma, Lakota antropoloğu Bea Medicine'in bir şiiri geldi:

Pek çok adı olan bir kadın
tüm sıfatları akrabalıktan -
Tuwin - teyze
Conchi - büyükanne
Hankashi - kadın kuzen
Ina - anne
hepsi de onurlu
hepsi de iyi.[34]

Bu ülkedeki renkli tenli kadınların son dönem yazılarında, aslen iki kişi arasındaki bir ilişki olarak değil de bir kadın kültürünün ve salt kişisel olmayan bir grup tarihçesinin bir görünümü olarak anne-kız bağı güçlü bir şekilde olumlanıyor. Elbette ırkçılık gerçeği ve renkli tenli kadınların ırkçı ve cinsiyetçi bir ekonomide işgal ettikleri konumlar tarafından çerçevelenen kültürel ve tarihsel geniş çaplı farklılıklar var. Latin kadınların ilk iki dilli kurgu kitabı şöyle başlıyor:

Çoğu Latina, kadınlarımız arasında bir tür edebi gelenek bulmaya çalışırken, genellikle annelerimizin ve anneannelerimizin bize anlattığı *"cuento"*lardan [*öykü*] bahsedecektir. ... Genelde bizim yaşamlarımız ve bizden önceki kadınların yaşamları, ağızdan ağıza aktarılanlar dışında hiç tam olarak anlatılmadı. Fakat artık geleneğimizi sözlü olarak (büyük ölçüde yakın aile ağlarına dayanan ve nesiller boyu insanların aynı kasabada ya da *barrio*'da [*mahalle*] yaşamasına bağlı olan bir gelenekle) sürdürmeyi göze alamayız.[35]

Dolayısıyla edebiyatın kaynağı anadil olmasa bile annenin anlatılarıdır. Aynı fikir Paule Marshall tarafından, *Zami*'de

Audre Lorde tarafından, "La Guera"da Cherríe Moraga tarafından[36] dile getirilmiş ve Nellie Wong'un "On the Crevices of Anger" adlı şiirinde öfkeyle işlenmiştir.

> Ai ya, *yow meng ah*! Kulaklarımızı tıkarsak,
> gözlerimizi kapatırsak aya,
> kendi bedenlerimizdeki kraterlere,
> görmezden gelirsek insani dokunuşları
> nasıl başlayabiliriz
> tanımaya, anlamaya?
> Annem şimdi kollarımın arasında
> burada olmasa da.
> Bana hiç sarılmadı
> bana hiç sarılmadı
> ama tenimin pul pul dökülen kabukları arasından
> geçse de sert, tiz ve buyurgan
> sesini içime çekip şifresini çözdüğüm sürece
> çok geç sayılmaz.
> ... Hâlâ annemi arıyorum
> şan şöhret nedir bilmeyen, günde üç kuruşa
> karides kabukları temizleyen. ...
> Biraz İngilizce, biraz Çince yazar
> ve hep ağlardı
> kız doğurunca.
> O, beni hem gören hem görmeyen şair.[37]

Merle Woo, Asya-Amerikalı feminizm üzerine yazdığı bir makalede (annesine mektup olarak yazdığı bir manifesto), Asyalı kadınların sessizliğine son vermekten bahsediyor. Joy Kogawa'nın *Obasan* adlı romanında, büyük teyze Issei'nin koruyucu (ve kendini de koruyan) sessizliği, ailenin tarihçisi olup da gerçekleri araştıran militan teyze Nisei tarafından bozulur. Kogawa, geniş bir Japon-Kanadalı ailenin savaş ve ırkçılık yüzünden nasıl kırımdan geçtiğini inceliyor. Yine de, annesi Hiroşima'dan kısa bir süre sonra hayata veda eden çocuğun iki kadın koruyucusu var ve yıllarca süren tehcir, mülksüzleştirme ve parçalanmaya rağmen ellerinden gelenin en iyisini yapıyorlar.[38]

Big Mountain Arizona'daki Hopi ve Navajo halklarının Tehcir Yasası'na direnişlerini kaleme alan Victoria Seggerman, "büyükannelerin" (olgun ve ileri yaşlı kadınların) hem direniş liderleri olarak hem de geniş aile yaşamında oynadıkları rolün

altını çiziyor. "Anneler kızlarının ekonomik, toplumsal ve ritüel bilgilerinden sorumlu. ... Büyükannelerse mitolojiyi ve ritüelleri aktardıkları gibi klan ve soyu da devam ettirdikleri için özel bir konuma sahip. ... Güç, otorite ve etki ilişkileri annenin soyu boyunca şekil alıyor; nesep ve toplumsallaşma anne soyunun sorumluluğunda. Verdikleri öğütler, annelikleri ve para kazanma yetenekleri yüzünden kadınlara saygı duyuluyor." Bazı beyaz feministler, Amerika Yerlilerinin değerlerini idealleştirip benimseme eğilimindeler ama ne yazık ki bu değerleri eklektik ve köksüz bir feminist maneviyat veya ütopyacılık içinde özümsemeye çalışıyorlar. Zira beyazların Yerli aileler, kabileler, uluslar ve halkları parçalayıp yıkmasından, çocukların anne evlerinden zorla koparılmasından, insanların büyükannelerinin topraklarından sürülmesinden, Yerli kadınlara yönelik kısırlaştırma istismarı oranlarından pek de sahici bir endişe duyuyorlar. Yaşı kemâle ermiş Yerli kadınların ruhani ve pratik gücü, ABD hükümetinin baskıları yüzünden acımasızca engelleniyor.[39]

IX. Bölüm'de görüleceği gibi bu çalışmalar fikirlerimi sorgulayıp ve güçlendirmeme fayda sağladı.

1986'da farklı farklı lezbiyen anneliklerin görünürlüğü 1976'da olduğundan daha fazla. O dönem, lezbiyen anneliği ayırıp başlı başına bir bölümde ele almak yerine genel anlamda annelik deneyiminin ayrılmaz bir parçası olarak tartışmak önemli görünüyordu. Önceleri kendisini heteroseksüel olarak tanımlayan pek çok kadın boşanıp lezbiyen olarak açıldıkça, eski evliliklerinden olan çocuklarını tek başlarına veya lezbiyen çiftler olarak büyüten lezbiyenler de görünür olmaya başladı.[40]

1970'lerde en acı verici ve bölücü konu erkek evlatlar meselesiydi belki de. Birçok lezbiyen topluluğu, herhangi bir yaştaki veya belli bir yaşın üstündeki erkek çocukların, topluluğun politik kaygılarında ya da gerçek fiziksel alanlarında kapladığı yerle uğraştı. Tartışmanın temelinde, ne kadar genç olursa olsun erkeklere "enerji harcanmasına" karşı çıkanlar ile politik bilince sahip bir kadın topluluğu içinde yetişen genç bir erkeğin

yeni bir tür erkeğe dönüşeceğini umut edenlerin fikirleri yatıyordu. Bu kitabın VIII. Bölüm'ünden de anlaşılacağı üzere, ben bu umudu taşıyanlardanım.

Bugün, lezbiyen annelerin çocuklarının velayetini alma hakları için verilen on yıllık mahkeme mücadelesinin ardından, yeni sorunlar ve yeni perspektifler ortaya çıktı. Birçok lezbiyen, tek başına veya partneriyle, suni döllenme yoluyla çocuk sahibi oluyor. Lezbiyen annelerle birlikte ebeveynlik yapan kadınlar, ziyaret ve velayet hakları da dâhil olmak üzere ebeveyn olarak tanınma arayışında. Bir okul karnesini imzalamak, hastanede yatan bir çocuğu ziyaret etmek veya annenin yokluğunda tıbbi tedaviye onay vermek, evlilik bağıyla bağlı bir üvey ebeveyn için sorun olmadığı halde lezbiyen bir eş ebeveyn için yasal bir hak problemi haline geliyor. Biyolojik annenin ölümü veya çocuğuna bakamayacak duruma gelmesi halinde, eş ebeveyn ile çocuk arasındaki bağ ne kadar uzun soluklu ve yakın olursa olsun, çocuk büyük olasılıkla babaya veya hayatta kalan herhangi bir akrabasına veriliyor. Üstelik, çocuğun biyolojik annesi olan lezbiyenler herhangi bir velayet mücadelesinde hâlâ homofobik önyargılarla karşı karşıya kalıyorlar.

Sandra Pollack, lezbiyen annelik üzerine yapılan pek çok araştırmanın velayet mücadelesi sırasında ortaya çıktığını ve "lezbiyen annelerin de diğer anneler gibi (veya en azından diğer bekâr anneler gibi) olduğunu" göstermeye odaklandığını belirtiyor. Mahkemelerin "ebeveynliğe uygunluğu" tespit etmeye çalıştığı durumlarda, heteroseksüellik ve geleneksel cinsiyet rolü kalıpları çocuklar için norm olarak kabul ediliyor. Bir lezbiyenin kızı elbise giyiyor, oyuncak bebeklerle oynuyor ve annesinin geleneksel olmayan seçimlerinden etkilenmiyorsa sağlıklı ve istikrarlı olarak görülüyor. Pollack, lezbiyen annelerin farklı *olduğunu*, bu farklılıkların da karmaşık olduğunu öne sürerek bu bakış açısına meydan okuyor. Bu farklılıklar kısmen toplumsal homofobi ve bunun yol açtığı konut ve iş bulma ayrımcılığı, ifşa kaygısı ve lezbiyen görünmezliği gibi etkilerle ilgili olduğu kadar, katı toplumsal rollerin yokluğu, bağımsızlık modelleri, kendi kendine yeterlilik, özgüven ve lezbiyen hanelerdeki kültürel ve

bireysel çeşitlilikle de ilgili. Pollack, lezbiyenlerle çocuklarının gerçek yaşamlarına ve ihtiyaçlarına yönelik, lezbiyen anneliğin heteroseksüel ana akımda "homojenleştirilmesinden" uzak bir araştırma yapılması çağrısında bulunuyor.[41]

Lezbiyen tam da farklı *olduğu* için, kadınları bir dizi olasılıkla sınırlamak üzere şekillendirilmiş bir değerler sistemi, lezbiyeni ne tolere edebilir ne de onaylayabilir. Farklılık tam da çok güçlü olduğu için ("farklı" olan toplumsal olarak güçsüz kılınsa da) tehditlerin, tacizin, şiddetin, toplumsal kontrolün ve soykırımın hedefi haline gelir. Farklılığın gücü, yaratılışın bolluğunun, doğanın heyecan verici çeşitliliğinin gücüdür. Doğan her bebek, insanlığın doğasında var olan olasılıkların karmaşıklığının ve genişliğinin bir kanıtıdır. Ne var ki doğumdan itibaren çoğu evde ve toplumsal grupta çocuklara, içlerinde taşıdıkları olasılıkların yalnızca belli başlılarının yaşanabilir olduğunu öğretiyoruz. Onlara, içlerindeki sadece belli sesleri duymalarını, sadece hissetmeleri gerektiğine inandığımız şeyleri hissetmelerini, sadece belli kesimleri insan olarak tanımalarını öğretiyoruz. Oğlan çocuğuna, kendi içinde kadınlarla özdeşleştiği noktaları hor görmesini, onlardan nefret etmesini öğretiyoruz; kızlara tek bir kadınlık çeşidi olduğunu ve uyumsuz yanlarının yok edilmesi gerektiğini öğretiyoruz. Nesilden nesile aktarılan insanlığın bu sınırlı versiyonunun tekrarı veya yeniden üretimi öyle bir döngü ki, tek umudumuz bu döngünün kırılması.

1976'da, erkeklerin hem aile içinde hem de kapsamlı kreş sistemleriyle çocuk bakımına dâhil olmasıyla ilgilenmiştim. Bugün çocuk bakımı konusu bana, erkeklerde bakıcılık becerilerinin geliştirilmesi veya çocukların hem erkeklerden hem de kadınlardan temel bakım alması projesinden çok daha geniş görünüyor. Bu soru giderek daha acil bir hal alıyor: İster kadınlar ister erkekler isterse de her ikisi tarafından örgütlensin veya işgücü sağlansın, bu topluma sömürüye dayanmayan bir çocuk bakımını nasıl yerleştirebiliriz? Evde kalıp çocuklara bakmak konusunda ne düşünürse düşünsün gitgide daha fazla anne işgücüne katılmak zorunda kaldığı için, ticari olarak teşvik edilen kreşlerden hâlihazırda bol miktarda bulunuyor. Kurumsal kreş-

ler yakında milyonlarca dolarlık bir hizmet sektörü haline gelebilir.[42] Bu ülkedeki sağlık veya eğitim sistemlerini olası modeller olarak düşünürsek, bunların en yüksek ödemeyi yapabilenlerin yararına düzenlendiğini ve o durumda bile bireye saygı ve özen göstermekten çok teknolojiye ağırlık verdiklerini biliyoruz. Çocuklara gerçekten kim bakacak? Bakım verenler nasıl eğitilecek? Bu kişiler, uzun zamandır "kadın işi" olarak aşağılanan bir hizmet sektörü mesleğinde ne kadar ücret alacaklar? Ebeveynler politikaların ne kadarını belirleyecek? Standartları kim koyacak? Kimin deneyimi ve hayal gücü kabul görecek? Hâlâ sarışın, mavi gözlü, istikrarlı, çekirdek aile normunun hüküm sürdüğü bir ülkede kültürel ve cinsel çeşitliliğe nasıl saygı gösterilecek?

Pek çok Amerikalı, Soğuk Savaş döneminin antisosyalist propagandasına dayanan klişe bir kamusal çocuk bakımı fikrine sahip: Annelerinden zorla koparılıp Devlet'in kucağına verilen küçük yaştaki çocuklar; anne/baba bireyciliğine karşı kolektivist bir tekdüzelik ve beyin yıkama klişesi. Bu kâbusta çocuklar minik robotlara dönüştürülür ve onlara ebeveynlerine ihanet etmeleri öğretilir. Oysa Amerikan çekirdek ailesinde de neler yaşandığını (maalesef) biliyoruz: Genellikle babadan kıza veya erkek kardeşten kız kardeşe yönelik, bazen annenin inkâr ederek veya edilgin bir işbirliğiyle eşlik ettiği, salgın boyutunda bir cinsel istismar; kadınların yanı sıra çocukların da dayak yemesi; özellikle ergenlik çağındaki çocukların durumunda, gençlerin bile isteye terk edilmesine veya çocukların adalet sistemine teslim edilmesine yol açan yoğun bir ebeveynlikten reddetme. Jean Swallow, sokaklardaki kadın ve gençlere yönelik seri cinayetler üzerine yaptığı araştırmada, çocuklukta yaşanan cinsel istismar ile kızların ergenlik çağındaki "suç işleme" (evden kaçma, fahişelik, sokak çocuğu olma, genç alkoliklik) davranışı arasında bağlantılar kurar. Sorgulanmayan Amerikan ailesinin dayağa ve cinsel istismara maruz kalan çocukları, Seattle veya St. Paul sokaklarında, tümüyle yabancılara bel bağlayarak hayatta kalmaya çalışan gençlere dönüşür.[43]

Çocukların koruyucusu olarak ataerkil Devlet'i seçmekle ataerkil aileyi seçmek arasında hiçbir fark yok ama elimizde

başka bir olasılık daha var: İnsanların gelişimine, ekonomik adalete, ırksal, kültürel, cinsel ve etnik çeşitliliğe saygı duymaya, çocukların sorumluluk sahibi ve yaratıcı kadın ve erkeklere dönüşmesi için maddi koşulların sağlanmasına, şiddet eğiliminin yeni bir yöne akıtılıp nihayetinde yok edilmesine yüksek bir değer biçen ve ataerkil olmayan yeni bir kolektif hareket.

Bu kitapla tekrar haşır neşir olmak, onu eleştirel şekilde ele almak biraz tuhafıma gitti. Beni dört yıllık bir araştırmayazma sürecine götüren o şevk ve ihtiyacı bir kez daha hissettim. Zira aslında kitap bittiğinde, bu meseleyi içimde tüketememiştim. Başka konulara yönelsem de bu mesele içimde, alttan alta, çocuklarımla birlikte ve onlardan ayrı olduğum zamanlar geliştirdiğim tüm somut davranışlarda, hatta diğer kadınlarla birlikte ve onlardan ayrı olduğum zamanlar geliştirdiğim tüm somut davranışlarda yürümeye devam etti.

Bu kitabın, kadınların besleyici veya ruhani kapasitelerini ya da bizzat kadınların kendisini aşırı hassaslaştırmaya yol açmasını asla istemedim. Kitabı anneliğin şiddeti ile ilgili bir bölümle bitirdiğim için saygıdeğer bir kadın akıl hocası tarafından da azarlandım. O bölümü kitaba koyarak, düşmana cephane verdiğimi düşünmüştü. Ama 1976'da şuna inandığımı yazmıştım: *Kadın gücü ve kadının üstünlüğü teorileri, varlığımızın muğlaklıklarını ve bilincimizin sürekliliğini, her birimizin içindeki hem yaratıcı hem de yıkıcı enerji potansiyellerini tümüyle hesaba katmalıdır.* Buna hâlâ inanıyorum. Baskı erdemin anası değildir; bizi sarıp sıkıştırabilir, baltalayabilir, kendimizden nefret etmeye sürükleyebilir. Gelgelelim bizi, ne kendisinden nefret eden ne de kendisini tümüyle masum ve hesabı sorulmamış bir mağdur addeden gerçekçi kişilere de dönüştürebilir.

1986 baskısını hazırlarken, birkaç kısaltma dışında kitabın ana metnini ilk yazdığım haliyle bırakıp elden geçirmemeyi, dipnotları mümkün olduğunca güncel hale getirmeyi, bugün sorguladığım veya on yıl önce yazdıklarımdan uzaklaştığım bazı yerleri de hem dipnotlarda hem de bu girişte belirt-

meyi tercih ettim. Bu kitap öğrenmeye, düşünmeye, eylemeye ve yazmaya devam eden bir kadının eseri. Aynı zamanda, son on yıldır kendisi de daimi bir süreç, sancı ve iç tartışma içinde olan dünya çapındaki bir politik harekete dayanan bir belge. Bu yeni baskının, her ikisinden de izler taşımasını istiyorum.

Ve pek tabi, birçok yerden yardım aldım. Kaynaklar ve araştırmalar için Standford Üniversitesi'nden Carolyn Arnold ve Toni Fitzpatrick'e, San Francisco Kadınların Tıbbi Hakları Koalisyonu'ndan Sandra Goldstein'a ve Santa Cruz'daki California Üniversitesi Kadın Merkezi Yönetici Vekili Katherine Olsen'a teşekkür ederim. San Jose Eyalet Üniversitesi'nde kadın roman yazarları üzerine verdiğim dersin katılımcıları sayesinde bazı soruları zengin bir şekilde yeniden değerlendirebildim. Çok kısa süreler içinde kitabı harika bir şekilde daktilo ettikleri için Kirsten Allrud ve Birdie Flynn'e müteşekkirim. İlk taslağı uzman, bilgili ve keskin bir editoryal gözle inceleyen Carol Flechner'a da minnettarım. Bilimsel referanslar, eleştirel okumalar, on yıllık muhabbet ve yoldaşlığı için en derin minnettarlığımı ise Michelle Cliff'e sunuyorum.

Santa Cruz, California
Mart 1986

Sonnotlar

1 Bu giriş Onuncu Yıl Özel Baskısı için 1986'da yazıldı.

2 Audre Lorde, "There Are No Honest Poems about Dead Women," *Our Dead behind Us* içinde (New York: Norton, 1986).

3 Örneğin bkz. Nancy Stoller Shaw, *Forced Labor* (New York: Pergamon, 1974); Barbara Ehrenreich ve Deirdre English, *For Her Own Good: 150 Years of the Experts' Advice to Women* (New York: Anchor Books, 1979); Michelle Harrison, *Woman in Residence* (New York: Penguin, 1983).

4 Kadın sağlığı hareketinin ayrıntılı bir tarihsel incelemesi ve mevcut örgütlerin bir listesi için bkz. *"The New" Our Bodies, Ourselves*, the Boston Women's Health Book Collective (New York: Simon and Schuster, 1984). Ayrıca bkz. Jo Freeman, *The Politics of Women's Liberation* (New York: David McKay, 1975) s. 158.

5 "Hıristiyan Yuva Okulu, Evde Doğum Kursları açıyor. ... Çoğu doğumun evde gerçekleşebileceğine ve ebeveynlerin evde güvenli doğum için ihtiyaç duydukları her şeyi öğrenebileceklerine inanıyoruz ve deneyimlerimizle bunu kanıtladık. ... Hıristiyan Yuva Okulu'ndayken ... alkollü içeceklerden, küfürden, evlilik dışı cinsel ilişkiden, uyuşturucudan ve transistörlü radyo, kayıt cihazı, el feneri ve kamera gibi aletleri kullanmaktan kaçınmanızı rica ediyoruz. Ayrıca erkeklerden uzun pantolon, kadınlardan ise bilek boyunda elbise giymelerini istiyoruz." (Janet Isaacs Ashford, yay. haz., *The Whole Birth Catalogue: A Sourcebook for Choices in Childbirth* [Trumansburg, N.Y.: Crossing Press, 1983], s. 119).

6 Bkz. Katherine Olsen, *In-Hospital Birth Centers in Perspective* (Yüksek lisans tezi, Antropoloji Çalışmaları Kurulu, California Üniversitesi, Santa Cruz, 1981). Nisan 1986'da California yasama organı, serbest ebelerin sağlık sistemine dâhil edilmesi için bir lisanslama süreci başlatılmasını öngören yasa tasarısını komitede görüşecek. Ebe gözetiminde evde yapılan doğumlarda önemli ölçüde daha düşük komplikasyon ve perinatal ölüm oranları gösteren istatistiklere rağmen, tıp uzmanları, ebe gözetiminde doğum hareketine şiddetle karşı çıkıyor. Serbest ebelik şu anda otuz altı eyalette ya yasal ya da denetimsiz. (Janet Isaacs Ashford, "California Should Legalize Lay Midwives," *San Jose Mercury*, 31 Mart 1986.)

7 9 Eylül 1984'te *New York Times*, Sunday dergisinin kapak konusu olarak "Rol Model Olarak Çalışan Anne" başlıklı bir makale yayımladı. Söz konusu "çalışan anneler" ellerinde evrak çantaları olan genç ve profesyonel kadınlardı. Hepsi beyazdı. Makale, bu kadınların bir yandan çocuk yetiştirirken bir yandan da çalışma kararlarını onaylasa da, bu kararın çocuklar üzerindeki olası "psikolojik etkileri" gibi bilindik bir meseleyi de gündeme getiriyordu.

8 Bkz. James Reston, "Do We Really Care?" *New York Times*, 16 Şubat 1986.

9 Laura Boytz, "Incarcerated Mothers Kept from Children," *Plexus: West Coast Women's Press*, C. 11, Sayı 9, (Aralık 1984), s. 1.

10 Meksika-Amerikalı kadınlar. Beyazlaşmaya direnip kendi yerel dillerine ve kültürlerine sahip çıkarlar, ç.n.

11 Bkz. Kristin Luker, *Abortion and the Politics of Motherhood* (Berkeley, California: University of California Press, 1984), s. 173. Luker şöyle devam ediyor: "Bu, yaşam-yanlısı [kürtaj karşıtı] insanların ... ücretsiz okul yemeklerine, kreşlere, hamile anneler için takviye gıdalara ve çocuk istismarı karşıtı programlara sık sık itiraz etmelerinin sebebinin ... böyle programların içeriği değil de devletin kutsal yuvaya girmesi fikrine karşı dirençleri olduğunu açıklıyor." "Yaşam-yanlısı" hareket her tür doğum kontrol yönteminin birer "düşük ilacı" olduğunu (yani kürtaja neden olduğunu) düşünüyor. Doğum kontrolü olarak yalnızca "Doğal Aile Planlaması" (eski "ritim sistemi"nin geliştirilmiş hali) veya cinsel perhizi kabul ediyor. Bkz. Luker s. 165-66.

12 *A.g.e.*, s. 5.

13 *Our Right to Choose: Toward a New Ethic of Abortion* (Boston: Beacon, 1983) kitabında Beverly Wildung Harrison, "kadınların değersizleştirilmesi"ni, "düzeltilmesi gereken kabul edilemez bir ahlaki miras" olarak adlandırıyor (s. 7). "Üreme tercihi, her kadının sağlığının önemli ölçüde zeminini oluşturan ve ona cazip gelen bir tarihsel olabilirlik şeklinde anlaşılmadıkça, kürtajla ilgili tüm tartışmalar baştan itibaren ahlaki açıdan çarpıktır. Buna rağmen, kürtajın ahlaki açıdan değerlendirmesi esnasında beliren hiçbir soru, kadınların üreme tercihine sahip olup olmaması sorusu kadar ihmal edilemez" (s. 41).

14 Farklı fiziksel engelleri olan bedenlere sahip kadınların kürtaja yönelik tutumlarına ilişkin tartışma için bkz. Michelle Fine ve Adrienne Asch, *CARASA News*, Committee for Abortion Rights and against Sterilization Abuse (New York: Haziran-Temmuz, 1984). Ayrıca bkz. *"The New" Our Bodies, Ourselves* içinde, "Abortion, Amniocentesis and Disability," s. 303.

15 Karl Marx, *Capital* (Chicago: Charles H. Kerr & Co., 1906), I, s. 255-330. [(2021), *Kapital*, çev. Nail Satlıgan, v.d., Yordam Kitap.]

16 Orlando Patterson, *Slavery and Social Death: A Comparative Study* (Cambridge: Harvard University Press, 1982), s. 133; Angela Davis, *Women, Race and Class* (New York: Random House, 1981), s. 205 [(2019), *Kadınlar, Irk ve Sınıf*, çev. Selda Arıt, Heretik Yayıncılık]; Michael Craton ile Garry Greenland, *Searching for the Invisible Man: Slave and Plantation Life in Jamaica* (Cambridge: Harvard University Press, 1982), s. 96. Ayrıca bkz. Linda Gordon, "The Folklore of Birth Control," *Woman's Body, Woman's Right: A Social History of Birth Control in America* içinde (New York: Grossman-Viking, 1976), s. 26-46

17 Davis, s. 204-5

18 *A.g.e.*, s. 202-221. Ayrıca bkz. *Sterilization: Some Questions and Answers* (1982; Committee for Abortion Rights and against Sterilization Abuse, 17 Murray Caddesi, Beşinci Kat, New York, NY 10007); Helen Rodriguez'in kısırlaştırma propagandası üzerine şu metindeki yorum-

ları: Helen B. Holmes, betty B. Hoskins, Michael Gross, yay. haz., *Birth Control and Controlling Birth: Woman-centered Perspectives* (Clifton, N. J.: Humana Press, 1980), s. 127-28; ve Adrienne Rich, *On Lies, Secrets, and Silence: Selected Prose 1966-1978* (New York: Norton, 1979), s. 266-67, ve Committee for Abortion Rights and against Sterilization Abuse, *Women under Attack: Abortion, Sterilization Abuse, and Reproductive Freedom* (New York: CARASA, 1979).

19 *Sterilization: Some Questions and Answers*, s. 9.

20 Thomas M. Shapiro, *Population Control Politics: Women, Sterilization, and Reproductive Choice* (Philadelphia: Temple University Press, 1985), s. 91-93.

21 *A.g.e*, s. 115.

22 *A.g.e*, s. 137-42.

23 Bkz. Robert H. Blank, "Human Sterilization: Emerging Technologies and Re-emerging Social Issues," *Science, Technology and Human Values*, C. 9, Sayı 3 (Yaz 1984), s. 8-20.

24 Shapiro, s. 139.

25 1983 tarihli "Racism and Sexism in Nazi Germany: Motherhood, Compulsory Sterilization and the State" adlı makalesinde Gisela Bock, Nazi döneminde tezahür eden (ve makalesine göre Almanya'da yeniden ortaya çıkan) bu konuyu ele alıyor. "Cinsiyetçilik ve ırkçılığın özellikle Nazist niteliklerle var olduğu yerlerde, tüm kadınlar her ikisinden de eşit derecede nasiplerini alırlar, ancak farklı deneyimlerle. *Cinsiyetçi ırkçılık* veya *ırkçı cinsiyetçilik* (yalnızca bir perspektif farkı) gibi tutarlı ve iki ucu keskin bir politikaya tabi kılınsalar da, bu politikanın iki yönünü deneyimlerken ayrıştırılırlar; bu ayrıştırma aynı zamanda ırkçılık kadar cinsiyetçiliğe de direnme biçimlerini ayrıştırmaya yarar. Üreme haklarımız (cinselliğimiz, çocuklarımız, istediğimiz ve ihtiyacımız olan para) için verdiğimiz mücadele söz konusu olduğunda, Nazi deneyimi bize başarılı bir mücadelenin, kadınların çocuk sahibi olmak ya da olmamak arasında seçim yapabilmelerini sağlayacak hakların ve ekonomik araçların elde edilmesini hedeflemesi gerektiğini öğretebilir. Bekâr annelere yapılan sosyal yardımlardaki kesintiler, kısırlaştırma istismarı ve ücretsiz kürtaja yönelik saldırılar, kadınları ayrıştırmaya hizmet eden bir saldırının farklı yönleridir. ABD'de ve Üçüncü Dünya ülkelerinde mevcut nüfus ve aile politikaları, Nasyonal Sosyalizm dönemindeki Alman deneyimiyle bilhassa ilişkilidir." (Renate Bridenthal, Atina Grossman, Marion Kaplan, yay. haz., *When Biology Became Destiny: Women in Weimar and Nazi Germany* (New York: Monthly Review Press New Feminist Library, 1984], s. 271-96).

26 Shapiro, s. 98-103.

27 *A.g.e.*, s. 189.

28 Zillah Eisenstein, yay. haz., *Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism* (New York: Monthly Review Press, 1979). Ayrıca bkz., Glo-

ria I. Joseph, "The Incompatible Ménage à Trois: Marxism, Feminism, and Racism," Lydia Sargent, yay. haz., *Women and Revolution* içinde (Boston: South End Press, 1981).

29 Güney'deki esaretten kaçıp, köleliğe direnen ve özgürlüklerini kazanmaya çabalayan kölelere, Kuzey eyaletlerine giden yol boyunca barınma ve yardım sağlayan Afro-Amerikalıların ve kısmen beyazların oluşturduğu insan ağı. 18. yüzyılın sonlarından Amerikan İç Savaşı dönemine kadar aktif oldukları biliniyor. Herhangi bir demiryolu veya yeraltı rotası ile ilgisi bulunmuyor fakat faaliyetleri gizlilik içinde ve karanlıkta yürütüldüğünden ve demiryolu da sistemli örgütlülüğün bir imgesi olduğundan bu şekilde adlandırılır, ç.n.

30 Alice Childress, *Florence*, *Masses & Mainstream* içinde, C. III (Ekim 950), s. 34-47; Toni Morrison, *The Bluest Eye* (New York: Pocket Books, 1972, 1976) [(2021), *En Mavi Göz*, çev. Zeynep Baransel, Sel Yayıncılık]; Toni Cade Bambara, *The Sea Birds Are Still Alive* (New York: Random House, 1977); Paule Marshall, *Brown Girl, Brown Stones* (New York: Feminist Press, 1981); Toni Morrison, *Sula* (New York: Bantam, 1974) [(2018), *Sula*, çev. Ülker İnce, Sel Yayıncılık]; Audre Lorde, *Zami: A New Spelling of My Name* (Trumansburg, N.Y.: Crossing Press, 1982) [(2023), Zami: Adımın Yeni Bir Söylenişi, çev. Melis İnan, Otonom Yayıncılık]. Toni Morrison'ın romanlarındaki anneler ve kızları üzerine değerli bir analiz için bkz. Renita Weems, "'Artists Without Art Form': A Look at One Black Woman's World of Unrevered Black Women," Barbara Smith, yay. haz., *Home Girls: A Black Feminist Anthology* içinde (New York: Kitchen Table/Women of Color Press, 1983).

31 Joyce Ladner, *Labeling Black Children: Some Mental Health Implications*, V (Washington, D.C.: Institute for Urban Affairs and Research, Howard University, 1979), s. 3; alıntı şurada: Gloria I. Joseph, "Black Mothers and Daughters: Traditional and New Populations," *SAGE: A Scholarly Journal on Black Women*, C. 1, Sayı 2 (Sonbahar 1984), s. 17.

32 Gloria I. Joseph ve Jill Lewis, *Common Differences: Conflicts in Black and White Feminist Perspectives* (New York: Anchor Books, 1981), s. 75-186. Joseph'in çalışması erkeklere ve evliliğe yönelik anneler aracılığıyla aktarılan davranışlar ve "Anneler Günü" gibi kültürel yaşam tarzlarının ve kurumların analizi açısından bilhassa zengindir.

33 *A.g.e.*, s. 76. Joseph, *SAGE*'deki 1984 tarihli makalesinde hem lezbiyen hem de genç anneliği inceliyor. Siyah toplulukları, lezbiyen annelerle çocuklarını kabul etmeye çağırıyor. Irkçılık ve yoksulluğun yanı sıra cinsiyetçiliğin de yoksul genç Siyah kadınları kendi bebeklerine sahip olmanın ötesinde diğer olası isteklerinden mahrum bırakmada bir rol oynadığını öne sürüyor.

34 Bea Medicine, "Ina 1979," Beth Brant, yay. haz., *A Gathering of Spirit: Writing and Art by North American Indian Women* içinde (Montpelier, Vt.: Sinister Wisdom Books, 1984), s. 109-110.

35 Alma Gomez, Cherńe Moraga, Mariana Romo-Camma, yay. haz., *Cuentos: Stories by Latinas* (New York: Kitchen Table/Women of Color Press, 1983), s. vii.

36 Cherríe Moraga, "La Güera," Gloria Anzaldua ve Cherríe Moraga, yay. haz., *This Bridge Called My Back: Writings by Radical Women of Color* içinde (New York: Kitchen Table/Women of Color Press, 1981), s. 27-35.

37 Nellie Wong, "On the Crevices of Anger," *Conditions*, C. 1, Sayı 3 (Bahar 1978), s. 52-57. "*Yow meng ah!*" (merhamet göster!).

38 Merle Woo, "Letter to Ma," *This Bridge Called My Back* içinde, s. 140-47; Joy Kogawa, *Obasan* (Boston: Godine, 1981, 1984) [(2022), *Obasan*, çev. Tugay Kaban, Ketebe Yayınları].

39 Victoria Seggerman, "Navaho Women and the Resistance to Relocation," *off our backs* (Mart 1986), s. 8-10. Ayrıca bkz. Kate Shanley, "Thoughts on Indian Feminism," Beth Brant, "A Long Story," ve Lynn Randall, "Grandma's Story," *A Gathering of Spirit* içinde, sırasıyla s. 213-16, 100-7, 57-60.

Bu kitap basım aşamasındayken Paula Gunn Allen'ın *The Sacred Hoop: Recovering the Feminine in American Indian Traditions* kitabı yeni yayımlanmıştı (Boston: Beacon, 1986). Allen, Yerlilerin annelikle ilgili tutumlarını derinlemesine ele alır. Bu tutumlar, beyaz ve Hıristiyanlık etkisindeki davranışlardan öyle farklıdır ki, beyaz kaynaklar tarafından aktarılırken kaçınılmaz bir şekilde ya eğilip bükülür ve çarpıtılırlr ya da anaerkilliğe dair kabilesel olmayan, beyaz fikirlerce el konulup sığlaştırılırlar. Özellikle şu makalelerine bkz. "Grandmother of the Sun" (s. 13-29), "When Women Throw Down Bundles" (s. 30-42), "Where I Come From Is Like This" (s. 43-50) ve "Who Is Your Mother? Red Roots of White Feminism" (s. 209-21).

40 Ancak Sandra Pollack'ın işaret ettiği üzere, ana akıma göre lezbiyen anne hâlâ "teorik olarak imkânsız bir kategoridir; 1970'lerin başında kadın hareketine emek veren açık lezbiyenler genellikle 'gizli anne'lerdir." 1976 itibariyle, yetişkin kadınların yüzde 10 ila yüzde 20'sinin lezbiyen olduğu ve bunların yüzde 13 ila yüzde 20'sinin anne olduğu tahmin edilir (Sandra B. Pollack ile Jeane Vaughan'ın editörlüğünü yaptığı ve 1987 yılında Firebrand Books, Ithaca, N.Y. tarafından yayımlanacak lezbiyen ebeveynlik üzerine bir kitapta yer alacaktır, Sandra B. Pollack, "Lesbian Mothers: An Overview and Analysis of the Research, a Lesbian Feminist Perspective"). Pollack'ın aktardığı istatistikler ise şurada: Nan Hunter ve Nancy Polikoff, "Custody Rights of Lesbian Mothers: Legal Theory and Litigation Strategy," *Buffalo Law Review*, C. 25, Sayı 691 (1976), s. 691.

41 Pollack, *a.g.e.*

42 Bkz., örneğin, "Corporate Child Care Grows Up," *San Jose Mercury News*, 10 Haziran 1986, s. 1E.

43 Bkz. Jean Swallow, "Not So Far From Here to There," basılı olmayan makale, 1986. Ensest üzerine yakın tarihli çalışmalar şunlardır: Lou-

ise Armstrong, *Kiss Daddy Goodnight: A Speakout on Incest* (New York: Pocket Books, 1979); Sandra Butler, *Conspiracy of Silence: The Trauma of Incest* (San Francisco: New Glide Publications, 1978); Judith Herman ve Lisa Hirschman, *Father-Daughter Incest* (Cambridge: Harvard University Press, 1981); Toni McNaron ve Yarrow Morgan, yay. haz., *Voices in the Night: Women Speaking about Incest* (Minneapolis: Cleis Press, 1982); ve Florence Rush'ın öncü kitabı *The Best-kept Secret* (New York: McGraw-Hill, 1980). "İki cinsiyet ve farklı nesiller arasındaki keskin mücadelelerin tarihsel mekânı olarak aile" üzerine önemli bir analiz için ayrıca bkz. Wini Breines ve Linda Gordon, "The New Scholarship on Family Violence," *Signs*, C. 8, Sayı 3 (İlkbahar 1983), s. 495-531.

Önsöz

Gezegendeki tüm insan yaşamı kadından doğar. Tüm kadınlarla erkeklerin paylaştığı ve onları birleştiren, geri döndürülemez deneyim, bir kadının bedeninde aylarca gelişip büyüyerek geçirdiğimiz süredir. Diğer memelilere kıyasla insan yavruları, çok daha uzun süre bakıma ihtiyaç duyar. Ayrıca, insan grupları içinde uzun süre önce düzenlenmiş iş bölümü hem çocukları doğurup emzirme görevini hem de çocukların neredeyse bütün sorumluluğunu kadınlara verdiğinden dolayı çoğumuz sevgi ve hayal kırıklığıyla, güç ve şefkâtle bir kadında tanışırız.

Bu deneyimin izlerini yaşam boyu ve hatta ölümümüzde bile taşırız. Yine de, bu deneyimi anlayıp kullanmamıza yarayan tuhaf bir materyal eksik. Anneliğin doğası ve anlamına dair sahip olduğumuz bilgiler soluduğumuz havaya, üzerinde seyrettiğimiz denizlere dair bilgilerimizden az. Cinsiyete dayalı işbölümüne göre, kültürün yapıcıları ve sözcüleri, isim vericiler, annelerin oğulları. *Yaşamın kendisi için bir kadına bağımlı olma* fikrinin kuvvetinin oldum olası erkek aklını huzursuz ettiğini ve erkek evladın "kadından doğduğu" gerçeğini sindirmek, dengelemek veya inkâr etmek için aralıksız bir çaba sarf ettiğini gösteren çok fazla şey var.

Kadınlar da kadından doğar. Fakat kadınlar ataerkil kültürün yapıcıları ve sözcüleri olmadığından, bu gerçeğin kültürümüze etkisine dair çok az şey biliyoruz. Kadınların doğurganlık statüsü, yaşamlarının önemli bir gerçeği haline getirildi. "Kısır" veya "çocuksuz" gibi terimler, doğurganlıklarının ötesindeki kimlikleri olumsuzlamak için kullanılıyor. Oysa hiçbir toplumsal kategori alanında "baba-olmayan" gibi bir terim bulunmuyor.

Fiziksel annelik epey görünür ve çarpıcı olduğundan, erkeklerin üremede bir rolleri olduğunu fark etmeleri biraz zaman aldı. "Babalığın" anlamı hâlâ yüzeysel ve muğlak. Bir çocuğa "babalık" etmek, her şeyden önce yumurtayı dölleyen spermi sağlamak, peyda etmektir. Bir çocuğa "annelik" etmekse en az dokuz ay ama aslında yıllarca süren daimi bir hazırda bulunma hâli demektir. Annelik, önce yoğun bir fiziksel ve ruhsal geçiş ritüeli (hamilelik ve doğum), sonra da nasıl besleyip büyütüleceğinin öğrenilmesiyle (zira bu içgüdüsel olarak verili değildir) kazanılır.

Bir erkek, aşkla veya tecavüz yoluyla bir çocuk peyda edip sonrasında ortadan kaybolabilir; çocuğu veya anneyi bir daha düşünmek zorunda değildir. Şayet koşullar böyleyse, anne sancılı ve toplumsal yükü ağır bazı tercihlerle karşı karşıya kalır: kürtaj, intihar, çocuğu terk etme, bebek katli, "piç" damgası yemiş bir çocuğu çoğu zaman yoksulluk içinde ve her daim yasanın dışında kalarak yetiştirme. Hatta bazı kültürlerde, erkek akrabaları onu öldürebilir. Seçimi ne olursa olsun, bedeni geri döndürülemez değişimler yaşar, zihni asla eskisi gibi olmayacaktır. Bir kadın olarak geleceği, bu olayla şekillenir.

Çoğumuzu annelerimiz veya ister sevdiğinden, ister zorunluluktan isterse de para için biyolojik annelerimizin yerini alan kadınlar büyüttü. Tarih boyunca kadınlar, birbirlerinin çocuklarının doğumuna ve bakımına yardımcı oldular. Küçüklere şefkât gösterip bakma anlamında kadınların çoğu, bazen bir kız kardeş, bazen koruyucu anne, bazen üvey anne, bazen teyze, bazen hemşire bazen de öğretmen olarak annelik etmiştir. Kabile yaşamı, köy hayatı, geniş aileler ve bazı kültürlerdeki kadın ağları çok genç, çok yaşlı, bekâr ve kısır kadınları

"annelik" sürecine dâhil eder. İlk çocukluk döneminde babaları önemli bir rol oynamış olanlarımız bile, babalarımızı hasta olduğumuzda sabırla bize bakma, bizi besleme ve temizleme gibi mütevazı işleri yaparken hatırlamayız pek. Aklımızda sadece bazı sahneler, gezintiler, cezalar ve özel günler kalmıştır. Çoğumuz için, yaşamımızın ilk dönemlerinde süreklilik ve istikrarı sağlayan (ama aynı zamanda bizi reddedip geri çeviren) bir kadındı. İlksel duyumlarımızı, en eski toplumsal deneyimlerimizi bir kadının elleri, gözleri, bedeni ve sesi ile ilişkilendiriyoruz.

2

Bu kitap boyunca, anneliğin üst üste binmiş iki anlamı arasında ayrım yapmaya çalışıyorum: Herhangi bir kadının kendi üreme gücüyle ve çocuklarla *potansiyel ilişkisi* ve bu potansiyelin (ve tüm kadınların) erkeklerin kontrolü altında kalmasını amaçlayan *kurum*. Bu kurum, envai çeşit toplumsal ve politik sistemin temel taşı olagelmiştir. İnsan türünün yarısından fazlasını, hayatını etkileyen kararları vermekten alıkoyar, erkekleri sahici herhangi bir babalıktan muaf tutar, "özel" ve "kamusal" yaşam arasındaki tehlikeli ayrımı yaratır, insanların seçimleri ve potansiyellerini sabitleştirir. Yarattığı çelişkilerin en önde geleni ve en şaşırtıcısı da, kadınları kendi bedenine hapsederek ona yabancılaştırmasıdır. Tarihin belli başlı noktalarında ve belirli kültürlerde anne-olarak-kadın fikri, kimi zaman korkuyla karışık da olsa tüm kadınlara yönelik bir saygı yaratmaya ve onların bir halkın ya da klanın yaşamında söz sahibi olmalarına yaradı. Fakat kayıtlı tarihin "hâkim eğilimi" olarak bildiğimiz zaman diliminin büyük bölümünde, bir kurum olarak annelik, kadınların potansiyellerini gettolaştırıp değersizleştirdi.

Annenin gücünün iki yönü var: İlki, insan yaşamını doğurmaya ve besleyip büyütmeye yarayan biyolojik potansiyel ya da kapasite. İkincisi de, ister Tanrıçaya tapınma biçimine isterse de kadınlar tarafından kontrol edilip ezilme korkusuna bürünsün, erkeklerin kadınlara atfettiği büyülü güç. Ataerki öncesi dönemin kuvvetli kadınlarının ellerindeki gücün ne anlama geldiği hakkında aslında pek de bir şey bilmiyoruz. Tahminle-

rimiz, özlemlerimiz, mitlerimiz, fantezilerimiz, benzetmelerimiz var. Oysa ataerkil düzende kadınların potansiyellerinin annelik alanına indirgenip nasıl kelimenin tam anlamıyla katledildiğine dair çok şey biliyoruz. Tarih boyunca birçok kadın, kendi seçimi dışında anne oldu ve çok daha fazla kadın da, bu dünyaya bir can getirirken kendi canından oldu.

Kadınlar bedenlerine bağlanarak kontrol edilir. Susan Griffin, ilk dönemlerine ait klasikleşmiş bir makalesinde şunları ifade eder: "Tecavüz bir tür kitlesel terörizmdir, çünkü tecavüz kurbanları seçilirken hiçbir ayrım gözetilmez. Ne var ki erkek üstünlüğü propagandacıları, iffetsiz oldukları veya yanlış zamanda yanlış yerde bulundukları için (yani işin özü, özgürmüş gibi davrandıkları için) tecavüze sebebiyet verenlerin kadınlar olduğunu yüksek sesle haykırıyorlar. ... Tecavüz korkusu kadınları geceleri sokaklardan uzak tutuyor. Onları eve tıkıyor. Kışkırtan taraf oldukları düşünülür korkusundan, onları pasifleştirip gösterişsizleştiriyor."[1] Griffin'in analizini geliştiren Susan Brownmiller, evlilik sözleşmesinin zorunlu kıldığı anneliğin aslında, diğer erkeklerin gündelik şiddetine karşı kadınların "koruyucuları" (ve sahipleri) olan erkeklere ödedikleri bir bedel olabileceğini öne sürüyor.[2] Eğer tecavüz terörizm ise, annelik de ağırlaştırılmış hapis cezasıdır. *Böyle olmak zorunda değil.*

Bu kitap, *ataerki altında tanımlanan ve sınırları çizilenler* haricindeki aile veya anneliğe yönelik bir saldırı olmadığı gibi devlet kontrolünde kitlesel bir çocuk bakımı çağrısı da değil. Zaten ataerkil düzende kitlesel çocuk bakımının hepi topu iki amacı var: Gelişmekte olan bir ekonomide veya bir savaş sırasında çok sayıda kadını işgücüne dâhil etmek ve geleceğin yurttaşlarının beynini yıkamak.[3] Bu tür çocuk bakımı, kadınların enerjisini kültürün ana arterlerine karıştırmanın veya hem kadınların hem de erkeklerin basmakalıp toplumsal cinsiyet imgelerini değiştirmenin bir aracı olarak asla düşünülmedi.

3

Annelik üzerine bir kitap yazmak isteme sebebimin, bunun feminist teori için çok önemli, görece hâlâ keşfedilmemiş

bir alan olması olduğunu söylüyordum. Oysa aslında bu konuyu ben seçmemiştim; uzun zaman önce o beni seçmişti.

Bu kitabın kökleri, hem kazıp çıkarmaya çalıştığım halde gizli kalan ilk çocukluğum, ergenliğim, anne babamdan ayrılışım ve şair oluşuma hem de beni orta yaşlarıma taşıyan evlilik hayatı, ruhsal boşanma ve ölüm coğrafyalarına karmakarışık dolanmış geçmişime uzanır. Sanrılar, çarpıtılmış anılar ve gerçek olaylara verilen yanlış isimler geçmişe yapılan her yolculuğu karmaşıklaştırır. Fakat hamileliğe, doğuma ve çocuklarımın bana bağımlı bir yaşam sürdüğü yıllara geri dönmekten uzun bir süre kaçındım çünkü bu yolculuk, çoktan çözülüp bir kenara kaldırdığımı düşünmeyi tercih ettiğim acı ve öfkeye geri dönmek anlamına geliyordu. Çocuklarıma karşı sevgimde kendimi yeterince güçlü ve çelişkisiz hissedene kadar, annelik üzerine bir kitap yazmak aklımın ucundan bile geçmedi. Şimdiye kadar uğradığım en acı verici, anlaşılmaz, tabularla çevrili ve belirsiz görünen, yanlış adlandırmalarla dolu bir zemine geri dönmeye, ancak bu his geldiğinde cesaret edebildim.

Kitabı ilk yazmaya başladığımda henüz bunu anlamamıştım. Bildiğim tek şey, kadınların hayatlarının merkezinde yer alan, acılarıyla bile tatmin edici, hayatın anlamının anahtarı olan bir şey yaşadığımdı. Endişe, fiziksel yorgunluk, öfke, kendini suçlama, can sıkıntısı ve kendi içimdeki bölünme dışında (tutkulu sevgi anları, çocuklarımın hevesli beden ve zihinlerinden aldığım zevk, onları tamamen ve özveriyle sevmek konusundaki başarısızlıklarıma rağmen onların beni sevmeye devam etmelerine duyduğum hayret ile daha da keskinleşen bir bölünme) çok az şey hatırlayabildiğimdi.

İkide bir otobiyografiye düşmeden, arka arkaya "ben" demeden bu tür bir kitabı yazmak bana en başta imkânsız görünüyordu. Kendi hayatımın sancılı ve problemli alanlarına dalmayı geciktirmek veya buna hazırlanmak için, kafamı aylarca tarihsel araştırma ve analizlere gömdüm. Daldığım bu alanların kalbinden, elinizdeki bu kitap doğdu. Kadınların sahiden de bizim olan kolektif bir dünya tahayyülü yaratmalarını sağlayabilecek tek şeyin, özel ve bazen de acı verici deneyimleri

paylaşma arzusu olduğuna giderek daha çok inanıyorum. Öte yandan, her yazarın sahte ve keyfi bir güce sahip olduğunun kesinlikle farkındayım. Ne de olsa okuyucunun şu anda okuduğu şey, (ölüler de dâhil olmak üzere) başkalarının anlatılmamış hikayeleri değil, *onun* vizyonudur.

Bu kitap bazı yönleriyle çok savunmasız. Çeşitli mesleki alanları ihlâl ettim, türlü tabuyu yıktım. Kendimi bir uzman gibi göstermeden, elimdeki akademik bilgileri anlamlı bulduğum yerlerde kullandım. Bunu yaparken, "*Peki ama kadınlar için durum nasıldı?*" sorusu hep aklımdaydı. Ve çok geçmeden erkek (ve bazı kadın) akademisyenlerin temelde "cinsiyetçiliği" çok göstermelik bir terim olarak algıladıklarını hissetmeye başladım. Bu, tam da "patrivincialism" veya "patriochialism"[4] olarak adlandırılabilecek entelektüel bir kusur. Kadınların bir alt grup olarak varlık gösterdiği "gerçek" dünyanın "erkeğin dünyası" olduğunu; ataerkinin kültüre ve kültürün de ataerkiye denk olduğunu; tarihin "önemli" veya "özgürleştirici" dönemlerini kadınların da aynı şekilde yaşadığını; "erkek", "insanoğlu", "çocuklar", "Siyahlar", "ebeveynler", "işçi sınıfı" genellemelerinin kadınları, anneleri, kız kardeşleri, kız evlatları, süt anneleri, kız bebekleri de kapsadığını ve genellikle emzirme gibi özel bir işleve kısacık bir atıfta bulunmaktan başka bir şey yapmadan da onların bu genellemelere dâhil edilebileceklerini varsayıyorlar. Çocuk yetiştirme teorisyenlerinin, çocuk doktorlarının, psikiyatrların çoğu gibi "aile ve çocukluk" üzerine araştırma yapan çiçeği burnunda tarihçiler de erkek. Yetişkin erkek evlatların kafalarındaki bir kurum veya bir fikir olarak annelik meselesi, onların çalışmalarında sadece annelik "tarzlarının" tartışılıp eleştirildiği yerlerde gündeme gelir. Kadın kaynaklarına nadiren atıfta bulunulur, oysa feminist tarihçilerin gösterdiği gibi bu kaynaklar mevcuttur. Anne-olarak-kadınlar birincil kaynak olarak neredeyse hiç geçmezler ve tüm bunlar nesnel bilim olarak sunulur.

Gerda Lerner, Joan Kelly ve Carroll Smith-Rosenberg gibi feminist akademisyenlerin yeni yeni ileri sürdükleri bir önerme var. Lerner'in deyimiyle "Kadın tarihini anlamanın anahtarı, acı verici olsa da, bunun insanlığın *çoğunluğunun* tarihi ol-

duğunu kabul etmektir. ... Bugüne kadar yazılan ve düşünülen tarih, pekâlâ 'alt grup' sayılabilecek bir azınlığın tarihidir."[5]

Yazarken kurduğum bakış açımın ve elimdeki kaynakların çoğunun Batılı kültüre ait olduğunun acı verici de olsa farkındayım. Acı verici diyorum çünkü kadın kültürünün, kadınların da içinde yaşadığı erkek kültürleri, sınırlar, gruplaşmalar tarafından nasıl parçalandığı hakkında çok şey söylüyor. Fakat bu noktada kadın kültürüne ilişkin herhangi bir genel çalışma en iyi ihtimalle kısmi olabilir ve her yazarın umduğu (ve bildiği) şey, farklı eğitime, arkaplana ve araçlara sahip kendisi gibi başka kadınların da bu muazzam yarı gömülü mozaiğin diğer parçalarını kadın yüzü şeklinde bir araya getireceğidir.

Teşekkür

Teşekkürü borç bildiğim pek çok insan var. Bu kitap, üç oğlum olmasaydı hiç yazılamayabilirdi. Bilhassa sevgileri, zekâları ve dürüstlükleri, birbirimizle konuşmaya başladığımız ilk andan beri benim için bir kaynak oldu. Ayrıca, birer anne ve kız evlat olarak sohbet ettiğim o kadar çok kadın var ki, onların hakkını ödeyemem. Phoebe DesMarais ve Helen Smelser üniversite yıllarımızdan beri mesafelere, zamana, çocuklara, kocalara, sevgililere ve yaşam tarzlarına aldırmadan deneyimlerini ve bilgeliklerini benimle cömertçe paylaştılar. Barbara Charlesworth Gelpi ve Alpert Gelpi, ortak vizyonumuza ilişkin düşüncelerini hem eleştirerek hem de destekleyerek sakınmadan bana ilettiler. Jane Cooper'ın hayal gücü ve içgörüsü hem işimde hem de hayatımda harekete geçirici ve iyileştirici bir güç oldu. Robin Morgan'la kitabın ortaya çıkış sürecinde çok önemli sohbetler yaptık. Onun aklının ve sevgisinin yeri bende hep ayrıdır. Jane Alpert, en zorlu kişisel süreçlerden geçerken bile cömertçe beni cesaretlendirip eleştirilerini sundu. Mary Daly ile duygusal ve entelektüel bir yoldaşlığımız oldu, öyle ki birini diğerinden ayıramam. Susan Griffin, mümkün olan en derin, en sevecen düzeyde eleştirdi beni. Tillie Olsen hem sert hem şefkâtli bir şekilde, kendi örneği ve çalışmaları aracılığıyla, kadınlar olarak gizli hayatımızı ve onu adlandırdığımız dili daha

acımasızca araştırmamızı talep etti hep. Kristen Grimstad ve Susan Rennie dostlukları ve çalışmaları aracılığıyla benimle içgörülerini, önemli kaynaklarını paylaşıp onlara öykünmemi sağladılar. Janice Raymond önemli bir eleştirmen olduğu kadar iyi bir arkadaş da oldu. Kenneth Pitchford, VIII. Bölüm üzerine titiz bir eleştiri yaparak bana destek oldu. Richard Howard, VI. Bölüm için on yedinci yüzyıl Fransa'sından bir ebenin sözlerini İngilizce olarak zarif bir şekilde yeniden yarattı. Editörüm John Benedict ince, dürüst ve duyarlı bir okumanın yanı sıra kitabın yapısını netleştirmeme yardımcı olan pek çok öneriyle katkıda bulundu. Birçok kez doğru zamanda doğru kelimeleri söyledi ve defalarca burada ele alınan temaları benimle tartıştı. Yayıncım W. W. Norton'un desteği konusunda ise başından beri şanslıydım.

Lilly Engler kitabın taslağını tekrar tekrar okudu ve yorumladı. VIII. Bölüm'de Rilke'nin "Üçüncü Duino Ağıtı"ndan alıntılanan dizeleri benim için yeniden çevirdi ve mümkün olan en derin anlamda, ilk andan itibaren bu kitapla hemhâl oldu.

Kitabın yazımı boyunca, akademik dünyanın içinde ve dışında, aynı çizgide çalışan, bir çoğunu tanımadığım veya çok az tanıdığım kadınlardan da referanslar, yayınlanmamış makaleler, yeniden basımlar, mektuplar, teşvik ve öğütlerden oluşan yardımlar aldım. Çalışan bir kadın topluluğunun parçası olduğumu somut olarak fark etmemi sağlayan bir cömertlikle, kitaplar ödünç verildi, devam etmekte olan çalışmalar paylaşıldı. Alta, Kathleen Barry, Emily Culpeper, Nancy Fuller, Liselotte Erlanger Glozer, Mary Howell, Brigitte Jordan, Jane Lazarre, Jane Lilienfeld, Helen Mckenna, Marian Oliner, Grace Paley, Alice Rossi, Florence Rush, Myra Schotz, Elizabeth Shanklin, Patricia Traxler ile Woman-books, West Ninety-second Street, New York'tan Karyn London ve Fabi Romero-Oak'a bibliyografik kaynaklar, yazışmalar ve sohbetler için özellikle teşekkür etmek istiyorum. Rhoda Fairman ve Lisa George sadece taslağı çeşitli aşamalarda daktilo etmekle kalmadılar, bana bu kitabın okumaya değer olduğunu da hissettirdiler. Son olarak, Simone

de Beauvoir ve Shulamith Firestone her zaman borçlu kalacağım öncü feminist fikirler yarattı.

Pek tabi, burada adı geçmeyen bir sürü insana çok şey borçluyum. Teşekkürlerimi sunduğum kişiler ille de fikirlerimi ve vardığım sonuçları paylaşmıyor, buradaki nihai sorumluluk tümüyle bana ait.

Elbette kütüphanelere de borcum var: Radcliffe College'daki Schlesinger Kadın Arşivi, New York Halk Kütüphanesi, New York Tıp Akademisi Kütüphanesi, New York Psikanaliz Enstitüsü A. A. Brill Koleksiyonu, New York Toplum Kütüphanesi, Harvard Üniversitesi Widener ve Countway Kütüphaneleri, Rutgers Üniversitesi Douglass College Kütüphanesi; Kongre Kütüphanesi Müzik Bölümü'nden Josephy Hickerson ve arkadaşlarımın kütüphanelerine. Ingram Merrill Vakfı, araştırma masraflarını, daktilo ve diğer pratik masrafları karşılamak için müşfik bir hibe sağladı. Bu kitabı yazmanın benim için, teşvik etmeyi tercih edecekleri bir şiir kitabı kadar önemli olduğunu anladıkları için onlara minnettarım.

Son olarak, sürekli bir dönüşüm ve yeniden doğuş örneği sunan annemin hayatımdaki varlığı olmasaydı bu kitabı yazmayı hayal bile edemezdim. Tıpkı kız kardeşliği, evlatlığı, anneliği ve kadınların ortak, geri dönüşü olmayan bir özgürleşmeye yönelik mücadelesini birlikte ve ondan öğrenmeye devam ettiğim kız kardeşim olmasaydı yapamayacağım gibi.

New York City
Şubat 1976

Sonnotlar

1 "Rape: The All-American Crime," Jo Freeman, yay. haz., *Women: A Feminist Perspective* içinde (Stanford, California: Mayfield Publishing, 1975).

2 *Against Our Will: Men, Women and Rape* (New York: Simon and Schuster, 1975). Brownmiller'ın kitabını değerlendiren feminist bir haber bülteni şu yorumu yaptı: "Anneleri genel olarak tecavüz mağduru olarak adlandırmak ... aşırı ve tartışmalı olur; zira muhtemelen sadece küçük bir yüzde böyledir. Ancak tecavüz, kadınlar özel bir yönden savunmasız oldukları için işlenebilen bir suçtur; 'savunmasız'ın zıttı 'zapt edilemez'dir. Zapt edilebilirlik, kadın kimliğinin temeli, özgürlüğün sınırı, eğitimin yararsızlığı, büyümenin reddi olagelmiştir." ("Rape Has Many Forms," *The Spokeswoman* içindeki inceleme, C. 6, Sayı 5 [15 Kasım 1975].)

3 Amerikan kapitalizmi bunlara bir üçüncüsünü daha ekliyor: kâr güdüsü. Zincir halinde açılan, ticari olarak işletilen çocuk bakım merkezleri "büyük bir iş kolu" haline geldi. Bu tür merkezlerin çoğu sadece gözetim hizmeti verir; aşırı kalabalıktır, fiziksel ve eğitsel esnekliği ve özgürlüğü sınırlar; bu merkezlerde personel neredeyse tamamen kadınlardan oluşur ve asgari ücretle istihdam edilir. Singer, Time Inc. ve General Electric gibi dev şirketlerin altında işletilen, kâr amaçlı bu anaokulları, insan ihtiyaçlarını ve toplumdaki en savunmasız kişileri sömürme konusunda ticari bakımevlerine benzetilebilir. Bkz. Georgia Sassen, Cookie Arvin, ve Corporations and Child Care Research Project, "Corporate Child Care," *The Second Wave: A Magazine of the New Feminism*, C. 3, Sayı 3, s. 21-23, 38-43.

4 "Patri-" ("ata-") kökü ile türetilen bu sözcükler, eril bir dar görüşlülük, geri kafalılık, cemaatçi düşünce olarak yorumlanabilir, ç.n.

5 "Placing Women in History: Definitions and Challenges," *Feminist Studies* içinde, C. 3, Sayı 1-2 (Sonbahar 1975), s. 8, 13.

I. Öfke ve Şefkât

... anlamak her zaman yukarı yönlü bir harekettir; bu nedenle kavrayış her zaman somut olmalıdır. (insan asla mağaradan kaçıp çıkmaz, mağaradan olup çıkar.)
Simone Weil, *First and Last Notebooks*

Kendi günlüğümden, Kasım 1960

Çocuklarım bana şimdiye kadar tattığım en büyük ıstırabı, iki çelişkili duygunun ıstırabını yaşatıyor: Kekremsi bir içerleme ve keskin kenarları olan bir sinirlilik ile mutlu bir haz ve şefkât arasında gidip gelen ölümcül değişim. Bazen, bu küçük suçsuz varlıklara karşı hissettiklerime bakınca, kendimi bir bencillik ve hoşgörüsüzlük abidesi gibi görüyorum. Sesleri sinirlerimi bozuyor, hiç bitmeyen ihtiyaçları, hele de basitlik ve sabır ihtiyaçları, kendi başarısızlıklarım karşısında, uygun olmadığım bir işleve hizmet ettiren kaderimin yarattığı umutsuzlukla içimi dolduruyor. Ve zapt ettiğim öfkem, bazen beni güçsüzleştiriyor. Bizi birbirimizden anca ölümün kurtaracağını düşündüğüm zamanlar, pişmanlıkları olsa da mahremiyet ve özgürlük içinde yaşama lüksüne sahip kısır kadınları kıskandığım zamanlar oluyor.[1]

Bazen de onların âciz, çekici ve karşı koyulması zor güzellikleri -sevmeye ve güvenmeye devam edebilmeleri- bağlılıkları, ılımlılıkları ve kendilerinin farkında olmamaları karşısında eriyip gidiyorum. *Ben onları seviyorum.* Ama bu sevginin büyüklüğünde ve kaçınılmazlığında yatıyor ıstıraplar.

Nisan 1961

Çocuklarıma duyduğum neşe dolu sevgi zaman zaman beni sarıyor ve neredeyse kâfi gibi görünüyor - bu küçük, değişen yaratıklardan aldığım estetik zevk, bağımlı da olsam sevildiğim duygusu, tuhaf ve cadaloz bir anne olmadığım duygusu - her ne kadar öyle olsam da!

Mayıs 1965

Çocuk için, çocukla birlikte ve onun karşısında - anaç duygularla, egoistçe, nevrotik bir şekilde, bazen çaresizlik duygusu, bazen de bilgelik edinme illüzyonu ile - ama her zaman her yerde, bedenen ve ruhen o çocuk *ile* acı çekmek - çünkü o çocuk kendinin bir parçası.

Sevgi ve nefret ve hatta çocuğun çocuk hallerine duyulan kıskançlık dalgalarına kapılmak; olgunluğu karşısında umutlanmak ve korkmak; kişinin varlığının her zerresini bağlayan sorumluluktan azat edilmeyi arzulamak.

O meraklı ilkel koruyuculuk, bir saldırı veya eleştiri karşısında yavrusunu koruyan canavar - Gel gör ki, hiç kimse ona benden sert davranmıyor!

Eylül 1965

Öfkenin gerilemesi. Bir çocuğa öfkelenmek. Şiddeti sönümleyip yalnızca şefkâti nasıl görünür kılacağım? İradenin zaferi, pahalıya mal oldu - epey pahalıya!

Mart 1966

Belki de kişi bir canavardır - bir kadın karşıtı - başka-

larının neşesi, annelik ve sevginin normal ve çekici tesellilerine yüzünü dönemeyen ama bunların harekete geçirdiği bir şey...

Üzerine düşünülmemiş varsayımlar: İlk olarak, annenin "doğası" gereği bir başka kimliği yoktur, bwütün gün küçük çocuklarla olmak ve onların hızına ayak uydurarak yaşamak bu kişinin başlıca doyum kaynağıdır, annelerin ve çocukların evin içinde yalıtılması koşulsuz kabul edilmelidir, anne sevgisi kelimenin tam anlamıyla özverilidir ve öyle de olması gerekir, çocuklar ve anneler birbirlerinin acılarının "nedenleri"dir. Sevgisi "koşulsuz" olan anne klişesi ve tek boyutlu bir kimlik olarak anneliğin görsel ve edebi imgeleri beni huzursuz ediyordu. Bu imgelerle asla uyuşmayacak yanlarım olduğunu bildiğime göre, bu parçalar anormal, canavarımsı sayılmaz mıydı? Ve şimdi yirmi bir yaşına gelen büyük oğlumun yukarıdaki pasajları okurken belirttiği gibi: "Bizi her zaman sevmen gerekiyormuş gibi hissediyordun sanki. Ama karşımızdakini her an sevebildiğimiz hiçbir insan ilişkisi *yok*." Evet, ona açıklamaya çalıştım; kadınların (özellikle de annelerin) bu şekilde sevmesi bekleniyordu.

Ellilerden ve altmışların başlarından bir döngü hatırlıyorum. Bir kitabı elime aldığımda, bir mektup yazmaya çalıştığımda ya da sesimden heves ve cıvıl cıvıl bir enerji fışkırarak telefonda biriyle konuşurken başlıyordu. Çocuk (veya çocuklar) kendi hayal dünyasının meşguliyetine dalmış olabilirdi ama benim kendisini içermeyen bir dünyaya doğru süzüldüğümü hisseder hissetmez, elimi çekmeye, yardım istemeye, daktilonun tuşlarına vurmaya gelirdi. Ve böyle anlarda, isteklerinin sahte olduğunu, hatta beni kendim olarak on beş dakika bile yaşamaktan mahrum bırakmaya çalıştığını hissederdim. Öfkem büyürdü. Kendimi kurtarmak için her türlü girişimin beyhudeliğini ve aramızdaki eşitsizliği hissederdim: Benim ve çocuğun ihtiyaçları bir teraziye koyulurdu, ben her zaman kaybederdim. Çocuksuz, bencil, huzur dolu bir çeyrek saatten sonra çok daha iyi sevebileceğimi söylerdim kendime. Hatta bir

kaç dakika! Ama sanki sınırları sıkı sıkıya örülmüş ortak yaşamımızın ötesinde bir âleme (fiziksel olarak değil ama ruhen) kayarsam, çocuk teselli edilemez bir terk edilmişlik duygusuna kapılacak, aramızdaki görünmez ip gerilip kopacakmış gibi oluyordu. Pek çok kadın gibi ben de babalarının işten döneceği, en azından bir iki saat anne ve çocuklar etrafında çizilen çemberin gevşeyeceği, aramızdaki yoğunluğun seyreleceği anı sabırsızlıkla beklerdim çünkü o zaman evde bir yetişkin daha oluyordu.

İçinde yaşadığımız bu çemberin, bu manyetik alanın doğal bir fenomen olmadığını anlamadım.

Bir entelektüel olarak bunu biliyor olmalıydım. Fakat kendimi Anne rolünde bulduğum duygu yüklü, geleneklerin ağır bastığı o formdayken bu çember bana, gelgitler kadar kaçınılmaz görünüyordu. Bu form (çocuklarımın ve benim küçük, özel, duygusal bir küme oluşturduğumuz, hava bozukken veya birisi hasta olduğunda babaları dışında başka bir yetişkini görmeden günler geçirdiğimiz bu mikrokozmoz) sebebiyle, çocuğumun, ben ondan uzaklaşıyormuşum gibi göründüğümde benden istediği uyduruk şeylerin altında gerçek bir ihtiyaç *vardı*. Sıcaklığın, şefkâtin, sürekliliğin, metanetin hâlâ hazır ve nazır olduğu, benim şahsımda bulunduğu konusunda kendini yatıştırıyordu. *Onun annesi* (belki de daha belirsiz bir şekilde Kadın) olarak benim tekilliğim, dünyadaki eşsizliğim; geceden sabaha ve çoğu zaman gecenin bir yarısına kadar sürekli, koşulsuz sevmek dışında herhangi bir insanın tek başına tatmin edemeyeceği kadar büyük bir ihtiyaç uyandırdı.

2

1975'te, bazıları çocuklu olan bir grup kadın şairle birlikte bir akşamımızı bir oturma odasında geçirdik. İçlerinden biri çocuklarını getirmişti ve bitişik odada uyuyup oynadılar. Şiirden, bebek katlinden, üçüncü çocuğunun doğumundan beri ağır bir depresyon içinde olan ve yakın zamanda en küçük iki çocuğunu banliyödeki evinin ön bahçesinde öldürüp başını kesen sekiz çocuk annesi bir kadının durumundan bahsettik. Bu

kadının çaresizliğini birebir hisseden gruptaki birkaç kadın, yerel bir gazeteye, kadının eyleminin basın tarafından algılanma ve toplum ruh sağlığı sistemi tarafından ele alınma biçimini protesto eden bir mektup yazmıştı. O odada çocuğu olan her kadın, her şair onunla özdeşlik kurabiliyordu. Hikâyesinin içimizde açtığı öfke kuyularından bahsettik. Kendi çocuklarımıza yönelik ölümcül öfke anlarımızdan söz ettik, çünkü öfkemizi boşaltabileceğimiz ne kimsemiz ne de herhangi bir şeyimiz vardı. Ortak işimiz olan şiir üzerine bir araya gelmiş olmamıza rağmen, kabul edilemez olsa da asla yadsınamayacak bir öfke zemininde başka bir ortak payda bulan kadınlar olarak bazen çekingen, bazen cesur, bazen acı nüktelerle, retoriksiz bir üslup ve dille birbirimizle konuştuk. Artık sözler söyleniyor, yazıya dökülüyor, tabular yıkılıyor, anneğin maskeleri düşüyor.

Yüzyıllar boyunca bu duygulardan kimse bahsetmedi. 1950'lerin aile merkezli, tüketim odaklı, Freudcu-Amerikan dünyasında anne oldum. Kocam, sahip olacağımız çocuklardan hevesle söz ediyordu; annesi ve babası torunlarının doğumunu dört gözle bekliyordu. *Benim* ne istediğim, neyi seçebileceğim veya seçemeyeceğim hakkında hiçbir fikrim yoktu. Tek bildiğim, çocuk sahibi olmanın, sonuna kadar yetişkin bir kadın haline gelmek, kendini kanıtlamak, "diğer kadınlar gibi" olmak anlamına geldiğiydi.

"Diğer kadınlar gibi" olmak benim için hep bir sorundu. On üç veya on dört yaşımdan beri, kadınsı bir varlıkmışım gibi rol yaptığımı hissettim hep. On altı yaşımdayken parmaklarımda hemen her zaman mürekkep lekesi olurdu. Dönemin rujları ve yüksek topukluları, benim kendime pek yakıştıramadığım zor kılıklardı. 1945'te ciddi ciddi şiir yazıyordum ve bir gazeteci olarak savaş sonrası Avrupa'ya gitme, bombalanan şehirlerdeki harabeler arasında uyuma, Nazilerin düşüşünden sonra medeniyetin yeniden doğuşunu kaydetme hayalim vardı. Ama aynı zamanda, tanıdığım her kız gibi, ruju daha ustaca sürerek, çorapların dikişlerini düzelterek ve "oğlanlar" hakkında konuşarak saatler harcardım. Yaşamım çoktan iki parçaya ayrılmıştı. Ama şiir yazmak, seyahat ve kendi kendine yetme fantazilerim

bana daha gerçek görünüyordu. Daha yolun başındaki "gerçek bir kadın" olsam da kendimi sahteymişim gibi hissederdim. Özellikle küçük çocuklarla karşılaştığımda âdeta felç olurdum. Sanırım erkekleri, gerçekten de "kadınsı" olduğumu düşünmeye ikna edilebileceğini hissediyor ya da umuyordum. Oysa bir çocuğun içimi tüm şeffaflığı ile görebileceğinden şüpheleniyordum. Bu rol yapma duygusu bende, hayatta kalmak için talep edilen bir rol olmasına rağmen, tuhaf bir suçluluk duygusu yarattı.

Evlendikten hemen sonraki güne ait bir anımı çok net ve keskin bir şekilde hatırlıyorum. Bir yerleri süpürüyordum. Muhtemelen yerlerin süpürülmeye pek de ihtiyacı yoktu, muhtemelen kendimle başka ne yapacağımı bilmiyordum. Ama süpürge yaparken şöyle düşündüm: "Artık bir kadınım. Bu, çok çok eski bir eylem, kadınlar hep bunu yapmış." Çok eski, sorgulanamayacak kadar eski bir forma boyun eğdiğimi hissettim. *Kadınlar hep bunu yapmış.*

Hamileliğim bariz ve görünür bir hal alır almaz, ergenlik ve yetişkinlik hayatımda ilk kez kendimi suç-suz hissettim. Beni tepeden tırnağa kaplayan (sokaktaki yabancılar tarafından bile sunulan) onay atmosferi, sanki yanımda taşıdığım, içinde şüphelerin, korkuların, kuşkuların mutlak bir inkârla buluştuğu bir aura gibiydi. *Kadınlar hep bunu yapmış.*

İlk oğlum doğmadan iki gün önce isilik oldum ve bana geçici olarak kızamık teşhisi kondu. Doğumun başlamasını beklemek üzere hastanenin bulaşıcı hastalıklar bölümüne kaldırıldım. Doğmamış çocuğuma karşı, onu bedenimle bu şekilde "hayal kırıklığına uğrattığım" için ilk kez büyük bir vicdan azabı, korku ve suçluluk hissettim. Yakınımdaki odalarda çocuk felci hastaları vardı, hastane önlüğü ve maskesi olmayan kimsenin odama girmesine izin verilmedi. Hamileliğim esnasında kendi durumuma belli belirsiz de olsa hâkim olduğumu hissettiysem de, şimdi kendimi tamamen doğum uzmanıma bağımlı hissediyordum; İri yarı, dinç, babacan, iyimser, güven verici ve yanağımı çimdikleyen bir adamdı. Hamileliğim gayet sağlıklı geçmişti ama sanki sakinleştirilmiştim, uyurgezer gibiydim.

Hiç giymediğim çirkin ve kötü kesimli bir hamile ceketi yaptığım bir dikiş kursuna katılmıştım; bebek odası için perdeler dikmiş, bebek kıyafetleri toplamış, birkaç ay önce olduğum kadını mümkün mertebe hayatımdan silmiştim. İkinci şiir kitabım baskıdaydı ama şiir yazmayı bırakmıştım, ev idaresi dergileri ve çocuk bakımıyla ilgili kitaplar dışında çok az şey okuyordum. Dünyanın beni sadece hamile bir kadın olarak algıladığını hissediyordum ve kendimi böyle algılamak bana daha kolay, daha az rahatsız edici geliyordu. Çocuğum doğduktan sonra sözde "kızamık"a, hamileliğe karşı alerjik bir reaksiyon teşhisi kondu.

İki yıl sonra tekrar hamileydim ve bir deftere şunları yazıyordum:

Kasım 1956

> Hamileliğin ilk döneminin aşırı hâlsizliğinden mi yoksa daha temel bir şeyden mi kaynaklanıyor bilmiyorum ama son zamanlarda şiire karşı (hem okurken hem de yazarken) can sıkıntısı veya kayıtsızlıktan başka bir şey hissetmiyorum. Özellikle de kendi şiirlerime ve çağdaşlarımınkilere karşı. Cevap talep eden bir mektup aldığımda veya birisi benim "kariyerime" atıfta bulunduğunda, yazan (veya yazar olan) kişiyle ilgili tüm sorumluluğu ve ilgiyi reddetme isteği duyuyorum.
>
> Eğer yazma hayatıma gerçek bir ara vereceksem, ha şimdi olmuş ha sonra, fark etmez. Uzun zamandır kendimden de işimden de memnun değilim.

Kocam duyarlı, sevecen, çocuk isteyen ve (ellilerin profesyonel, akademik dünyasında alışılmadık bir şekilde) "yardım etmeye" istekli bir adamdı. Fakat bu "yardım"ın onun cömertliğinden kaynaklandığı açıktı; ailenin asıl işi *onun* işi, *onun* profesyonel yaşamıydı; aslında bu durum yıllarca aramızda hiç sorun çıkarmadı. Bir yazar olarak verdiğim mücadelenin bir tür lüks, bana özgü bir şey olduğunu anlamıştım. İşim neredeyse hiç para getirmiyordu, hatta haftada birkaç saat yazmak için eve bir yardımcı tuttuğumda paraya bile mal oluyordu. Mart

1958'de "Bana ne istersem vermeye çalışıyor," diye yazmıştım, "ama ilk adımı her zaman ben atmalıyım." Depresyonlarımı, öfke patlamalarımı, kapana kısılmışlık hissimi, kocamın beni sevdiği için katlanmak zorunda kaldığı yükler olarak deneyimledim. Omuzlarına bu yükleri bindirmeme rağmen beni sevdiği için minnettar hissettim.

Ama yaşamımı bir odağa oturtmakta zorlanıyordum. Ne şiirden ne de varlığım üzerinde az da olsa kontrol sahibi olmaktan gerçekten vazgeçmiştim. Cambridge'te çocuklarla dolup taşan bir apartmanın arka bahçesindeki hayat, tekrarlanan çamaşır döngüleri, gece uyanmaları, kesintiye uğrayan huzur veya fikri meşguliyet anları, bazıları yüksek diplomalı, hepsi de ciddi ve zeki bir şekilde kendilerini çocuklarının refahına, kocalarının kariyerine adamış genç eşlerin, Fransız yemek tarifleri ve her şey yolundaymış gibi görünme pozları arasında Brahman Boston'un konforunu yeniden üretmeye çalıştıkları gülünç akşam yemeği partileri ve hepsinden önemlisi, o dünyada kadınlara gösterilen nihai ciddiyetsizlik. O zamanlar tüm bunlar analizlere adeta meydan okuyordu ama kendi yaşamımı yeniden kurmam gerektiğini *biliyordum*. Bizden (dönemin pek çok orta sınıf topluluğunda olduğu gibi, o akademik çevrenin kadınlarından) hem çalışmaya ihtiyacı olmayan, boş oturan Evdeki Melek, hem de Viktorya döneminin aşçısı, bulaşıkçısı, hizmetçisi, çamaşırcısı, mürebbiyesi ve hemşiresi rolünü üstlenmemizin beklendiğini anlamamıştım o zamanlar. Dikkatimi ve enerjimi soğuran şeylerin yanlış olduğunu hissediyor ve umutsuzca, yaşamımı en temellerine indirgemek istiyordum.

Haziran 1958

> Aylardır, gitgide öfkeye dönüşen bir sinir yumağı içindeyim: Tpluma ve kendime dair hayal kırıklığı ve umutsuzluk; dünyaya öfkelenme, onu elinin tersiyle itme. Olumlu şeyler neler, eğer varsa tabii? Belki yaşamımı yeniden yoluna koyma, sadece sürüklenmeden ve zamanın akışından ibaret olmaktan çıkarma girişimi...
> Önümdeki iş ciddi ve zor, net bir planı bile yok. Aklın

ve ruhun disiplini, ifadenin eşsizliği, insanın en etkili işlevini, yani gündelik varoluşu düzenleme - başarmak istediğim ilk şeyler bunlar. Şimdiye dek yapabildiğim tek şey, daha az zaman israf etmek oldu. Reddettiğim bazı şeylerin altında bu yatıyor.

1958 Temmuz'unda yeniden hamile kaldım. Üçüncü (ve son olacağına karar verdiğim) çocuğumun yeni yaşamı, içimde bir şeyleri değiştirdi. Bedenimin kontrolüm altında olmadığını öğrendim, üçüncü çocuğa niyetlenmemiştim. Bir başka hamileliğin, bir başka yeni bebeğin bedenim ve ruhum için anlamını hiç olmadığı kadar iyi anlamıştım. Yine de, kürtaj yaptırmayı düşünmedim. Bir anlamda, üçüncü oğlumun dünyaya gelişine dair kararda, erkek kardeşlerine kıyasla daha etkindim. Ona hamile olduğumu öğrendiğimde, artık uyurgezerliğim bitmişti.

Ağustos 1958 (Vermont)

Bunu, yamacın arkasından yükselip doğu yönündeki pencerelerimizi aydınlatan günün ilk ışıkları altında yazıyorum. [Bebek] ile birlikte sabah 5.30'da uyanıp ona kahvaltısını yaptırdım. Korkunç bir zihinsel depresyon ve fiziksel yorgunluk hissetmediğim üç beş sabahtan biri bu.

Daha fazla çocuk sahibi olmanın benim seçimim olmadığını, yeniden özgür olabileceğim, artık fiziksel olarak yorgunluktan tükenmeyeceğim, az çok entelektüel ve yaratıcı bir yaşam sürdüreceğim çok da uzak olmayan bir zamanı beklemeye başladığımı kendime itiraf etmeliyim. Şu anda gelişebilmemin *tek* yolu, mevcut hayatımın mümkün kıldığından çok daha zor, daha sürekliliği olan ve bağlantılı bir çalışma sürdürmek. Başka bir çocuk, bunu birkaç yıl daha ertelemek demek - ve benim yaşıma gelince yıllar önem kazanıyor, öylece israf edilmemeleri gerek.

Yine de, adına ister Doğa, ister insan mahlûkatının olumlayıcı kaderciliği deyin, bir şey, kaçınılmaz olanın

zaten benim bir parçam olduğunun farkına varmamı sağlıyor; bu kaçınılmaz olan, sürüklenmeye, durağanlığa ve ruhsal ölüme karşı yeni bir silah olarak kullanılacağından, karşı konulacak bir şey değil. (Çünkü asıl korktuğum şey ölüm - tüm hayatım boyunca doğurmak için mücadele ettiğim o güç bela doğmuş fizyonominin ölümle un ufak olması - tanınabilir, özerk bir benlik, şiirde ve yaşamda bir yaratım.)
Eğer daha fazla çaba sarf etmem gerekiyorsa, bunu yapacağım. Daha fazla umutsuzluk yaşanması gerekiyorsa, bunu hakkıyla öngörebileceğimi ve yaşayabileceğimi düşünüyorum.
Bu arada, tuhaf ve beklenmedik bir şekilde, çocuğumuzun doğumunu can-ı gönülden karşılıyoruz.

Elbette, üçüncü bir çocuğun doğumunu kendi ölüm fermanım olarak değil, "ölüme karşı ek bir silah" olarak düşünmeme elveren hem ruhsal hem de ekonomik bir pay vardı. Tekrarlayan artrit ataklarına rağmen bedenim sağlıklıydı. İyi bir doğum öncesi bakım almıştım, yetersiz beslenmenin sınırında yaşamıyorduk. Bütün çocuklarımın karınlarının tok olacağını, üst başlarından yana eksiklerinin olmayacağını, temiz hava soluyacaklarını biliyordum. Hatta başka türlü olabileceği aklımın ucundan bile geçmiyordu. Fakat öte yandan, benim için bu fiziksel payın ötesinde çok az şey net olsa da, çocuklarımın hayatları üzerinden, onlara karşı ve onlarla birlikte kendi hayatım için savaştığımı biliyordum. Kendimi doğurmaya çalışıyordum; biraz acımasız ve müphem bir şekilde, bu süreçte hamileliğimi ve doğumu bile kullanmaya kararlıydım.

Daha üçüncü çocuğum doğmadan başka çocuk yapmama, kısırlaştırılma kararı aldım. (Bu ameliyat sırasında bir kadının bedeninden hiçbir şey alınmaz, yumurtlama ve menstrüasyon devam eder. Ancak kullanılan bu dil, tıpkı "kısır" kelimesinin bir kadını ebediyen boş ve eksik olarak ifade etmesi gibi, onun kadınlığının özü olan şeyin kesilmesini veya yakılmasını ima eder.) Kararımı desteklemesine rağmen kocam, bunun yüzün-

den kendimi "daha az kadın" hissedip hissetmeyeceğimi, bundan emin olup olmadığımı sordu. Ameliyat olabilmek için, kocam tarafından imzalanmış, hâlihazırda üç çocuk doğurduğumu gösteren ve daha fazla doğurmama nedenlerimi belirten bir mektubu bu tür ameliyatlara onay çıkaran hekimler kuruluna sunmam gerekiyordu. Birkaç yıldır romatoid artritim olduğu için, dosyama bakan erkek kurul için kabul edilebilir bir sebep gösterebildim; sırf benim kendi kararım olsaydı kabul edilmezdi. Çocuğumun doğumundan tam yirmi dört saat sonra girdiğim ameliyattan uyandığımda, genç bir hemşire dosyama baktı ve soğuk bir tavırla, "İğdiş ettirdin kendini değil mi?" dedi.

İlk büyük doğum kontrol mücadelesini veren isim, Margaret Sanger, yirminci yüzyılın başlarında doğum kontrolüne dair bilgi vermesi için kendisine yalvaran yüzlerce kadının tamamının, zaten sahip oldukları çocuklara daha iyi anneler olmak için sağlık ve güç istediklerinden veya hamile kalmaktan korkmadan kocalarına fiziksel olarak şefkât göstermek istediklerinden bahsettiklerine dikkat çekiyor. Hiçbiri anneliği tamamen reddetmiyor veya kolay bir yaşam talep etmiyordu. Çoğunlukla yoksul, birçoğu hâlâ ilk gençlik çağında, hepsi birkaç çocuklu olan bu kadınlar, hizmet ve bakım sağlamaya devam etmelerini bekleyen ailelerine artık "yetemediklerini" hissediyordu. Yine de bedenlerimizin nasıl kullanılacağı konusunda son sözü kadınların söylemesi gerektiği yönündeki telkinler her zaman yoğun bir korku yarattı ve yaratmaya da devam ediyor. Sanki annenin çektiği acı, kadının anne *olarak* birincil kimliği, insan toplumunun duygusal temeli için o kadar gerekliymiş ki, bu acının, bu özdeşleşmenin hafifletilmesiyle veya ortadan kaldırılmasıyla her düzeyde -bunları sorgulamanın reddedilmesi düzeyinde bile- mücadele edilmesi gerekiyormuş gibi.

3

Vietnam savaşının başında, üç oğlum olduğunu duyan Fransız bir kadın bana "*Vous travaillez pour l'armée, madame?*" ("Ordu için mi çalışıyorsunuz hanımefendi?") diye sordu.

Nisan 1965

Öfke, bitkinlik, moral bozukluğu. Ani ağlama nöbetleri. Âna ve sonsuzluğa yetemediğim duygusu...
Bir ilişkiler ağının, örneğin [en büyük çocuğuma] duyduğum öfke ve reddedişlerim, tensel yaşamım, pasifizm, seks (en geniş anlamıyla, sadece fiziksel arzu manasında değil) arasındaki bir ağın tuzağına düşmüşüm hissiyle felç olmuş durumdayım - bu ağı bir görebilsem, yerli yerine bir oturtabilsem bana kendimi geri verecek, berrak ve tutkulu bir şekilde iş görmemi mümkün kılacak bir karşılıklı bağlılık bu - Yine de bu karanlık ağların arasında el yordamıyla geziniyorum -
Ağlıyorum da ağlıyorum ve güçsüzlük duygusu bir kanser gibi tüm varlığıma yayılıyor.

Ağustos 1965, Sabah 3.30

Yaşamıma daha katı bir disiplin gerek.
Körü körüne öfkenin yararsızlığını kabul et.
Toplumu sınırla.
Çocukların okul saatlerini daha iyi kullan, çalışmak & kafa dinlemek için.
Kendi yaşam tarzından uzaklaşmayı reddet.
Daha az israf et.
Tüm gücünle şiire yüklen.

Ara sıra biri çıkıp bana "Çocukların hakkında hiç şiir yazmıyor musun?" diye sorardı. Benim kuşağımın erkek şairleri çocukları, özellikle de kızları hakkında şiirler yazardı. Benim içinse şiir, kimsenin annesi olarak yaşamadığım, kendim olarak var olduğum yerdi.

Benim için, iyi ve kötü anlar birbirinden ayrılmaz. Çocuklarımı emzirirken apaçık gözlerinin benimkilere kilitlendiğini gördüğüm ve birbirimize yalnızca ağız ve memeyle değil, karşılıklı bakışımızla da bağlı olduğumuzu fark ettiğim zamanları hatırlıyorum: O koyu mavi, olgunlukla odaklanmış bakışın derinliği, sakinliği, tutkusu. Bağımlılık derecesinde yemek ye-

menin suçluluk duygusuyla dolu hazzı dışında dünyada başka hiçbir fiziksel zevkimin olmadığı bir dönemler, dolu göğsümün emilmesinin verdiği fiziksel hazzı hatırlıyorum. Çatışmanın, hiçbirimizin seçmediği bir savaş alanının, hoşumuza gitsin veya gitmesin sonsuz bir istekler yarışında aktör olan bir gözlemci olmanın duygusunu hatırlıyorum. Yedi yaşın altında üç çocuk sahibi olmanın benim için anlamı buydu. Ama her çocuğun kendi bedenini, narinliğini, kıvraklığını, yumuşaklığını, zarafetini ve erkek bedeninin katı olması gerektiği henüz öğretilmemiş küçük oğlan çocuklarının güzelliğini de hatırlıyorum. Bir şekilde banyoya yalnız gidebilmem mümkün olduğunda yaşadığım huzurlu anları hatırlıyorum. Bir çocuğun kabusunu yatıştırmak, bir battaniyeyi örtmek, bir biberonu ısıtmak, yarı uykulu bir çocuğu tuvalete götürmek için zaten yetersiz aldığım uykumdan koparıldığımı hatırlıyorum. Yatağa uyanık, öfkeden kırılgan bir şekilde döndüğümü hatırlıyorum; bölünen uykumun ertesi günü cehenneme çevireceğini, kabusların yineleneceğini, teselliye daha çok ihtiyaç duyulacağını biliyordum çünkü yorgunluğumdan dolayı, anlamayacakları bir sebepten, o çocuklara öfke duyacaktım. Bir daha asla rüya göremeyeceğimi düşündüğümü hatırlıyorum (genç annenin bilinçdışı - rüyaları yıllarca ondan esirgendiğinde mesajlarını nereye emanet eder?)

Uzun yıllar boyunca çocuklarımın hayatlarının ilk on yılına dönüp bakmaya çekindim. O döneme ait fotoğraflarda, hamile kıyafetleri içinde veya yarı çıplak bir bebeğin üzerine eğilmiş gülümseyen genç bir kadın görüyorum, yavaş yavaş gülümsemeyi bırakıyor, sanki bir şey dinliyormuş gibi, mesafeli, yarı melankolik bir ifade takınıyor. Zamanla oğullarım büyüdü, ben de kendi yaşamımı değiştirmeye koyuldum, birbirimizle eşitler gibi konuşmaya başladık. Evliliğimi bitirme sürecini ve babalarının intiharını birlikte atlattık. Bizi birbirimize bağlayan güçlü bağlarla, dört farklı insan olarak hayatta kaldık. Onlara her zaman doğruyu söylemeye çalıştığımdan dolayı, her yeni bağımsızlıkları benim adıma yeni bir özgürlük anlamına geldiğinden dolayı, farklı şeyler istediğimizde birbirimize

güvenmemizden dolayı, oldukça genç yaşta kendilerine güvenen, alışılmadık şeylere açık insanlar haline geldiler. İçimden bir ses, eğer benim öfkelerime, kendimi suçlamalarıma rağmen hayatta kalabildilerse ve hâlâ benim ve birbirlerinin sevgisine güveniyorlarsa, güçlü olduklarını söylüyordu. Yaşamları kolay olmadı, olmayacak ama varlıkları bana birer armağan gibi geliyor. Canlılıkları, esprileri, zekâları, nezaketleri, yaşam sevgileri, bağımsız yaşantılarının ara sıra benim yaşamıma süzülen akışları. Onların zorlu çocukluğundan ve benim zorlu anneliğimden, kendimizi ve birbirimizi karşılıklı olarak tanımaya nasıl geldiğimizi bilmiyorum. Muhtemelen, toplumsal ve geleneksel koşulların üstüne gölge düşürdüğü bu karşılıklı tanıma, anne ile memedeki bebek arasındaki ilk bakıştan itibaren hep oradaydı. Ama yıllarca hiç kimsenin annesi olmamam gerektiğine inandığımı çok iyi biliyorum, çünkü kendi ihtiyaçlarımı keskin bir şekilde hissedip çoğu zaman da şiddetle ifade ediyordum, ben Kali'ydim, Medea'ydım, yavrusunu yiyen domuz, kadınlıktan kaçan kadınsı olmayan kadındım, Nietzscheci bir canavardım. Bugün bile, eski günlükleri okurken, hatırlarken, keder ve öfkeyle doluyorum ama bunların nesneleri artık kendim ve çocuklarım değil. O yıllarda kendimi heba ettiğim için kederleniyorum, sevginin en büyük özgün kaynağı ve deneyimi olan anne ile çocuk arasındaki ilişkinin sakatlanmasına ve manipüle edilmesine öfke duyuyorum.

1970'lerde, erken gelen bir bahar günü sokakta genç bir kadın arkadaşımla karşılaşıyorum. Göğsünde, parlak pamuklu bir askıda minik bir bebek var; yüzü bluzuna bastırılmış, minik eli bir kumaş parçasını tutuyor. "Ne kadarlık?" diye soruyorum. "Yalnızca iki haftalık" diyor annesi. Bir kez daha böylesine küçük, yeni bir varlığın bedenime sarılmasına duyduğum tutkulu özlemi içimde hissettiğime şaşırıyorum. Bebek oraya ait, kıvrılmış, tıpkı ana rahminde kıvrıldığı gibi annesinin göğüsleri arasında uykuya dalmış. Genç anne (zaten üç yaşında bir çocuğu var) bu yeni, tertemiz, mükemmel yaratığa sahip olmanın saf hazzının ne çabuk unutulduğundan bahsediyor. Ve onun yanından anılarla, kıskançlıkla dolup taşarak uzakla-

şıyorum. Gerçi ona dair başka şeyler de biliyorum: Yaşamının basit olmaktan çok uzak olduğunu, şimdilik dört yaşın altında iki çocuğu olan bir matematikçi olduğunu, şu anda bile başka hayatların ritmine ayak uydurarak yaşadığını - sadece bebeğin düzenli ağlamasına değil, üç yaşındaki çocuğunun ihtiyaçlarına, kocasının sorunlarına mesela. Oturduğum binada kadınlar çocuklarını hâlâ tek başlarına büyütüyor, her gün kendi bireysel ailelerinde yaşıyor, çamaşır yıkıyor, üç tekerlekli bisikletleri parka götürüyor, kocalarının eve gelmesini bekliyorlar. Genç babaların hafta sonları bebek arabalarını iterek geldikleri bir bebek bakım havuzu ve çocuk oyun odası var ama çocuk bakımı hâlâ bireysel olarak kadının sorumluluğunda. İki haftalık bir bebeğin göğsünüze kıvrılmasının bıraktığı hissi kıskanıyorum. Küçük çocuklarla dolu bir asansörün kargaşasını, çamaşırhanede uluyan bebekleri, yedi-sekiz yaşındaki çocukların hüsranları, güven duyguları ve hayatlarının temeli gibi meselelerle ilgilenecek sadece bir yetişkinin olduğu, kış boyu içine tıkıldığınız apartman dairesini değil.

4

Gelgelelim bunun, acı ile hazzın, hüsran ile tatminin iç içe geçtiği insani bir durum olduğu söylenecektir. On beş veya on sekiz yıl önce kendime aynı şeyi söylemiş olabilirim. Fakat nasıl ki tecavüz, fahişelik ve kölelik insani bir durum sayılamazsa, ataerkil annelik kurumu da böyle sayılamaz. (İnsani durumlardan söz edenlerin büyük çoğunluğu genellikle cinsiyet, ırk veya kölelik gibi baskılardan muaftır.)

Anneliğin (fetih ve serflik, savaşlar ve antlaşmalar, keşifler ve emperyalizm tarihlerinde bahsedilmeyen) bir tarihi, bir ideolojisi var. Kabilecilikten veya milliyetçilikten daha asli. Bir anne olarak benim bireysel, görünüşte özel acılarım, sınıfımız veya rengimiz ne olursa olsun benden önce gelen ve çevremdeki annelerin bireysel, görünüşte özel acıları, her totaliter sistemde ve her sosyalist devrimde kadınların üreme gücünün erkekler tarafından düzenlenmesi, doğum kontrolünün, doğurganlığın, kürtajın, kadın doğumun, jinekolojinin ve rahim dışı üreme de-

neylerinin erkekler tarafından yasal ve teknik olarak kontrol edilmesi, ataerkil sistemin özüdür. Tıpkı anne olmayan kadınların olumsuz veya şüpheli statüsü gibi.

Ataerkil mitoloji, rüya-sembolizmi, teoloji ve dil boyunca iki fikir yan yana akar: Bir yanda, kadın bedeni saf değildir, yozlaşmıştır, akıntıların, kanamaların yeridir, erkeklik için tehlikeli, ahlaki ve fiziksel kirlenmenin kaynağı, "şeytanın geçidi"dir. Diğer yanda, anne olarak kadın hayırlıdır, kutsal, saf, aseksüeldir, besleyicidir ve annelik yapmaya uygun fiziksel potansiyeli (kanamaları ve gizemleriyle aynı bedenden bahsediyoruz) onun hayattaki tek kaderi ve meşruiyetidir. Bu iki fikir, aramızda en bağımsız, en özgür hayatlar sürüyor gibi görünen kadınlarda bile derinden içselleştirilir.

Eril tahayyül, her biri kendi çelişkili saflığında olan bu iki mefhumun varlığını sürdürmesi için kadınları iyi veya kötü, doğurgan veya kısır, saf veya kirli şeklinde kutuplaşmış olarak bölmek ve görmek zorundaydı, üstelik bizi de kendimizi böyle görmeye zorladı. Aseksüel Viktoryen melek-eş ve Viktoryen fahişe, kadınların gerçek duyumsallığıyla hiçbir ilgisi olmayan ama her anlamda erkeklerin kadınlarla ilgili öznel deneyimleriyle ilgili olan bu ikili düşüncenin yarattığı kurumlardı. Bu tür bir düşüncenin siyasi ve ekonomik menfaatleri, en utanmaz ve çarpıcı şekilde, cinsiyetçilik ve ırkçılığın birleştiği yerlerde bulunur. Sosyal tarihçi A. W. Calhoun, *mullato* köleler daha değerli kabul edildiğinden, daha fazla *mulatto* üretmek için kasıtlı bir çabayla, plantasyon sahibi beyazların oğullarının Siyah kadınlara tecavüz etmesinin teşvik edildiğini anlatır. Calhoun kadınlar konusunda, on dokuzuncu yüzyılın ortalarında yaşamış iki güneyli yazardan alıntı yapar:

> "Kölelikte beyaz ırkın sırtlandığı en ağır yük, cinsel içgüdüleri güçlü ve cinsel bir vicdandan yoksun Afrikalı kadının beyaz adamın kapısında, beyaz adamın konutunda olmasıydı." ... "Kölelikte, beyaz medeniyetin bütünlüğüne yönelik saldırı, en zayıf direniş noktasına, şehvet düşkünü melez kadının sinsi etkisiyle yapıldı. Beyaz ırkın gelecekteki saflığının tek güvencesi, üst sınıfların beyaz anneleri ile eşlerinin tavizsiz saflığında yatıyordu."[2]

Tecavüz sonucu annelik aşağılanmakla kalmıyor, tecavüz edilen kadın bir suçluya, *saldırgana* dönüştürülüyor. Peki Siyah kadını beyaz adamın kapısına getiren kim, kimin cinsel vicdan yoksunluğu maddi açıdan kârlı *mulatto* çocuklar üretiyor? "Saf" beyaz annenin ve eşin, "güçlü cinsel içgüdüden" yoksun olduğu varsayıldığı için plantasyon sahibi beyazlar tarafından tecavüze uğramış olabileceği hiç düşünülmedi değil mi? Başka yerlerde olduğu gibi, Amerika'nın güneyinde de çocuk doğurmak ekonomi için gerekliydi; ister Siyah ister beyaz olsun anneler, bu amaca hizmet eden birer araçtı.

Ne "saf" ne de "şehvet düşkünü" kadın, ne sözde metres ne de köle kadın, ne kendini damızlık hayvana indirgediği için övülen ne de "kız kurusu" veya "lezbiyen" diye aşağılanan ve cezalandırılan kadın. Hiçbiri, kadın bedeninin (dolayısıyla kadın zihninin) bu şekilde yıkıma uğratılması sayesinde gerçek bir özerklik veya benlik kazanmadı. Yine de, genellikle güçsüzler açısından görünür olan tek şey kısa vadeli avantajlar olduğu için, biz de bu yıkımı sürdürme konusunda üzerimize düşeni yaptık.

5

Bebek bakımı ve psikolojisi literatürünün çoğu, bireyleşme sürecinin esasen *çocuğun* oyunu olduğunu ve iyi veya kötü, verili olan ebeveyn veya ebeveynlere karşı ve onlarla birlikte oynandığını varsayar. Hiçbir şey beni, henüz kendimi yaratmamış olduğumu bildiğim bir dönemde, o verili şeylerden biri, bir anne *olduğumun* farkındalığına hazırlayamazdı. Okuduğum el yazmalarımın sayfalarında gezinen o sakin, kendinden emin, ikirciksiz kadın, bana ancak bir astronot kadar benzer olabilirdi. Kuşkusuz, bedenimde taşıdığım, şimdi kollarımda tuttuğum ve memelerimden beslediğim bir yaratıkla aramda hâlihazırda var olan ilişkinin yoğunluğuna, beni hiçbir şey hazırlayamadı. Hamilelik ve emzirme döneminde kadınlar rahatlamaya, madonnaların dinginliğini taklit etmeye teşvik edilir. Kimse ilk çocuğu doğurmanın yarattığı psişik krizden, kişinin kendi annesiyle ilgili uzun zamandır gömülü olan duyguları-

nın uyanmasından, güç ve güçsüzlüğün iç içe geçtiği karmaşık histen, bir yandan bastırılırken diğer yandan da yeni fiziksel ve psişik potansiyellere dokunmanın yarattığı duygulardan, heyecan verici, sersemletici ve yorucu olabilen yüksek duyarlılıktan bahsetmez. Hiç kimse bu kadar küçük, bu kadar bağımlı, bu kadar kendinden mütevellit (hem senin bir parçan olan hem de olmayan) bir varlığın, bir aşkın ilk günleri gibi sabit fikirli ve bunaltıcı olabilen tuhaf çekiciliğinden bahsetmez.

Çocuğuna bakan anne, ilk andan itibaren sürekli değişen bir diyalog içine girer. Bu diyalog, çocuğunun ağlamasını duyduğu gibi sütün göğüslerine hücum ettiğini hissettiği an; çocuk emmeye başlar başlamaz rahminin kasılıp normal boyutuna dönmeye başladığı an; sonraları, meme ucunu okşayan bebeğin ağzı, bir zamanlar bulunduğu rahimde kösnül dalgalar yarattığı an; ve hatta uykusunda bile memeyi koklayıp bulan çocuğun meme ucunu aramaya ve ellemeye başladığı anda belirginleşir.

Annenin ona karşılık veren jest ve ifadeleri, çocuğun kendi varoluşuna dair ilk algısıdır. Sanki annenin gözlerinde, gülümsemesinde, okşayarak dokunuşunda çocuk önce şu mesajı okur: *Sen oradasın!* Anne de, kendinde yeni bir varoluş keşfeder. Kendi annesiyle olan bebeklik bağının derin geçmişini saymazsak başka hiç kimseyle kuramayacağı bir bağla, en dünyevi ve en görünmez iplerle bu diğer varlığa bağlanır. Annenin de, bu birebir yoğunluktan kendi-için-varlığının yeni farkındalığına veya yeniden olumlamasına doğru mücadele vererek geçmesi gerekir.

Çocuk emzirme eylemi tıpkı cinsel bir edim gibi yoğun, fiziksel olarak acı verici, kültürün getirdiği yetersizlik ve suçluluk duygularıyla yüklü olabilir veya yine tıpkı cinsel bir edim gibi şefkâtli bir duygusallıkla dolu, fiziksel olarak lezzetli, temelde yatıştırıcı bir deneyim olabilir. Ama nasıl ki sevgililer seksten sonra ayrılıp yeniden ayrı bireyler olurlarsa, anne bebekten, bebek de anneden aynı şekilde ayrılmalıdır. Çocuk yetiştirme psikolojilerinde, çocuğun iyiliği için "çocuğu bırakmaya" vurgu yapılır. Lakin bu ayrılık annenin kendisi için de bir o kadar, hatta daha fazla gereklidir.

Bir çocuk veya çocuklarla kurulan yoğun, karşılıklı bir ilişki olarak annelik, kadının sürecinin *bir parçasıdır*, daimi bir kimliği değil. Kırklarının ortasına gelmiş bir ev kadını şakayla "Kendimi işsiz kalmış biri hissediyorum" diyebilir. Ama bir kere anne olduktan sonra, toplumun gözünde her daim anne değilsek neyiz? "Çocuğu bırakma" süreci (yapmadığımızda suçlansak da) ataerkil kültürün özüne karşı bir isyandır. Ama çocuklarımızı bırakmak yetmez; bu ayrılığın ardından dönebileceğimiz benliklere ihtiyacımız var.

Bir çocuk doğurmuş ve yetiştirmiş olmak, ataerkinin fizyoloji ile birleşerek kadınlığın tanımı haline getirdiği şeyi yapmış olmaktır. Ama aynı zamanda kişinin kendi bedenini ve duygularını güçlü bir şekilde deneyimlemesi anlamına da gelebilir. Fiziksel, bedensel değişimler yaşamakla kalmaz, karakterimizde de bir değişim yaşarız. Çoğu zaman sancılı bir öz disiplinle ve yüreğimizi dağlaya dağlaya, "doğuştan" sahip olmamız gereken nitelikleri öğreniriz: sabır, özveri, bir insanı sosyalleştirmenin küçük, rutin işlerini durmaksızın tekrarlamaya gönüllü olmak. Üstelik, hem sevgi hem de şiddet duygularıyla dolup taşmamız bizi çoğu zaman hayrete düşürür ve bu duygular o güne dek hissettiklerimizden daha yoğun ve daha şiddetlidir. (Tanınmış bir pasifist, ki kendisi aynı zamanda bir annedir, geçenlerde bir platformda şöyle dedi: "Eğer biri *benim* çocuğuma elini sürerse onu öldürürüm.")

Bu ve benzeri deneyimler kolay kolay bir kenara bırakılmıyor. Çocuk bakımının ardı arkası kesilmeyen talepleri karşısında dişlerini gıcırdatan kadınların, çocuklarının gittikçe bağımsızlaştığını kabullenmekte hâlâ güçlük çekmelerine şaşmamak gerek. Çocukların hâlâ evde, *qui vive*'de [*yaşanılan yer*de] olmaları gerektiğini hissediyorlar, kulakları her zaman acil durum çağrısına, onlara ihtiyaç duyulduğunu anlatan sese odaklı. Çocukların büyüme süreci daima yükselen bir eğriyi takip etmez, iniş çıkışları vardır, ihtiyaçlar hava durumu kadar değişkendir. Kültürel "normlar" sekiz-on yaşlarındaki bir çocuğun belirli bir günde hangi cinsiyete bürüneceğine veya acil durumları, yalnızlığı, acıyı, açlığı nasıl karşılayacağına karar

vermekte fevkalâde güçsüzdür. Kişi, ergenlik labirentinden çok önce, insan varoluşunun hiç de doğrusal olmadığının farkına varır, çünkü altı yaşındaki bir insan da yine bir insandır.

Kabile kültüründe hatta feodal kültürde altı yaşında bir çocuğun ciddi yükümlülükleri olurdu, bizimkilerin ise hiçbir yükümlülüğü yok. Ama aynı zamanda, çocuklarıyla evde olan kadının ciddi bir iş yaptığı düşünülmüyor. Yaptığı şeyin anlamını pek de sorgulamadan, sadece annelik içgüdüsüyle hareket ettiği, bir erkeğin asla yapmayacağı işleri yaptığı varsayılıyor. Dolayısıyla hem çocuk hem de anne değersizleştiriliyor çünkü sadece ücretli işgücündeki yetişkin erkek ve kadınların "üretken" olduğu varsayılıyor.

Anne ve çocuk arasındaki güç ilişkileri çoğu zaman ataerkil toplumdaki güç ilişkilerinin basit bir yansımasıdır: "Bunu yapacaksın çünkü senin için neyin iyi olduğunu ben bilirim" cümlesini "Bunu yapacaksın çünkü seni, bunu yapmaya *zorlayabilirim*" cümlesinden ayırt etmek zordur. Güçsüz kadınlar, anneliği her zaman kendi insani güç istekleri için (dar ama derin) bir kanal olarak kullandı; dünyanın başlarına musallat ettiği şeyi dünyaya iade etme ihtiyacı duydu. Yıkanmak üzere kolundan tutularak odanın diğer ucuna sürüklenen, kandırılan, zorbalığa uğrayan ve nefret ettiği bir yemekten "bir lokma daha" alması için rüşvet verilen çocuk, kültürel "iyi annelik" geleneklerine göre yetiştirilmesi gereken bir çocuktan daha fazlasıdır. Bu çocuk, evdeki toz ve yiyecekler gibi atıl malzemeler dışında herhangi bir şey üzerindeki etkisi kısıtlanmış bir kadın tarafından etkilenebilecek, hatta değiştirilebilecek, bu dünyanın gerçekliğinin bir parçasıdır.[3]

6

İlk kez hamile kalan, hamileliğinin fiziksel bilgisinden ve aynı zamanda kendi aklından ve mesleğinden kaçan yirmi altı yaşındaki genç kadının bedenine dönmeye çalıştığımda, (annelik olgusu tarafından değil de) annelik kurumu tarafından gerçek bedenime ve ruhuma fiilen yabancılaştırıldığımı fark ediyorum. Bildiğimiz kadarıyla insan toplumunun temeli olan

bu kurum, ister kadın doğum uzmanımın bekleme odasındaki kitapçıkta, ister okuduğum romanlarda, ister kayınvalidemin onayında veya kendi annemle ilgili anılarımda, ister Sistin Meryemi'nde veya Michelangelo'nun *Pietà*'sında cisimleşmiş olsun, bana yalnızca belirli görüşler, belirli beklentiler verdi: Hamile bir kadının kendinden memnun sakin bir kadın veya daha basit bir ifadeyle, bekleyen bir kadın olduğuna dair her yere sızmış bir mefhum. Kadınlar her zaman bekleyenler olarak görülür. Evlilik teklifi bekleriz, âdet dönemlerimizi bekleriz, geri dönüp dönemeyeceklerinden korkarak erkeklerin savaştan ya da işten eve gelmelerini bekleriz, çocukların büyümesini bekleriz, yeni bir bebek bekleriz veya menopozu bekleriz.

Kendi hamileliğimde bu bekleyişle, kadınların bu kaderiyle, etkin ve güçlü yönlerimin tamamını inkâr ederek başa çıktım. Hem dolaysız, mevcut, bedensel deneyimlerimden hem de okuma, düşünme, yazma hayatımdan koptum. Uçağı birkaç saat rötar yapan bir yolcunun havaalanında normalde asla okumayacağı dergileri karıştırması, içeriği ilgisini çekmeyen mağazaları incelemesi gibi, kendimi dışsal bir dinginliğe ve derin bir iç sıkıntısına adadım. Eğer can sıkıntısı kaygının maskesi ise, o zaman bir kadın olarak Sistin sakinliğimin altında yatan kaygıyı incelemek yerine fevkalâde sıkılmayı öğrenmiştim. Sonunda dürüst bedenim, bana günümü gösterdi: Hamileliğe alerjim vardı.

Bu kitap boyunca açıkça görüleceği gibi, kadın biyolojisinin (klitoristen, memelerden, rahimden, vajinadan salınan yaygın, yoğun şehvetin; menstrüasyonun aylık döngülerinin; dişil bedende gerçekleşebilen gebeliğin ve yine yaşamın burada meyve vermesinin) bizim şimdiye kadar takdir ettiğimizden çok daha radikal içerimleri olduğuna inanmaya başladım. Ataerkil düşünce kadın biyolojisini kendi dar tanımlamalarıyla sınırlandırır. Feminist vizyon, bu nedenlerle kadın biyolojisinden uzaklaştı. Ama inanıyorum ki, fizikselliğimizi bir kaderden ziyade bir kaynak olarak görmeye başlayacak. Tam anlamıyla insani bir yaşam sürmek için hem bedenlerimizi *kontrol* etmemiz gerekir (kontrol ön koşuldur), hem de fizikselliğimizin birliğine

ve rezonansına, doğal düzenle olan bağımıza, zekamızın bedensel zeminine dokunmalıyız.

Kadının yaşam yaratma kapasitesinin erkeğe hissettirdiği kadim ve süregelen kıskançlık, huşu ve korku, tekrar tekrar, yaratıcılığın diğer tüm kadınsal yönlerine yönelik nefret biçimini aldı. Kadınlara hem sadece anneliğe bağlı kalmaları buyruldu, hem de entelektüel veya estetik yaratımlarımızın uygunsuz, önemsiz veya kepaze olduğu, bunların "erkekler gibi" olma veya yetişkin kadınlığın "gerçek" görevlerinden, yani evlilikten ve çocuk büyütmekten kaçma çabasından başka bir şey olmadığı söylendi. "Erkek gibi düşünmek" beden tuzağından kaçmaya çalışan kadınlar için hem bir övgü hem de hapishanedir. Pek çok entelektüel ve yaratıcı kadının önce "insan" ve sadece tesadüfen kadın olduklarında ısrar etmelerine, bedenselliklerini ve diğer kadınlarla olan bağlarını en aza indirmelerine şaşmamalı. Beden, kadınlar için o kadar problemli bir hale sokuldu ki, onu bir kenara bırakıp yola bedensiz bir ruh olarak devam etmek çoğu zaman daha kolay görünür.

Fakat bedene gösterilen bu tepki artık, hiçbir şekilde annelik işleviyle sınırlı kalmadan, kadın biyolojisinin doğasında var olan (ve kültürel olarak çarpıtılmış olanın aksi) gerçek güce, bu gücü nasıl kullanmayı seçtiğimize dair yeni sorgulamalarla sentezleniyor.

Bu kitabın sayfalarına dokuduğum hikâyem, tüm hikâyelerden yalnızca biri. Nihayetinde yanıma kâr kalan, zihin ve beden arasındaki ayrımı (tek bir kadının yapabildiği ölçüde ve mümkün mertebe diğer kadınlarla birlikte) iyileştirme, kendimi bir daha asla bu şekilde hem ruhsal hem de fiziksel olarak kaybetmeme kararlılığıydı. "Benim" annelik deneyimimdeki paradoksu yavaş yavaş anlamaya başladım: Birçok kadının deneyimlerinden farklı olsa da benzersiz değildi. Ve ancak kendi benzersizliğimin yanılsamasından sıyrılarak bir kadın olarak sahici bir hayata sahip olmayı umabilirdim.

Sonnotlar

1 On beş yıl önce, hiç sorgulamadan "kısır kadın" demek benim için kolaydı. Bu kitap boyunca açıkça görüleceği üzere, anneliği tek olumlu tanımımız olarak gören bir görüşe dayanan bu terim bana şimdi hem çok taraflı hem de anlamsız geliyor.

2 Arthur W. Calhoun, *A Society of the American Family from Colonial Times to the Present* (Cleveland: 1917). Ayrıca bkz. Gerda Lerner, *Black Women in White America: A Documentary History* (New York: Vintage, 1973), s. 149-50 ve devamı.

3 1986 baskısına not: İsviçreli psikoterapist Alice Miller'ın çalışmaları, bu bölüm ve sonraki bölümlerdeki (IX. ve X. Bölüm'deki) materyaller üzerinde daha fazla düşünmemi sağladı. Miller, çocuk yetiştirmedeki "gizli zulmü", önceki neslin ebeveynleri tarafından uygulanan "zehirli pedagojinin" tekrarı ve otoriterliğe ve faşizme itaatin kök saldığı zemin olarak tanımlar. "Son zamanlardaki tüm gizem çözme çabalarına direnen bir tabu var: anne sevgisinin idealize edilmesi" diye belirtiyor (*The Drama of the Gifted Child: How Narcissistic Parents Form and Deform the Emotional Lives of Their Talented Children* [New York: Harper & Row, 1981], s. 4). Çalışması, (her iki ebeveynin, ama özellikle annenin) idealleştirilmesinin, acılarını adlandırmaları veya protesto etmeleri yasaklanmış, kendilerine karşı ebeveynlerinin yanında yer alan çocuklar üzerindeki zararlarının izini sürüyor. Miller, "Kafam iyi bir anne olmakla meşgul ise, çocuğumu empati ile dinleyemem; onun bana anlattıklarına açık olamam" diyor. (*For Your Own Good: Hidden Cruelty in Childrearing and the Roots of Violence* [New York: Farrar, Straus & Giroux, 1983], s. 258). Miller, *çocuk istismarı* olarak tanımlanan şeylerin (yani fiziksel şiddet ve sadistçe cezalandırmanın) kaynaklarını araştırıyor, ancak çocuğun kendi canlılığının ve duygularının inkârına ve bastırılmasına dayanan "otorite karşıtı" veya "alternatif" reçeteler de dâhil olmak üzere çocuk yetiştirmenin "nazik şiddeti"yle de aynı derecede ilgileniyor. Miller, birincil bakım sağlayıcılar olarak kadınların baskınlığını, otoriter veya faşist sistemlerin kadınların cinselliği ve üremesi üzerindeki erkek kontrolünü sürdürmeye yönelik yatırımlarını veya baba-ebeveyn ile anne-ebeveyn arasındaki yapısal *farklılıkları* dikkate almaz. Amerika'da özellikle kadınların "bilgilerinin gücünü keşfettiklerini" kabul eder. "Binlerce yıldır kutsal ve iyi niyetli etiketlerin arkasına iyi gizlenmiş olsalar da, yanlış bilginin zehirli doğasına işaret etmekten çekinmiyorlar." (*For Your Own Good*, s. xii).

II. "Kutsal Vazife"

Margaret Sanger'in *Motherhood in Bondage* (1928) adlı eserinde alıntılanan mektuplardan biri, kocasıyla korkusuzca ilişkiye girebilmek ve böylece hem anne hem de eş olarak görevlerini yerine getirebilmek için doğum kontrolü tavsiyesi arayan bir kadından gelir. "Tutkulu biri değilim," diye yazar kadın, "ama cinsel yakınlaşmalarda gerektiği gibi davranmaya, doğal olmaya ve rolümü oynamaya çalışıyorum, çünkü bilirsiniz, bu yaşam tüm kızların beklediği yaşamdan çok farklı."[1] Kurumsallaşmış anneliğin ve kurumsallaşmış heteroseksüel ilişkilerin (bu örnekte evliliğin) tarihi, yarım yüzyıl önce sadece her iki kurumun da gerekliliklerini yerine getirmeye çalışan sıradan bir kadının, "doğal olmak ve rolünü oynamak" sözlerinde birleşiyor - kadınlardan talep edilen bu imkânsız çelişki. Utanç içindeki anneden kızına aktarılan hangi strateji; sevgiyi, evi, bir kadın olarak arzu edilmeyi kaybetmeye dair hangi korku ona (yani hepimize) orgazm taklidi yapmayı öğretti? "Tüm kızların beklediği." Bu, kurumun, aşkın deneyim ve romantizm biçiminde vaat ettiğinden daha fazlası mı - ya da bu kadının örneğinde, daha fazlası mıydı? Bu kadının kendi ihtiyaçları hakkında bir bilgisi var mıydı? Şefkâte, belirli şekillerde dokunulmaya, belki de seks ve üreme için lâzım gelen bir bedenden

fazlası olarak muamele görmeye ihtiyacı var mıydı? Bedeninin kullanımı üzerinde mütevazı bir kontrol sağlamak için, Margaret Sanger'a yazma cesaretini ona veren neydi? Çocuklarının ihtiyaçları mı? Kocasının talepleri mi? Benliğinin sönük ama içten içe kaynayan sesi mi? Üçü de olabilir. Nesiller boyunca kadınlar, cesaretlerini, önce kendi çocukları ve erkekleri adına, sonra yabancılar adına ve son olarak da kendileri için ortaya koydu.

Ne annelik kurumu çocuk doğurmak ve onlara bakmakla, ne de heteroseksüellik kurumu cinsel yakınlık ve aşkla özdeştir. İkisi de türlü seçimin yapıldığı veya engellendiği reçeteleri ve koşulları yaratır. Bunlar "gerçeklik" değil fakat yaşamlarımızın koşullarını şekillendirir. Kadın tarihi çalışan yeni akademisyenler, erkekler tarafından yaratılan toplumsal kurumların ve davranış reçetelerinin her durumda kadınların gerçek yaşantılarını açıklayamadığını keşfetmeye başladılar. Yine de kendini bu kadar evrensel olarak ifade eden herhangi bir kurum, deneyimlerimizi, hatta onları tanımlamak için kullandığımız dili derinden etkiler hale gelir. Hem annelik hem de cinsellik deneyimi erkeklerin çıkarlarına hizmet edecek şekilde yönlendirilir; kurumları tehdit eden gayrimeşruluk, kürtaj, lezbiyenlik gibi davranışlar sapkınlık veya suç olarak kabul edilir.

Kurumsallaşmış heteroseksüellik, yüzyıllar boyunca biz kadınlara hem tehlikeli, iffetsiz, cinsel şehvetin vücut bulmuş hali olduğumuzu, hem de "tutkudan yoksun", frijit, cinsel olarak edilgin olduğumuzu söyledi. Bu kurumsallaşmış heteroseksüellik bugün kadınlara, Batı'da "tensel" ve "cinsel olarak özgürleşme", Çin'de de kendini adamış devrimci münzevi reçetesi yazıyor ve dünyanın her yerinde de kadınların kadınlara duyduğu aşkın gerçekliğini yok sayıyor. Kurumsallaşmış annelik, kadınlardan zekâ yerine annelik "içgüdüsü", kendini gerçekleştirme yerine özveri, öz benliğini yaratmasından ziyade başkalarıyla ilişki kurmasını talep ediyor. Annelik, çocukları "meşru" olduğu (yani, anneyi yasal olarak kontrol eden bir babanın adını taşıdıkları) sürece "kutsal." 1914 tarihli sosyalist bir risaleye göre bu, "kadınların en yüce ve en kutsal görevidir"[2] ve ırkçı bir güneyli tarihçinin 1910'da yazdığına göre "kadın,

evin bedenleşmiş halidir ve ev, tüm kurumların temeli, toplumun payandasıdır."[3]

Tartışmanın daha yakın tarihli bir versiyonu, günümüzün "özgürleşmiş kadınını" İbsen'in paniğe kapılmış, intihara meyilli (ve aynı zamanda anneliği reddeden) kahramanı Hedda Gabler ile bir tutan İngiliz eleştirmen Stuart Hampshire'dan aşağıdaki melankolik kehanetle geliyor:

> Gücünün yeni yeni farkına varan ve yeterli ölçüde çalıştırılmayan ama tamamen aydınlanmış bir zihin, saygıyı meydana getiren tüm unsurları (gözlemleri, ortak geçmişe dair anıları, geleceğe dönük ahlaki niyetleri) eninde sonunda aşındırır ve ağartır. Öyle ki, zayıf ve sıradan görülen duyarlılığın tek bir lekesi bile kalmaz, hiçbir duygu farklılaşması ve dolayısıyla hiçbir bağlanma noktası olmaz. O halde aileyi ve dolayısıyla ırkı neden devam ettirelim ki? Ancak ve ancak, yeni uyanan kadınsı bir şüphecilik bu kadar yıkıcı olabilir.[4]

Ataerki, türün ilerlemesi için hem kadınların acıyı büyük ölçüde üstlenip kendilerini inkâr etmesini, hem de bu türün çoğunluğu olan kadınların esasen sorgulama ve aydınlanmadan uzak kalmasını gerektiriyor gibi görünüyor. Beşeri ailenin ahlakı ve duygusal yaşamı, kadın bilincinin "yeterli ölçüde çalıştırılmaması"na bağlı. Hampsire, kendisinden elli, yüz, hatta daha uzun yıllar önce gelen selefleri gibi, kadınların kendi hayat şartlarını seçmeye başlamalarının topluma bir tehdit olduğunu düşünüyor. Ataerki, kurumsal biçimleri ile annelik ve heteroseksüellik olmadan varlığını sürdüremezdi. Bu nedenle bunlar zaman zaman ve yer yer belirli bireyler için "alternatif yaşam tarzlarının" hoş görüldüğü durumlar dışında sorgulanmaya açık olmayan aksiyomlar olarak, "doğanın" kendisi olarak ele alınmalı.

2

Elbette "kutsal vazife" tamamen pragmatik bir gerçekliğe sahip. Amerikan kolonilerinde sıradan bir aile on iki ila yirmi beş çocuktan oluşuyordu. Hepi topu yirmi beş yaşında biri

"kız kurusu" sayıldığından ya alay konusu olur ya ayıplanırdı; ekonomik olarak hayatta kalmasının hiçbir yolu yoktu ve genellikle akrabalarının yanında yaşayıp ev ve çocuklara yardım etmeye mecbur kalırdı.[5] Ona düşen başka bir "vazife" yoktu. 1850'ler ve 1860'larda çocuk olan bir İngiliz işçi kadın şöyle yazıyor: "Annemin yedinci çocuğuydum ve benden sonra yedi çocuk daha doğdu (toplam on dört), bu da annemi mükemmel bir köle yaptı. Genelde ya bir bebeğin doğmasını bekler veya bir bebeği emzirir halde olurdu. O zamanlar sekiz kişiydik ve en büyüğümüz yardım almadan okula gitmeye hazırlanacak kadar büyümemişti."[6] Amerikan köleliğinde,

> ... plantasyon sahiplerinin kadınlara ve kızlara çocuk sahibi olmalarını emretmesi yaygın görülen bir durumdu. Carolina'da yaklaşık 100 kölesi olan bir plantasyon sahibi, çocuk doğurmadıkları için tüm kadınları kırbaçlamakla tehdit etti. Kadınlar da ona pirinç hendeklerinde (yarım metreye yakın suyun içinde) çalışmak zorunda oldukları için yapamayacaklarını söylediler. Sahipleri küfür ve tehditler savurduktan sonra, hamile kaldıklarında kahyanın karısına haber vermelerini, böylece toprak işine verilmeyeceklerini söyledi.[7]

Hem beyaz öncü anne hem de Siyah kadın köle, ekonominin tamamen üretken bir parçası olarak her gün çalıştı. Siyah kadınlar genellikle çocuklarını sırtlarına bağlayarak tarlalarda çalışırdı. Tarihsel olarak kadınlar, bir yandan çocuk doğurup büyütürken bir yandan da gerekli üretken emekten paylarına düşeni pek tabi yaptılar. Yine de on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde "çalışan anne" fikrine karşı çıkan ve "evdeki anne"yi öven sesler yükselmeye başladı. Bu sesler, teknoloji genel manasıyla fiziksel zorlukların düzeyini azaltıp ailelerin boyutunu küçültmeye başladığında doruğa ulaştı. Son yüz elli yılda, tam zamanlı, özel annelik fikri kök saldı ve "ev" dini bir takıntı haline geldi.

1830'lara gelindiğinde, Amerika'daki erkek kurumsal ses (bu durumda American Tract Society'nin sesi) koro halinde yükseliyordu:

> Anneler, gelecek nesillerin refahı üzerinde *diğer tüm dünyevi ülkülerin toplamı kadar* güçlü bir hükme sahiptir. ... Topraklarımız dindar ve vatansever annelerle dolduğunda, işte o zaman, erdemli ve vatansever erkeklerle de dolup taşacak. Dünyayı ıslah edecek o hüküm, Kutsal Ruh'un rahmetiyle, bir annenin dudaklarından dökülmeli. *İlk günahı işleyen anne, o günahı telafi etmenin de başlıca dünyevi aracı olmalı.* Ne de olsa günahkâr ırkımızı görevinin başına getirip mutluluğa erdirmek isteyen Tanrı'nın elindeki en yüce vasıta, annenin hükmü olmalı. (Vurgular bana ait.)

Anne, Havva'nın günahının ağırlığını taşır (dolayısıyla ilk suçlu, kirlenmiş olan, kirletendir) ama tam da bu nedenle, erkeklerin kurtuluşunun yükünü de taşıması beklenir. Başarısız olmasın diye onu uyaran korkunç örnekler vardır:

> Byron'ın günahkârlığında kendisini üstün görmesinin temelini atan annesiydi. ... Eğer şairin işlediği suçlar dünyanın lanetini hak ediyorsa, dünya, oğlunu hemcinslerinin laneti haline getiren bu tutkuları onun genç kalbine salanın annesi olduğunu da unutamaz.[8]

Gelgelelim, koroya kadın sesleri de katılıyordu. Maria McIntosh, 1850'de ideal eş ve anneyi şöyle tarif etti:

> Kocası, yüzündeki dingin ifadede, İlahi kutlulukta, "Ne mutlu yüreği temiz olanlara" ifadesini okumadan ona bakamaz. Çocukları ona mükemmel sevginin dünyevi bir örneği olarak saygı duyar. Onun öğüdünden öğrendiklerinden çok daha fazlasını, onun teşkil ettiği örnekten öğrenirler; kendileri için değil, hemcinsleri ve onların içindeki Tanrı için yaşamalıdırlar. ... Kadın, onlara ülkelerini sevmeyi ve kendilerini onun ilerlemesine adamayı öğretir...[9]

Kuşkusuz anne ataerkinin çıkarlarına hizmet eder. Dini, toplumsal vicdanı ve milliyetçiliği bünyesinde toplar. Kurumsal annelik diğer tüm kurumları canlandırır ve yeniler.

Bununla birlikte, on dokuzuncu yüzyılın "evdeki annesi" hırçınlık gibi bazı tanıdık kötü huylardan da muzdarip görünür.

> ... kendini yönetemeyen bir anneden çocuğunu yönetmesi beklenebilir mi? ... O, kendini kontrol etmeyi, kendi tutkularına boyun eğdirmeyi öğrenmelidir, çocuklarına uysallık ve soğukkanlılık konusunda örnek olmalıdır. Çocuğu yanlış yaptığında bir annenin üzülmesine ve üzüntüsünü belli etmesine izin verin, sakinlik ve tefekkürle durumun gerektirdiği disiplini uygulasın ama asla sinirli bir duygu göstermesine, öfkeli bir ifade takınmasına izin vermeyin.[10]

Bunları söyleyen erkek bir uzmandı. Lydia Maria Child'ın *Mother's Book* (1831) kitabındaysa şu tavsiyeler bulunuyordu:

> İnsanın duygularını her daim yönetmesinin imkansız olduğunu mu söylüyorsunuz? Asla başarısız olmayan bir yöntem var - dua etmek. ... Belki de her sinirlendiğinizde veya yüreğiniz her kederlendiğinde dua edecek boş vaktiniz olmadığını söyleyeceksiniz. -Oysa bunun için zaman gerekmez.- "Tanrım, bu ayartmanın üstesinden gelmeme yardım et" şeklindeki içsel boşalma herhangi bir yerde ve herhangi bir işin ortasında yapılabilir ve eğer alçakgönüllü bir içtenlikle söylenirse, azgın sulara "Huzurlu ol! Sakinleş!" diyen ses, sıkıntılı ruhunuzu sükûnete kavuşturacaktır.[11]

Annelere verilen bu gibi tavsiyeler bize genel olarak kadınların öfkesinin nasıl algılandığı hakkında da bir fikir veriyor. *Küçük Kadınlar*'da Marmee, "Apollyon öfkeli" kızı Jo'ya şunları söylüyor:

> "Kırk yıldır öfkemi kontrol altına almaya çalışıyorum," dedi annesi gülümseyerek. "Her gün kızdığım o kadar çok şey oluyor ki... Ama artık kızgınlığımı göstermemeyi öğrendim. Umarım günün birinde artık o kadar çok kızmamayı da öğrenirim bebeğim. Ama sanırım bunu öğrenmek de en az bir kırk yılımı daha alır."[12]

Kendi genç kızlığımdan benzer telkinleri hatırlıyorum: "Öfkem" dış dünyadaki olaylara bir tepki değil, içimdeki karanlık, kötücül bir lekeydi. Çocukluk sinirimden sık sık "öfke nöbeti" olarak bahsedilirdi ki ben yetişkin dünyasında bunun, şeytan tarafından ele geçirilmek gibi bir şey anlamına geldiğini sanırdım. Daha sonra, genç bir anne olarak, öfke patlamalarım

çocuklarıma "kötü örnek" olduğu için suçluluk hissettiğimi hatırlıyorum. Sanki onlara da "öfkenin" bir karakter kusuru olduğu, kişinin alev alev yanan derisinin dışındaki dünyada olanlarla hiçbir ilgisi olmadığı öğretilmeliymiş gibi. Anne sevgisinin sürekli, koşulsuz olması gerekiyormuş gibi. Sevgi ve öfke bir arada var olamazmış gibi. Kadının öfkesi annelik kurumunu tehdit ediyor.

3

On dokuzuncu ve yirminci yüzyılın eve birlikte kapatılmış anne ve çocuk ideali; anneliğin kadınların uzmanlığı haline getirilmesi; hem para kazanma, mücadele, hırs, saldırganlık ve güç içeren "erkek dünyası" ile evin hem de "aile içi" ile "kamusal" veya "politik" olanın birbirinden ayrılması - tüm bunlar insanlık tarihinin yakın zamanlarında yaşanan gelişmeler. Fakat hem idealin hem de gerçeğin gücü o kadar büyük ki, açıkça görüldüğü üzere, tek ve basit bir amaca hizmet etmiyor.

Peki bu mefhum nasıl ortaya çıktı? Ve hangi amaca hizmet ediyor?

En eski yerleşik yaşamdan fabrikaların üretim merkezleri olarak gelişmesine dek, ev bir sığınak, boş zaman geçirmek ve "dış dünya"nın acımasızlığından kaçmak için bir yer değil, dünyanın bir parçası, bir iş merkezi, bir geçim sağlama birimiydi. Burada kadınlar, erkekler ve çocuklar mümkün olan en erken yaşlarda bitmek bilmeyen, mevsimlik bir faaliyet sürdürürdü: Yiyecek yetiştirme, hazırlama ve deri, saz, kil, boya, yağ, bitki işleme, tekstil ve giysi üretme, bira, sabun ve mum yapma, doktorluk ve hemşirelik, tüm bu beceri ve zanaatları gençlere aktarma. Bir kadının, sadece çocuklarının ihtiyaçları ile ilgilenme göreviyle baş başa kaldığı görülmüş şey değildi.[13] Kadınlar ve çocuklar işlek bir toplumsal kümenin aktif parçasıydı. İş zordu, zahmetliydi, genellikle fiziksel olarak yorucuydu ama çeşitliydi ve çoğunlukla komünaldi. Hem doğumda ve gebelikte ölüm oranı hem de bebek ölüm oranı son derece yüksekti, üstelik kadınların yaşam süresi kısaydı. Yetersiz beslenme, kıtlık ve hastalık tarafından sürekli tehdit altındaki bir varoluşu ro-

mantikleştirmek saflık olur. Fakat annelik ve evi özel bir sığınak olarak tutmak kadınların temel uğraşı değildi, olamazdı da; anne ve çocuk yalıtılmış bir ilişkiye hapsedilmemişti.

Wisconsin sınırında, öncü anneler hancılık, öğretmenlik, eczacılık yapıyor, belki on ila on beş kişiyle bir evi geçim birimi olarak işletiyor ve onları barındırıyordu. Anne "yabani bitkileri, yemişleri, kabukları, çiçekleri ve kökleri toplardı. ... Bunları kısa sürede kullanılmak üzere ... kurutur ve etiketlerdi. Kimi zaman bir cerrahtı ... yarılıp parçalanmış parmakları dikip birleştirir veya ayağa batmış paslı bir çiviyi çıkarır, yarayı yıkar ... ve yaralıyı kurtarırdı."[14] Anneliğin gerçek, insanı tüketen yükleri fizikseldi: Arkası kesilmeyen hamileliklerin bedeli, sürekli çocuk doğurma ve emzirmenin kadını tüketmesi olurdu.

On dokuzuncu yüzyıl, ev, iş, kadınlar ve kadınların üretkenlikle ilişkisine dair Batılı varsayımlarda önemli değişikliklerin görüldüğü bir dönemdi. Aslında en eski fabrikalar tekstil ürünleri, demir, cam ve diğer metaları üretmeye başlayan tarım işçilerinin evleriydi; bunlar, mamul ürünlere uygun bir pazar bulmasının yanı sıra hammaddeleri de sağlayabilen aracılara satılırdı.[15] Kadınlar nalbantlarda bile erkeklerle yan yana çalışmış, bira ticaretini neredeyse tekeline almış ve özellikle tekstil endüstrisi her zaman onlara bağımlı olmuştu. İngiltere'de on dördüncü yüzyılın başlarında kadınlar sadece ev için değil dışarıya gönderilmek üzere de dokuma yapıyordu.

Elektrikli iplik eğirme makinelerinin rekabet üstünlüğü, evlerinde hâlâ iplik eğirme veya dokuma işi yapan kadınları yavaş yavaş fabrikalara sürükledi. Çalışma saatlerini sınırlayan hiçbir yasa yoktu. Bir kadın fabrikada on iki saat çalıştıktan sonra evinin işini halletmek için geri dönüyordu. 1844'te Britanyalı bir fabrika müfettişi şöyle bir rapor yazabiliyordu: "Gündüzleri uzun süreler boyunca ve hatta geceleri çalıştırılanların büyük çoğunluğu kadın, emekleri daha ucuz ve ciddi bedensel yorgunluğa maruz kalmaya erkeklere göre daha kolay ikna ediliyorlar."[16]

Çocuklarını, bazen altı veya yedi yaşındaki büyük kızlarının, bazen bir büyükannenin veya bir komşu çocuğunun gö-

zetiminde evde bırakanlar yine bu kadınlardı. Bazen yaşlı bir kadın bebeklere ve küçük çocuklara bir ücret karşılığında kendi evinde bakardı. Sütten kesilmemiş bebeklere anne sütü yerine sulu yulaf lapası veya "pap" yedirilirdi. Ya da anne, eğer maddi gücü yetiyorsa, çocuklarına inek sütü almaya mecbur kalırdı. Sessiz kalmaları için çocuklara afyon ruhu verilirdi. Tüm bu nedenlerden, çalışma alanının çocuk yetiştirilen alanlardan ayrılması hem çocuk hem de anne için doğrudan dezavantaj ve zorluk yarattı.

Bu kadınlar, kocalarının yok denecek kadar az olan ücretlerini tamamlamak için çalışmak zorunda kaldı ve onlara verilen ücret daha düşük olduğundan, istihdamları erkek işçiler için bir tehdit olarak görüldü. Kadınların çalışmasının "ev" ve ataerkil evlilik için elbette yıkıcı etkileri oldu. Hem bir erkek ekonomik olarak karısının kazancına bağımlı hale gelebilirdi hem de kadınlar evlilikten vazgeçmelerini mümkün kılacak bir ekonomiye sahip olabilirlerdi.[17] Bu iki güç (çocukların refahına dair insani kaygı ve ataerkil değerlere yönelik korku) bir araya gelerek çocukların ve kadınların emeğini kontrol eden yasaların önünü açan ve "evin, ev bakımı ve işlerinin kadının gerçek alanı" olduğu iddiasına yol açan baskıyı zemin hazırladı.

Daha önceleri evin böyle bir tanımı yoktu. Bu, Sanayi Devrimi'nin bir eseri, Tanrı vergisi bir güçle donatılmış bir idealdi ve *bir fikir olarak* gücü bugün bile tam olarak ortaya dökülmüş değil. İlk kez, kadının üretkenliği (üreme dışında) "zaman, mülk, sağlık ve yaşamdan israf" olarak görüldü. Kadınlar, evden uzak kalmalarının sadece çocuklarını ihmâl etmek anlamına gelmediği, yuvanın konforunu sağlayamadıkları takdirde erkeklerinin de meyhaneye gideceği konusunda uyarıldı. Erkeklerin ve çocukların refahı kadınların gerçek göreviydi. Erkeklerin çocuk bakmak veya evi çekip çevirmek gibi bir misyonu olmadığına göre, çözüm kadınları fabrikalardan çıkarmaktı.

Anneleri fabrikalarda çalışan çocukların kötü akıbeti hakkında bir kamuoyu oluştukça, kreşler kurulması için bazı çabalar sarf edildi ama yirminci yüzyıl Amerika'sında olduğu gibi

Viktorya ve Edward dönemi İngiltere'sinde de devlet destekli çocuk bakımına "ev ocağının kutsallığını ve özel hayatın saygın inzivasını" ihlâl edeceği gerekçesi ile karşı çıkıldı. "Aile, insanlığın hayranlık duyduğu ve gıpta ettiği anayasal bir Hükümet'in kurulduğu birimdir. Şimdiye kadar, yasalar neye temas etmiş olursa olsun, bu kutsal bölgeye saldırmaya cesaret edememiştir; ve karı koca, ne kadar yoksul olursa olsun, herhangi bir meşguliyetten veya yorucu işlerden evlerine döndüklerinde, *orada kendi* egemenliklerini, *kendi* huzurlarını ve birçok kaygı için *kendi* telafilerini bulmuştur."[18]

1915 yılında İngiltere'deki Kadın Loncaları Birliği, kol işçilerinin eşlerinin, evdeki anneler ve ev işçileri olarak yaşamları hakkında yazdığı mektupları derleyip bir kitap yayımladı. Bu yaşamlar, iş ve mücadelenin acımasız gerçeklerinden ayrı, korunaklı bir yer olarak ev idealiyle olabildiğince ters düşüyordu. Ortalama bir kadının beş ila on bir çocuğu, birkaç da düşüğü vardı, çoğu doğum öncesi bakım ve yeterli beslenmeden yoksundu. "İyi beslenmesi gereken bir dönemde, tasarruf yapmak için kendini zorlar çünkü bir işçi sınıfı evinde tasarruf yapılacaksa, bunu koca ve çocuklar değil, artıklarla yemeğini yapan veya 'etsiz kemiklerle midesini oyalayan' anne yapar."[19] Arka arkaya çocuk doğurmanın yarattığı kaygı ve fiziksel tükeniş, bu mektupların tamamında işlenen bir tema. Birçoğu (prensiplerine karşı gelerek ve genellikle kocalarının itirazına rağmen) kürtaj olmak adına birtakım ilaçlar kullanıyordu ama bunların genellikle hiçbir etkisi olmazdı ve doğan çocuk hastalıklı olursa sebebi bu ilaçlardan bilinirdi. Fakat kadınların bu mektuplarda yazdığı kötü sağlıklarının, zihinsel gerginliklerinin ve bitkinliklerinin yanı sıra, olağanüstü bir ruhsal dayanıklılık, elde olanla idare etme iradesi ve durumlarının adaletsizliğine dair etkin bir duyguya sahip oldukları da seziliyor.

> Anneliğimin ilk dönemlerinde kadınların böyle zamanlarda acı çekmesi gerektiğini ve en iyisinin uslu durup yaygara koparmamak olduğunu düşünürdüm. Geçinmek için zihni ve bedeni zorlayarak, endişe içinde ve zaten az olan parayı paylaşacak başka bir boğaz düşüncesiyle çocuk

> doğurmak mı, lohusalığı iyi atlatıp ev işlerine çok erken başlayarak hayatı ve her şeyi bir yük haline getiren diğer rahatsızlıklara neden olmak mı? - Hangisi daha kötü bilmiyorum.[20]

Birçoğu cehaletin, genç kadınların evliliğe ve hamileliğe tam olarak hazırlanmamasının verdiği zararı anlatıyordu. Hamilelik boyunca veya doğumdan hemen sonra seks talep eden kocaların duyarsızlığından ise daha çok bahsediyorlardı:

> Hamilelik esnasında erkek hayvanlar dişiden tamamen uzaklaşır. Kadın için durum böyle değil, hamile olmadığı zamanlardaki gibi yine bir avdır. Eğer kadın kendini iyi hissetmiyorsa, bunu dile getirmemeli çünkü kadın teslim olmadığında erkeğin onu cezalandırmak için bin türlü yöntemi var.[21]

> Bu doğum için kocamı suçlamıyorum. [Yazan kişinin yedi çocuğu ve iki düşüğü olmuş.] Hasta olduğum için on ay boyunca sabırla beklemişti ve güvenli anın geldiğini düşünerek, aileyi kısıtladıkça kocanın sadakatsizliğinin artacağını bildiğim için bu göreve teslim oldum. ... Bu annelik meselesini ele almanın zamanı geldi ve erkeklere idealleri olan insanlar olduğumuzu ve salt kendilerini tatmin edebilecekleri nesneler olmaktan daha yüksek bir şeyi arzuladığımızı bildirmeliyiz.[22]

Kadınlar hayatlarının büyük bölümünde hamile olmanın yanı sıra ağır işler yapıyorlardı: yerleri fırçalama, çamaşır leğenleri taşıma, ütü, kömür veya odun ateşinde yemek pişirme, bu ateşi besleyip onunla ilgilenme. Doktorunun emirlerine karşı gelen bir kadın, düşük yaptıktan sonraki nekahat döneminde ütü ve yoğurma işlerini yatakta yapıyordu.[23] Kocalarının cinsel taleplerine içerlemelerine ve kürtaja karşı olmalarına rağmen, kadınlar gün boyu çok çalışan erkeklerini evde daha fazla zorluk yaşamaktan kurtarmaya çalışmıştı:

> Zor koşullarda çalışan kocamın evde de benim acı çığlıklarımı duymasına izin veremezdim ama doğum sancısı da her zaman bastırılamıyor. İmdadıma doktor koştu, doğum sancılarını hissettiğim anda kocama içirmem için bana

uyku hapı verdi. Böylece ben bir odada sancı çekerken o diğer odada uyuyabildi ve ana kalbini neşeye boğan yaşam dolu bir oğlan çocuğu dünyaya getirdim.[24]

Fakat kadınların mesaiyi bitirip de eve dönmek gibi bir şansları yoktu.

Evin içinde veya dışında, gerçeklik her zaman ideal olanla çelişiyordu. 1860 yılında Amerika'da bir milyon kadın çalışıyordu. İç Savaş bittiğinde, sadece New York'ta 75.000 çalışan kadın vardı. 1973 yılında Amerika Birleşik Devletleri Nüfus Sayımı'na göre, altı yaşından küçük altı milyondan fazla çocuğun annesi tam zamanlı olarak ev dışında çalışıyordu.[25] Ücretsiz, evrensel çocuk bakımı olmadan, her gün çocuklarını bırakıp geçinebilmek için bir çare bulmak zorunda kalan her kadın, bu istatistiklerin ima ettiği kaygının, suçluluğun, belirsizliğin, mali yükün ve gerçek acil durumların ağırlığını tahmin edebilir. Her ne kadar gerçekçi olmasa da, evdeki anne imajı ücretle çalışan annelerin hayatlarına musallat olup onları utandırdı. Ama aynı zamanda, hem kadınlar hem erkekler için tehlikeli bir arketip haline geldi. Anne: Giderek acımasızlaşan ve kişiliksizleşen bir dünyada meleksi sevgi ve bağışlayıcılığın kaynağı; erkek mantığı ve erkeklerin "nesnel", "rasyonel" yargı iddiaları ile yönetilen bir toplumda dişil, mayalayıcı, duygusal unsur; insani zayıflıkların hor görüldüğü, savaşlar ve acımasız rekabet dünyasında ahlaki değerlerin ve şefkâtin sembolü ve kalıntısı.

4

Çocuklu kadın üzerindeki sorumluluğun maddi ve manevi ağırlığı, toplumsal yüklerin açık ara en ağırıdır. Kölelik veya angarya iş ile kıyaslanamaz çünkü bir kadın ile çocukları arasındaki duygusal bağlar onu, zorla çalıştırılan işçinin bilmediği şekillerde savunmasız kılar. İşçi patronundan veya efendisinden nefret edebilir, korkabilir, işinden tiksinebilir. İsyan etmeyi veya patron olmayı hayal edebilir. Çocuklu kadın ise daha yıkıcı, daha karmaşık bir duygunun esiridir. Sevgi ve öfke aynı anda var *olabilir.* Annelik koşullarına duyulan öfke çocuğa du-

yulan öfkeye dönüşüp "sevecen" olmadığımız korkusu yükleyebilir. İnsan ihtiyaçlarını karşılamakta bu kadar yetersiz kalan bir toplumda çocuklarımız için yapamadıklarımızdan duyduğumuz keder, suçluluk duygusuna dönüşüp bize zarar vermeye başlayabilir. Bir grup kadının deyimiyle[26] bu "güçsüz sorumluluk", geçimini sağlamaktan bile daha ağır bir yüktür (pek çok anne bunu annelikle eş zamanlı olarak yaptı ve yapıyor) çünkü en azından bazı çevreler yoksulluk ve işsizliğin ardında ekonomik güçlerin, siyasi baskının yattığı kabul eder ama çocuklarını "yüzüstü bırakan" annenin karakteri, bir kadın olarak statüsü sorgulanır.

Bilinen gerçekler[27] ne olursa olsun, anne "çocuğun yanında" olan kişi kabul edilir. Nihayetinde çocukların sağlığından, giydiği kıyafetlerden, okuldaki davranışlarından, zekâlarından ve genel gelişimlerinden sorumlu tutulan kadındır. Babasız bir ailenin geçimini sağlayan tek kişi olduğunda bile, gününü istismarcı okul sisteminde veya baştan savma bir kreşte geçirmek zorunda olan bir çocuğun yarattığı suçluluk duygusunu taşıması gereken sadece ve sadece odur. Yetersiz beslenme, sıçanlar, kurşunlu boya zehirlenmesi, uyuşturucu trafiği, ırkçılık gibi kontrolünün ötesindeki çevresel etmenlerle baş etmeye çalışırken bile, toplumun gözünde çocuğun tüm çevresi *annesidir.* İşçiler örgütlenip grev yapabilirler ama anneler ayrı ayrı evlerde ve şefkâtli bağlarla çocuklarına bağlıdırlar. Bizim sendikasız grevimiz, fiziksel veya zihinsel çöküştür genelde.

Evin özelleştirilmesi anneler için sadece daha da güçsüzleşmek değil, aynı zamanda umutsuz bir yalnızlık anlamına da gelir. Doğu Londralı bir grup kadın ile Hannah Gavron, bitişik nizam evlerden oluşan bir sokakta çocuk yetiştirmeye çalışmak ile savaş sonrası Londra'nın yeni yüksek apartman dairelerinde çocuk yetiştirmeye çalışmak arasındaki farka dair sohbet etmişlerdi: Komşuluğun, tenha yaşamın, çocukların oyun oynarken birçok göz tarafından izlenebildiği ortak bir kaldırımın kaybı üzerine.[28] 1950'lerde Cambridge, Massachusetts'te evlenmiş bazı yüksek lisans öğrencileri, çocukların ortak bir avluda oynadığı, bir annenin çocuğunu bir saatliğine bir komşusuna

teslim edebildiği, çocukların birbirlerinin evlerine girip çıktığı ve annelerin de birbirleriyle sıradan, programsız bir arkadaşlığın tadını çıkardığı "şerit" tipi veya bitişik nizam bir plana göre inşa edilmiş konutlarda yaşıyordu. Akademik statüde bir adım yükseldiklerinde banliyölere, önce küçük, sonra daha büyük özel evlere taşınılır, kocanın maddi başarısı arttıkça, "ev" diğer evlerden o kadar yalıtılırdı. Hem yeni apartman dairelerindeki işçi sınıfından anneler hem de yeni zenginlikleri içindeki akademisyen eşler bir şeyleri kaybedip aşırı derecede eve bağlı, yalıtılmış kadınlar haline geldiler.

İngiliz Marksist-feminist Lee Sanders Comer, (bir kadın, bir erkek ve onların çocuklarından oluşan küçük, özelleştirilmiş birim olan) çekirdek ailenin klasik Marksist eleştirisini yineliyor. Bu işbölümünde erkek asli veya tek ücretli çalışandır ve kadının rolü ev kadını, anne, tüketici, erkeğin ve çocukların duygusal desteği olmaktır. Aslında "aile", çocuk yetiştirmenin sorumluluklarını daha fazla taşıyan ve aynı zamanda kocasının işten eve getirebileceği (genellikle aile içi şiddet biçiminde) hayal kırıklıklarını ve öfkeyi sönümleyen "anne" demektir. Kadının öfkesi meşru değildir, çünkü kadının görevi, her gün fabrikaya veya maden ocağına dönebilmek için evde ihtiyaç duyduğu şefkâti ve konforu erkeğe sağlamaktır. Comer bu iş bölümünü kapitalizmin bir gereği olarak görüyor. Peki kadınların bu duygusal kurtarıcı rolünde uzmanlaşması veya erkeklerin değil de kadınların çocuk yetiştirip evle ilgilenmesi neden *bizatihi* kapitalizmin gereği olsun ki? Bunun gerçekten kapitalizmle ne kadar, Eli Zaretsky'nin işaret ettiği gibi kapitalizmden önce gelen ve sosyalizm çatısı altında da varlığını sürdüren sistemle (ataerki ile) ne kadar ilgisi var?[29]

Erkek çocuğun ilk etapta bir kadına bağımlı olması, kadınların bedenlerinden yeni bir hayat, göğüslerinden süt ürettiğini görmek, erkeklerin (duygusal açıdan ve yaşamı yeniden üretenler olarak) kadınlara *mecbur* olması, bunlardan filizlenen kurumları değiştirmeye yönelik her bir girişimde tanıyıp ayırt etmemiz gereken unsurlardır. Ataerkil sosyalizmde annelik kurumunun, kadınların (tarihimizin büyük bir bölümünde yap-

tığı gibi) *hem* çocukları üreten ve yetiştiren *hem de* gelişmekte olan bir ekonominin talep ettiği tam zamanlı işçi olarak hizmet etmesine izin veren belirli şekillerde gözden geçirildiğini ve yeniden düzenlendiğini görüyoruz. Çocuk bakım merkezleri, gençlik kampları, okullar çalışan kadınların bilindik "ikili rolü"nü kolaylaştırır ama aslında radikalleştirmez. Hiçbir sosyalist ülkede iş bölümünün bozulması, çok sayıda erkeğin çocuk bakımına dâhil edilmesine kadar uzanmaz. Marksist veya Maoist sosyalizmde, hem annelik hem de heteroseksüellik hâlâ birer kurumdur. Heteroseksüel evlilik ve aile, insanın hâlâ "normal" bir hali ve yeni toplumun yapı taşları olarak görülür. Çin'de lezbiyenlik diye bir şeyin var olmadığı ilan edilirken, Küba'da eşcinsellere siyasi suçlu muamelesi yapılır.[30] Kadınlar için doğum kontrolü ekonomik, askeri ve demografik baskılara bağlı olarak mevcut olabilir veya olmayabilir. Çin'de kadınlara, "devrim için" yeni doğum kontrol yöntemi deneylerine katılmalarına yönelik baskı uygulanır.[31] Oysa kadın bedeninin erkekler tarafından kontrol edilmesinin devrimci hiçbir yanı yok. Ataerki, kadın bedeni üzerine inşa ediliyor.

Sonnotlar

1 Margaret Sanger, *Motherhood in Bondage* (New York: Maxwell Reprint, 1956), s. 234.
2 John Spargo, *Socialism and Motherhood* (New York: 1914).
3 Benjamin F. Riley, *White Man's Burden* (Birmingham, Ala.: 1910), s. 131.
4 Stuart Hampshire, Elizabeth Hardwick'in *Seduction and Betrayal, New York Review of Books* eserinin bir incelemesi, 27 Haziran 1975, s. 21.
5 Arthur W. Calhoun, *A Social History of the American Family from Colonial Times to the Present* (Cleveland: 1971), I: 67, 87. Julia C. Spruill, *Women's Life and Work in the Southern Colonies* (New York: Norton, 1972), s. 137-39; ilk baskı 1938.
6 Margaret Llewelyn Davies, yay. haz., *Life as We Have Known It* (New York: Norton, 1975), s. 1; ilk baskı 1931, Hogarth Press, Londra.
7 Calhoun, *a.g.e.*, II: 244.
8 Rev. John S. Abbott, *The Mother at Home, or The Principles of Maternal Duty* (New York: American Tract Society, 1833); bu kitap kendi zamanının en çok satanıydı.
9 Maria J. McIntosh, *Woman in America: Her Work and Her Reward* (New York: Appleton, 1850).
10 Abbott, *a.g.e.*, s. 62-64.
11 Lydia Maria Child, *The Mother's Book* (Boston: 1831), s. 5.
12 Louisa May Alcott, *Little Women* (New York: A. L. Burt, 1911), s. 68. [(2002), *Küçük Kadınlar*, Nilgün Erzik çevirisi kullanılmıştır, Epsilon Yayınevi.]
13 Agnes Smedley, yüzyılın başında yaşamış büyükannesi hakkında yazarken, üretken işlerle uğraşan dinç ve güçlü bir kadın portresi çiziyor:

> Her sabah ve akşam inekleri bir erkeğin gücü ve hareketleriyle sağardı. Kaymağı alınmış sütle dolu kovaları taşır ve domuzları yemlerdi; pişirmek için ekmek yoğurduğunda, hamur ellerinin altında ıslık çalar ve şaplardı ve kolları buhar pistonları gibi çalışırdı. Erkekleri şafakta uyandır ve gece ne zaman yukarı çıkacaklarını söylerdi. Meyvelerin (elma, armut, şeftali ve her türden orman meyvesinin) toplanmasını yönetir ve kızlarına onları kış için nasıl saklayacaklarını, konserveleyeceklerini ve kurutacaklarını öğretirdi. Sonbaharda sığır eti ve domuz eti kesimini yönetip ardından etleri tütsüleme odasında tütsülerdi. Yazın şeker kamışı olgunlaştığında onları kestirir ve tepenin eteğindeki uzun, alçak şeker kamışı değirmeninde pekmez yapımına nezaret ederdi.

Bu kadının kendi beş çocuğu ve kocasının önceki evliliğinden de sekiz çocuğu vardı. (*Daughter of Earth* [Old Westbury, N. Y.: Feminist Press, 1973], s. 18-19.)
14 Lillian Krueger, "Motherhood on the Wisconsin Frontier," *Wisconsin, A Magazine of History*, C. 29, Sayı 2, 157-83; C. 29, Sayı 3, 333-46.

15 Stella Davies, *Living Through the Industrial Revolution* (Londra: Routledge and Kegan, 1966).
16 Margaret Hewitt, *Wives and Mothers in Victorian Industry* (Londra: Rockliff, 1958), s. 22.
17 Toplumsal tarihçi A. W. Calhoun, Amerika'da fabrikaların, sömürge döneminde veya sınır bölgesinin kuruluş aşamasında kadınların sahip olmadıkları yeni bir ekonomik bağımsızlığın yolunu açtığını öne sürüyor. Ailenin ataerkilliğini sürdürme ihtiyacı, çocuk işçiliği yasalarının ve kadınların çalışma saatlerini ve koşullarını kısıtlayan yasaların çıkarılmasının nedenlerinden biriydi.
18 *A.g.e.*, s. 153-54.
19 Women's Cooperative Guild [Kadın Loncaları Birliği] tarafından derlenen *Maternity: Letters from Working Women*, Rt. Hon. Herbert Samuel, M. P.'nin önsözü ile (Londra: G. Bell, 1915), s. 5.
20 *A.g.e.*, s. 27-28.
21 *A.g.e.*, s. 49.
22 *A.g.e.*, s. 67-68.
23 *A.g.e.*, s. 153.
24 *A.g.e.*, s. 47.
25 Calhoun, *a.g.e.*, III: 86; Elinor C. Guggenheim, "The Battle for Day Care," *Nation*, 7 Mayıs 1973.
26 1986 baskısına not: "The Matriarchists" adlı New Yorklu feminist bir grup.
27 1970'lerin ortalarında ABD'de ücretle çalışan yirmi altı milyon annenin çocuğu, reisi kadın olan 8 milyon hane vardır (Alice Rossi, "Children and Work in the Lives of Women," University of Arizona'da sunulan bir çalışma, 7 Şubat 1976).

1986 baskısına not: Mart 1984'te ABD Sayım Bürosu'nun Güncel Nüfus Raporları, anneleri işgücünde olan on sekiz yaşın altındaki 32,4 milyon çocuk olduğunu gösterdi; kocanın olmadığı, kadın reisli hanelerde 10,4 milyon "çocuk" (öz çocuklar, evlatlıklar veya üvey çocuklar) kaydedildi.
28 Hannah Gavron, *The Captive Wife: Conflicts of Housebound Mothers* (Londra: Routledge and Kegan, 1966), s. 72-73, 80.
29 Lee Sanders Comer, "Functions of the Family under Capitalism," New York Radical Feminists tarafından yeniden basılan el ilanı, 1974. Eli Zaretsky, "Capitalism, the Family, and Personal Life," *Socialist Revolution*, Ocak-Haziran 1973, s. 69.
30 1986 baskısına not: Küba'da eşcinsellik ve heteroseksizm üzerine daha kapsamlı bir bakış için bkz. Lourdes Arguelles ve B. Ruby Rich, "Homosexuality, Homophobia, and Revolution: Notes toward an Understanding of the Cuban Lesbian and Gay Male Experience," *SIGNS: Journal of Women in Culture and Society*, C. 9, Sayı 4 (1984), s. 683-99. Ayrıca bkz. John d'Emilio, "Capitalism and Gay Identity," Ann Snitow, Christine Stansell

ve Sharon Thompson, yay. haz., *Powers of Desire: The Politics of Sexuality* içinde (New York: Monthly Review Press New Feminist Series, 1983).

31 Carl Djerassi, "Some Observations on Current Fertility Control in China," *The China Quarterly*, Sayı 57 (Ocak-Mart 1974), s. 40-60.

III. Babaların Krallığı

Tarihte ilk kez, ataerkil sistemin yaptıklarının hesabını veremeyeceği, bu sistemin kaçınılmaz veya kalıcı olmadığı, erkeklerin kültürlerarası ve küresel çapta kadınları tahakküm altına aldığının inkâr edilemeyeceği veya savunulamayacağı yaygın bir şekilde kabul görüyor. Bu gerçekleri gördüğümüz anda, tüm güç ilişkilerinin düğüm noktasındaki ilişkiyi; bir şehvet, şiddet, sahip olma, korku, bilinçli bir istek, bilinçsiz bir düşmanlık, duyarlılık, rasyonalizasyon yumağını söküp açarız. Sözün kısası, toplumsal ve politik ilişki biçimlerinin cinsel altyapısını gözler önüne sereriz. Bizi çevreleyen Babaların Krallığı'na şöyle bir bakıp boyunun ölçüsünü alabilecek bir konumdayız ilk kez. Karşımızda, yazılı medeniyetin hiçbir zaman bilfiil meydan okumadığı ve adeta bir doğa kanunu gibi görünecek kadar evrensel olan tek bir sistem var.[1]

Ataerki babaların gücüdür: Erkeklerin zorla, doğrudan baskıyla veya ritüeller, gelenekler, yasalar, dil, görenekler, görgü kuralları, eğitim ve işbölümü yoluyla kadınların hangi rolü oynayıp oynamayacağını belirlediği ve kadının her yerde erkeğin bir alt sınıfı olduğu ailevi-toplumsal, ideolojik, politik bir sistemdir. Ataerki ille de, kadınların hiçbir gücünün olmadığı veya belirli

bir kültürdeki kadınların belli başlı güçlere sahip olamayacağı anlamına gelmez. Örneğin, anasoylu Crow[2] kültüründe kadınlar, törenler ve bayramlarda önemli onursal roller üstlenir ama âdet dönemlerinde sosyal temaslardan ve kutsal nesnelerden men edilir. Kadınların ve erkeklerin kültürel bir fenomeni paylaştığı durumlarda, bu olgu cinsiyete göre oldukça farklı şeyler ifade eder. "Kuzey Afrika Tuareglerinin erkekleri peçe takarak statülerini ve gücünü artırır ama peçeli kadınlar için bu durum geçerli değil." Her kültürde farklı da olsa "eninde sonunda bir ayrım yapılır."[3]

Ataerki, babanın oğul üzerindeki gücünün sonsuza dek süreceğini de göstermez. Gerçi bir zamanlar, örneğin feodalizmde veya Viktoryen ailede, bu güç ilişkisi kültürel olarak hiç sorgulanmamıştı. Alman psikanalist Alexander Mitscherlich baba-oğul ilişkisinin, emeğin uzmanlaşması, sanayileşme ve kitlesel üretim baskısıyla nasıl gerilediğini inceler. "İş" ev dışına çıkıp toplum daha karmaşık ve parçalı bir hal aldıkça, baba, eski pratik otoritesinin "özünü" kaybedip aileden uzak bir figüre dönüşür. Yine de, Mitscherlich'in işaret ettiği gibi, "toplumumuzdaki ataerkil yapısal bileşenler, büyülü düşünceyle yakından ilişkilidir. Baba ve oğul, Tanrı ve insan, yöneten ve yönetilen arasındaki kadiri mutlaklık-iktidarsızlık ilişkisini toplumsal örgütlenmenin doğal ilkesi olarak kabul eder." Bu kadiri mutlaklık-iktidarsızlık ilişkisi öncelikle erkekler ile kadınlar arasında mevcuttur. Eğitim, toplumsal örgütlenme ve kendi "büyülü düşüncemiz" bu babacı imgenin izlerini hâlâ taşır.[4]

Babaların gücünü kavramak zordur çünkü her şeye, hatta onu tanımlamaya çalıştığımız dile bile nüfuz eder. Yaygın ve somuttur, sembolik ve gerçektir. Evrenseldir ama yerel ifadelerdeki farklılıkları sayesinde evrenselliğini gizler. Ataerkil sistemde, *peçe* örtünerek yaşayabilir veya kamyon sürebilirim, çocuklarımı bir *kibbutz*'da büyütebilir, babasız bir ailenin geçimini sağlayan tek kişi olabilir veya sırtımda bebeğimle kürtaj yasasına karşı bir gösteriye katılabilirim. Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki bir köy komününde "yalınayak doktor"[5] olarak çalışabilir veya hayatımı New England'daki lezbiyen bir komünde

sürdürebilirim. Miras veya seçim yoluyla bir devlet başkanı olabilir veya bir milyonerin karısının iç çamaşırlarını yıkayabilirim. Bir Berberi köyünün kerpiç duvarları içinde kocama sabah kahvesini ikram edebilir veya akademik bir geçit töreninde yürüyebilirim. Ama statüm veya durumum, elde ettiğim ekonomik sınıfım veya cinsel tercihim ne olursa olsun, babaların iktidarı altında yaşıyorum. Sadece erkeklerin onayını almak için gereken bedeli ödediğim sürece ve sadece ataerkinin bana lütfettiği kadar ayrıcalığa veya etki alanına erişebiliyorum. Üstelik babaların bu iktidarı, yasa ve törelerin ötesinde. Sosyolog Brigitte Berger'in deyimiyle, "şimdiye kadar toplumun ve kültürün yorumlanmasına (bu yorumlama ister erkekler ister kadınlar tarafından yapılsın) esas olarak eril bir akıl ve ruh hâkim olageldi ... ve tüm ahlaki ve entelektüel tarihimizi temelde eril varsayımlar şekillendirdi."[6]

Akrabalık ilişkilerinin ve mülkiyet aktarımının annenin soyu üzerinden ilerlediği anasoylu toplumlar veya erkek eşin karısının annesinin evine ya da köyüne taşındığı anayerli toplumlar, aynı zamanda babaadlı, babasoylu ve babayerli olan ve babasının adını taşımayan çocuğun "gayri meşru" olduğu daha tanıdık olan batılı ataerkil aile modelinin varyasyonlarıdır. Fakat bu varyasyonlar yalnızca, toplumsal konum ve mülkiyetin erkeğe aktarılmasının farklı yollarını temsil eder. Kadınlara daha fazla statü ve saygınlık kazandırabilir ve çok eşlilik olasılığını azaltabilir ama "anaerki" ile karıştırılmamalılar. Angela Davis'in de belirttiği gibi, evinin reisi olan Siyah bir kadın, daha geniş toplumun içinde güçsüz ve baskı altında olduğu sürece bir "anaerk" olarak adlandırılamaz.[7]

Anasoylu nesil gruplarında çocukların bakımından kadınlar sorumludur ve her çocuk, bakımını başka kadınların ortaklaşa yaptığı durumlarda bile, belli bir kadının birincil sorumluluğudur. Yetişkin erkeklerin kadınlar ve çocuklar üzerinde otoritesi vardır ve soy grubundaki kişilerin anne tarafından ailesinin dışından biriyle evlenmesi gerekir. David Schneider, erkeklerle kadınların göreceli gücünü son derece açık bir şekilde ortaya koyar: Kadınlar ve çocuklar, "belki de toplumda çok

az sayıda kadın için geçerli olan özel nitelikli koşullar dışında" erkek otoritesi altındadır. "Anasoylu nesil grubu içindeki en yüksek otorite konumları ... alışıldığı gibi erkeklerin işgal ettiği statülere devredilir."[8]

Anasoylu düzenin babasoylu düzene göre kadınlara sağladığı avantajlar aslında az. Anne ve çocukları arasındaki duygusal bağlar, çocuğu anne soy grubundan uzaklaştırmaya yönelik babanın akraba çevresinin uyguladığı baskılara maruz kalır. Bilhassa erkek çocuklar söz konusu olduğunda, "baba ve çocuk arasındaki ekonomik işbirliği ve mülkiyet aktarımı" annenin duygusal ve psikolojik otoritesini zayıflatmada dayatmacı bir etkiye sahip. Oysa bunun tersi babasoylu toplumlarda geçerli değil çünkü anne, çocuklarıyla duygusal bağı ne kadar güçlü olursa olsun, bu ilişkinin ötesinde, baba-hukuku'nun (erkekten gelen soy ve miras) gücüne meydan okuyabilecek hiçbir güce sahip değil.[9]

"Anaerki", "ana-hukuku", "jinokrasi" veya "jinarşi" terimleri kesin olmayan bir şekilde, çoğu zaman birbirinin yerine kullanılır. Robert Briffault,[10] ilkel toplumlardaki anaerkinin, baba yerine annenin otorite konumuna geçtiği, ataerki benzeri bir sistem olmadığını göstermek için epey çaba harcar. "Jinokrasi" terimini, kadınların mülkiyet yoluyla ekonomik tahakküm kurduğu ve kontrole sahip olduğu bir durum için kullanır. Herhangi bir toplumdaki anaerkil unsurların *işlevsel* bir kökene sahip olduğuna işaret eder - yani, annenin çocuk doğurma, onları besleme ve eğitme işlevi. Erken dönem toplumlarda bu işleve, bugün erkeğin aile dışındaki alanına bırakılan çok sayıda etkinlik ve otorite eşlik eder. Briffault'nun anaerkil toplumu (ataerkil toplumda erkeklerin yaptığına benzer şekilde) kadının erkek üzerinde tahakküm kurup kontrol sağladığı bir toplum değil, kadının yaratıcı gücünün topluma nüfuz ettiği ve kadınların organik otoriteye sahip olduğu bir toplumdur. Briffault'ya göre, anaerkil bir toplumda kadınların otoritesine karşılıksız bir rıza verilirdi; zira kadınlar, söz konusu toplumun temel pratik ve büyülü faaliyetlerine dâhil olurlardı. Tarım, zanaat, el sanatları anne ve çocukları etrafında şekillenen yaşamla bü-

tünleştiği için, kadınlar çeşitli yaratıcı ve üretken rollerde yer alırdı.[11] Briffault bu nedenle anaerkiyi, doğası gereği organik bulur. Ona göre ataerki, erkeklerin ekonomik tahakküm kurarak ve daha önce kadınların alanı olarak görülen büyülü güçleri ele geçirerek bu organik düzene karşı isyan etmesiyle ortaya çıkar. Dolayısıyla aslında "jinokrasi," ataerki gibi ekonomik baskı ve zor yoluyla iktidarın elde tutulması anlamına gelir. Ayrıca sadece özel mülkiyetin doğuşu ve bir grubun diğerine ekonomik üstünlük sağlamasıyla var olabilir.[12]

Ataerkinin özünde, mülkiyet fikriyle ve kişinin mülkiyetinin biyolojik alt soylarına aktarıldığını görme arzusuyla ortaya çıkan bireysel aile birimi var. Simone de Beauvoir bu arzuyu ölümsüzlük özlemiyle ilişkilendirir. Derin bir anlam taşıyan sözleri şöyledir: "Mal sahibinin kendi varoluşunu mülkünde yabancılaştırdığı akılda tutulduğunda, miras kurumunun temel önemi anlaşılır. Mal sahibi kendi hayatından bile daha çok mülkiyetinin üzerine titrer; mülkiyet bu geçiçi yaşamın dar sınırlarının dışına taşar, ölümsüz ruhun yeryüzünde cisimleşmiş hali olan bedeni yok olmasından sonra da varlığını sürdürür, ama bu, ancak mülkiyetin mal sahibinin elinde kalmasıyla gerçekleşebilir. Mülk ancak mal sahibinin uzantısı olan ve kendini tanıdığı, *kendisinin* olan kişilerin elindeyse, ölümden sonra da onun olur."[13] O halde, erkeklerin, kadını hamile bırakanın ay, bahar yağmurları veya ölülerin ruhları değil de bizzat kendileri olduğunu keşfettiği an, insan bilinci açısından çok önemli bir kırılma anıdır. Demek ki kadının taşıdığı ve doğurduğu çocuk *erkeğin* çocuğudur; hem manevi açıdan (öldüğünde arkasından dualar okuyup, kurbanlar kesip tanrıları teskin ederek), hem de maddi açıdan (mirasını ondan devralarak) *erkeği* ölümsüz kılabilir. Cinsel mülkiyet, mülk sahipliği ve ölümü aşma arzusunun kesiştiği bu kavşakta, iyi tanıdığımız bir kurum gelişti: Penise yüklediği doğa üstü anlamlar, cinsiyete dayalı işbölümü, fiziksel ve maddi sahiplenmecilik, ölene kadar tek eşli evlilik ideali (ve kadının eşini aldatması durumunda ağır cezalar), evlilik dışı doğan çocuğun "gayri meşruluğu", kadınların ekonomik bağımlılığı, kadın eşin karşılığı ödenmeyen ev hizmetleri, ka-

dınlarla çocukların eril otoriteye itaati, heteroseksüel rollerin kalıplaştırılıp sürdürülmesini içeren günümüz ataerkil ailesi.

Tekrar etmek gerekirse: İster kocası Tevrat çalışabilsin diye kadının dış dünyaya açılıp ailenin geçimini üstlendiği Ortodoks Yahudi ailesine, isterse de ev işleri için hizmetçi, çocuklar için mürebbiye tutan ve her ikisi de profesyonel işlerde çalışan üst sınıf Avrupalı ya da Doğulu bir çifte bakalım, ataerkil değerlerin bir kombinasyonunun veya kimi yönlerinin hâkimiyetini sürdürdüğünü görürüz. Kadınların sözde "hane reisi" oldukları yerlerde bile bu hâkimiyet sürer. Çünkü her ne kadar kendi ailesinin eşit-eş-tedarikçisi veya sözde ana-reisi olarak hareket etse de, her anne, doğumlarından sonraki birkaç yıl içinde çocuklarını ataerkil eğitim, hukuk, din ve cinsel kurallar sistemine teslim etmek zorundadır. Aslında anneden *beklenen*, çocuklarını bu sisteme isyan etmeden veya "uyumsuzluk" göstermeden girmeye ve kendi yetişkin yaşamlarında bu sistemi sürdürmeye hazırlamasıdır. Ataerki, anne-çocuk ilişkisinin en bireysel ve mahrem göründüğü ilk yıllarda bile, geleceğin yetişkinlerine ataerkil değerleri aşılayan muhafazakâr bir etki olarak hareket edecek anneye bağlıdır. Ayrıca ritüel ve gelenekler aracılığıyla annenin belli bir noktada çocuğu (özellikle de oğlunu) kendi yörüngesinden çıkarmasını da sağlar. Kuşkusuz, anneliğin muhafazakârlığını pekiştiren ve onu erkek iktidarının yenilenmesi için bir enerjiye dönüştüren Anne arketipi imgeleri de yaratır.

Bu imgeler ve bunların her nevi insan ilişkisi üzerindeki etkileri hakkında hâlâ söylenmemiş çok şey var. Kadınlar hem anne hem de kız evlat *olsalar* da bu konuda çok az şey yazdılar. Anneliğe dair edebi ve görsel imgelerin büyük çoğunluğu bize kolektif veya bireysel erkek bilincinden süzülerek gelmiştir.[14] Kadın, bedeninde bir çocuğun büyüdüğünü öğrenir öğrenmez, yeni varoluşuna dair teorilerin, ideallerin, arketiplerin, tanımlamaların hükmü altına girer. Bunların neredeyse hiçbiri aslında diğer kadınlardan gelmez (diğer kadınlar tarafından aktarılmış olsalar da). Hepsi de kendini ilk kez kadın ve dolayısıyla potansiyel bir anne olarak algıladığı andan itibaren görünmez

bir şekilde etrafında dolaşır. Tüm bu imge oluşturma ve düşünce eğirme karmaşasına bakıp neyin kurtarılmaya değer olduğunu bilmemiz gerekiyor. Böylece hiç olmazsa, sırf babaların gücüne payanda olsun diye annelerin elinden zorla çekip alınan bir hâli, tarihsel açıdan çok önemli bir fikri daha iyi anlamış oluruz.

2

Kadınlar, feminist filozof Mary Daly'nin gözlemlediği gibi, ataerkil yöntemin soru olmadığını ilan ettiği bazı soruları sormaya başlıyor. Bilen olarak erkeği hem kadından hem de bilginin nesnesi olarak doğadan ayıran erkek egemen kültür,[15] hayal gücümüzü köreltmeye halen devam eden belli başlı entelektüel kutuplar geliştirdi. Bu kültürün değer verdiği bir nitelikten herhangi bir sapma olumsuz olarak görülüp reddedilebilir. Burada "rasyonalite" akıl sağlığı, meşru yöntem, "gerçek düşünme" olarak konumlandırılırken, alternatif, sezgisel, duyular üstü veya şiirsel bilgi "irrasyonel" olarak etiketlenir. "İrrasyonel" kelimesinin yan anlamlarına yakından bakarsak, oldukça yüklü olduklarını görürüz: "Histeri" (bir zamanlar, rahimden kaynaklandığı varsayılan hastalık), "delilik" (tüm "rasyonel erkeklerin" katıldığı belirli bir düşünce türünün *yokluğu*) ve rastlantısallık, kaotik biçim *yokluğu* gibi imalar duyarız. Dolayısıyla, teknik aklın hâlihazırda tanıdığı şeylere yabancı bir biçimi, bir dili veya bir örüntüyü keşfetmek için hiçbir girişimde bulunulmasına gerek yoktur. Dahası, "rasyonel" terimi, ele almayı reddettiği her şeyi karşıt terimine havale eder ve böylece kendi gerçeküstü veya doğrusal olmayan unsurlarını tanımlayıp özümsemeye çalışmak yerine, kendisini rasyonel olmayandan arındırılmış varsayar. Bu tek hata, ataerkil düşünceyi (özellikle de bilimsel ve felsefi düşünceyi) henüz farkına varamadığımız bir ölçüde sakatlamış olabilir.

Belki de daha da temel olan bölünme, "iç" ile "dış"ı birbirinden ayıran bölümedir. Bu algılama biçiminin kısa bir açıklaması Freud'un "Olumsuzlama Üzerine" adlı makalesinde bulunabilir:

> En eski dil olan oral içgüdüsel dürtülerin diliyle ifade edildiğinde, alternatifler şunlardır: "Bunu yemek istiyorum veya bunu tükürmek istiyorum" ya da bir adım daha ileri gidersek, "Bunu içime almak veya bunu dışımda tutmak istiyorum." Yani bu, ya *içimde* ya da *dışımda* olacak. Başlangıçtaki haz-egonun bakış açısından kötü olan, egoya yabancı olan ve dışsal olan, her şeyden önce özdeştir.[16]

Kadın bedeninde yaşayan biri olarak bu tanım beni bir duraksatıyor. Bence, egonun sınırları "iç" ve "dış" kelimelerinin önerdiği kadar kabaca tanımlanamaz. Ben kendimi, belirli elçilerin kabul edildiği ve diğerlerinin dışlandığı duvarlarla çevrili bir şehir olarak algılamıyorum. Mesele çok daha çeşitli ve karmaşık. Bir kadın tecavüze uğrayabilir (kendi iradesi dışında penis tarafından vajinal olarak penetre edilebilir veya penisi ağzına almaya zorlanabilir, bu durum kesinlikle yabancı istilası olarak deneyimlenir) veya heteroseksüel sevişme sırasında penisi kabul edebilir veya eline alıp vajinasına sokabilir. Basitçe "sikişme" olmayan sevişmede, fiziksel ve duygusal özlem, iki beden arasındaki sınırı bulanıklaştırarak bir kişiyi diğerine teslim ettiği için, genellikle güçlü bir *iç içe geçme*, tenin duvarlarının eridiğini hissetme duygusu söz konusudur. Başka bir kadının orgazmıyla kendi orgazmıymış gibi özdeşleşmek en yoğun kişilerarası deneyimlerden biridir: Böyle anlarda hiçbir şey ne "içimde" ne de "dışımda"dır. Otoerotizmde bile, az çok dışarıda olan klitoris, zonklama sinyallerini ta vajinaya, görülemeyen veya dokunulamayan uterusa kadar iletir.

Hamilelikte de embriyoyu, Freud'un terimleriyle mutlak surette içsel olarak deneyimlemedim. Daha ziyade içimde ve benden bir şey olarak, yine de her geçen gün daha ayrı hale gelen, benden ayrı ve kendinden ibaret olma yolunda giden bir şey olarak deneyimledim. Hamileliğin ilk dönemlerinde fetüsün kıpırdanmaları kendi bedenimin hayalet titremeleri gibi geliyordu. Sonraları, içimde hapsolmuş bir varlığın hareketlerine dönüştü sanki. Fakat her ikisi de *benim* duyumlarımdı, kendi fiziksel ve psişik alan duyguma katkıda bulunuyorlardı.

Şüphesiz, bazı durumlarda kişinin bedenindeki çocuk, dıştan gelen başka biri, bir yabancı gibi hissedilebilir. (Ancak Niles Newton, *Maternal Emotions* adlı monografisinde, hamilelik sırasında kusmanın hamileliğin kendisinin yarattığı hoşnutsuzluk ile ilgili değil, gebelik koşullarıyla -istenmediği halde sık sık seks yapılması ve orgazm olmama- ilgili olduğunu öne süren çalışmalara atıfta bulunur.[17]) Yine de, tecavüze uğramış kadınların bile çoğu kez, şiddetle yaratılan bu varlık tohumunu dışarıdan gelen bir şey olarak değil, içten ortaya çıkan bir şey gibi özümseyebildikleri görülüyor. Embriyo elbette her ikisidir. Yumurta spermle karşılaşsa da karşılaşmasa da yumurtlarız. Dokuz ay karnımda taşıdığım çocuk, *ne* ben *ne de* ben-olmayan olarak tanımlanabilir. "İç mekân" modunda var olmaktan çok uzak olan kadınlar, hem "iç"e hem de "dış"a uyum sağlarken hem güçlü hem kırılgandır çünkü bizim için bu ikisi kutupsal değil kesintisiz ve süreklidir.

Düalizmi, entelektüel eğitimimizin çoğunun aralarında sıkışıp kaldığı pozitif ve negatif kutupları reddetmek feminist düşüncenin dip akımı olageldi.[18] Ve bunları reddederek, yüzyıllar boyunca olumsuz olarak tanımlanan herkesin varlığını yeniden onaylıyoruz: Sadece kadınların değil, aynı zamanda "dokunulmaz" olanın, "erkeksi olmayan"ın, "beyaz olmayan"ın, "okuma yazma bilmeyen"in, yani "görünmez" olanın. Bu da bizi temel ikilik sorunuyla yüzleşmeye zorluyor: güç/güçsüzlük.

Güç, ataerkil sistemde hem asli bir sözcük hem de asli bir ilişkidir. Erkek, anneyi kontrol altında tutarak çocuklarının kendine ait olduğundan emin olur. Çocuklarını kontrol ederek, mirasının tasarrufunu ve ölümden sonra ruhunun huzura ermesini güvence altına alır. Bu nedenle, çok eski zamanlardan beri erkeğin kimliğinin, kişiliğinin güce -belirli, özel bir anlamda bir güce- bağlı olduğu görülecektir: Bir kadın ve kadının çocuklarından başlayarak *başkaları üzerindeki gücüne*. İnsanın mülkiyeti çoğalıp duruyor: İlkel veya görücü usulü evlilikten, başlık parası alınan anlaşmalı evliliklere, "aşk için" yapılan ama kadının ekonomik bağımlılığını içeren daha yakın zamanlı evliliklerden, feodal sisteme, köleliğe ve serfliğe kadar.

Güçlüler (çoğunlukla erkekler) güçsüzler adına kararlar alır: Hasta olanlar adına sağlıklı olanlar, yaşlananlar adına henüz orta yaşlı olanlar, "deliler" adına "aklı başında olanlar", cahiller adına eğitimliler, marjinaller adına da nüfuzlular.

Her ne kadar erkek, önce anne olarak kadınlar *üzerinde güç* elde etmiş olsa da, bu güç, o ilk cinsel köleleştirmeye dayanarak toplumumuza yayılmıştır. Sömürgeleştirilen her halk, fatihi tarafından zayıf, kadınsı, kendi kendini yönetmekten âciz, cahil, kültürsüz, mertliğini kaybetmiş, irrasyonel, uygarlaştırılmaya muhtaç olarak tanımlanır. Öte yandan mistik, fiziksel, yeryüzü ile derin temas halinde bulunduğundan onun zevkine de varılabilir - tüm bunlar ilksel Ana'nın nitelikleridir. Fakat fethedilenlerin bu şekilde görüldüğünü söylemek, onların gerçekten de *görüldüğü* anlamına gelmez.

Başkaları üzerinde güç sahibi olmak, güçlü olana, insan kişiliğinin karmaşıklığı içinde bir tür kestirme yoldan gitmesine izin verildiği anlamına gelir. O, güçsüzlerin ruhuna sezgisel olarak erişmek veya sessizliğin dili de dâhil olmak üzere birçok dilde ne söylediklerini duymak zorunda değildir. Sömürgecilik bu kestirme yol sayesinde var olur. Başka türlü nasıl bu kadar az insan bu kadar çok insan arasında yaşayıp da bu kadar az şey anlayabilir?

Yazarlar erkek ve cinsiyetçi olsa da, bu durumun, güçsüz olanların ruh sağlığı üzerindeki etkisi hakkında çok şey yazıldı ki bunların hepsi kadınlar için geçerli.[19] Güçsüzlük halsizliğe, kendini olumsuzlamaya, suçluluk duygusuna ve depresyona yol açabilir. Aynı zamanda bir tür keskin psikolojik algı, kurnaz zekâ üretip ezene karşı tetikte olmayı ve onu tecrübeyle gözlemleyebilmeyi de sağlayabilir - "sindirme" taktiği bir hayatta kalma aracına dönüşür. Güçlü olan, iradesini gerçekleştirmek için her zaman otoriteye ve güce güvenebileceğinden, bu tür içgörülere görünürde ihtiyacı yoktur ve aslında güçsüzlerin zihnini çok yakından keşfetmek onun için tehlikeli olabilir. Siyahların yurttaşlık hakları mücadelesi verdiği yıllarda güneyli beyazlar, "bizim zencilerimiz" durumlarından aslında memnunlar diye iddia edip durdular. Benzer şekilde, erkek psikanalistler ve filozoflar, ka-

dınlar hakkında hayali ve doğrulanmamış teorileri nasıl üretip duruyorlarsa, kayıtsız bir koca da *onun* karısının "özgürlesmiş bir kadın" olduğunu öyle ilan edebilir.[20] Güçlü kişi, büyük bir çıkarı olduğu için, başkalarının kişisel gerçekliğine dair farkındalığını bastırıyor veya inkâr ediyor gibidir. Sanki güç, başkalarının ve dolayısıyla kendisinin içselliğine dair bir tür iradi cehalet, ahlaki bir aptallık yaratır. Bu nitelik "kopma", "nesnellik", "aklı selimlik" gibi çeşitli şekillerde tanımlanır - sanki bir başkasının varlığının tanınması, panik ve histeriye kapı açacakmış gibi. E. M. Forster, *Howards End* (1910) adlı romanında, kişisel olanın hem önemsiz hem de tehlikeli olduğunu düşünen sanayici Bay Wilcox ve oğlunun karakterlerinde bu niteliği kişileştirir:

> Henry'de, [karısının] her ne kadar kendisine bunu hatırlatsa da, asla hazırlıklı olmadığı bir özellik vardı: onun kalın kafalılığı. Hiçbir şeyin farkına varmıyordu ve söylenecek başka bir şey yoktu. En gri sohbetlerde bile var olan ışıkları ve gölgeleri, parmak işaretlerini, kilometre taşlarını, çarpışmaları, sınırsız manzaraları asla fark etmiyordu. Bir keresinde bu konuda onu azarlamıştı. Şaşkındı ama gülerek cevap verdi: "Benim sloganım Konsantre Ol. Gücümü bu tür şeylerle boşa harcamaya hiç niyetim yok." "Bu gücü boşa harcamak değil," diye itiraz etti karısı. "Bu, güçlü olabileceğin alanı genişletmektir." "Sen zeki küçük bir kadınsın, ama benim sloganım Konsantre olmaktır."[21]

Bay Wilcox, paralı, emperyalist erkek düzeninin bir üyesi olarak güçlü. Birinci Dünya Savaşı öncesi İngiltere'si, çarpık kentleşme, spekülatif kapitalizm ve kendine özgü biçimde soyut bir sınıf ilişkisine çoktan yenik düşmüş. Romandaki sınıf baskısı, Wilcox ve oğlunun sayısız örneğini verdiği şekilde, erkeklerin kadınları hor görüp küçümsemesinden ayrılamaz. Üstelik Bay Wilcox aile reisi, aile ilkesinin diktatörü olarak da güçlü ve ilk karısının ölüm döşeğinde yazdığı mektubu, onun mülkünü ailede tutmak adına gizlemekten çekinmiyor. Oğlu (aynı şekilde aile onurunu ve mülkünü korumak adına) adam öldürüyor. Yalanlar, güç, ama her şeyden önce insani şahsiyetlerin isteklerini kökünden reddetme, Wilcox dünyasının temel

niteliği oluyor. Bay Wilcox'un ikinci karısı olan Margaret ve kız kardeşi Helen, bu erkekleri doğru okuyup onları içi boş, "kaos ve boşluğu" gizleyen kişiler olarak algılıyorlar. Yine de bu erkek gücü, bir ideolojinin gücünden kaynaklanıyor: Gelenek ve hatta din biçiminde içselleştirilmiş bir yapı.

Tektanrıcılık, temel niteliği *her şeye kadirlik* olan bir tanrı *(sic)* varsayar: Babil ve Ninova'yı yerle bir edebilir, veba ve yangını Mısır'a musallat edebilir ve denizi yarabilir. Fakat bu tanrının en yıkıcı gücü, herhangi bir kapışmada *onun* galip geleceğinden emin oldukları için, insanları, cezalandırılma korkusuyla ona itaat etmeye ve diğer (genellikle dişi) tanrıları reddetmeye yönlendiren *fikirdir.* Kendine "Baba" der ama unutmamalıyız ki baba, bir (veya daha fazla) dişi ve onun yavruları üzerinde mülkiyet hakkı olan ve onları kontrol eden erkektir. Baba otoritesi fikrini Baba Tanrı'dan almayız. Baba Tanrı, ailenin baba tarafından kontrol edilmesi için verilen mücadeleden yaratıldı. O'nun sözü yasadır ve onun güçlü olması fikri, bu gücün herhangi bir biçimde gösterilmesinden çok daha önemli hale gelir. O, "vicdan", "gelenek", "içimizdeki ahlak yasası" olarak içselleştirilir.[22]

Böylece güç fikri, diğer tüm güç kavramlarını doyuran bir fikrin gücü haline gelir. Hem Doğu'da hem de Batı'da cinsel aşk, biri *üzerinde* güç sahibi olmak veya bir başkasının gücünün *altına* girmek olarak tasavvur edilir. Arap geleneğine göre âşık olmak cadı büyülerinin etkisi altına girmektir.[23] Batılı âşık da benzer şekilde "efsunlanmış" veya "büyülenmiş"tir - yani *bağlanmıştır*: güçsüzdür. Burada yine, ötekine karşı sorumluluk, ötekinin bir kişi olarak gerçek bilgisi gereksizdir. Ataerkil iktidarın dili bir ikilemde ısrar eder: Bir kişinin güce sahip olması için, diğerlerinin (veya bir başkasının) güçsüz olması gerekir.

Dolayısıyla, kadınlar bütünlüklü bir insanlık iddiasında ve talebinde bulunmaya başlayınca, gücün anlamıyla ilgili asli bir soru belirir. Güçsüzlüğü ardımızda bırakırken, neye doğru ilerliyoruz? Çoğu kadının ataerkil anlamda (bir başkası üzerinde otorite ve kontrol sağlayarak) kendi gücünü hissettiği tek alan anneliktir. Ve göreceğimiz gibi, onların bu yönü bile, erkeklerin kontrolüne sokulmak için çarpıtılıp manipüle edildi.

Kadim annelik, Joseph Campbell ve Erich Neumann gibi yazarların çalışmalarında işlenen bir *mana* (doğaüstü güç) ile doluydu. Hoş, çocuğun çaresizliği, anneye her alanda, geniş kapsamlı olmasa da belirli ölçüde bir güç bahşeder. Kadının arzu etmeyebileceği, ama aynı zamanda çoğu kez bu alanlardaki diğer güçsüzlüklerini telafi edebilecek bir güç. Annenin gücü, her şeyden önce, beslenme, sıcaklık, yaşama tutunmayı sağlamak veya esirgemektir.[24] Başka hiçbir yerde (örneğin Catherine de' Medici gibi mutlak bir hükümdar veya toplama kampındaki bir kadın gardiyanınki gibi nadir ve istisnai durumlar dışında) bir kadın yaşam ve ölüm üzerinde böylesine gerçek bir güce sahip değildir.[25] Bu noktada kadının yaşamı, öyle veya böyle, çocuğun yaşamına bağlıdır ve çocuk, öyle veya böyle, ilk izlenimlerini ondan edinir. De Beauvoir'ın deyimiyle, "Kadın Anne olarak korku veriyordu; bu yüzden annelikte şekil değiştirmesi ve köleleştirilmesi gerekmektedir."[26] Annenin gücü fikri evcilleştirildi. Kadın şekil değiştirip köleleşirken, bu gücün nihai kaynağı olan rahim tarihsel olarak bize karşı kullanıldı ve güçsüzlük kaynağına dönüştü.

3

Annenin çocuğu üzerindeki (erkek müdahalesine maruz kalan) kısa süreli gücü dışında, kadınlar iki şekilde "üzerinde güç" deneyimler ve her ikisi de olumsuzdur. Birincisi, erkeklerin bizim üzerimizdeki (fiziksel, ekonomik veya kurumsal) gücü ve diğer erkekler üzerindeki kanlı iktidar mücadeleleri; hâkimiyet arayışı içinde, insani ilişkileri ve duygusal değerleri gizliden gizliye feda etmeleri. Tahakküm altındaki diğer insanlar gibi biz de manipüle etmeyi ve baştan çıkarmayı, erkeklerin iradesini içselleştirip kendimize mal etmeyi öğrendik ve erkekler bazen bunu içimizdeki "güç" olarak nitelendirdi. Fakat bu, çocuğun veya fahişenin tatlı dilli cilvesinden gelen "güçten" ve bağımsız olmayan birinin iyi bir şeyler koparmak veya kelimenin tam anlamıyla hayatta kalmak için duygularını (kendinden bile) gizleme "gücünden" başka bir şey değil.

Kadınlar için "güç" imkânı tarihsel olarak duygusallık ve mistifikasyon ile gölgelendi. Grimké kız kardeşler 1830'larda

topluluklar önünde kölelik karşıtı konuşmalar yapmaya başladıklarında, kadınların kamusal platformlarda görünmesini yasaklayan bir geleneği çiğniyorlardı. Kongregasyon Kilisesi onları hedef alan bir mektup yayınlandı:

> Yeni Ahit'te kadınların etkisi ve onlara uygun görevler açıkça belirtilmiştir. Bu görevler ve etki mütevazı ve özeldir ama *kudretli gücün kaynaklarıdır.* Kadının ılımlı, bağımlı, yumuşatıcı etkisi erkeğin sert düşüncesi üzerinde tam olarak uygulandığında, toplum bunun karşılığını binlerce biçimde hisseder. *Kadının gücü*, Tanrı'nın ona korunması için verdiği bu zayıflığın bilincinden kaynaklanan *bağımlılığıdır.* Ama kamusal bir reformcu haline gelip erkeğin yerini ve tavrını üstlendiğinde ... *Tanrı'nın ona korunması için verdiği gücü* teslim eder ve karakteri doğal olmaktan çıkar (Vurgular bana ait.)[27]

Olive Schreiner'ın, *The Story of an American Farm* (1883) adlı romanının kadın kahramanı Lyndall, arkadaşı Waldo'nun "bazı kadınların gücü var" sözüne karşılık, âdeta bu tür duygu ve fikirlere cevap verircesine haykırır:

> "Güç! Erkeklere, ruhlarının bir güce sahip olmasının gerekip gerekmediğinin sorulduğunu hiç duydunuz mu? Güç, onların içinde doğar. Suyun önüne set çekip onu durgun bir bataklık haline getirebilir veya serbestçe akıp işini yapmasına izin verebilirsiniz. Ama orada olup olmayacağını *siz* söyleyemezsiniz; *o, oradadır.* Ve harekete de geçer, ister doğrudan iyilik adına, ister gizlice kötülük adına, ama illa harekete geçer. ... Güç!" dedi aniden, küçük eliyle parmaklığa vurarak. "Evet, bizim gücümüz var ve bunu ne dağları delmek, ne hastalıkları iyileştirmek, ne yasa koymak, ne para, ne de başka bir yabancı nesne için sarf ettiğimize göre, *sizin* üzerinizde kullanacağız. Siz bizim malımız, ürünümüz, üzerinde çalışacağımız malzememizsiniz. ... Biz hukuk, bilim veya sanat değil, sizi çalışacağız. Erkek doğasında cesaret ve metanet kati surette yoktur ama biz bunu biliyoruz ..."[28]

Olive Schreiner bu pasajda bir an için farklı bir güç tanımına değiniyor - ama sadece bir an için. Onun Lyndall'ı enerji dolu bir kadındır, eğitime ve bu enerjisini akıtabileceği fikirler biçimini alacak "yabancı nesnelere" özlem duyar. Ve eğer "ka-

dınların etkisi ve onlara uygun görevler" dışında enerjisini aktarabileceği herhangi bir kanaldan mahrum bırakılırsa, kendini potansiyel olarak kötü niyetli görecektir. Yüzyıllar boyunca kadınlar, kendi etkin ve yaratıcı dürtülerini bir tür şeytani ele geçirilme olarak gördü. Fakat erkekler de bu tür dürtüleri şeytani olarak tanımlayıp cezalandırdı. Anne Hutchinson vakası bunun bir örneğidir.[29]

Erkeklerin üzerimizdeki gücünün ve içimizde hem inkâr hem de iptal edilen bir şeye dair öz farkındalığımızın ötesinde kadınlar, erkeğin zihninin yaratımlarında ifadesini bulan, kelimenin kök anlamında (*posse*, *potere* veya *pouvoir* - yapabilmek, muktedir olmak) *güçlülüğünü* de hisseder. Bir kuple müziğin kıvrımında veya bir binanın uzamsal uyumunda, entelektüel bir yapının gücü ve birliğinde, henüz kurumamış bir resmin ıslak pırıltısında, bu *güçlülüğü*, bizimkinden farklı olarak, kendini dünyaya yöneltme yetkisine sahip bir egonun dışavurumcu enerjisi olarak deneyimleriz. Erkeğin güç için verdiği acımasız savaşı, çoğu zaman doğrudan bize ve çocuklarımıza yönelik bir terör gibi yaşadıysak, insani arzunun bir ölçüsü olarak önümüze konan ama bizim olmayan bu diğer güçlülüğü de tanırız. Üstelik çoğu zaman bu tür bir güçle ittifak kurmayı arzularız. (Benim dönemimden bir lise yıllığında en parlak öğrencilerden biri kendine şu hedefi koymuş: "Başarılı bir adamla evlenmek.") Erkeğin gücüyle bir bağımızın olması, çoğumuzun gücü doğrudan paylaşmaya en yakın olduğu andır; ne kadar önemsiz ve yozlaşmış olursa olsun, erkek gücünün herhangi bir biçimiyle bağımızın olmaması, gerçekten de korunmasız ve savunmasız yaşadığımız anlamına gelir. Güç fikri çoğu kadın için, erkeklik ile veya zor kullanımıyla, çoğu zaman da her ikisiyle ayrılmaz bir bağa sahiptir.

Fakat aynı zamanda, daha sezgisel ve bilinçsiz bir şekilde, erkeklerin gücümüze ilişkin fantezilerini, kökleri çok eskilere, bebeklik dönemine ve tarihin mitogenetik bir bölgesine dayanan fantezilerini de deneyimledik. Kökenleri ne olursa olsun, çoğu kadın için bu erkek fantezileri, çok dolaylı olarak ifade edildiklerinden, gözden uzaktır. Yüzyıllar boyunca gördüğümüz şey, kadınların aleni gücünden nefret edilmesi, güçlü ve ba-

ğımsız kadınların doğanın ucubeleri, cinsiyetsiz, frijit, hadım edici, sapkın, tehlikeli olarak tanımlanması; "kontrolcü" anaç kadın korkusu, bağımlı, uysal, "dişil" kadınların tercih edilmesiydi.[30] Ancak *tüm* kadınların derinlerde bir yerde erkeğin korku ve nefret nesnesi olabileceği, bazı post-Freudyenlerin[31] yazıları aracılığıyla yavaş yavaş bilincimize işlemeye başladı ama bu, kadınların hâlâ direndiği bir içgörüdür. Karen Horney'nin de belirttiği gibi:

> Bu yalın malzemenin dayanılmaz ağırlığını göz önüne aldığımız zaman (şaşkınlıkla kendi kendimize sorarız) erkeklerin kadınlara karşı duyduktan gizli korkuya hemen hemen hiç ilgi gösterilmemesi gerçekten ilginç değil mi? Kadınların uzun bir süredir bunu görmezlikten gelebilmeleri çok daha ilginçtir ...[32]

Horney, kadınların, erkeklerin bu korkusundan bihaber davranmalarının ardında "kaygı ve özsaygının zedelenmesi"nin yattığını öne sürüyor. Kaygının olduğu kesin: Kendini ne kadar tehditkâr olmayan ve hoş bir hale getirmeyi *dilese* de, bir dereceye kadar Kadın'ın korkulan yönünü, kendisiyle hiçbir ilgisi olmadığını hissettiği o soyutlamayı paylaşacağını fark eden, nesneleştirilmiş kişinin kaygısı. Politik ve toplumsal olarak erkeklerin kadınlar üzerinde muazzam bir gücü olduğundan, eşinizin veya işvereninizin de sizden korkabileceğini fark etmek sinir bozucu. Ve eğer bir kadın bir efendi değil de bir erkek kardeş, bir sevgili, bir dengini bulmayı umuyorsa, bu korkuyu nasıl karşılamalı? Eğer bu korku ona, cinsiyetinin doğasında var olan bir gücü çağrıştırırsa, bu güç düşmanca, yıkıcı, kontrol edici, kötücül olarak algılanır ve güç fikrinin kendisi onun için zehirlenir. Bu kadın korkusuna tekrar döneceğiz. Şimdilik, kadınların bu noktaya kadar birincil güç deneyiminin üç yönden olumsuz olduğunu tekrarlamalıyız: Erkeklerin gücünü baskı olarak yaşadık, kendi canlılığımızı ve bağımsızlığımızı bir şekilde erkeklere karşı bir tehditmiş gibi yaşadık ve "kadınsı" bir edilginlikle davrandığımızda bile, potansiyel yıkıcılığımıza ilişkin eril fantezilere karşı duyarlılık göstermemiz beklendi.

J. J. Bachofen, Robert Briffault, Joseph Campbell, Robert Graves, Helen Diner ve Jane Harrison'ın çalışmalarına olan ilginin yeniden canlanması, E. G. Davis'in *The First Sex* kitabının yarattığı tepki, Jane Alpert'in "Mother-Right" metni gibi feminist teori makaleleri bir bakıma, ataerkinin bazı yönlerden bir yozlaşma olduğuna yönelik ve gücünü ortaya koyan kadınların bunu erkeklerden farklı şekilde (tahakküm kurmadan, şiddet içermeden, yıkıcı olmadan) kullanacağına dair inancı doğrulama arayışıdır. "Anaerkillik tartışması" doğrudan bu arayıştan doğdu ve feminist düşüncenin erken bir aşaması olan "biyoloji"ye karşı tepkinin yeniden incelenmesini hızlandırdı.

Yaygın olarak okunan iki kadın teorisyen, (ilk olarak 1920'lerin sonunda Almanya'da yayın hayatına başlayan) Helen Diner ve (1970'lerde yazan) Elizabeth Gould Davis, kadını hem yaşamın kaynağı haline getiren hem de erkeklere kıyasla, doğal döngüler ve süreçlerle daha derinden ilişkilendiren kadın fizyolojisinin, onun ataerki öncesi gücünün orijinal kaynağı olduğunu savunmak için, başta J. J. Bachofen ve Robert Briffault olmak üzere kendilerinden önce gelen yazarlardan büyük ölçüde yararlandılar. Tüm bu yazarlar, hem anne ve aile reisi hem de tanrı olarak kadın etrafında şekillenen tarih öncesi bir uygarlık tasavvur etti - Tiamat, Rhea, İsis, İştar, Astarte, Kibele, Demeter, Efesli Diana ve diğer birçok isimle erken dönem mitolojide karşımıza çıkan Büyük Tanrıça, yaşamın daimi vericisi ve ölüm de dâhil olmak üzere doğal düzenin somutlaşmış hali.

Diner ve Davis'e göre Anne Olarak Kadın doğal olarak jinarşiye, yani kadınlar tarafından yönetilen ve kadınlara derin saygı duyulan toplumlara yol açıyordu. Simone de Beauvoir ve Shulamith Firestone'un da aralarında bulunduğu diğer yazarlar ise "anaerkil" veya "jinokratik" bir düzenin var olduğunu reddediyor ve kadınların annelik işlevini, oldukça basit ve kesin bir şekilde, ezilmişliğimizin kaynağı olarak görüyordu. Varılan sonuç ne olursa olsun, annelik fikri ile güç fikri arasında kaçınılmaz bir ilişki mevcut.

Örneğin sosyolog Philip Slater, diğer kültürlerde de anaerkil güçten ataerkil güce benzer bir geçiş olduğu varsayımına

tereddütle yaklaşmakla beraber, Yunanistan'da erken dönem anaerkil kültürün yerini daha sonraki dönemlerde ataerkinin aldığına dair gerçek kanıtlar görüyor. Çünkü "ilkel anaerkilliğin *ontogenetik* deneyimi evrenseldir ve mitoloji ve folklor bu geleneğin çoğunun kaynağını sağlayabilir." Başka bir deyişle (ve Freud'un görüşüne göre) her kadın ve her erkek bir zamanlar, bebekliğin ilk dönemlerinde, annenin gücü altındaydı. Sadece bu gerçek bile, kadınlar tarafından yönetilen bir altın çağa veya arketipik güçlü bir Kadın'a dair rüyaların, efsanelerin, mitlerin tekrarlanmasını açıklayabilir.[33] Böyle bir çağ herhangi bir yerde yaşanmış olsa da olmasa da, Kadın sıcaklığı, besleyiciliği, şefkâtiyle veya bizimkinden daha büyük, güçlü bir kadın bedeniyle kurulan bireysel bir geçmiş ilişkinin anısını (belki de özlemini) belleğimizdeki en eski izlerde taşısak da taşımasak da, toplumun genelinde namevcut olan ve özel alanda bile kadınların korkunç kısıtlamalar altında uyguladıkları bir tarz olarak, kadının iyicil gücünün doğasında bulunan *olanaklara* yönelik yeni bir endişe beliriyor.[34]

4

Ataerkinin tarihi henüz yazılmadı. Bunu derken erkeklerin tarihini kastetmiyorum; yükselen, gelişen, kendine özgü bir ifade biçimi olan ve kendi kendini yıkıma uğrattığı kanıtlanmış bir fikrin tarihini kastediyorum. Ancak son dönemlerde, bu fikirle kesişiyor gibi görünen dört beş hareket ortaya çıktı. Bunlardan biri, altmışlı yılların (kısa bir süreliğine, kadınların özgürleşmesi ile uyumlu olduğuna inanılan) sözde cinsel devrimi. Bazıları "doğum kontrol hapı"nın kadınları hamilelik korkusundan, dolayısıyla çifte standarttan kurtaracağına ve bizi cinsel açıdan erkeklerle eşit kılacağına inanıyordu. Gelgelelim birçok nedenden ötürü, bunun bir efsane olduğu kanıtlandı. Bu, kendi cinselliğimizi keşfetmekte özgür olduğumuz anlamına gelmiyordu; daha ziyade, her ne kadar kavramların kendileri değişmiş olsa da, tıpkı Viktorya dönemindeki herhangi bir kadın eş gibi, kadın cinselliğine dair erkeklerin kavramlarına göre davranmamız bekleniyordu. Üstelik yakın dönemde ölüm-

cül yan etkileri olduğu kanıtlanan "hap"ın kendisi de, mekanistik ve ataerkil bir araç.[35] Fakat cinsel tutumların liberalleşmesi, evlilik öncesi ve evlilik dışı cinselliğin artması, boşanma oranının yükselmesi ve çekirdek ailenin yapısının yıprandığının kabul edilmesi, ataerkil teori ile pratik arasındaki çelişkilerin yeni bir şekilde fark edilmesine yol açtı.[36]

Ekoloji ve sıfır nüfus artışı hareketleri de bu fikirle alâkalı. Elbette bu hareketler, kadınlara yönelik herhangi bir temel kaygıdan değil, teknolojik toplumun savurganlığı ve gezegendeki kaynakların yanlış tahsisi ve tekelinden kaynaklanan kıtlık ve aşırı nüfus baskısından doğdu. Ekolojik analizde, teknoloji yönelimli toplumun değerlerinin yeni bir incelemesi yapıldı. Kaprisli, tutumsuz ve dar görüşlü vurgunculuk mantığı teşhis edilmekle kalmadı; samimiyet, canlıları koruma, çeşitliliğe, farklılığa ve doğal süreçlere saygı gibi bazı değerlerin giderek kaybolduğu da kabul edildi. Bir dereceye kadar bu analiz, ataerki öncesi değerlerin yeniden vurgulanması olarak görülebilir. Bununla birlikte, doğum oranını azaltmak, bu hareketlerin savunduğu pek çok şeyden biri ve muhtemelen, eğer işe yararsa, biyolojik anne olmak isteyen kadınlarda suçluluk duygusu uyandırmayı amaçlayan propaganda yoluyla bunu başarmaya hazırlar.

Dahası, kadınların kendi bedenlerini kontrol etmesi bu hareketlerde hiçbir zaman birincil mesele olarak kabul edilmedi. Bir İngiliz feminist tarafından 1974 yılında Bükreş'te düzenlenen Uluslararası Dünya Nüfus Konferansı'na ilişkin raporda şu ifadeler yer alıyor:

> Çiftlerin ve ailelerin (*asla* kadınların değil) çocuk sayısını ve çocuklar arasındaki süreyi belirleme hakkına sahip olması gerektiği fikrine gösterilen sözde saygıya rağmen, bu hak hiçbir durumda ekonominin gerekliliklerinden daha önemli görülmez. Gelişmiş ülkelerin (hem kapitalist hem de sosyalist) son 50 yıllık tarihine kısa bir bakış atarsak, doğurganlıklarını işçi ihtiyacına veya savaş zayiatı olacak asker gereksinimine göre ayarlaması beklenenlerin her zaman kadınlar olduğu, artan veya azalan doğum oranına uyum sağlaması gerekenin asla ekonomi olmadığı doğrulanacaktır.[37]

Buna karşılık, Siyah ulusalcı hareket doğum kontrolü ve kürtajın "soykırım" olduğunu ve Siyahların hayatta kalma mücadelesini sürdürmek adına çocuk *yapmadıkları* takdirde kadınların suçluluk duymaları gerektiğini ilan etti. Ne var ki, Siyah kadınlar bu retoriği gitgide daha fazla reddetti ve "genç kızlara, kenar mahallelerde hayat kavgası verenlere ve tüm Kız Kardeşlere, bu ülkenin ve kültürümüzün düzeni göz önüne alındığında çoğumuzun bildiği tek güç sayılabilecek bu tartışmasız güç kaynağı olan doğum kontrol hapından vazgeçmeleri için yapılan sorumsuz ve kötü düşünülmüş çağrı"yı eleştirdi.[38] (Bu yazı yazıldığında, doğum kontrol hapının ölümcül yan etkileri kamuoyu tarafından bilinmiyordu elbette.) Bir topluluk örgütleyicisi ve anne olan Janis Morris şunları dile getiriyordu: "Siyah kadın hamilelik sırasında ve doğumdan sonra çocuk için en iyisinin ne olduğunu düşünmek ve çoğu zaman tüm sorumluluğu tek başına üstlenmek zorunda kalır. Bu yüzden açıkçası, bir kız kardeşimiz, davadan bir erkek kardeşimize 'Ben bu bebeği doğurmayacağım' diyorsa, bu mevzu o kadından başka hiç kimseyi ilgilendirmez."[39]

Doğumların sınırlandırılmasından yana veya buna karşı olan hareketlerin hiçbirinin temelinde, bir içgörü kaynağı olarak kadınların durumu yok. Bu hareketlerin hepsi de kadınlara (ataerkinin hep yaptığı gibi) çocuk "üretip üretmeyeceklerini" ve hangi koşullar altında üretebileceklerini dikte etmeye hazır.[40] Sosyolog Jessie Bernard'ın da belirttiği gibi:

> Ülkemizde annelik, 1960'ların sonlarında ciddi bir politik mesele haline geldi. Diğer pek çok konu gibi, bu meselenin de ana hatları belirgin değil. Bu, çevre koruma ve "refah karmaşası"nın bulanık bir bileşimi olarak ortaya çıktı. "Antinatalist" bir eğilim aldı. Ortaya atılan sorun, kadınların çok fazla bebek sahibi olmalarının nasıl engelleneceğiydi. Bir yanda, oksijensizlikten boğulan milyonlarca insanın imgesini sunan çevreciler, diğer yanda da devlet yardımı almaya devam etmek için bebek sahibi olmaya devam eden (bilhassa Siyah) kadınların imgesiyle de hasmane reformcular bizi dehşete düşürdü. İlk grup orta sınıf kadınlara, ikincisi ise sosyal yardım alan kadınlara saldırdı.[41]

Bu tarihsel örüntünün üçüncü halkası da teknolojik. Hâlihazırda laboratuarlarda devam eden genetik devrim, "sperm bankasını" ve suni döllenmeyi çoktan geliştirdi. Şu anda "klonlama" veya tek bir "ebeveynden" hücre çekirdeği nakillerinin bir matris içinde büyütülmesi yoluyla, seçilmiş türlerin kontrollü çoğaltılması ve genetik olarak özdeş bir dizi yavru yaratılması üzerinde çalışılıyor. Biyolojik anneliğin yerini yapay anneliğin alması gerektiğine şevkle inanan Shulamith Firestone, insan tiplerinin, cinsiyetinin ve kapasitelerinin seçiminin ataerki tarafından kontrol edildiği göz önünde bulundurulduğunda ortaya çıkan olasılıkların dehşet verici olduğu gözleminde bulunuyordu.[42] Öte yandan, eğer biyolojik annelik (zorunlu olarak reçete edilen veya keyfi bir şekilde tedavülden kaldırılan bir şey değil de) gerçek bir seçim haline gelebilirse, o zaman rahim olarak kadın ve "biyolojik kader" mefhumlarını savunmak daha zor hale gelir. Ve bu mefhumlar, en başından beri ataerkil yapıyı destekliyor.

5

Ellili yılların ortalarında, Denis de Rougemont ve Erich Neumann gibi tek tük birkaç erkek yazar, Neumann'ın uygarlıkta "dişil" olarak adlandırdığı şeyin inkârı ile insandışılık ve kendi kendini yok edişin kökleri arasında özdeşlik kurmaya ve "dişil ilkenin" yenilenmesi için çağrıda bulunmaya başladı.[43] Yahudilikten Katolikliğe geçen Freudyen analist Karl Stern, *The Flight from Woman*'da Descartes ile başlayan bilimsel bilgi tarzını sezgi, maneviyat ve şiirle ilişkilendirilen "dişil" bilgi tarzının reddi olarak gördü ve "Androjenliğin gizemi"nin günümüzün "tarihsel krizinde tezahür ettiğini" duyurdu.[44] Filozof Herbert Marcuse'dan şair Robert Bly'a kadar yakın tarihli pek çok yazar "dişil" olana dönüşün (Marcuse buna "insanın dişileştirilmesi" diyor) türün gelişiminde bir sonraki aşama olduğunu öne sürdü.[45] Fakat bu "dişil ilke", tıpkı "androjenlik" gibi, bu yazarlar için anlaşılması güç ve soyut bir kavram olmaya devam ediyor ve bizzat kadınların artan beklentileriyle, bilinçleriyle bağlantısı çok zayıf görünüyor. Aslında Marcuse ve Bly, Saint-Simon-

culara ve Shelly'ye benzetilebilir, zira onlar da teorik olarak dişil olanın öneminde ısrar ettilerse de çoğu zaman ataerkil dar görüşlülüklerini bilinçdışı bir şekilde açığa vurdular.[46]

Philip Slater, kadınların toplumun kıyıda kalan üyeleri olduğunu düşünür, dolayısıyla "[toplumu] duygusal olarak özgürleştirmek için daha iyi bir konumda"dırlar - artık bu da ne demekse, zira kadınların ataerkil değerlere karşı gerçekten ayaklanma olasılığını düşük görür. Amerikan bilinçaltındaki "zalim baba kavramını" (kendisinin de belirttiği gibi, gerçek babadan soyut bir otoriteye, fantezi-babaya veya teknolojinin kendisine kaydırılmış olan bu kavramı) tartışırken, tanımladığı sistemin gerçek adının ataerki olduğunu ve bunun insan varlığı için nihai bir tehlike olduğunu ima eder - bu, kendisinin varmak istemeyeceği bir sonuç.[47]

Bu yazarların hiçbiri "dişil olana dönüşün" aslında erkekler açısından acı, korku ve dolayısıyla etkin bir direniş doğurma olasılığından bahsetmez. Bu yazarların çalışmalarında, Firestone, Millett ve Daly'de olduğu gibi ataerkinin doğası ve kapsamına ilişkin güçlü bir analiz bulamıyoruz ama ataerkinin kız çocuklarını aşağılayıp ezerken, erkek çocuklarını da örtük bir şekilde yüzüstü bıraktığı duygusunun teyit edildiğini görüyoruz.

1960'ların "Hareketi"nde, ırkçı şiddete ve Vietnam savaşına karşı sergilenen aleni tutum yüzünden üstü örtülü derin bir cinsiyetçilik kol gezse de, en azından böyle bir duygu (böyle algılanmasa da) dalgalanıyordu. Silahlı kuvvetlerde hizmet etmeyi reddeden ve bu kararlarından dolayı hapis veya sürgün cezasına çarptırılan erkekler, otoriterlik, militarizm, milliyetçilik, "erkek olmak" gibi ataerkil klişelere karşı bir tepki sergilediler. (Karşı kültürün birer parçası olan üniseks giyim tarzı, erkek ziynetleri, daha nazik tavırlar ve uzun saçlar daha yüzeysel göstergelerdi. Günümüzde erkek ayrıcalığının ve üstünlüğünün kendini maskelemek için kullandığı ama aynı zamanda reklamını da yaptığı çeşitli kılıklar üzerine çok şey yazılabilir.) Barış hareketi, her ne kadar cinsiyetçi olsa da ("ÇITIR KIZLAR, HAYIR DİYEN ERKEKLERE EVET DİYOR") şiddet, süper teknoloji ve emperyalizm değerlerine karşı duyulan hayal kırıklığını ifade ediyordu. Altmışlı

yılların radikal öğrenci hareketi genellikle, bu gençlerin babalarına karşı isyan ettikleri, Ödipal öfkelerini "dışa vurdukları" suçlamasıyla karşılaştı. Aslında (önüne gelen her şeyi tüketen Kültür tarafından kısa bir süre sonra büyük oranda özümsenen) "karşı kültür" bir müddet, ataerkinin ayırt edici özelliği olan rol veya güç yoluyla otoritenin bilinçsiz bir eleştirisini oluşturdu. Otoriter eğitime karşı kısa süreli bir isyan yaşandı, öğretmenden ilk kez kendisini bir rolden ziyade bir insan olarak ortaya koyması isteniyordu, itaat öğrenmenin tersi olarak görülüyordu. Eğitimdeki güç ilişkisinin bu şekilde sorgulanması genellikle saldırgan, anti-entelektüel ve yıkıcı bir üsluba büründü; sınıfın karşısında tek başına olan öğretmenin insan olmaktan çıkarılması tam anlamıyla maskülen bir tavırdı. Yine de, bu durum öğrencinin öğrenme sürecinde insan olmaktan çıkarılmasına, "sadece bir sayı" veya bilgi depolanan bir banka olduğu hissine karşı bir tür içgüdüsel dirençten kaynaklanıyordu.

Ancak anti-maskülenizmin bu dallarının, herhangi bir anti-maskülenist teoriye göre epey çapsız olduğu ortaya çıktı. Kadınları cinsel olarak sömüren, ataerkil devrim teorilerine sahip SDS [Students for Democracy] ve Weathermen'in [Weather Underground] maço etiği ve erkek homofil hareketi onları kolayca sular altında bıraktı. 1970'lerin ortalarında, Susan Sontag'ın Nazizmin erotikleştirilmesi ya da faşist estetik kültü olarak adını koyduğu bir tepki kendini hissettirdi.[48] Fırtına birliklerinin kıyafetlerine duyulan bu hayranlığın, yaygın bir bilinç değişimi ve kadınların kendilerini yeni bir şekilde tanımlamasıyla birlikte ortaya çıkması bence tesadüf değil. Nazizmin kadınlara ve ait oldukları yere ilişkin açık ve net bir siyasi formülü vardı: Erkeklerin anneleri, *kinder, kirche, küche.* Başka hiçbir yirminci yüzyıl sistemi, ırksal olarak "saf" kadının sağlıklı bedenini oğulların ve kahramanların kuluçka makinesi olarak bu kadar yüceltmedi.

6

Yirminci yüzyılın ortalarında yükselen feminizm dalgası, öncekilerden daha ileri gitti ve daha fazla soru sordu. Ataerki gibi, ataerki karşıtı kadın hareketinin de kapsamını ve etki-

sini kavramak zordur. Bu hareket epey çok sayıda örgüt, grup veya fraksiyondan oluşsa da belirli örgütler, gruplar veya fraksiyonlar tarafından tanımlanamaz. Hem resmi ve gayri resmi bir iletişim ağı, hem büyüyen bir analiz ve teori bütünü hem de "insan" olmanın ne anlama geldiğine dair derin bir ahlaki, psişik ve felsefi yeniden değerlendirme olarak, dünya genelinde, en yerel ve pragmatik düzeylerde, pek çok gelişim aşamasında varlığını sürdürüyor. Mevcut haliyle on yıldan daha kısa süredir var olan bir hareket olmasına rağmen, birçoğu kendini feminist olarak adlandırmayan her yaştan ve ekonomik düzeyden kadın arasında şimdiden belirleyici değer, ilişki ve kimlik değişimlerine yol açtı. Kadınlara, birçoğu özel ve önemsiz gibi görünen, ancak her biri binlerle çarpıldığında taze bir algı iklimi yaratmaya yardımcı olan yeni bir seçenek yelpazesi açtı. On dokuzuncu yüzyılın başlarında oy hakkı savunucusu, yazar ve vaiz olan Elizabeth Oakes-Smith 1852'de şöyle diyordu: "Toplumun mevcut durumunun tamamen altüst edilmesinden, var olan toplumsal sözleşmenin tamamen feshedilmesinden daha azını amaçlamadığımızın cidden farkında mıyız?" 1970'te Shulamith Firestone şu yanıtı veriyordu: "Dişilik ilkesinin, 'kuytu' bir köşeye yoğunlaştırılması yerine, bu ilkenin her yana yayılmasını -tarihte ilk kez toplumu tepeden tırnağa yeniden yaratmasını- istiyoruz." Ve Mary Daly 1973'te devam ediyordu: "Sadece radikal feminizm 'ereksel neden' olarak hareket edebilir, çünkü tüm devrimci davalar arasında sadece o insan bilincini hiyerarşik ve baskıcı olmayan bir toplum arzusuna yeterince açar, cinsiyetçiliği baskının temel modeli ve kaynağı olarak ortaya döker."[49]

Çağdaş Batı düşüncesine şekil veren iki güçlü isim, Marx ve Freud, yüzyıllardır devam eden [*erkek*] "insanı" zihin/beden, psikolojik/politik olarak ikiye ayırma sürecini (sanki sessiz sedasız bir işbirliğiyle) tam tamamlamışken, 1949'da Simone de Beauvoir "kadını keşfetme" konusuna fenomenolojik bir yaklaşım getiriyordu:

> Böylece, Freud'un cinsel tekçiliğini de Engels'in ekonomik tekçiliğini de aynı nedenle reddediyoruz. Bir psikanalist,

> kadının bütün toplumsal taleplerini bir "erkeksi karşı çıkış" görüngüsü olarak yorumlayacaktır. Bir marksist içinse kadının cinselliği, az veya çok karmaşık sapmalarla yalnızca onun ekonomik durumunu ifade etmektedir, ama tıpkı "burjuva" veya "proleter" kategorileri gibi "klitoral" veya "vajinal" kategorileri de somut bir kadının içine hapsedilemeyeceği kategorilerdir. İnsanlığın ekonomik tarihinin de bireysel dramların da altında yatan varoluşsal altyapı vardır ve yaşam denen bu tekil biçimi kendi birliği içinde anlamamızı sağlayabilecek olan bir tek odur.[50]

Eril entelektüel sistemler yetersizler çünkü onlara katkıda bulunmaktan dışlanan dişi bilincin sağlayabileceği bütünlükten yoksunlar. Bu sistemler, ikinci cinsiyetin "ötekiliğini" itirazsız kabul ederek, temel bir entelektüel hata üzerine kurulur. O halde kadınları gerçekten özgürleştirmek, düşüncenin kendisini değiştirmek anlamına gelir: Bilinçdışı, öznel, duygusal olarak adlandırılan şeyi yapısal, rasyonel, entelektüel olanla yeniden bütünleştirmek, E. M. Forster'ın ifadesiyle "düzyazı ile tutkuyu birleştirmek" ve son olarak ikilikleri ortadan kaldırmak. Gelin olarak satılan veya "kısır" olduğu ve erkeğin statüsünü yükseltecek oğullar doğuramadığı için reddedilen bir kadının varlığında iktisat ve cinsellik, yasacılık ve büyü, kast yapısı ve bireysel korku, takas ve arzu, ayrılmaz bir bütün olur. Bunlar, ancak ataerkil kategorilerin ve ataerkil inkârın dış dünyasında ayrı olarak düşünülebilir.

De Beauvoir 1949 yılında hâlâ kadınların özgürleşmesini, sosyalizm özel mülkiyeti ve ataerkil aileyi ortadan kaldırmayı ve kadınları erkeklerle ekonomik eşitliğe kavuşturmayı vaat ettiği ölçüde, sosyalist devrimin sonucu olarak ortaya çıkacak birçok özgürleşmeden yalnızca biri olarak görüyordu. Deneyimleri ve analizleri o zamandan beri onu daha da ileriye taşıdı.[51] Ancak radikal feminizm artık "feminist devrim"den, "post androjen" bir toplumdan, yeni bir tür insan yaratmaktan bahsediyor.

7

Öyle bir spektrum hayal edin ki, bir ucunda, ilk âdet dönemi son âdet dönemi olmuş, New Hampshire kırsalı veya

Appalachia'da katranlı kartonlardan yapılmış bir barakada beşinci çocuğunu bekleyen dört çocuk annesi on sekiz yaşında bir kadın olsun. Varisli damarlar yüzünden bacakları renk değiştirmiş, karın duvarı kalıcı olarak şişmiş, göğüsleri çoktan sarkmış, dişleri kalsiyum kaybından çürümüş. İşini görecek kadar okuma yazma bilmiyor, yarınını, hatta bir sonraki saatini düşünmeden yaşıyor, geceleri uykusu bebeklerin ağlamasıyla bölünüyor, enerjisi onu sömüren yaşamların hayatta kalması için tükeniyor. Bir doğum kontrol veya doğum öncesi kliniğine başvurmak onun için, on bir kardeşten biri olarak hiçbir örneğini görmediği ve hiç sahip olmadığı bir şekilde varoluşunu kontrol altına almak anlamına gelecek. On üç yaşındayken ilk çocuğuna hamile kaldığından beri çocuklarından fiziksel olarak hiç uzak kalmadı. Kocası ona tecavüz ettiğinde, bunu tecavüz olarak adlandırmıyor ama hafızasında bir yerlerde on iki yaşındaki tez canlılığı, merakı, fiziksel enerjisi ve filizlenen arzusunun -hatta belki de kendi hayatının annesininkinden farklı olabileceğine dair belli belirsiz bir hayalin- uzak geçmişi duruyor. Bu zamana dair duygusu müphem; kendini tüm bu yaşamlardan ayrı bir varlık olarak hayal etmesi imkânsız. Arada bir aynaya bakıyor ve annesine dönüştüğünü görüyor.

Spektrumun diğer ucunda, seçilmiş insan dokusundan elde edilen hücrelerden yeni bir dizi çoklu, özdeş embriyo hazırlayan adamların (tarihteki en güçlü adamlar olduğu söyleniyor) son derece incelikli ve hassas bir çalışma yürüttüğü bir laboratuvar hayal edelim. Embriyolar kimlikleri çoktan hazırlanmış olarak bilince bürünürler, çünkü mevcut neslin ataerkilliği tarafından seçilen yeni bir neslin ataerkilliğinin kendi özelliklerini sürdürmesini sağlamak üzere seçilmiştirler - özellikle de rasyonel deha, soyutlama yeteneği ve "iş" ile "kişisel" sorunları ve sıkıntıları ayırma becerisini. Dişiler de belirli fiziksel özellikler için yetiştirilir ve iki kategoriye ayrılır. Birincisi, üreme amacıyla değil de, fiziksel babalığın sona ermesinden bu yana gitgide artan iktidarsızlık sorunundan dolayı, erkeklerde ereksiyona yol açabilen bir dizi beden tipi veya tipleri. Diğeri ise küçük yapı, uyumluluk, fiziksel dayanıklılık ve düşük düzeyde

duygusal yoğunluk veya insanlar arası ilişki arzusu gerektiren "insanlı" [*manned*] uzay uçuşları gibi özel amaçlar için uygun zihinsel niteliklerle eşleştirilmiş bir beden tipi. Yeni erkekler anne-sevgisinin ve anne-hâkimiyetinin rahatsız edici etkilerinden arınmış olacak ve yeni kadınlar cinsiyet-rolü hayal kırıklığından muzdarip olmayacak çünkü niceliksel bir yeniden üretim için, tıpkı Jeanne D'Arc, I. Elizabeth, Mary Wollstonecraft, Anne Hutchinson, Sojourner Truth, George Eliot, Emma Goldman, Margaret Sanger, Gertrude Stein veya Emily Dickinson'a benzeyen bir "tip" hiç seçilmedi ve seçilmeyecek. Erkekler tarafından seçilen ve erkeklerle birlikte çalışan elit kadınlar, yalnızca toplum mühendisliğine entelektüel katkıda bulunanlar olarak değil, aynı zamanda gerektiği kadar kadın üretilebilmesini sağlamak için hücre çekirdeği bağışçıları olarak da kullanılır. Böylece, (sayıları çok daha az olsa da) uygun donanıma sahip kadınların erkekler kadar değerli olduğu gösterilir.

Bu senaryolar masallardan fırlamış değil. Ataerkil sosyalizme dayalı bir devrim katranlı kartondan yapılan barakayı ortadan kaldırabilir ama erkeklerin başı çektiği toplum mühendisliğini de ortadan kaldıracağını kim iddia edebilir? Çünkü teorik olarak erkekler, hangi toplumsal düzende olursa olsun "kadınların özgürleşmesi" için çağrıda bulunma veya bilinçli olarak cinsel kastın sona ermesini isteme ihtimali taşısalar da, hâlâ kabul etmedikleri öznelliklerinin, inkâr edilmiş korkularının ve özlemlerinin mağarasında yaşıyorlar. Ve çok az erkek bu gölge dünyayla yüzleşmeye katlanabilir. Çünkü ataerki, onları ne kadar başarısızlığa uğratmış olursa olsun, onları birbirlerinden ne kadar ayırırsa ayırsın, hâlâ *onların* düzenidir ve ayrıcalıklarını teyit eder. Erkekler, cinsel kast ve kurumsallaşmış kadın düşmanlığı konularını ciddi bir şekilde ele almaktan, büyük ölçüde ataerkinin kalbindeki merkezi muğlaklık tarafından korunur: Erkekler tarafından yaratılan düzende kadınların aşağılanmasıyla tezat oluşturan annelik ve kadının araç olarak kurtarıcı gücü fikirleri.

Sonnotlar

1 1912'de Jane Harrison, 1920'lerde Helen Diner, 1938'de Virginia Woolf, ataerkil değerlerin egemenliğine dikkat çekti, sorular yöneltti ve meydan okudu. 1949'da Simone de Beauvoir, "bu dünya her zaman erkeklere ait olmuştur" diye kategorik bir saptama yaptı [ç.n. alıntı şuradan: *İkinci Cinsiyet*, 2019, s. 89] ama bunun en geniş içerimlerine ilişkin tartışması büyük ölçüde çıkarımlara dayalıydı. Çağdaş Amerikan feminist literatürde ataerkinin ilk kapsamlı analizi, Kate Millett'ın *Sexual Politics* (1970 [*Cinsel Politika*, 1987]) kitabı oldu. Mary Daly'nin *Beyond God the Father: Toward a Philosophy of Women's Liberation* (1973) kitabının tamamında daha ayrıntılı ve geniş kapsamlı bir inceleme bulunur. Daly, kabul edilmeyen bir varsayım olarak tüm kültürü doyuran ataerkil önyargıyı uzun uzadıya tasvir ediyor. J. J. Bachofen, Robert Briffault, Frederick Engels, Erich Neumarn gibi isimlerin daha erken tarihli yazıları, bu fenomeni tanımlamada ve ataerkil ailenin kaçınılmaz bir "doğa gerçeği" olmadığını öne sürmede ilk adımlar olarak faydalı olsa da, içinde düşündüğümüz kategorileri bile etkileyen ve en eğitimli, en ayrıcalıklı kadınları bile kültürün şekillenmesinde bir yabancı, bir katılımcı-olmayan haline getiren ataerkil önyargının her yerde var olduğunu kabul etmekte yetersiz kalıyor.

2 Güney Montana'da yaşayan Yerliler, ç.n.

3 Sherry Ortner, "Is Female to Male as Nature Is to Culture?", Michelle Rosaldo ve Louise Lamphère, yay. haz., *Woman, Culture and Society* içinde (Stanford: Stanford University Press, 1974); Hannah Papanek, "Purdah in Pakistan: Seclusion and Modern Occupations for Women," *Journal of Marriage and the Family*, Ağustos 1971, s. 520.

4 Alexander Mitscherlich, *Society Without the Father* (New York: Schocken, 1970), s. 145-47, 159.

5 Temel tıp eğitimi alıp Çin'in kırsal bölgelerinde sağlık hizmeti veren kişiler. Çiftçiler, işçiler, ortaokulu bitiren köylüler vs. "yalınayak doktor" olabilirdi, ç.n.

6 Brigitte Berger'in, Helen Diner'a ait *Mothers and Amazons* kitabına yazdığı Giriş bölümü (New York: Anchor Books, 1973), s. xvi.

7 Angela Davis, "Reflections on the Black Woman's Role," *The Black Scholar*, C. 3, Sayı 3. Ayrıca bkz. Pat Robinson v.d. "A Historical and Critical Essay for Black Women in the Cities," Toni Cade, yay. haz., *The Black Woman* içinde (New York, 1970), s. 198-211.

8 David Schneider ve Kathleen Gough, yay. haz., *Matrilineal Kinship* (Berkeley: University of California Press, 1962), s. 5.

9 *A.g.e.*, s. 21-23.

10 *The Mothers* (1927); 4. Bölüm'de Briffault'nun çalışmalarına dair daha geniş bir tartışma mevcut.

11 Bkz. Kate Millett, *Sexual Politics* (New York: Doubleday, 1970, s. 28 [(1987), *Cinsel Politika*, çev. Seçkin Selvi, Payel Yayınevi, İstanbul; ilk baskı 1973, s. 52]): "Aynı zamanda ataerkilliğe orantılı olarak taşıyacağı anlam

içinde 'anaerkil' teriminin kullanılmasını gerektiren bir cinsel üstünlük düzeni de olmayabilir bu. Daha basit bir yaşam düzeyinde, kadını eksen alan üretkenlik temeline bağlı din ile erkeğin günlük yaşamdaki fiziksel gücünün yararlılığı bir denge sağlayabilir ve ataerkillik-öncesi toplum düzeninin eşitlik ilkesine dayanan bir düzen olduğu da söylenebilir."

12 Robert Briffault, *The Mothers* (New York: Johnson Reprint, 1969), I: 433-35. [(1990), Analar, çev. Şemsa Yeğin, Payel Yayınları.]

[Çevirmen notu: Orijinali üç cilt olan bu kitap, ilk kez 1931'de basılmış ve 1969'da genişletilmiş bir yeniden baskısı yapılmış. Türkçe'deki *Analar* kitabı, birinci cildin ilk baskısının çevirisi. Dolayısıyla kitabın ilerleyen kısımlarında *The Mothers* eserine yapılan atıfların tamamının çevirisi olmadığından, bu gibi durumlarda alıntıları ben çevirdim.]

13 Simone de Beauvoir, *The Second Sex*, çev. H. M. Parshley (New York: Knopf, 1953), s. 82. [(2019), *İkinci Cinsiyet*, çev. Gülnur Savran, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 109]

14 1986 baskısına not: Sadece son sekiz yılda annelik ve kız evlatlık üzerine kadınlar tarafından yazılanların (kurgu, şiir, anı, deneme) bir bibliyografyası bile sayfalar sürer.

15 Bkz. Ortner, *a.g.e.*, *Woman and Nature: The Roaring inside Her* içinde (New York: Harper & Row, 1978), Susan Griffin bu ayrımın evrimini ve sonuçlarını derinlemesine inceliyor.

16 Sigmund Freud, *Collected Papers*, yay. haz. ve çev. James Strachey (New York: Basic Books, 1959), C. 5.

17 Niles Newton, *Maternal Emotions: a study of women's feelings toward menstruation, pregnancy, childbirth, breast feeding and other aspects of their femininity* (New York: P. B. Hoeber, 1955), s. 24-26.

18 Bkz. Linda Thurston, "On Male and Female Principle," *The Second Wave*, C. 1, Sayı 2 (Yaz 1971).

19 Bkz. Frantz Fanon, *Black Skin, White Masks* (New York: Grove, 1967), s. 72-73 [(2020), *Siyah Deri, Beyaz Maskeler*, çev. Orçun Türkay, Metis Yayıncılık, İstanbul]; *The Wretched of the Earth* (New York: Grove, 1968), s. 294 [(2022), *Yeryüzünün Lanetlileri*, çev. Şen Süer, İletişim Yayıncılık, İstanbul]; *Toward the African Revolution* (New York: Grove, 1967), s. 3 ve devamı [(2022), *Afrika Devrimine Doğru*, çev. Sanem Işıl Altuğ, Sel Yayıncılık, İstanbul]; Paolo Freire, *The Pedagogy of the Oppressed* (New York: Seabury, 1971), s. 31 ve devamı [(2021), *Ezilenlerin Pedagojisi*, çev. Dilek Hattatoğlu ve Erol Özbek, Ayrıntı Yayınları, İstanbul]; Albert Memmi, *Dominated Man* (Boston: Beacon, 1968), s. 202.

20 Bkz. Leslie H. Farber, "I'm sorry, Dear," *The Ways of the Will* içinde (New York: Harper and Row, 1968); Albert Memmi, "A Tyrant's Plea," *Dominated Man* içinde, *a.g.e.*

21 E. M. Forster, *Howards End* (Baltimore: Penguin, 1953), s. 175, [(2020), *Howards End*, çev. Hasan Fehmi Nemli, İletişim Yayıncılık, İstanbul].

22 1986 baskısına not: Yahudi feminist şair ve akademisyen Marcia Falk şunu ifade ediyor: "Geleneksel Yahudi duası ... dişil niteliklere veya yönlere sahip olmasına izin verilebilen ... fakat birincil gerçekliği erkeklik olan ... yalnızca erkek bir Tanrı'nın dogmatik olarak adlandırılması yoluyla ... tek tanrılı vaadi bir yalana dönüştürdü." ("What about God?" *Moment* [Mart 1985], s. 32-36). Hıristiyan feminist bir perspektif için bkz. Nelle Morton, "Beloved Image," *The Journey Is Home* içinde (Boston: Beacon, 1985), s. 140-46.

23 Briffault, *a.g.e.*, II: 557.

24 Bu noktaya değinen veya bebek katli konusunu gündeme getiren bir çocuk yetiştirme kılavuzu hiç okumadım.

25 Anton Çehov, "Uyku" adlı öyküsünde, günlerdir uyumayan genç bir dadının emzirdiği çocuğu boğmaya sürüklendiği süreci anlatır. Bu bir insan işkencesi öyküsüdür; bebeğin ağlaması, beyin yıkamada kullanılan uykusuz bırakma tekniklerine benzer. İnsanı anlatma konusunda son derece dürüst olan Çehov'un bile öyküsünde, bebeği katleden annesi değil bir serftir. Oysa ondokuzuncu yüzyılın başlarında Rusya'daki hekimlik döneminde, annenin bebeğini öldürdüğü pek çok vakayla karşılaşmış olması muhtemeldir.

26 De Beauvoir, *a.g.e.*, s. 171 [203].

27 Eleanor Flexner, *Century of Struggle* (New York: Atheneum, 1971), s. 46.

28 Olive Schreiner, *The Story of an African Farm* (New York: Fawcett, 1968), s. 168-69.

29 Bkz. Ben Barker-Benfield, "Anne Hutchinson and the Puritan Attitude Toward Women," *Feminist Studies*, C. 1, Sayı 2 (Sonbahar 1972), s. 65-96.

30 Margaret Mead, Amerika sınırlarının açılması sayesinde kadın niteliklerine farklı bir değer biçildiğini öne sürüyor: "güçlü kadınlar, karakterli ve kararlı kadınlar, hatta cesaretli kadınlar giderek daha kabul edilebilir hale geldi" (*Male and Female* [New York: Morrow, 1975], s. 225). Bununla birlikte, kadınlardan hâlâ "erkekleri memnun etme" becerisi beklendiğini de kabul ediyor. Thorstein Veblen ve Emily James Putnam'ın da (*The Lady*, 1910) açıkça belirttiği gibi, Batı kapılarını açtıkça ve şehirlerde yeni bir aylak sınıfı oluştukça, sınırın "güçlü" kadınlarının değeri azaldı.

31 Karen Horney, "The Dread of Woman," *Feminine Psychology* içinde (New York: Norton, 1967) [(1995), "Kadın Korkusu", *Kadın Psikolojisi*, çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, s. 141]; Wolfgang Lederer, *The Fear of Women* (New York: Grune and Stratton, 1968); Philip Slater, *The Glory of Hera* (Boston: Beacon, 1968).

32 Horney, *a.g.e.*, s. 137.

33 Slater, *a.g.e.*, s. 72. Ayrıca bkz. Joan Bamberger, "The Myth of Matriarchy: Why Men Rule in Primitive Society," Rosaldo ve Lamphère, *a.g.e.* içinde.

34 Bkz. kendi makalem, "The Anti-Feminist Woman," *New York Review of Books*, 30 Kasım 1972. *On Lies, Secrets, and Silence: Selected Prose 1966-78* içinde yeniden basıldı (New York: Norton, 1980). Nancy Milford, "Out from Under: A Review of *Woman's Estate* by Juliet Mitchell," *Partisan Review*, C. 40, Sayı 1 (Kış 1973).

35 Bkz. Karen Lindsay, "The Sexual Revolution Is No Joke for Women," *Boston Phoenix*, 13 Mart 1973; Barbara Seaman, *Free and Female* (New York: Fawcett, 1973), s. 241-45; "New Evidence against the Pill," *MS.*, Haziran 1975.

36 Bugün Amerika'da en sık işlenen şiddet suçunun tecavüz olduğu tahmin ediliyor ve tecavüzün yaygınlığı tipik bir çelişkiye yol açıyor. Bir yazarın belirttiği gibi bir yandan tecavüzün halen erkekliğin bir ölçüsü gibi görülmesi bir yandan da "maskülen erkeğin ... kadınların koruyucusu olarak yiğitliğini kanıtlamasının beklenmesi" toplumun cinsel şizofrenisine ışık tutuyor (Susan Griffin, "Rape: The All-American Crime," Jo Freeman, yay. haz., *Women: A Feminist Perspective* içinde [Palo Alto, Calif.: Mayfield, 1975]). Fakat bu, sadece bir Amerikan suçu olmaktan çok daha fazlası. Musa'nın emriyle 32.000 Midyanlı kadına tecavüz edilmesini anlatan Sayılar Kitabı'ndan (31:14-36), Pakistanlı askerlerin yakın zamanda Bangladeşli 200.000 kadına tecavüz etmesine kadar, tecavüz her kültürde cezasız kalan en büyük savaş suçu olmaya devam ediyor. Bir erkeğin karısına karşı işlediği bir şiddet suçu olarak, yasada bile tanınmıyor.

1986 baskısına not: Yirmi dokuz eyalette ve Columbia Bölgesi'nde, erkek eş, karısıyla birlikte yaşarken ona tecavüz ettiği gerekçesiyle yargılanabilir; yirmi bir eyalette ise evlilik içi tecavüz hâlâ suç değil (National Clearinghouse on Marital Rape, 2325 Oak Caddesi, Berkeley, CA 94708).

37 Barbara Segal, "Today Bucharest, Tomorrow the World," *off our backs*, C. 5, Sayı 1 (Ocak 1975), s. 11.

38 Toni Cade, "The Pill: Genocide or Liberation?" *The Black Woman, a.g.e.*, s. 162-69.

39 Al Rutledge, "Is Abortion Black Genocide?" *Essence*, Eylül 1973, s. 86.

40 Hatta dikte etmekten fazlasına hazır. Güneyli Yoksullar Hukuk Merkezi, federal bir program kapsamında Alabama Montgomery'de kısırlaştırılan on iki ve on dört yaşlarındaki Relf kardeşler adına dava açtığında, sosyal yardım alan yoksul kadınların federal olarak finanse edilen kliniklerde istemleri dışında kısırlaştırılmaları kamuoyunda geniş yankı uyandırdı. Genç kadınların hiçbiri daha önce hamile kalmamıştı. Barbara Segal şunları not ediyor: "Çin'de kadınlara evlenene kadar doğum kontrol bilgisi verilmiyor. Bazı bölgelerde kadınlara kısırlaştırılmaları halinde giysi ve sözde 'ulaşım masrafları' gibi teşvikler sunulduğu da bildirildi" (*off our backs*, C. 5, Sayı 1, s. 11). Ayrıca bkz. Carl Djerassi, "Some Observations on Current Fertility Control in China," *The China Quarterly*, Sayı 57 (Ocak-Mart 1974), s. 40-60.

41 Jessie Bernard, *The Future of Motherhood* (New York: Dial, 1974), s. 268.
42 Shulamith Firestone, *The Dialectic of Sex* (New York: Bantam, 1972), s. 197 ve devamı. [(1993), *Cinselliğin Diyalektiği*, çev. Yurdanur Salman, Payel Yayınevi, İstanbul].
43 Dennis de Rougement, *Love in the Western World* (New York: Anchor Books, 1957); ilk baskı 1939.
44 Karl Stern, *The Flight from Woman* (New York: Noonday Press, 1970), s. 305.

"Androjenlik" son zamanlarda, birçok insan için, biseksüellikten tutun da dayatılan cinsel rollerden müphem bir kurtuluşa kadar pek çok şeyi ima eden "iyi" bir kelime haline geldi (tıpkı annelik gibi!). Bu terimin kullanımına nadiren herhangi politik bir eleştiri getirilir. Carolyn Heilbrun, *Toward Recognition of Androgyny* adlı kitabında, Batı hümanizminde "androjen" bir alt akıntı olduğunu ve bunun tanınması halinde kendimizi ve toplumu ataerkinin gerektirdiği rol yapma ve iş bölümünden kurtarmamıza yardımcı olacağını savunuyor. Diğer yazarlar ise "androjenliğin" gerici çağrışımlarını eleştiriyor; Catherine Stimpson'ın işaret ettiği gibi, "androjen hâlâ temelde 'dişil' ve 'eril' terimleriyle düşünmektedir. Dünyayı kavramsallaştırmada ve olguları 'dişil' ve 'eril'i geride bırakan yeni bir şekilde örgütlemede başarısızdır" (Catherine R. Stimpson, "The Androgyne and the Homosexual," *Women's Studies*, C. 2 [1974], s. 237-48). Ayrıca bkz. aynı sayıdan Cynthia Secor, "Androgyny: An Early Reappraisal"; Daniel A. Harris, "Androgyny: The Sexist Myth in Disguise"; Barbara Charlesworth Gelpi, "The Politics of Androgyny,"; ve Janice Raymond, "The Illusion of Androgyny," *Quest: A Feminist Quarterly*, C. 2, Sayı 1 (Yaz 1975). Son olarak, tam da kelimenin yapısı cinsel ikiliği ve *andros*'un (eril) *gyne* (dişil) üzerindeki önceliğini tekrarlar. Gerçek anlamda postandrojen bir toplumda, "androjen" teriminin hiçbir anlamı olmayacaktır.

45 Herbert Marcuse, *Counterrevolution and Revolt* (Boston: Beacon, 1972), s. 74-78; Robert Bly, *Sleepers Joining Hands* (New York: Harper and Row, 1972), s. 29-50.
46 Barbara Charlesworth Gelpi, "The Politics of Androgyny," *Women's Studies*, C. 2, Sayı 2 (1974), s. 151-61.
47 Philip Slater, *The Pursuit of Loneliness* (Boston: Beacon, 1970), s. 46-47, 89.
48 "Aşırı seks imgelerinin çoğu Nazizm simgesi altına yerleştirildi. Çizmeli, derili, zincirli Nazi kostümleri, pırıl pırıl gövdelerde Demir Haçlar, gamalı haçlar, et kancaları ve ağır motosikletler ile birlikte erotizmin gizli ve en kârlı gereçleri haline geldi" ("Fascinating Fascism," *New York Review of Books*, 6 Şubat 1975, s. 29).
49 "Umarım 'ereksel neden'i nasıl kullandığım anlaşılıyordur: 'Gelenekte' ereksel neden 'ilk'tir, motive edici amaçtır, arayışı ve hareketi ortaya çıkaran bir içgörüdür. 'Niyet sıralamasında ilk'tir, özneyi eyleme

açar. Kadın eylemin tüm yönlerini ve içerimlerini bilmiyor olabilir. Dolayısıyla, Kadın Hareketi'nin ereksel neden olduğunu söylemek, çocukların, yaşlıların, ırkçılık yüzünden ezilenlerin özgürleşmesi gibi çok boyutlu hareketleri etkin hale getirdiği anlamına gelir. Bunu söylemek, kadın hareketini bir katalizör olarak, gerekli *tek* katalizör olarak öncelikli görmektir - onu kendi içine kapalı bir sistem olarak *görmekse* pek mümkün değildir." (Kişisel iletişim, Bahar 1974.)

1986 baskısına not: Tarihsel olarak, ABD'deki kadın hareketi, hem on dokuzuncu hem de yirminci yüzyılda, diğer özgürlük hareketleri gibi, Siyah kadınların her zaman direnişin liderleri ve kurucuları olduğu üç yüz yıllık Siyah özgürlük mücadelesi tarafından "eyleme açıldı", bir nevi kilitlerinden kurtuldu. 1960'ların sonlarında ortaya çıkan beyaz feministlerin çoğu, kadın siyasi liderliğiyle ilk kez, cinsiyetçiliğin de tartışıldığı Siyah Sivil Haklar hareketine katılırken karşılaştı. Bkz. Paula Giddings, *When and Where I Enter: The Impact of Black Women on Race and Sex in America* (New York: William Morrow, 1984), s. 299-324.

50 De Beauvoir, *a.g.e.*, s. 66 [84-85].

51 Alice Schwartzer'in Simone de Beauvoir ile röportajı, *MS.*, Temmuz 1972. Brüksel'de ilk Uluslararası Kadına Karşı Suçlar Mahkemesi'nin açılışını De Beauvoir yaptı: "Kadınların sömürgecilikten kökten kurtuluşunun başlangıcını selamlıyorum" (ITCAW haber bülteni, 8 Nisan 1976, Berkeley Women's Center, 2112 Channing Way, Berkeley, California 94704).

IV. Annenin Önceliği

İlkel erkek için kadın ... aynı anda hem zayıf hem de büyülüdür, hem ezilir hem de ondan korkulur. Kadın, erkeğe verilmemiş olan çocuk doğurma güçleriyle, sadece kısmen anlaşılmış güçlerle ... dünyanın her yerinde erkeği dehşete düşüren kuvvetlerle yüklüdür. Erkeğin kadına ve belki az da olsa kadının erkeğe karşı tutumu bugün esasen hâlâ büyülüdür.

Jane Harrison

Themis: A Study of the Social Origins of Greek Religion

Kadınlar olarak geçmişle ilişkimiz hep sorunlu oldu. Her kültürün temel saplantısı (ve bastırdığı şey) olduk; her zaman türün en az yarısını oluşturduk ve şimdi de çoğunluğuz. Yine de yazılı kayıtlarda kendimizi zar zor bulabiliyoruz. Bu "Büyük Sessizlik" ile karşı karşıya kaldığımızda, görünüşe göre izleyebileceğimiz iki yol var. İlki, bize uygulanan baskıların anatomisini çıkarmak, bize karşı düzenlenen yasaları ve yaptırımları detaylandırmak. İkincisi, sıklıkla cezalandırılmalarına, yanlış yorumlanmalarına, çalışmalarının ihmal edilmesine ve yasaklanmasına rağmen ya da bir başınalığın ve güvencesizliğin kabullenilme simgeleri olmalarına rağmen yine de gücün, cesaretin, kendi kaderini tayin etme-

nin vücut bulmuş hali olup sessizliği bozan, kısacası örnek teşkil eden kadınları aramak.

Kadınların çoğunun kayıp, belgelenmemiş yaşamlarını, tarih boyunca kadınların beyinlerinin ve yeteneklerinin israf edilmesini araştırdığımızda, bir avuç değil, çoğu kadının kapasitelerini en üst düzeyde kullandığı tarih öncesi bir dönem fikri son derece baştan çıkarıcı hale geliyor. Üstelik antropoloji, bu arzunun önünü tarihten daha fazla açtı. İnsan toplumunun uyumluluk kadar çeşitlilik de içerdiği kabul edilmeye başlandığında, Batılı olmayan toplumlar Batı kültürünün dinsiz, geri kalmış veya çocuksu versiyonları olarak değil, kendi değerleri açısından incelenmeye başlandığında, Batı kültürünün ataerkil, babasoylu ailesinin göründüğü kadar gerekli ya da kaçınılmaz olmadığını hayal etmek mümkün olmaya başladı. Baba-hukukunun değil, ana-hukukunun geçerli olduğu, anasoyluluğun ve ana odaklılığın rol oynadığı, kadınların tüm kültürde etkin ve hayranlık uyandıran katılımcılar olduğu evrensel bir eski uygarlık hayal etmek ve böylece kadınların dünyada var olmaları için tamamen farklı bir yol hayal etmek mümkün olmaya başladı. Eğer basitçe "doğamız gereği" insan kişiliğinin "edilgin", "uysal", "irrasyonel" yönlerine bağlı olmazsak, eğer "doğamızı" belirleyen aslında kurumlar ve kültür ise, "annelik"ten talep edilen mağduriyet ve fedakârlık, bir anne-iktidarı, bir anaerki döneminin tersine çevrilmesi olarak görülebilir.[1]

Açıkça teyit edilmiş bir geçmişe duyulan arzu, bir kadın gücü geleneği arayışı, aynı zamanda yoğun bir onaylanma ihtiyacından kaynaklanır. Eğer kadınlar bir zamanlar güçlüyse, bunun bir emsali vardır; eğer kadın biyolojisi bir zamanlar güç kaynağı olduysa, o andan itibaren dönüştüğü şey olarak, yani güçsüzlüğün kaynağı olarak kalması gerekmez. Pek çok kadın için, herhangi bir tarihsel argümanın sonuçsuzluğu, tarihin erkekler tarafından ve erkekler için yazıldığı gerçeği ve geleceği haklı çıkarmak için geçmişe dönmemize gerek olmadığı inancı, geçmişteki anaerkiye dair teorileri göz ardı etmek, bugüne ve geleceğe odaklanmak için yeterli nedenlerdir. Bazıları içinse, kendimizi yeniden yaratmanın gerekliliğine duyulan

inanç, (yapılan şeylerin doğrulanabilir kanıtları olarak değil, bir hayalperestin takıntılarını, inkârlarını ve hâlâ üzerinde çalıştığı hayali süreçleri eksik ama çoğu zaman ilgi uyandırıcı bir şekilde tasvir eden defterleriymişçesine) yazılı tarihin eserlerine duyulan meraka yine de kapı aralıyor. Sürekliliğe inanan ben, "geçmişin" nerede bitip "bugünün" nerede başladığını tespit etmekte çok zorlanıyorum. Geçmiş dediğimiz şeyin bize muhafazakâr olmayı öğretmesi gerektiğini varsaymak bir yana, kadınlar için zamanda geriye doğru eleştirel bir araştırmanın son derece radikalleştirici olabileceğini düşünüyorum. Fakat kaynaklarımızın sınırlarına dair eleştirel bir farkındalığımız olması gerekir.

Elizabeth Gould Davis gibi bazı yazarlar, kadim, Arkadyalı anaerkil bir dünyanın varlığını verili olarak kabul etti. Robert Graves'in *The White Goddess*'ı dışında, bu teorinin kaynağı büyük ölçüde iki erkeğin, J. J. Bachofen ve Robert Briffault'nun çalışmalarıdır.[2] Bachofen'in çalışması daha önce Helen Diner tarafından 1929 yılında Almanya'da yayımlanan ve ilk kez 1965 yılında İngilizceye çevrilen *Mothers and Amazons* adlı eserinde kullanılmıştı.[3] Belki de Diner, Bachofen'in kitabının tamamını okumuştu. Fakat herhangi bir not düşmediği için, 1926 tarihli Almanca kısaltılmış baskısını kullanmış olabileceğini aklımızda tutmalıyız. Önsözünde hem Bachofen'e hem de Briffault'ya saygılarını sunar.

Diner veya Davis'i okuyanlar, Bachofen'in kadın gücünü övdüğünü ve "anaerkil" çağı sadece bir zamanlar tüm kültürlerin geçtiği evrensel bir aşama olarak değil, türlerin talihi yaver giderse geri dönebileceğimiz bir altın çağ, kayıp bir ütopya olarak algıladığı izlenimini edinecektir. Ancak Bachofen'in Manheim tarafından çevrilen parçalarına yakından bakmak farklı bir izlenim doğurur. Diğer pek çok Viktorya dönemi yazarı gibi Bachofen de kadınlar hakkında duygusal genellemeler yapar. Onun için dişil ilkenin, "belirleyici ana özelliği keskinlik ve özgürlükten çok önsezileridir; düşünceden çok duygusallıkla yönetilir, hep bir düşünce ayrılığının ve *kadınların alışık olmadığı, ... garip, amaçsız bir çabanın* etkisi altındadır; çılgınlık ile

düşüncelilik, şehvet düşkünlüğü ile erdem arasında gidip gelir." (Vurgular bana ait.)[4] Bachofen'in döngülerini mitlerin içinden izlemeye çalıştığı cinsiyetler arasındaki çatışmada, "Düşünce dünyası erkeğe, özdeksel yaşam dünyasıysa kadına özgüdür." "Özdeksel yasanın geçiciliği anaerkiyle el ele gider. Ataerki, ışık bölgelerine ait özdeküstü yaşamın ölümsüzlüğüne bağlıdır."[5] Anaerkil evre tarımla, (toprak kökenli) tellüryen bataklık yaşamından çıkışla özdeşleştirilir. (Bachofen bu bataklık yaşamını cinsel gelişigüzellikle özdeşleştirir.) Bu anaerkil evre haliyle üstün bir evre olsa da, esasen baba-hukukunun daha yüksek evresine doğru giden bir basamaktır:

> Anaerkilliğin kuruluşu bu açıdan, uygarlığa atılmış bir adımı gösterir. Kadın yüceltilmiş analık saygınlığıyla, erkeklerin üstün güçlerini kötüye kullanmalarına karşı koymuştur. ... İlkçağ erkeklerinin yabanıllığı arttıkça, kadınların kısıtlayıcı gücü de daha gerekli olmuştur. ... İnsanlığın, *özellikle de erkeklerin* eğitimi için anaerkillik gereklidir. Tıpkı bir çocuğun en önce anası tarafından eğitilmesi gibi, insan soyu da en önce kadınlar tarafından eğitilmiştir. Erkek yönetmeden önce hizmet etmelidir. Erkeğin temelde varolan gücünü uslandırmak, bu gücü daha iyi yerlere yöneltmek kadının görevidir. (Vurgular bana ait.)[6]

Amazonculuğun idealleştirilmesi de Bachofen tarafından kısa bir şekilde ele alınır. Onun tarihsel süreç görüşüne göre, antik çağlarda iki anaerki evresi ile dönüşümlü olarak ortaya çıkan iki Amazon evresi vardı. Gelişigüzel cinsellik ve hetaerizm[7] dönemi, kadınların cinsel sömürüye karşı isyan ettikleri, silahlandıkları ve erkeklerin fiziksel tacizlerine direndikleri bir Amazon evresiyle bağlantılıdır. Fakat Plutarkhos'un aktardığı ve Bachofen'in yorumladığı mite göre bu erken dönem Amazonlar, Anneler'in bir tür manevi zaferi üzerinden yenilgiye uğramıştır. Anaerki kadının "doğal görevini" kabul etmesi olarak görülür ve tek eşli evlilikten ayrılmaz. Bu, Bachofen'in yorumuna göre Amazonların "kadın gücüne doğal olmayan bir yoğunluk" kazandırmalarına, kadınlığı saptırmalarına karşı ortaya çıkmış "*evlilikle ilgili* anaerki"dir.[8]

Bachofen'e göre Demeterci anaerki, "saf katı bir düzen ... [o]rtaya koyduğu düşünceler sınırlı olmasına karşın, yüce erdemleriyle ... güvenilir ve iyi düzenlenmiş bir yaşamın kaynağıydı." Bu evre yerini Dionysosçu veya Afroditçi anaerkiye, bir çöküş evresine bırakır: "Aşırı uçlardan biri öbürünü izledi; buysa her zaman kadınlar için ılımlı kalmaya çalışmanın ne denli zor olduğunu gösterir."[9] Bununla birlikte, tüm yüce erdemlerine rağmen, Demeterci anaerki, baba-hukukunun "özgürleştirilmesi" ve "yüceltilmesi"nden ve ataerkinin zaferinden farklı olarak (ve hatta ona karşıt olarak) hâlâ tellüryen bataklığına, maddi ve fiziksel olana bağlıdır. Bachofen'e göre bu zıtlıklar her zaman diyalektik bir mücadele içindedir ve bu mücadele tamamen eril bir bakış açısıyla görülür: "Analık, erkeğin bedensel yanıyla, *hayvanlarla paylaştığı tek şeyle* ilişkilidir: Babayanlıtinsel ilke tek başına erkeğe aittir. Erkek yersellik [tellürizm] bağlarını koparır ve gözlerini *evrenin daha yukarı bölümlerine* diker." (Vurgular bana ait.)[10] Bununla birlikte erkek, anaerkil bağları koparırken kadını alçaltır ve küçük düşürür, Dionysosçu aşırılıkların çocuğu olan yeni bir Amazoncu dalgaya yol açar, bu dalga mağlup edilir ve bu yazarın görüşüne göre o zamandan beri dünyayı aydınlatan ataerkiyi yaratır.

Bachofen'de birkaç ifade katmanıyla karşı karşıyayız. Plutarkhos, Strabon, Herodotos, Ovid, Yunan tiyatro yazarları gibi kaynaklardan aktarılan veya somutlaştırılan gerçek mitler; bu mitleri üreten antik bilinç; ve Bachofen'in sık sık kendisiyle çelişen on dokuzuncu yüzyıl Alman eril bilinci.[11] Sanki gece vakti bir resmin pencere camındaki yansımasına bakıyormuşuz gibi. Bachofen'in netlik ve kesinlikten yoksunluğu zaman zaman o kadar sinir bozucu oluyor ki, insan sorunu Manheim'in çevirisindeki alıntıların parçalı doğasına bağlamak istiyor.

Bachofen'in, örneğin, Lemnoslu kadınların erkeklerinin biri hariç hepsini, Trakyalı kadınlarla birlikte oldukları için nasıl katlettiklerine dair (Aeschylus ve Apollodorus'ta anlatılan) hikâyede gösterildiği gibi, kadının "doymak bilmez bir kana susamışlığa" sahip olduğunu söylediği anlarda, bazen kendi görüşlerini değil, en iyi ihtimalle, mitte berraklaşan düşünce

iklimini ifade ettiği varsayılabilir. Başka yerlerde saf, düzen ve uyum getirici vs. olarak gördüğü kadınları böyle nitelendirmesine destek olarak Euripides'in *Ion* ve *Medea*'sına atıfta bulunur. Bachofen'in ne zaman erkeklerin mitolojisini ve şiirini kadınların nesnel bir tasviri olarak kabul ettiğinden ve ne zaman kadınların belirli zamanlarda belirli erkekler tarafından bu şekilde algılandığını öne sürdüğünden emin olmak zor. Açık olan tek şey var: Bachofen'in kendi zihninde anaerkil geleceğe duyulan bir özlem yok ve geçmişteki anaerki fikrine ve hatta kadın varlığına karşı çok çelişkili duyguları var.

2

Robert Briffault'nun ilk kez 1927'de yayınlanan üç ciltlik eseri *The Mothers*, yalnız, öfkeli ve saplantılı bir zihnin eseridir. Briffault bu kitapta, insanlık tarihindeki toplumsallaşma unsurunun "erkeğin değil kadının işlevleriyle ilgili içgüdülerin işleyişi üzerinden izlenebileceğini" göstermeye koyulur.[12] Ataerkil ailenin esasen toplumsallık karşıtı olduğunu düşünür: "Erkeğe tabi olan muhtaç kişilerle birlikte bireyci erkek için bir örtmece. Toplumsal bir birim olarak aile, erkeğin en saldırgan bireyci içgüdüleri tarafından etkinleşen birey anlamına gelir; bu birim toplumun temeli değil olumsuzlanmasıdır." Gerçek toplum bağları, "ilkel annenin, yarattığı grup üzerindeki doğal ve biyolojik hâkimiyetinden, onun büyülü doğasına ve güçlerine duyulan huşudan" doğar. Böyle bir toplumsal bağ, "bir neslin seleflerinden oluşan ideal kabileye bahşedilen ortak kan ve ortak yiyeceğin ilkel kutsallığının yanı sıra bu neslin ilkel gizeminden" ortaya çıkar.[13]

Briffault, bu doğal hâkimiyet ve bağın izini sürerken, küçücük yazılarla dolu yaklaşık 200 sayfalık bir kaynakça kullandı. Eserinin üç cildini de dipnotlarla doldurdu. Çıkarımlarını asla sadece bir veya iki örneğe dayanarak yapmayıp bilimsel bir titizlik sergiledi. Kısaltılmamış kitap (biri kendisi, diğeri G. Rattay Taylor tarafından düzenlenmiş iki kısaltılmış baskı var) Briffault'nun yazarlık dönemine kadar tarihin, efsanelerin ve antoropolojinin kadınlar hakkında ne söylediği ile ilgilenen

herkes için bir bilgi madeni niteliğinde. Vardığı sonuçlar ne olursa olsun, bunları ne kadar tartıştırmak istersek isteyelim, kadının uygarlık üzerindeki etkisinin örüntülerini ve ayrıntılarını ortaya çıkarmaya kendini bu kadar adamış bir adama minnettarlık duymamak elde değil. Kuşkusuz, özel dehasının alanından uzaklaştığında, (çok miktarda materyali özümseyip yoğunlaştırarak ve aralarındaki ilişkileri görerek) kitabının sonunda evlilik, erkeğinkinden ayrılan kadın zekâsı ve kadınların (kendi deyimiyle cinsiyetler arası düşmanlığı "kışkırtmadan") uygarlığı kurtarması zorunluluğu üzerine özgürce açıklama yaparak ahlakçılığa yöneliyor. Yine de son bölümden, derin bir ataerkiden bıkmışlık duygusu alınıyor: "Ataerkil ilkelerin geçerliliğini yitirdiği ataerkil bir toplumda yaşıyoruz. Güç, enerji, hırs, zekâ, mücadeleci erkeğin çıkarları, kendi başlarına bir insan toplumu inşa edemeyecekleri gibi, erkeğin varlığının doyuma ulaşmasını da sağlayamaz." Briffault'nun özlemini çektiği şey, (kitabının başında net bir şekilde tanımlamış olmasına rağmen, sonunda oldukça gevşek bir anlamda kullandığı bir terim olan) anaerkiye dönmek değil, "yeni evlilik biçimlerine" ve " örgütleyici ve yapıcı aklın başarılarının erkekle kadının karşılıklı bağlılığı ve anne sevgisinin oluşturduğu sis bulutunun içinde kaybolup gittiği" bir yaşama doğru ilerlemek.

Belki de bu sis bulutunun içinde kaybolup giden Biffault'nun kendi vizyonudur. Onun hem aklı hem de anne özgeciliğini bir arada görebilen bir vizyonun netliğini taşımadığı kesin. Zira böyle bir vizyon, kadınların düşünme, analiz etme, inşa etme ve çocuklarından daha fazlasını yaratma ve besleme doğrultusuna doğal bir kapasiteleri olduğunu onaylıyor.

3

Eğer Bachofen'ı eski mitler ve tarihsel kayıt parçaları üzerine yazan on dokuzuncu yüzyıl Alman ataerkil bir mit yazarı sayarsak, Elizabeth Gould Davis de ilk çağdaş feminist mit yaratıcısı sayılır. *Das Mütterrecht*'ten yüz on yıl sonra yayınlanan *The First Sex* yer yer hatalı, önyargılı ve amatör bir kitaptır. Ama tüm bu suçlamalar kitabı gözden düşüremez. Üstelik Davis, sö-

mürgecilik öncesi Afrika ve Amerika ya da Doğu mitlerinden, kadının güçlü olduğu geleneklerden bahsetmiyor veya bunları incelemiyor. Böylece çalışmasının kapsamını, görünüşte bilinçsiz bir dar görüşlülükle, Batı Uygarlığı ile sınırlıyor. Kitabı, gerçek bilgiyi neyin oluşturduğuna dair katı geleneksel ve ortodoks tanımlar dâhilinde çalışmaya niyetli akademik feministler için şüphesiz bir utanç kaynağı oldu. Yine de başlığının çarpıcı içerimlerinden başlayarak, bu kitap büyük bir etki yarattı. Davis'in eserinin bilimsel eksiklikleri kolayca sıralanabilir ve sıralandı da.[14] Mesela Davis'in alıntı yaparken çıkardığı kelime ve cümleleri belirtmeme ve alıntılanan bir paragraftaki cümleleri yeniden düzenleme gibi sinir bozucu bir eğilimi vardı. Öte yandan, kadınlar söz konusu olduğunda "profesyonel" tarih her zaman kör edici bir şekilde bilimsellikten yoksun olmuştur. Davis, bir ateşi karıştıran ve küllerin içinde sönmeye yüz tutmuş kıvılcımları uyandıran biri gibi (bazıları efsanevi, bazıları tarihi, bazıları arkeolojik veya edebi) gani gani malzemeyi mezarından çıkardı. Fethedilen bir halkın, bir kabilenin hikâye anlatıcısı rolünü üstlendi; onlara geçmişlerine dair efsaneler anlattı ve annelerinin bir zamanlar kraliçeler ve tanrıçalar, güçlü ve cesur liderler olduğunu hatırlattı. Gerçekler ve tahminlerin karışımından, söylenti, bellek ve arzu kırıntılarından, şairlerin eski zamanlarda destan veya baladlarla yaptığını düz yazıda yapmaya çalıştı. Bildiğimizden farklı bir durumu kadınların gözü önüne sermeye, bugün yaşayan kadınların hayal gücünü, başka varoluş biçimleri tasarlamaya hazırlamak için uğraştı.

Simone de Beauvoir veya Helen Diner'ın aksine Davis, kitabına kapsamlı dipnotlar düşerek, onun bir doktora tezi gibi okunabileceği (ve eleştirilebileceği) izlenimi yarattı. Bu nedenle, bir akademisyen kitapta "profesyonel" araştırmayı eksik bulurken, yeni yeni uyanan bir feministse, kitabın iddialarını, bir zamanlar Kutsal Yazılar nasıl geçmişin gerçek bir yorumu olarak görüldüyse, işte öyle kabul etmeye ikna edilebilir. (Bununla birlikte, sunduğu kaynakça kendi başına muazzam değere sahip bir belgedir.) Davis'e sarsılmaz gerçeklerin bir belgeleyicisi veya başarısız bir bilgiç olarak değil, bellek

ve hayal gücünü harekete geçiren bir yazar olarak yaklaşırsak, kitabının başarısını daha iyi takdir edebiliriz.

Davis'in inşa ettiği anaerki miti, belki de asla tamamen çürütülemeyecek veya doğrulanamayacak. Fakat kadının ezildiği durumları detaylandıran tüm çalışmalara karşın, Davis'in kitabı, karşı imaj yaratan ilk kitap olarak öne çıkıyor. Akademik tarihçiler ve antropologlar tarafından hiçbir şekilde hafife alınamayacak bir kitap olduğunu da eklemeliyim.[15]

Bazı feminist antropologların, kültürün evrensel bir aşaması olarak gerçek bir "anaerkil" dönemin var olduğunu inkâr etmesine rağmen, anaerki *fikrini* "delice" veya saçma diyerek reddetmemesi dikkate değer. Klasik antropolog Jane Harrison'ın bir keresinde ifade ettiği gibi, bir mit, hayal gücünden "yoktan yere" var olan (tabi böyle bir şey olabiliyorsa) bir şey değil, çevreye bir tepki, zihin ile dış dünya arasındaki bir etkileşimdir.[16] Bir ihtiyacı, bir özlemi ifade eder. Ve mit her zaman birikir, çoğalır; tanrıçanın veya kahramanın dış koşullardaki değişikliklerle örselenen profili her zaman değişir. Davis kitabının sonunda kadınları pratikliğin ve manevi vizyonun tek sahibi olarak tasvir ediyorsa, kadınlar manevi ve politik düzeni yaratırken çocuk gibi alet edevatla oynamanın erkeklere kaldığı bir dünya tasavvur ediyorsa, bu, TV ekranlarında yüceltildiğini gördüğümüz yüzlere, giderek daha az güvenilir görünen, sorumluluk sahibi herhangi bir vizyondan bihaber olan, herhangi bir topluluğu yönetme yeteneğini gittikçe kaybeden, teknolojik olarak insan yaşamını alçaltma ve yok etme konusundaki yeteneğini giderek geliştiren ve ataerkinin safi ürünleri olan erkek liderlerin yüzlerine savrulan güçlü ve yaratıcı bir yanıttır. Pek çok kadın için Davis, kadın gücünün olanaklarına ve doğasına dair kurgular için, durup dinlenecek bir yer değil, bir hareket noktası sağladı; feminist arzuya doğru bir sıçrama tahtası oldu.

4

"Evrensel anaerki gerçekten var mıydı?" sorusu, geçmişe dair başka ve belki de daha etkinleştirici soruları tüm kifayetsizliğiyle ortadan kaldırıyor gibi görünüyor. Bu nedenle beşeri

kültürün belli türde kadın-merkezli inançları ve kadın-merkezli toplumsal örgütlenmeyi paylaştığı dönemlerinden bahsederken ben *jinosantrik* terimini kullanıyorum. Dünyanın birçok yerinde, başta annelik olmak üzere birçok görünümünden dolayı Kadın'a hürmet edilen, Tanrıçalara tapınılan ve mitlerin güçlü, saygıdeğer kadın figürler betimlediği bir dönemin arkeolojik kanıtları var. Bildiğimiz en eski eserlerde, ilkel güç olarak dişiyi buluyoruz.

Bu imgeleri çizen ellerin kadına mı erkeğe mi ait olduğu meselesini şimdilik bir kenara bırakalım. Bunlar, kadının içsel önemine, anlam derinliğine, gerekli ve kutsal olanın tam merkezindeki varlığına dair farkındalıkla yüklü bir tutumu ifade eder.[17] Kadın, artık neredeyse unuttuğumuz ya da çirkinlik olarak tanımladığımız yönlerden güzeldir. Bedeni bir endama, içsel derinliğe, iç huzuruna ve dengeye sahip. Gülümsemiyor; ifadesi ya içe dönük ya da kendinden geçmiş halde, hatta bazen gözbebekleri havayı yakıp geçiyormuş gibi görünüyor. Memesinde veya kucağında bir çocuk varsa -ki çoğu zaman var- onu düşünmeye dalmış halde değil (Oğul'u dünyanın merkezine alan "Adoration of the Virgin" daha sonra gelecek). Pek genç olduğu söylenemez, daha doğrusu, kesinlikle yaşını belli etmez. Bir bebeği emzirirken, hatta Efesli Diana'nın imgesi gibi birçok memeden oluşan bir kozalak gibi göründüğünde bile *kendisi içindir*. Bazen sivri dişleri, elinde de savurduğu bir sopası vardır, bazen yılanlarla kuşatılmıştır ama en iyi huylu görünümünde bile kadim Tanrıça kendisine tapanları çağıran bir işaret vermez. O, insanları tatlı sözlerle kandırmak veya onlara güven vermek için değil, kendini özgüvenle göstermek için vardır.

Bir an için bu tür imgelerin huzurunda olmanın, kadınlara nasıl bir benlik duygusu verdiğini hayal etmeye çalışalım. Hiç değilse, kadınlara kendilerinin ne yavan ne de önemsiz yönlerini geri vererek, temel gizemlerin bir parçası olduğu duygusunu aşılayarak (çağdaş imgelerimizin aksine) onları manevi açıdan onaylamış olmalı. Bunu ne *Pietà*, ne de elini ataerkil bir şekilde oğlunun başına koymuş Güneş-Kral'a eşlik eden, (ne kadar muhteşem olursa olsun) sadece eş olduğu için o karede bulunan

Mısır'ın kutsal Amarna ailesinin zarif kraliçesi yapabilir. Ataerki öncesi tanrıça kültlerinin imgeleri şunu yapar: Kadınlara gücün, muhteşemliğin ve merkeziyetin ayrıcalık veya mucizeyle değil, doğaları gereği onlara ait olduğunu söyler; kadın birincildir. En eski dönem sanat eserlerinde, erkek olur da kareye girerse, genellikle küçük ve çaresiz, birinin kollarında yatay olarak taşınan ya da tanrıçanın kucağına oturtulmuş veya memesinde emzirilen bir çocuk görünümünde ortaya çıkar.[18]

Neolitik, Kolomb öncesine ait, Kıbrıslı, Kikladlı, Minoslu, predinastik Mısırlı bu figürlerin bize kadının erken dönemde *kendini* algılayışına dair hiçbir şey söyleyemeyeceği, erkeklerin eseri olduğu, *erkeğin* dünya ve doğayla olan ilişkisine verdiği anlamın sembolik bir forma dökülmesi olduğu ileri sürülebilir. Mesela Jungcu bir analist olan Erich Neumann'ın (1905-1960) böyle bir eğilimi vardır. Öncelikle, temel nitelikleri (1) "çocuğun beslenmesini sağlayan annesiyle ilişkisi ...", (2) "insanın yeryüzüne ve doğaya bağımlılığının en yüksek olduğu tarihsel dönem" ve (3) "egonun ve bilincin bilinçdışına bağımlılığı" olan bir üçlü ilişki kurar.[19] O zaman, Neumann'a göre, "besleyen Dişi, insanın zevk ve acı konularında bağımlı olduğu doğanın her yerde saygı duyulan bir ilkesi haline gelir. *Anne-çocuk figürüne sonsuza kadar tekrar tekrar ilham veren,* nasıl bir bebek annesine bağımlıysa, o da öyle çaresizce doğaya bağımlı olan *insanın bu sonsuz deneyimidir.*" (Vurgular bana ait.)[20] Başka bir deyişle, kadın yine doğuran ve besleyen konuma indirgenirken, erkek ona ve kadınla ilişkisinde kendine dair gördüklerini farklı bir yaratım biçiminde, yani sanat imgelerinde tasvir ediyor.[21]

Ancak Neumann, en eski kültürlerin çağıyla ilgili kabul edilen fikirleri değiştiren bir olaydan önce bunları yazıyordu. Yakın Doğu'da, İsrail'in Eriha ve Türkiye'nin Anadolu bölgelerinde yapılan son arkeolojik kazılar, Irak, İran, Suriye ve Filistin bölgelerinin Neolitik kültürlerinden iki bin veya daha fazla yıl önce Küçük Asya'da var olan kültürleri ortaya çıkardı. "[S]onraki çağların büyük ana tanrıça mitolojilerinin neredeyse bütün temel motifleri olağanüstü görkemiyle gözler önüne seren bilinen en eski neolitik heykelcikler, simgelerle bezetilmiş yaklaşık kırk

kadar şapelle birlikte gün yüzüne çıktı."[22] Anadolu'daki Çatalhöyük kentinin gün ışığına çıkarılmasına bizzat katkıda bulunan arkeolog James Mellaart, tanrıça figürinlerinin ve burada keşfedilen diğer sanat eserlerinin kadınların eseri olduğuna inanıyor:

> Figürinlerin, heykelciklerin, alçı kabartmaların veya duvar resimlerinin hiçbirinde seksin [cinselliği kastediyor] yer almaması özellikle dikkat çekicidir. Üreme organları hiç gösterilmez, fallus ve vulva tasvirleri bilinmez ve bu, hem Üst Paleolitik Çağ'da hem de Anadolu dışındaki Neolitik ve Neolitik sonrası kültürlerde sıklıkla tasvir edildikleri için daha da dikkat çekicidir. Bu şaşırtıcı gibi görünen sorunun çok basit bir cevabı var gibi görünüyor, çünkü sanatta cinselliğe yapılan vurgu her zaman erkek dürtüsü ve arzusuyla bağlantılıdır. Neolitik bölgenin yaratıcısı Neolitik kadınsa, cinselliğin yokluğu kolayca açıklanabilir. Üstelik meme, göbek ve hamileliğin kadın ilkesini, boynuz ve boynuzlu hayvan başlarının da erkeği temsil ettiği farklı bir sembolizm de yaratılmıştır.[23]

Hem Birffault hem de Neumann'da bu hipoteze dolaylı olarak destek bulabiliriz. Her ikisi de, büyük saygı duyulan çömlek yapma sanatının kadınlar tarafından icat edildiğini, erkekler için tabu olduğunu ve kutsal bir süreç olarak görüldüğünü gösteren sayısız örnekten bahseder. Ve "çocuk yapmak nasıl Dişi'in yaratıcı faaliyetinin bir parçasıysa, çömlek yapımı da öyledir. ... Çömlek yapımında ... kadın ilkel yaratıcı gücü deneyimler ... kutsal kabın ilkel çağda, özellikle de büyülü eylemin bir aracı olarak ne kadar büyük bir rol oynadığını biliyoruz. Bu büyülü içerimde, dişil dönüşüm karakterinin temel özellikleri, dönüşümün bir sembolü olarak kaba bağlıdır."[24] Briffault, Zuñi kadınlarının çömlekleri meme şeklinde yaptıklarını anlatır; ayrıca "ilkel toplumdaki çoğu iş gibi çömlek üretiminin de bir ritüel veya dini bir karakter taşıdığı"nı ve "çömleğin Yüce Anne ile özdeşliğinin dünyanın büyük bölümünde eski inançlarda derin köklere sahip olduğu"nu belirtir.[25]

Çömlekçi kadının sadece alelâde kaplar değil, aynı zamanda yaşamı taşıyan kap olarak, kanı yaşam ve süte dönüştüren olarak kendisinin imgelerini de şekillendirmiş olması pekâla

mümkün. Bunu yaparken, vazgeçilmez güçlere sahip yaratıcı bir varlık olarak deneyimini ifade ediyor, kutluyor ve ona somut bir biçim veriyor olabilir. Onun biyolojik donanımı olmadan (kabilenin geleceği ve sürdürücüsü olan) çocuk doğamazdı; onun icadı ve becerisi olmadan el yapımı nesnelerin en kutsalı olan çömlek veya kap var olamazdı.

Ve çömlek, kap, ayaklı kül kabı, ibrik, birer süs eşyası veya sıradan kaplar değildi; yağların ve tahılların uzun süreli depolanmasını, çiğ gıdaların pişmiş yiyeceklere dönüştürülmesini mümkün kılıyordu. Kimi zaman ölülerin kemiklerini veya küllerini saklamak için de kullanıldı. Yaşamın potansiyel olarak iyileştirilmesi ve istikrara kavuşturulması, çömlek yapımının geliştirilmesi ve detaylandırılmasının doğasında var. Bu, teknolojik bir çağın en kapsamlı yeniliklerine (ham petrolün rafine edilmesine, nükleer enerjinin benimsenmesine) benzetilebilir ve bu yenilikler denetleyicilerine muazzam bir güç kazandırır. Yine de bu benzetme bile bizi yarı yolda bırakır çünkü çömlekçinin çömlekle olan ilişkisine, hem mahrem hem de komünal bir ruha sahip olan bu ilişkiye günümüz teknolojisinde yer yok.

Erik Erikson'un kadının "iç alan"ının anlamı ve değerine ilişkin (Kate Millett tarafından zekice parçalanan) spekülasyonları nedeniyle, alaycı değilse de olumsuz bir tepki uyandırmadan, kadınlar ile "kaplar" arasında bir bağlantıdan bahsetmek zordur.[26] Eski çağrışımlar hemen akmaya başlar: Kadın "alıcı"dır, bir "kap"tır; küçük kızlar "içgüdüsel olarak" oyuncak evlerle oynamak isterken erkek çocuklar istemez; kadının yeri evin "iç alanları"dır; kadının anatomisi ona mazoşist, sabırlı, pasif bir anne olması için etik bir zorunluluk yükler; çocuksuz kadınlar "tamamlanmamış", "kısır" ve "boş" kadınlardır. Erkeklerin kadın anatomisinden türettiği şeylerle ilgili kendi olumsuz çağrışımlarım o kadar güçlüydü ki, uzun bir süre boyunca memeleri ve karnı öne çıkaran bazı erken dönem anatanrıça figürlerine baktığımda tiksinti duydum veya derin bir duygu karmaşasına savruldum. Ataerkiden öğrendiğim tepkilerin ötesine geçip bu imgelerin duruş ve ifadelerinin gücü ve bütünlüğüyle, hiç de dişil olmayışlarıyla bağlantı kurmam

uzun zaman aldı. O halde, "iç alan" derken kadının uygun toplumsal işlevinin bir belirleyicisinden değil de en eski çağrışım kümelerinden bahsettiğimizi akılda tutarak, kadın/kap bağıntısının uzantılarını görebiliriz. (Ayrıca, ilkel terimlerde kabın sadece "edilgin" bir alıcı kap olmadığı da unutulmamalı: Bu kap *dönüştürücü*, etkin ve güçlü.)

Bu noktada bir diyagram işimizi görebilir:

Demek ki yaşamın devamı için gereken dönüşümler, bu erken dönem imgelem açısından, kadın gücünün tatbikidir. Neumann'a göre, "büyülü kazan ya da çömlek her zaman kadın *mana* figürlerinin,[27] rahibenin ve daha sonra da cadının elindedir."[28] En eski dini faaliyetlerin itici gücü, sonsuzluk üzerine bir tefekkür değil, bir hayatta kalma mücadelesiydi. Briffault'nun dediği gibi "spekülatif değil pratik"ti, günlük ihtiyaçlarla ilgiliydi. Ve kadınlar bu ihtiyaçları karşılayan insanlardı. Briffault ayrıca, bizim anladığımız şekliyle cinsiyet eşitsizliğinin ataerki öncesi dönemde bilinmediğini öne sürer. Ataer-

kide gelişen türden idari ve bürokratik güç ilişkileri mevcut değildi.[29] Dolayısıyla, *başkaları üzerinde güç* değil ama *dönüştürücü güç*, gerçekten önemli ve temel güçtü. Ataerki öncesi toplumda kadınlar, bu gücün ellerinde olduğunu biliyorlardı.

5

Cinsel edim ile hamilelik arasındaki ilişki uzun bir süre fark edilmedi. Sigmund Freud *Totem ve Tabu*'da, Otto Rank *Beyond Psychology*'de ve Bronislaw Malinowski *Vahşilerin Cinsel Yaşamı*'nda bu gerçeğe dikkat çekip, burada sadece cehalet değil, babalık rolünün etkin bir inkârı olduğunu ileri sürdüler. Bu inkâr, erkeklerin, klanın totem hayvanı şeklinde sembolize edilen ölülerin ruhlarının kadınları hamile bıraktığına inanmalarına yol açtı. Rank burada iki dürtünün iş başında olabileceğini öne sürer: Kişisel ölümsüzlük arzusu (yani, daha sonraki nesilde yeniden doğma) ve kabilenin hayatta kalmasının sorumluluğunu bireysel erkekten başka birine (yani, totem hayvanına) yükleyecek bir sistem arzusu.[30] Malinowski, Trobriand Adası sakinlerinin bir bakirenin gebe kalamayacağının ve bir kadının hamile kalabilmesi için vajinasının açılması gerektiğinin farkında olduklarını tespit etti. Bununla birlikte, tam olarak biçimlenmiş bir çocuğun ruhunun, klandan başka bir ruh tarafından kadının başına yerleştirilerek kadın bedenine sokulmasıyla hamileliğin gerçekleştiğinde ısrar ediyorlardı.[31] Son olarak, elbette annenin çocukla olan görünür ve fiziksel ilişkisi, gerçekleşmesi için anneye somut bir şekilde bağlı olan belli belirsiz baba ilişkisinden daha gerçekçi görünüyordu.

Ataerki öncesi yaşamda fallus (*herm*), erkek merkezli (veya fallosantrik) kültürde edindiğinden oldukça farklı bir öneme sahipti. Ona ayrıca tapınılmaz veya onun özerk bir güce sahip olduğu düşünülmezdi; boğa, inek, domuz, hilal, yılan, ay baltası veya *labrys* [çift yüzlü balta], kucaktaki küçük çocuk gibi diğer figürlerle birlikte Tanrıça'nın bir ek yardımcısı olarak varlığını sürdürürdü. Yapraklı ağaç fallik değil, dişi bir semboldür; "taşır, dönüştürür, besler; yaprakları, sürgünleri, dalları onun içinde 'bulunur' ve ona bağımlıdır"; aynı zamanda içinde

taşıdığı kendi ruhu tarafından iskân edilir. Kutsal koru, Tanrıça için kutsaldır. Neumann ağacın fallik-ataerkil bir sembole (yaprakları veya doğal kökleri olmayan bir direk veya sütun) veya kökleri gökyüzünde olan dünya ağacına, "doğal olmayan bir sembole" (doğal gerçeğin ataerki eliyle tersine çevrilmesi) dönüştüğünü görür.[32] Ataerki öncesi fallus kültleri, erkeklerin "erkekliklerinin" veya bireysel babalıklarının değil, dölleme araçlarının kadınlar tarafından kutlanmasıydı. Yüce Ana bireysel koca nedir bilmez, yalnızca eşi olacak oğulları tanırdı.

Ataerki öncesi jinosantrik annelik, eş olmaktan önce geliyordu. Anne ilişkisi ve statüsü eş statüsünden çok daha önemliydi. Barbara Seaman'ın da belirttiği gibi, doğum edimi, ilkel insanlara son derece büyüleyici görünmüş olmalı (hâlâ birçok izleyici ve katılımcının yoğun bir aşkınlık duygusuyla eşlik ettiği günümüz doğumlarından bile daha fazla).[33] Kadın kendi bedeninden erkeği, kadını, daimi varoluşu yarattı. Tanrısal bir varlıkta tinselleşen kadın, bitki örtüsünün, bereketin ve her türlü doğurganlığın kaynağıydı. Çocuk doğursa da doğurmasa da, çömlekçi ve dokumacı olarak, basit nesnelerden ibaret olmayan ilk sanat eserlerini, yani büyüyü; otların ve köklerin ilmi, şifa sanatı ve gençleri yetiştirme sanatı da dâhil olmak üzere en eski bilimsel faaliyetin ürünlerini yarattı.[34]

Diğer faaliyetlerde olduğu gibi biyolojik annelikte de kadın yalnızca yaşamın üreticisi ve dengeleyicisi değildi, orada da bir dönüştürücüydü. Âdet kanının bebeğe ve annenin memelerinden akan süte dönüştüğüne inanılırdı. (Bu fikir hâlâ kendini gösterebiliyor. Entelektüel açıdan meraklı ve okumuş bir kadın olan, doktor-eşi kendi annemin bile bana âdet kanının "boşa giden bebek" olduğunu söylediğini hatırlıyorum.) Bugün pek çok kadın için istem dışı gerçekleşen edilgin bir işlev olarak deneyimlenebilecek olan şey, bir zamanlar *dönüştürücü bir güç* olarak hissediliyor ve daha önce de bahsettiğimiz gibi reenkarnasyon da dâhil olmak üzere diğer dönüşüm türleriyle ilişkilendiriliyordu. Eğer çömlek veya kap kadının bedeniyle ilişkiliyse, ham liflerin ipliğe dönüştürülmesi de yaşam ve ölüm üzerindeki güçle bağlantılıdır. Kendi bedeninden çıkardığı ipliği eği-

ren örümcek, labirentin ipucunu veren Ariadne, yaşam ipliğini kesen veya biraz daha eğiren yaşlı iplikçi kadınlar ya da Kader veya Norn figürleri, hepsi de bu süreçle ilişkilidir.

Kadın sadece doğum yapmıyordu. Çocuğun yaşamaya devam etmesini mümkün kılan oydu. Memeleri ilk gıdayı sağladı ama çocuk için duyduğu endişe onu bu birebir ilişkinin ötesine götürdü. Briffault ilkel iş bölümünün avcılığın gelişmesiyle ortaya çıktığını düşünür. Yazı öncesi toplumlarda avcılıkta büyük beceri gösteren pek çok kadından örnekler sunar. Daha yaygın olan ve sadece erkeklerin avcı olduğu modelin "cinsiyetlerin güçleri veya yetenekleri ya da kadının fiziksel yetersizliği nedeniyle değil, ... onu yavruların bakımına bağlayan ve yokluğuna sebep olabilecek uğraşları üstlenmesini engelleyen işlevsel zorunluluk nedeniyle" ortaya çıktığını öne sürer.[35] İnsan türü, bebeklik döneminde anne (veya yetişkin) bakımına diğer tüm hayvan türlerinden çok daha uzun süre bağımlıdır. Bebekleri güvenli ve etkili bir şekilde besleyip büyütebilecekleri koşulları yaratan kadınlar, uygar kişiler, tarımın, toplumun ve hatta kimi zaman dilin kendisinin mucidi haline geldiler.[36]

6

Yeni bir hayata gebe kalma, onu doğurma ve besleme potansiyeliyle kadın bedeni, çağlar boyunca bir çelişkiler alanı oldu: Hem güçle hem de yoğun bir kırılganlıkla donatılmış bir alan; hem kutsal bir figür hem de kötülüğün cisimleşmiş hali; kültürü tanımlayan kolektif eylemden kadını men etmeye uğraşan duyguların ağırlıkta olduğu bir ikircikli duygular yığını. Bu yaşam matrisi, en eski işbölümünün temelini oluşturur ama aynı zamanda Bruno Bettelheim'ın da gösterdiği gibi, erkekler her yerde kadınların fiziksel güçlerini taklit etmeye, egemenlik altına almaya ve büyülü bir şekilde paylaşmaya çalışmıştır.[37] Modern obstetrik biliminin son derece gelişmiş (ve oldukça şüpheli) teknolojisi, Suzanne Arms'ın "erkeğin doğum sürecini kadının elinden alıp, adım adım kendine mal etme çabası" olarak adlandırdığı sürecin yalnızca en son aşamalarından biridir. "Aşırı nüfus artışı" günümüzde küresel bir sorun olarak

görülüyor fakat (özellikle Siyah ve Üçüncü Dünyalı) kadınları kısırlaştırmak ve doğumlarını sınırlandırmak, gıda üretimi ve dünya çapında dağıtımı için yeni yollar bulmaktan daha büyük bir endişe kaynağı. Burada söz konusu olan sadece Batı kapitalizmi değil, aynı zamanda erkeklerin kadınların üreme gücünü kontrol altında tutma ihtiyacı.

Joseph Campbell, ilkel mitoloji üzerine yaptığı çalışmasında, mite (ve şiire) verilen enerji-boşaltıcı-tepkiyi, hayvan davranışları öğrencileri tarafından tespit edilmiş belirli işaretlere verilen doğuştan-gelen-biyolojik-tepkiyle karşılaştırır. (Yumurtadan yeni çıkmış civcivlerin bulunduğu bir kafesin üzerine koyulan ahşap bir şahin maketi veya bu maketin gölgesi, civcivlerin aceleyle bir yere sığınmalarına neden olurken, bir martının ya da başka bir kuşun maketi veya gölgesi bu tepkiye yol açmaz. İnsan bebeği, insan yüzüne benzeyen maskelere tepki verir ama maskenin belli özellikleri olmalıdır, aksi takdirde hiçbir tepki uyandırmaz.) Campbell, insan zihnine kazınmış bazı ilk izleri tespit eder: Amniyotik sularda ağırlıksız bir şekilde yüzen bebeğin cennetten çıkma mutluluğu, ilk nefesini almak için verdiği mücadele ve boğulma korkusu, annesinin memesini emme ve onun yokluğunda hissettiği terk edilme duygusu gibi. Bunlar durmaksızın yeniden yaşanır, aranır, onlardan kaçınılır veya mit, şiir, sanat bunları güçlü yankılar olarak yeniden deneyimlememize neden olur. Şöyle devam ediyor: "Aybaşı kanından korku, âdet dönemlerinde kadınların yalıtılması, doğum ritüelleri ve insan doğurganlığıyla ilişkilendirilen bütün büyüsel söylem, bu konunun insan imgeleminin ana ilgi alanlarından biri olduğunu kanıtlar. Kadın korkusu ve anneliğin gizemi erkek için, doğal dünyanın kendisinin yarattığı korku ve gizem kadar etkileyici izler bırakan kuvvetlerdir."[38]

Kadınlarda doğurganlık ile ilişkilendirilen bir döngü, bu döngünün gizemli bir şekilde karşılık geldiği ay döngüsü, kadınların zaman zaman kendilerini erkeklerin istenmeyen cinsel saldırganlıklarından koruma ihtiyacı ve erkeklerin cinselliklerine yönelik bu kısıtlamaya verdikleri tepki arasında çok eski ve güçlü bir ilişkiler yumağı olduğu açık. Kadının hamile

olup olmadığı, hamile kalıp kalamayacağı gibi (hamilelik sırasında âdet kanamasının kesilmesi, doğurganlığın sona erdiğine işaret eden âdet kanamasının tamamen bitmesi, ilkel kadınlar dâhil olmak üzere her kadının âdet kanaması yoluyla kendisi hakkında edindiği bilgi türleri arasındaki) başka ilişkiler de bu ilişkilere dâhildir.

Genel olarak âdet tabusunun (kadının seks de dâhil olmak üzere olağan faaliyetlerinden geri çekilmesinin) başlangıçtaki tabu olduğu varsayılır; bunun ilk olarak kadınlar tarafından mı yoksa erkekler tarafından mı dayatıldığı konusunda farklı fikirler var. Briffault, bunu "erkeğin cinsel içgüdülerini hayata geçirmesine başlangıçta kadınların koyduğu veto" olarak görüyor. "Bu yasaklar, erkeklerin kadınlar tarafından geri püskürtülmesini temsil ediyor." Briffault'nun hem âdet tabuları hem de doğum tabuları üzerine yaptığı araştırmalara göre, yasağın sahibi kadındır ve kadının kendini tecrit etmesi, erkekler tarafından böyle zamanlarda "tehlikeli etkiler" yaydığı şeklinde algılanır.[39] C. G. Hartley, ilk çağlardaki erkek grubunun toplumsal olmayan egoist tiranlığının, kadın grubunu toplumsal davranış yasaları oluşturmaya zorladığını iddia eder.[40] Neumann, kadının "erkeğe dayattığı tabularla onu evcilleştirdiğini ve böylece ilk insan kültürünü yarattığını" söyler.[41] Ona göre cinsel ilişkiyi başlatan adım, erkeklerin ergenlik ayinlerinden değil, ilk âdet dönemini çevreleyen ritüellerden; tabu, kadınlar tarafından erkeklere dayatılan âdet tabularından; egzogami (akrabalık grubu dışında evlilik) ise kadınların kendilerine en yakın yaşayan erkekler tarafından cinsel olarak sömürülmesini önlemeye yönelik bir teşvik tabusundan kaynaklanır. Ataerki öncesi dönemde kadınlar, çağdaş bir kadının "kirlilik" olarak deneyimlediği şeyi, kutsal gizemlerinden biri olarak alımlamış olabilirler.

Jungcu psikolog Esther Harding'e göre:

> İlkel topluluklarda bir kadının tüm yaşamı fizyolojik döngüsünün düzenli değişimlerine odaklanır. Evde ve toplumda çalışma, komşularıyla sosyal yaşam ve kocasıyla evlilik ilişkisi dönemleri, inzivaya çekilme dönemleriyle dönü-

> şümlüdür. Düzenli aralıklarla tek başına uzaklara gitmek zorundadır; yemek pişirmez, ekili arazi ile ilgilenmez, dışarıda dolaşmaz; alışılagelmiş işlerinden herhangi birini yapmaktan men edilir; yalnız kalmaya, kendi içine kapanmaya, içe dönmeye mecburdur. Genelde bireylerin psikolojisinden çok kabilenin gelenekleriyle ilgilenen antropologlar, bu geleneklerin kadınlar üzerinde ne gibi etkileri olduğunu sormaz. Yine de bu periyodik inzivanın kadının hayatla ilişkisi üzerinde kaçınılmaz olarak derin bir etkisi olmuş olmalı.[42]

Hem Harding hem de Bettelheim, erkekler tarafından uygulanan (inzivaya çekilme, arınma, oruç tutma ve "bir vizyon arayışı" gibi) erkekliğe adım atma ayinlerinin, kadınların periyodik âdet ve lohusalık dönemlerinde geri çekilirken organik olarak elde ettikleri içselliğe özgü güce ulaşma girişimleri olduğunu öne sürer. Harding, çağdaş kadının öznelliğine ulaşmak, en derin varlığının ritmine yakınlaşarak yaşamak için regl dönemini kullanması gerekebileceğini öne sürer - regl dönemi nevrotik bir hastalık veya şeytani bir ele geçirilme zamanı olduğu için değil, faydalanıldığı takdirde bir içgörü kaynağı olabileceği için.

Mary Douglas, kirlilik ve tabu üzerine yaptığı *Saflık ve Tehlike* adlı çalışmada, erkek hâkimiyetinin sorgulanmadığı ve kadınların tamamına şiddetle boyun eğdirildiği yerlerde (Avustralya'nın orta kesimlerinde yaşayan çöl halkı Walbiri'lerde olduğu gibi) âdet tabusunun bulunmadığına işaret eder; ona göre bu, erkekleri kadınlardan kaynaklandığı düşünülen tehlikelerden korumak için erkeklerin dayattığı bir tabudur.[43] Margaret Mead de dâhil olmak üzere diğer birçok yazar, âdet tabusunun erkekler tarafından ilkel bir kan korkusuyla yaratıldığını varsayar. Fakat Paula Weideger'in *Menstruation and Menopause*'da belirttiği gibi, "eğer her kan *mana* kaynağı ise, neden *sadece ama sadece* erkekler âdet kanını ruhsal özü bakımından diğer kanlarla aynı kabul eder? Kadınların kana karşı tutumunu bu kadar farklı kılan nedir? İlkel halklar, tekrar tekrar maruz kaldıkları doğa olaylarının varoluş biçimini öğrenmekten âciz, gelişim göstermeyen kurbanlar değildir. Her kadın âdet kanı dersini hayatının oldukça erken dönemlerinde öğrenir, demek ki bunu aynı şekilde erkekler de öğrenebilir."[44]

Tabunun gerçek yaratıcısı kadın olsa da olmasa da, âdet tabusunun varlığı, öyle veya böyle, *sadece yarı yarıya anlaşılmış güçlere; kadın korkusu ve anneliğinin gizemine* işaret eder. İster kendi gizemlerinin kutsallığı duygusundan ister erkekleri kontrol etme ve toplumsallaştırma ihtiyacından kaynaklansın, âdet tabusunu ilk olarak kadınlar yarattıysa, bu tabunun onların görünürdeki güçlerine katkıda bulunup onlara ritüelin karizmasını kazandırmış olması gerektiğini öne sürebilirim. Kadınların kasıtlı olarak erkeklerden uzak durması hemen her zaman potansiyel olarak tehlikeli veya düşmanca bir eylem, bir komplo, bir yıkım, gereksiz ve grotesk bir şey olarak görülürken, kadınların (ister rahipler buluşması, yemek kulübü, balık avı gezisi, akademik bir komite isterse de Mafyatik bir buluşma olsun) erkek gruplarından dışlanması, hepimizin aşina olduğu argümanlarla rasyonalize ediliyor. Çoğunlukla lezbiyen ilişkilerde, ama aynı zamanda Anne Hutchinson etrafında şekillenen gruplar, 1848 Fransız Devrimi'nin politik kadın kulüpleri ya da günümüz kadınlarının sınıfsal veya bilinç yükseltme grupları gibi ilişkiler kurarak kadınların *kendi kendilerini* ayırması, bugün bile erkekler için bir tehdit unsuru olarak görülüyor. Büyüye yatkın bir kültürde bu, muhtemelen dehşet verici imalar doğuruyordu.

Kuşkusuz, âdet döngüsü kadın deneyiminin, ataerkil düşüncenin ters yüz ederek uğursuz veya dezavantajlı hale getirdiği bir başka yönüdür. Bu ataerkil tutumu içselleştirerek, aslında kendimizi kirlenmişiz gibi algılıyoruz. Tenden nefret etme (erkekler tarafından bize aktarılan kadın bedeninden nefret etme) eğilimimizin altı çiziliyor; "ileri" toplumlarda bile dini tabular üzerimize yıkılıyor.[45] Bilinçaltı âdet kanı korkusuyla yoğrulan bir erkek, bir kadına âdet döneminin fiziksel olarak itici bir kirlilik zamanı, kötü bir ruhun ziyaret saati olduğunu hissettirecektir. Erkekler sperm sıvısını genellikle yüceltip romantikleştirirken (tanıdığım bir erkek bu sıvının kokusunu kestane çiçeği kokusuna benzetiyordu), âdet kanını doğal olmayan ve iğrenç bir şey olarak aşağılıyor (başka bir erkek de bana âdet gören bir kadın-

la cinsel ilişkiye girmenin *kendisini* dehşete düşürmediğini, ancak bunun "penis"ini tahriş ettiğini söyledi).

Günümüzde, âdet döneminin ve âdet öncesi dönemin ayırt edici özellikleri arasında depresyon, anksiyete, öfke patlamaları olabileceği biliniyor. Bu duruma ödemler ve hormonal dalgalanmalar yol açabilir ama derin psişik ve kültürel faktörler de söz konusudur. Ataerkil düzlemde, regl olmaya başlandığında gurur ve utanç (ve korku) arasında gidip gelen duygular sürece damgasını vurur; hatta bazen genç kadınlar düpedüz inkâr ve tiksinti yaşayabilirler. Korku ve rahatlama arasında gidip gelen duygular, genellikle menopoz başlangıcına da benzer şekilde damgasını vurur. Anne olarak tanımlanan kadın için bu olay nihayet istenmeyen gebeliklerin sona ermesi anlamına gelebilir, fakat aynı zamanda (bu şekilde tanımlanmış) bir kadın olarak, cinsel bir varlığı ve işlevi olan biri olarak ölümü anlamına da gelebilir.

Erkeklerin âdet kanına yönelik tutumları bir yana, âdet yılları bir kadının doğurmasa da potansiyel olarak anne olduğu yıllardır. Ataerkil düzende, çok yakın zamana kadar (ve hâlâ çok büyük zorluklarla) tek başına çocuk doğuran bir kadın, kelimenin eski, otoriter anlamında bir *bakire olamazdı*. Evli olmayan anne, kilisenin ve toplumun en acımasız hakaretlerine maruz kalırdı ve hâlâ bu seçiminden dolayı onu cezalandıran ekonomik ve sosyal baskıların ağır yükünü taşır. Kadınların menstrüasyon oldukları süre boyunca gizli ya da açık bir şekilde yaşadıkları duyguların bir yerlerinde, hamileliğe ve kurumsallaşmış anneliğe yönelik derin ikircikli duygular ile âdet dönemi arasında kurduğumuz ilişki var.

7

Ataerki öncesi din, kozmosun her yerinde dişinin varlığını kabul eder. Genel olarak, doğaya tapınmanın ilk nesnesinin ay olduğu kabul edilir ve âdet döngüsü de ayın evrelerine karşılık geldiğinden, eskiden beri ay kadınlarla ilişkilendirilir. Harding'e göre Ay Anneleri bakiredir. Bu kelime, kızlığı bozulmamış kişiden ziyade, en ilkel anlamıyla kendine ait olan kadın

veya Eskimo deyimiyle "koca-almayacak-kadın" anlamına gelir. Pek çok aşığı ve pek çok oğlu olur, oğulları da büyüdüklerinde genellikle âşığı haline gelir. Bazen ayın kendisi dişidir, Selene, Artemis, Luna gibi bir tanrıça tarafından temsil edilir; bazense ay dölleyicidir, Büyük Ana'nın (ve tüm kadınların) doğurganlığının erkek kaynağıdır. Fakat böyle bile olsa, yine de öncelikle Harding'in "Kadının Gizemleri" olarak adlandırdığı şeyle ilişkilidir. Başka bir deyişle, ister dişi ister erkek olsun, ay tanrısı her şeyden önce "kendi-için" olan ve gücü anneliği üzerinden tüm dünyanın döllenmesine, ekinlerin ekilmesine ve hasat edilmesine, mevsimlerin döngüsüne, insan türünün ve doğanın diyaloğuna yayılan Bakire-Ana-Tanrıça ile ilişkilendirilir.[46]

Fakat ay, bir zamanlar evrene hâkim olduğu hissedilen dişi varlığın yalnızca bir yönüdür. Ataerki öncesi düşünce, her şeyi jinomorfize eder. Tıpkı bir çocuğun kadın bedeninden çıkması gibi, toprak rahminden de bitki örtüsü ve nebatat çıkar. Anne ve çamur kelimeleri (toprak, balçık, gezegenin oluştuğu *madde*, "insanın" [*erkeğin*] yaratıldığı toz veya kil) birçok dilde birbirine son derece yakındır: *mutter, madre, mater, materia, moeder, modder.* "Toprak Ana" adı günümüzde büyük ölçüde tuhaf, arkaik ve duygusal bir tını kazanmış olsa da hâlâ geçerliliğini korur.

Kışın, bitki örtüsü toprak rahmine çekilir ve ölümle birlikte insan bedeni de yeniden doğuşu beklemek üzere bu rahme geri döner. Antik Orta Doğu mezarları, ruhun orada yeniden doğabilmesi için kasıtlı olarak anne bedenine benzeyecek şekilde (labirentler ve spirallerle kadının iç anatomisini temsil edecek şekilde) tasarlanmış. G. Rachel Levy, bu tasarımın, annenin doğal sembolleri olan Neolitik kültür mağaralarından kaynaklandığını öne sürer. Burada Anne fikri ile ölüm fikri arasındaki birçok bağlantıdan birini görürüz - ataerkil düşüncede hâlâ güçlü olan bir çağrışım.[47]

Tıpkı kadınların regl dönemleri gibi, gelgitleriyle ayın çekimine yanıt veren okyanus, insan yaşamının başladığı amniyotik sıvıya karşılık gelen okyanus, yüzeyinde (dişi olarak kişileştirilmiş) gemilerin seyrettiği, ancak derinliklerinde canavarların gizlendiği ve denizcilerin ölümle karşılaştığı okyanus.

Bu okyanus, doğanın jinomorfize edilmesinde dünya ile ay arasında bir yerde yer alır. İnsan gözüyle okyanus, ayın aksine ulaşılabilirdir; dünyanın aksine istikrarsız ve tehditkârdır; her gün yeni bir hayat doğurur ama hayatları da yutar; ay gibi düzensiz ve değişkendir ama yok edilemez ve ebedidir. Okyanus ekilemez veya sürülemez; steril, tuzlu bir tarladır, yine de kendiliğinden, zengin, besleyici ama karadaki bitki örtüsü ve hayvanların yaşamından çok farklı olan kendi yaşamını üretir. Büyük Tanrıça tüm sularda bulunabilir: "Üzerinde ışık tanrılarının kabuklarının yüzdüğü cennetin denizi, dünyanın üstünde ve altında dairesel, yaşam üreten okyanus. Tüm sular, dereler, çeşmeler, göletler ve pınarların yanı sıra yağmur da ona aittir."[48]

Ay bazen hem kadınları hem de dünyayı hamile bırakan bir erkek tanrı olarak algılanıyordu. Fakat jinosantrik panteizm, gökyüzünün kendisini dişi, güneş ve ayı da onun oğulları olarak hayal etti. Neumann tarafından alıntılanan bir dizi kültür ve mitte (Mısır, Aztek, Vedik, Babil) "dişi gökyüzü sabit ve kalıcı unsurdur." Yüce Anne, dişil ilke, başlangıçta hem karanlıkta ve aydınlıkta, hem suyun derinliklerinde ve gökyüzünün yüksekliklerinde kişileştirildi. Fakat ataerkil bir kozmogoninin gelişmesiyle birlikte bu Yüce Anne'yi tamamen karanlık, bilinçdışı ve uyku ile temsil edilen "yeraltı dünyasına ait" veya tellüryen bir varlıkla sınırlandırılmış bir hâlde buluruz.

Sonnotlar

1 Anaerki fikriyle birlikte bir "Amazonizm" ideali de ortaya çıktı - 1920 gibi erken bir tarihte Helen Diner "ilk kadına özgü kültür tarihi" olarak adlandırdığı *Mothers and Amazons*'u yazdı. Feministler zaman zaman "anaerkil" ve "amazon" idealleri arasında kutuplaşır; bu ideallerin her ikisi de şu ana kadar tarihsel olarak doğrulanmadı ama her ikisi de mit olarak güçlüdür. "Anaerkil" kültür ve "Amazon" kültürü, sadece Diner'da veya teorisinin çoğunu dayandırdığı Alman yazar J. J. Bachofen'da değil, (onu farklı bir cinsel organa sahip ataerki olarak gördüğü için) "anaerki"yi hiçbir şekilde istemeyen ama tüm kadınların kız evlatlar olması gerektiğine inanan Jill Johnston gibi bazı çağdaş yazarların zihninde de karşıt olarak görülür.

2 Bachofen'in ilk olarak 1861'de Almanya'da yayımlanan *Das Mütterrecht* adlı eserinin İngilizcede kısmi ve yetersiz bir baskısı bulunuyor - Bachofen'in eserinden hazırlanan ve 1926'da yayımlanan Almanca bir seçkinin Ralph Manheim tarafından 1967 tarihli çevirisi. Özellikle ilginç materyaller içerdiği düşünülebilecek Girit ile ilgili bölüm çıkarılmış ve Bachofen'in "Gräbersymbolik" adlı denemesinden bir parça Mısır'la ilgili bölüme eklenmiştir.

3 Joseph Campbell'ın küçümseyici önsözüyle yayımlanan ilk Amerikan baskısı, Brigitte Berger'in eleştirel bir giriş yazısını içeren 1973 Anchor baskısıyla değiştirildi.

4 J. J. Bachofen, *Myth, Religion, and Mother Right*, çev. Ralph Manheim (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1967), s. 207. [(1997), *Söylence, Din ve Anaerki*, çev. Nilgün Şarman, Payel Yayınevi, İstanbul, s. 244].

Briffault ile karşılaştırın: "Kadınlar, eril aklı belirleyen nitelikler bakımından yapısal olarak eksiktir. ... Dişil zekâ eril zekâdan tür olarak farklıdır: Soyut değil somuttur; genelleştirici değil, tikelleştiricidir." (Bunun erkek değil kadın "eksikliği" olarak ifade edildiğine dikkat edin.) "Kadınlar erkeklerden daha erken gelişir, olgunluğa daha erken ulaşır. Büyümelerinde, görece erken gelişmişlikle birlikte gelen fiziksel ve zihinsel gelişimin durması söz konusudur. Bir erkeğin kırk yaşından sonra hiçbir şey öğrenmediği söylenir; aynı geniş anlamda bir kadının da yirmi beş yaşından sonra hiçbir şey öğrenmediği söylenebilir." (*The Mothers* [New York: Johnson Reprint, 1969], III: 507-8)

5 *A.g.e.*, s. 150, 129 [183, 158].

6 *A.g.e.*, s. 143-44 [175-6].

7 19. yüzyıl antropologlarına göre insan toplumunun, kurumsal evliliğin olmadığı, kadınların kabilenin ortak malı olduğu ve çocukların babalarını tanımadığı aşaması. Bu aşama, daha çok teorik bir varsayımdır, ç.n.

8 *A.g.e.*, s. 150 [183].

9 *A.g.e.*, s. 101 [129].

10 *A.g.e.*, s. 109-10 [138].

11 Bachofen, çev. Ralph Manheim, *Myth, Religion, and Mother Right* (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1967); örneğin sayfa 100 ve 101'i birbiriyle karşılaştırın.

12 Robert Briffault, *The Mothers* (New York: Johnson Reprint, 1969), I: v.
13 *A.g.e.*, III: 509-10.
14 Örneğin bkz. Amy Hackett ve Sarah Pomeroy, "Making History: *The First Sex*," *Feminist Studies*, C. 1, Sayı 2 (1972).
15 1986 baskısına not: Bugün, bu paragraflarda biraz savunma kokusu alıyorum. Davis'in cazibesi, kadının kökenlerine dair "kurban"dan ziyade bir "güç" perspektifi sunmasından kaynaklanıyordu. Fakat kitabı sadece Avrupa merkezli veya "bilinçsizce dar görüşlü" değil, aynı zamanda antipolitik ve biyolojik determinist'ti. "Erkek üstüncülüğün çağı artık sona eriyor. İyi niyetli erkekler, yok olan toplumlarına çareler aramak için dört dönüyor ama boşuna. Sosyal reformların her biri [faydasız]. Sadece, üç bin yıllık erkek üstüncü materyalizm canavarının devrilmesi ırkımızı kurtarabilir. Yirmi birinci yüzyılın yeni biliminde fiziksel güç değil manevi güç yol gösterecek. ...Ve bu alana yine kadın hâkim olacak" (*The First Sex* [Baltimore: Penguin, 1972], s. 339). Reformlar anlamsız olduğuna göre, elimizdeki tek şey, kadının sahip olduğu varsayılan manevi üstünlüğünün akıntısında geleceğe sürüklenmeye bir davet.
16 Jane Harrison, *Mythology* (New York: Harcourt, Brace and World, 1963), s. 43; ilk baskı 1924.
17 Bu tür imgelere dair aydınlatıcı kimi fotoğraflar şuralarda bulunabilir: *Larousse World Mythology*, yay. haz. Paul Grimal, ilk bölümler; Paul Radin, *African Folktales and Sculpture*; Reynold Higgins, *Minoan and Mycenean Art*. Ayrıca bkz. (açıklayıcı metin için) E. O. James, *The Cult of the Mother-Goddess* (New York: Praeger, 1959).
18 G. Rachel Levy, *Religious Conceptions of the Stone Age* adlı düşündürücü ve dikkatle belgelenmiş kitabında, Sibirya'dan Güney Fransa'ya uzanan neolitik mağaralarda bulunan kalıntı türlerini tartışıyor. Mağaralarda bulunan kadın heykelcikleri ile birlikte, (bazıları çizgisel, bazıları tamamen boyanmış ve görkemli bir şekilde güce içkin) bu resimlerin çoğundaki kadın sembolizmini ve imgelerini inceliyor ve sadece bir "ana Tanrıça kültü" değil, mağaraların daha sonra bir Yeniden Doğuşun Anası'na ait bedenle özdeşleştirilmesi olarak görüyor. Mağaranın sadece seküler anlamda bir sığınak değil, dini bir mabet olduğuna; en zarif ve gizemli imgelerinin genel ikâmet alanında değil, labirentimsi koridorlarda, ulaşılması zor ve kutsallığı bariz olan bölgelerde bulunduğuna işaret ediyor. Mağaranın kendisi bir bütün olarak Anne'nin bedeni olarak algılanıyordu, fakat içinde bol miktarda vajinal imge, özellikle de kapalı alanların girişinde bulunan ve kutsal alanlarla dindışı alanları ayırıyor gibi görünen üçgen bir sembol de vardı. Zaman zaman erkek avcı figürleri görülse de bunlar kült nesneleri değildi; "[Aurignacian kültürünün] temelinde yatan ilke kadındı."
19 Erich Neumann, *The Origins and History of Consciousness* (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1971), s. 43; ilk baskı 1949.

Ne yazık ki bu üçlü, erkek/kültür/bilinç ve kadın/doğa/bilinçdışı arasında çok tanıdık bir ikiliğe dayanıyor. Düşünen bir kadın olarak, kendi varlığımda doğa ile kültür arasında, kadın bedenim ile bilinçli düşüncem arasında böyle bir bölünme yaşamıyorum. Bir kadın, eleştirel düşüncenin ışığını kendi konusuna taşırken, dünyadaki durumunun *daha fazla bilincine varma* eyleminin ta kendisinde, bilinçdışıyla ve bedeniyle her zamankinden daha derin bir temasa geçtiğini hissedebilir. Neumann'ı, Freud'u, Engels'i veya Lévi-Strauss'u okuyan kadın, ayrımcılıkta, analizde, eleştiride güç ve netlik için kendi derin deneyiminden yararlanmak zorundadır. Kendine sadece "Önceki entelektüel eğitimim bana ne söylüyor?" diye sorması yetmez, "Kendi beynim, kendi bedenim, anılarım, cinselliğim, rüyalarım, güçlerim ve enerjilerim bana ne söylüyor?" diye sormalıdır.

20 Erich Neumann, *The Great Mother* (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1972), s. 129-31; ilk baskı 1955.

21 Neumann, bir Jungcu olmasına rağmen, kültürde dişinin rolünü anlayıp bu rolü odak noktası haline getirme ve kadın düşmanlığının şiddetini kabul etme hususlarında Jung'dan çok daha ileri gitti. Bununla birlikte, tıpkı Jung gibi, öncelikle dişil olanı eril psişeye entegre etmekle (Marcuse'nin deyimiyle "erkeğin dişilleştirilmesi"yle) ilgilendi ve eril bir taraftan yana olduğu açıktı. Buna rağmen, Neumann'ın deneyimin çeşitli yönlerini bir araya getirmesini; fiziksel üreme ve beslenme alanı, bireysel psişede var olan alan ve insanların birlikte yaşama çabalarında icat ettikleri, öngördükleri, tasarladıkları şeylerin kültürel/tarihsel alanı olmak üzere bu üç alandan aynı anda bahsettiğimizi akılda tutmanın bir yolu olarak yararlı buluyorum. Briffault gibi, Neumann da kadınla, özellikle anneyle ilgili muazzam bir malzeme toplayıp bir araya getirdi ve bunların çoğu, ataerki öncesi yaşamın belirli yönlerine dair fikir vermek konusunda birbirini destekliyor.

22 Joseph Campbell, *The Masks of God: Primitive Mythology* (New York: Viking, 1972), s. vi-vii. [(2022), *İlkel Mitoloji, Tanrının Maskeleri*, C. 1, çev. Kudret Emiroğlu, Islık Yayınları, İstanbul, s. 8-9.]

23 James Mellaart, *Çatal Höyük: A Neolithic Town in Anatolia* (New York: McGraw-hill, 1967), s. 201-2. [(2003), *Çatalhöyük Anadolu'da Bir Neolitik Kent*, çev. Gökçe Bike Yazıcıoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul].

Neolitik veya başka döneme ait bir sanatta cinselliğin neden "her zaman erkek dürtüsü ve arzusuyla bağlantılı" olması gerektiği sorusu çok kışkırtıcı geliyor. Ancak bu soruyu sormanın yeri burası değil. Mellaart'tan alıntı yaparak, ilk kadın imgelerinin kadınlar tarafından yaratıldığı fikrine dair bazı belgeler olduğunu öne sürüyorum sadece.

24 Neumann, *The Great Mother*, s. 135-37; Briffault, *a.g.e.*, I: 466-67. Ayrıca bkz. H. R. Hays, *The Dangerous Sex* (New York: Pocket Books, 1972).

25 Briffault, *a.g.e.*, I: 473-74.

26 Kate Millett, *Sexual Politics* (New York: Doubleday, 1970), s. 210-20 [(2011), *Cinsel Politika*, çev. Seçkin Selvi, Payel Yayınevi, İstanbul, ilk baskı 1973, s. 334-347].
27 *Mana*, doğanın (büyülü) güçlerinin bir insanda ya da nesnede toplanmış hali. Kanalize edilip kullanılabiliyor; "doğa-üstü" değil, doğa-içi; yaşamın kendi gücü, ç.n.
28 Neumann, *The Great Mother*, s. 288.
29 Briffault, *a.g.e.*, II: 513, 490.
30 Otto Rank, "The Creation of the Sexual Self," *Beyond Psychology* içinde, (New York: Dover, 1958), s. 202-12.
31 Bronislaw Malinowski, *The Sexual Life of Savages* (New York: Harcourt, Brace and World, 1929), s. 2, 170-75. [(1992), *Vahşilerin Cinsel Yaşamı*, çev. Saadet Özkal, Kabalcı Yayınları.]
32 Neumann, *The Origins and History of Consciousness*, s. 49-51.
33 Barbara Seaman, *Free and Female* (New York: Fawcett, 1973), s. 22.
34 "İnsanoğlunun uygarlığın büyük sanatlarında gösterdiği ustalık (çömlekçilik, dokumacılık, tarım ve hayvanların evcilleştirilmesi) neolitik çağlarda iyice sağlamlaştı. Bugün artık hiç kimse bu muazzam ilerlemeleri bir dizi tesadüfi keşfin tesadüfi birikimine bağlamayı düşünemez veya bunların belirli doğal fenomenlerin edilgin bir şekilde algılanmasıyla ortaya çıktığına inanmaz. Bu tekniklerin her biri, yüzyıllar süren etkin ve metodik gözlemleri, cesur hipotezlerin durmaksızın tekrarlanan deneylerle test edilmesini varsayar." (Claude Lévi-Strauss, "The Science of the Concrete," Vernon Gras, yay. haz., *European Literary Theory and Practice: From Existential Phenomenology to Structuralism* [New York: Delta Books, 1973], s. 138-39).
35 Briffault, *a.g.e.*, I: 441.
36 Yakın tarihli bir çalışma, standart bir kültürler arası örneklemde cinselliğe dayalı işbölümünün nereden kaynaklandığını göstermek için "sezdirim analizi" kullanır: "erkekler bebekleri emziremediğinden, herhangi bir sanayi öncesi toplumda, bir grup olarak kadınlar, küçük çocukların bakımında birincil sorumluluğa sahiptir" ve "kadınlar, çocuklar için tehlikeli olan koşullarda çok sayıda kadının aynı anda çalışmasını gerektirecek faaliyetleri üstlenemezler." Bu ister avcılık veya çiftçilik gibi işler, ister evin civarında ağır malzeme veya aletler kullanılarak yapılan işler olsun. Yazarlar, kadınların rollerindeki bu kısıtlamaların, üretim dizileri (toprağı temizleme, sürme, ekme, hasat) boyunca rol model alınarak çoğaldığını ve "insan kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılması" ihtiyacından doğduğunu öne sürüyor. (D. White, M. Burton, L. Brudner, J. Gunn, "Implicational Structures in the Sexual Division of Labor," yayınlanmamıştır, 1974.) Oysa *sütten kesilmemiş çocukların korunması* için kadınların tehlikeli veya fiziksel olarak yıpratıcı işlerden kaçınması, elbette, kadınların doğuştan bu tür faaliyetlerde bulunup bulunamama kapasitesine dair bir imada bulunmaz. Bu bize

emzirmeyen veya çocuksuz bir kadının rolündeki *gerekli* kısıtlamalar hakkında hiçbir şey söylemez; görünüşe göre tek "doğuştan gelen kısıtlama" aslında emziremeyen erkeklere dairdir.

37 Bruno Bettelheim, *Symbolic Wounds: Puberty Rites and the Envious Male* (New York: Collier, 1968).

38 Campbell, *a.g.e.*, s. 30-31, 46, 59-60. [40-42, 68]

39 Briffault, *a.g.e.*, II: 403-6.

40 C. G. Hartley, *The Age of Mother-Right* (New York: Dodd, Mead, 1914), s. 65-68.

41 Neumann, *The Great Mother*, s. 280, 290.

42 M. Esther Harding, *Woman's Mysteries* (New York: C. G. Jung Foundation, 1971), s. 70.

43 Mary Douglas, *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo* (Baltimore: Pelican, 1970), s. 166-69 [(2021), *Saflık ve Tehlike: Kirlilik ve Tabu Kavramlarının bir Çözümlemesi*, çev. Emine Ayhan, Metis Yayınları].

44 Paula Weideger, *Menstruation and Menopause: The Physiology and Psychology, The Myth and the Reality* (New York: Knopf, 1976), s. 93-94.

45 Günümüz İsrail'inde yasal olarak evlenebilmek için bir kadının Hahambaşılığa başvurması ve son âdet tarihini beyan etmesi gerekir; böylece kocasına "kirli" gitmemesi için evlilik tarihi belirlenir. Yahudi bir kadının regl döneminde kocasıyla cinsel ilişkiye girmesinin kocasının savaşta ölmesine neden olabileceğine hâlâ inanılıyor. Elbette bunun çok eski bir geçmişi var. *Mişna*, âdet gören kadının "kirliliğini" belsoğukluğu olan erkeklerin, cüzzamlıların, insan cesetlerinin, hayvan leşlerinin, ölü sürüngenlerin ve ensest cinsel ilişkilerin kirliliğiyle karşılaştırır (Kişisel iletişim, Dr. Myra Schotz, Ben-Gurion University, İsrail; Emily Culpeper, "Niddah: Unclean or Sacred Sign?", yayımlanmamış metin, Harvard Divinity School, 1973).

46 Briffault, *a.g.e.*, II: 634-40; Harding, *a.g.e.*, Bölüm 8-9.

47 G. Rachel Levy, *Religious Conceptions of the Stone Age* (New York: Harper Torchbooks, 1963), s. 52, 157-59. Özgün hali 1948 yılında *The Gate of Horn* başlığıyla İngiltere'de basıldı.

48 Erich Neumann, *The Great Mother*, *a.g.e.*, s. 217-25.

V. Anneliğin Evcilleştirilmesi

... Dünyanın yaratılışına dair, İncil'deki mitten önce gelen bir Pers miti var. Bu mitte dünyayı bir kadın yaratır ve bu kadın dünyayı kendisine ait olan ve erkekler tarafından kopyalanamayan doğal yaratıcılık eylemiyle yaratır. Kadın çok sayıda oğlan çocuk doğurur. Oğullar, taklit edemedikleri bu eylem karşısında büyük bir şaşkınlık yaşayıp korkuya kapılır. "Hayat verebildiği gibi hayat alamayacağını *bize kim söyleyebilir?" diye düşünürler. Ve böylece, kadının bu gizemli yeteneğinden ve bunun tersine çevrilebilme olasılığından duydukları korku nedeniyle onu öldürürler.*

Frieda Fromm-Reichmann
"On the Denial of Woman's Sexual Pleasure"

Frederick Engels, özel mülkiyetin ve köleliğin başlangıcını, anasoylu klanın sonu ve baba-hukuku ile özdeşleştirdi. Kadınların ekonomik açıdan bağımlı kılınarak evliliğe ve fahişeliğe zorlandığını gördü ve cinsel özgürleşmenin özel mülkiyetin kaldırılması ve erkeklerin ekonomik üstünlüğünün sona ermesiyle yaşanacağını öngördü. Engels için (sonraki Marksist nesiller için olduğu gibi) kadınların ezilmesinin basit bir ekonomik nedeni ve ekonomik bir çözümü vardı. Aslında Engels, cinsel eşitliğe *nasıl*

geçiş yapılabileceği konusunda spekülasyon yapmaya çalışmamızı engelledi:

> Demek ki, günümüzde kapitalist üretim biçiminin ortadan kaldırılmasından sonra, cinsel ilişkilerin düzeni hakkında yapabileceğimiz tahmin, ağırlıklı olarak olumsuz türdendir, çoğunlukla neyin artık olmayacağıyla sınırlıdır. Peki, gelecek olan nedir? Bu, yeni bir kuşak yetiştiğinde belli olacaktır: Bir kadının rızasını hayatlarında hiçbir zaman para ya da diğer toplumsal güç karşılığında elde etmek zorunda kalmamış bir erkek kuşağı ve ne kendini aşk dışında başka herhangi bir düşünceyle bir erkeğe vermiş, ne de sevdiği erkeğe kendini vermeyi ekonomik sonuçlarından korkarak reddetmiş bir kadın kuşağı. Bu insanlar geldiğinde, bugün yapmaları gerektiğine inanılan şeyi hiç umursamayacaklardır; kendi pratiğini yaratacak ve her bir birey kendi pratiğine karşılık gelen kamuoyuna uygun yaşayacaktır, işte o kadar.[1]

Bu, Karen Horney'in "Bugün bu mücadeleyi gözlerden ırak tutmak, saklamaya çalışmak, erkeklerin işidir ve öğretilerinde yer verdikleri düşünceler, kadınların da bunlara uymasına, bunları benimsemesine neden olmuştur" derken neyi kastettiğinin mükemmel bir örneği. Horney, incelikle kaleme aldığı "Cinsler Arası Güvensizlik" adlı makalesinde, tüm erkeklerin (hatta "kadınlarla olumlu ilişkileri olan ve insan olarak kadına yeterince saygı duyan erkeklerin" bile) kadınlara karşı beslediği kızgınlık ve endişeden bahseder.[2] Materyalist analiz ve eril önyargı Engels'i, ekonomik bir çözümün yanlış bilinci temizleyeceği, yeni bir cinsiyet kavramı yaratacağı, geleceği geçmişin patolojilerinden arındıracağı varsayımına götürür. Fakat erkek üstünlüğünün cinsel politikasını yaratanın, satın alan erkek ile satın alınan kadın arasındaki ilişki kadar, belki de daha fazla, anne-oğul ve anne-kız ilişkisi olduğunu anlayamaz. Sosyalist ve devrimci hareketlerin ezici önyargısı, dünya çapında büyüyen kadın bilincinin baskısı altında bile erildir. Erkek liderliğinin ve kontrolünün temellerine dokunmayacak bir toplumsal devrim arzusunu yansıtır.[3] Eli Zaretsky en azından radikal feminizmin sosyalizme yönelttiği itiraza yanıt vermeye çalışıyor ve Bolşevik Devrimi'ne dair şunu kabul ediyordu:

> Ekonomik kalkınma yoluyla gerçekleşen devrim, kadınlara uygulanan baskıyı büyük ölçüde olduğu gibi bıraktı. Ailenin güçlenmesi yüzünden anneliğin yüceltilmesi gibi geleneksel ataerkil idealler yeniden canlanırken, kadınların sanayiye girmesi ise erkek üstünlüğünün psikososyal mirasının sorgulanmasına neden olmadı...

Zaretsky, Marksizm'in aile içindeki geleneksel işbölümünü ve heteroseksüelliği "doğal" bir koşul olarak varsaydığını da kabul ediyordu.[4] Fakat psikanaliz ve Marksizmi (on dokuzuncu yüzyıl eril aklının iki yaratımını) birleştirme çabası pek de iç açıcı görünmüyor çünkü sorun olarak değerlendirilen şeyin, erkeklerin kadınlara karşı takındıkları (kabul edilen ve gizlenen) tutumlardan ziyade "aile" olduğunu gördük. Bir kadın bir erkek için bir insanın hem daha fazlası hem de daha azıdır: O, çok gerekli ve muhakkak korkunç bir şeydir. O, sadece "sömürülen bir işçiden daha fazlası,"[5] basitçe "öteki" değil, her şeyden önce sahip olunması, indirgenmesi, kontrol edilmesi gereken Anne'dir, yoksa erkeği karanlık mağaralarında yeniden yutar veya bakışlarıyla onu taşa çevirir.

Bu gerçeği reddeden ataerki, elbette Sol dışında da rasyonalize edilir. Antropolog Robin Fox, akrabalık sistemleri üzerine yazdığı küçük bir kitapta birkaç tatsız cümleyle "kadının temel işlevi"nden söz ediyor. Tüm toplumsal bağların zemininin, insan bağının temelinin anne ve çocuk arasındaki bağ olduğunu kabul ettikten sonra, insanın iki ayağı üzerinde dik durmasıyla birlikte rahim dışı gebelik sürecinin daha da uzamasının nasıl da kadının doğum ve besleme ile daha uzun süre meşgul olmasına yol açtığını, üstüne üstlük kadının "muhtemelen bunları yaparken tekrar hamile kaldığını" açıklıyor. Fox'a göre bu durum, âciz olan annelerin "korunacağı" bir sistemi gerekli kıldı. Engels erkek hâkimiyetinin özel mülk sahibi olmaktan kaynaklandığını düşünürken, Fox bu doğal "koruyucu" rolden kaynaklandığını düşünür: "Avlanan, düşmanlarla savaşan ve *kararları veren* erkeklerdi."[6] (Vurgular bana ait.) Kararların ne ölçüde koruyucu bir grup tarafından alınması gerektiği sorusu bir yana, aslında karar vermenin (bu kavram ilkel toplumda

hangi anlamda kullanılmış olursa olsun) muhtemelen başlangıçta annelik rolünden ayrılamaz olduğunu daha önce görmüştük. Fox, erken dönem erkeği (ve bu arada kendisi) hakkında biraz Viktoryen bir imaj yaratarak, güç ve kuvvetten ziyade "korumanın" söz konusu olduğunu ima ediyor - çok tanıdık bir retorik. Bununla birlikte, kadının aslî çocuk yetiştirme işlevinden (kadınlar ve erkekler tarafından genel olarak doğal kabul edilen) "doğal" bir işbölümünün doğduğunu varsayarsak, ilk ataerkil mitlerden (örneğin Havva) ortaçağ cadı katliamlarına ve kız bebek kıyımından, modern tecavüz yasalarına, kaynana şakalarına ve zamanımızın sadist pornografisine kadar, kadınlarla ilgili tüm yasaların, efsanelerin ve yasakların "koruyucu" değil de düşmanca ve savunmacı olduğu gerçeğini nasıl açıklayacağız?

Freud sonrası psikolojinin temalarından biri, erkeğin kültüre yaptığı katkıların, anneliğe özgü temel, yaratıcı gücün eksikliğini telafi etme yolu olmasıdır. Bruno Bettelheim, erkekliğe adım atma ritüellerini, bu kadın gücüne yönelik derin erkek kıskançlığının doğal sonucu olarak çözümledi.[7] Horney, diğer tüm alanlardaki erkek hâkimiyetine rağmen, kendini ("penis kıskançlığı" gibi) fallosentrik düşüncede, anneliğin değersizleştirilmesinde (ben buna *indirgeme* derim) ve genel olarak mizojinist uygarlıkta ifade eden bir kıskançlığın ve hıncın hâlâ devam ettiğinden bahseder.[8]

Horney, kadının yeni bir hayat yaratma gücüne duyulan o asırlık kinin yanı sıra, erkek cinsel organlarını etkileme gücünden de korkulduğunu keşfeder. Böylelikle hem baştan çıkarıcı ve erkeğin cinsel enerjisini tüketen hem de temel güç olan kadın, erkek için kaygı yaratan bir figür haline gelir: "Dolayısıyla erkek, kadına egemen olup onu kendi buyruğu ve baskısı altında tutarak, kendisini onun bu güçlerinden korumalıdır." (Erkek ne kadar öznellik karşıtı ve "rasyonel" ise, bu büyülü fikirlere olan bilinçsiz köleliği de o kadar büyük olabilir.) "Anaçlık" hem cinsel çekicilikten (baştan çıkarıcı kadın) hem de "annelikten" (güçlü Tanrıça) koparılır ve ancak "besleyici, fedakâr, cefakâr"

bir formdaysa kabul edilebilir: Bu sayede, on dördüncü yüzyılda bir yandan Meryem Ana'ya tapılırken bir yandan kanlı canlı kadınlar korkunç muameleler görüp cadı diye yakılabildiler.

2

Yüce Tanrıça veya Yüce Anne imgesinin evrenselliğinin izini tarih öncesinden başlayarak süren Joseph Campbell, şunu iddia ediyor: "İnsan tarihinin en eski günlerinde kadının büyüsel güç ve mucizelerinin evrenin kendisi kadar şaşırtıcı geldiğine kuşku yok. Bu, kadına görülmemiş bir güç vermiştir ve nüfusun erkek kesiminin ana endişelerinden biri, bu güçten kurtulmak, onu denetlemek ve kullanmak durumuna gelmiştir."[9] Campbell, avcılığın tarım karşısında yüceltilmesini ve Orinyasiyen dönemin sonunda (M.Ö. 30.000) dişi figürinlerin ortadan kalkmasını, kadının temel gücüne karşı erkeğin kendini öne sürmesi ile ilişkilendirir. Bulgularına göre dişi figürinler, "en eski 'put' örnekleri ve Homo sapiens türünün ilk tapınım nesneleri" idi. "İlk türleri büyülerinde vajinadan fallusa geçtiler ve belki de, mitolojilerinde de bitki temelinden hayvan temeline bir geçiş oldu."

G. Rachel Levy, Neolitik bilincin güzel bir şekilde somutlaştırılmış ve ikna edici bir yeniden yaratımını sunuyor. Asla dogmatik olmayan sonuçlarını, Orinyasiyen dönem mağaralarında yaptığı gerçek keşiflere, çok çeşitli eserlere ve duvar izlerine, Neolitik sonrası kültürlerin mimarisine ve vahşi sürülerin tarih öncesi hareketleri ile Doğu ve Batı Avrupa'daki yabani otların dağılımı üzerine yaptığı çalışmalara dayandırıyor. Birleşik bir hayat verici ilkenin (mağaraların kendisinde somutlaşan dişi ilke ve içlerinde bulunan tanrıça-kült figürinlerin) avcı halkların varlığını bildirdiğini öne sürüyor. Levy'ye göre hayvanların evcilleştirilmeye ve otlatılmaya başlanması ve tarımın gelişmesi, "zamanın hareketi"ne -yani mevsim döngülerine, yıldızların gezegen etrafındaki dönüşlerine, hayvanların gebelik, doğum ve ölümüne, ekinlerin büyüyüp çürümesine- dair ilk farkındalığa yol açtı. Bu en eski "zamanın hareketi" duygusu, sayısal bir ilişki, bir denge, döngüsel bir simetri hissi

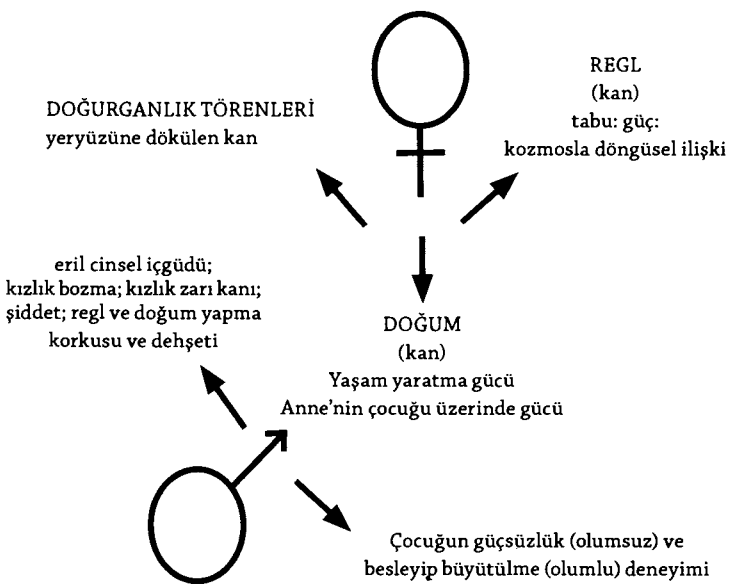
yarattı ve bu da çömlekçiliğin gelişmesi gibi ilerlemeleri mümkün kıldı.[10] Ancak bu "zihinsel devrimin" önemli bir yan ürünü, giderek büyüyen bir *ikilik* bilinci oldu - en uç noktasına kadar taşınan ve çatallanan bir algılama biçimi olan bu bilinç, ileride ataerkil bilincin temelini oluşturacaktı.

Olguların döngüsel değişimini kabul etmek (doğumu ölümün, ölümü reenkarnasyonun izlediğini, gelgitlerle suların alçalıp yükseldiğini, kışın yerini yaz mevsiminin, dolunayın yerini ayın karanlık yüzünün aldığını), sürecin ve sürekliliğin hem olumlu hem de olumsuz olayları kapsadığını kabul etmektir. Oysa ki, bir sürecin parçaları olarak olayların tamamen "olumlu" veya "olumsuz" olarak damgalanma ihtimali daha düşüktür. Levy'ye göre ataerki öncesi bilinç, dişi olarak algılanan temel bir bütünlükle başlar ve hâlâ dişi bir varlık tarafından yönetilen dinamiklerin bir farkındalığına doğru ilerler: "Artan ikilik bilinci içinde Anne, erkeklerin ona geri döndüğü ve tüm doğumların içinden çıktığı toprak olarak eski sadık ve temel statüsünü korur Neolitik arkeolojide hiçbir erkek ilah kültü keşfi yoktur. Kadın kudreti Orinyasiyen heykelciliğinin en önemli konusuydu."[11]

Ölüm bile zamandaki hareketin, reenkarnasyon ve yeniden doğuşa giden döngünün bir parçasıydı. Dolayısıyla, Yüce Anne'nin "karanlık" veya "olumsuz" bir yönü en başından beri mevcuttu ve onun hayat veren iyi yönünden ayrılamazdı. Ve tıpkı ölüm, şiddet, kan dökme, yıkıcı güç gibi, Anne'nin profilinin potansiyel olarak "kötü" yarısı da her zaman oradaydı ve bu yarım bütünden bir kez ayrıldığında, kana susamış sivri dişli tanrıça Kali, cani anne Medea, iffetsiz ve habis cadı, "hadım eden" eş veya anne olarak kişileştirilecekti. (Bu satırları yazarken oğullarımdan biri bana *National Geographic*'in güncel sayısının kapağını gösterdi - Perulu bir Kızılderili'nin her yıl Titicaca Adası'nda düzenlenen bir törende iyi bir hasat versin diyeToprak Ana'ya kurban etmek üzere sandalına bindirip götürdüğü bembeyaz bir lamanın fotoğrafı. Bu tören büyücüler tarafından gerçekleştiriliyor ve lamanın kanı "Pacha Mama" [Toprak Ana] üzerine serpiliyor.[12] Dolayısıyla yaşam -yani yi-

yecek- getirmek, eski zamanlarda olduğu gibi kan dökmeyle ve öldürmeyle ilişkilendirildiği gibi, bu ikisi de Yüce Anne ile ilişkilendiriliyor. Bu tür gelenekler bugün az görülse de, bir zamanlar çok yaygındı.)

Kadınların kanı erkeklerin ya da hayvanların kanından farklıdır. Sadece âdet tabusunun "laneti" ve gizemleri ile değil, aynı zamanda kızlık bozma *manasıyla*, doğumun dönüşüm gizemiyle ve doğurganlığın kendisiyle de ilişkilidir. Dolayısıyla, dişinin çeşitli yönlerinden türetilen ve aşağıdaki gibi bir küme olarak görselleştirilebilecek karmaşık bir çağrışım karması var:

Joseph Campbell'in de kabul ettiği üzere: "Doğum ve âdet görmenin taşıdığı doğal gizem ölümün gizemi gibi dolaysız bir şekilde ikna edicidir ve başlangıçta olduğu gibi bugün de dinsel huşunun ana kaynağı olmuştur."[13]

Tekrarlanan kahraman mitinde, erkek bebek büyüyüp oğul/sevgiliye dönüşür ve daha sonra annesinin ellerinden

şiddete (cinayete veya hadım edilmeye) maruz kalır. Ejderhayı öldürme miti (bir başka şiddet/kan dökme miti) genç erkeğin Korkunç Anne'den duyduğu dehşeti (kadınlara karşı duyduğu temel korkuyu) yenmeye çalıştığı sınavı anlatır. Miken efsanesine göre Apollon, sonradan tapınağı haline gelecek Delphi'ye girmeden önce dişi bir ejderhayla savaşmak zorunda kalmıştı.[14]

Neolitik üçgen ya da *yoni* (kadim zamanlarda kutsal bölgelerin girişine kazınan kadın genital organı sembolleri), kadın gücüne karşı verilen bu mücadelede, sivri dişli Kali'ye ya da yılan saçlarıyla Medusa'nın yüzüne dönüşür. İyiliksever, "yeni ölmüşlerin ruhlarını emziren" "mezarın ötesindeki İnek Tanrıça"nın dönüştüğü şey de "bir bedende su aygırı ile timsah veya dişi aslan ile kadın"dan oluşan hamile canavardır.[15]

Neumann, *yetişkin* erkek egosunun Yüce Anne ile yaratıcı bağlantıya girebileceğini düşünür - üstelik muhtemelen Yüce Anne'nin hem karanlık hem de iyi huylu yönleriyle, çünkü tam yetişkinlik eninde sonunda ölümün kendisiyle yaratıcı bir ilişkiye girmeyi gerektirir. Dişiyi tehdit edici olarak algılayansa, kendinden henüz pek de emin olmayan ergen egosudur - dişiyi "bilinçdışı ve ego olmayan ... karanlık, hiçlik, boşluk, dipsiz çukur" olarak görür. Aslında ataerki, kadınları olumsuzlarken, doğası gereği her zaman "ejderhayı öldürmeye" çalışır. Ve ataerkil toplumda tam anlamıyla yetişkinliğe erişmiş olan kadın, hâlâ ancak ergen bir oğul/sevgili bulabilir ki bu oğul/sevgili de, içinde bir yerlerde kadının ellerinden hadım edilmekten ve öldürülmekten korksa bile, duygusal açıdan ayakta kalmak için yine de kadını ister. Asıl yok edilmesi gereken gerçek ejderha, işte bu korkudur.

3

Kadın kendini her zaman hem kız çocuğu hem de potansiyel anne olarak görür, erkek ise döllenme sürecinden ayrılmasıyla birlikte kendini önce oğul ve çok daha sonra baba olarak deneyimler. Babalığını öne sürmeye ve bu temelde kadınlar ile çocuklar üzerinde belli bir güç iddiasında bulunmaya başladığında, annenin oğlu olduğu bir önceki hâlini telafi

ettiği (intikam aldığı da söylenebilir) sürecin ortaya çıktığını görmeye başlarız.

Ataerkil tektanrıcılık, basitçe ilahi varlığın cinsiyetini değiştirmekle kalmaz. Evreni dişi tanrısallıktan koparır ve sanki şeytani bir ironiyle kadının, yalnızca ve yalnızca (ataerki öncesinde sahip olduğu daha geniş *mana* olmadan) anne olarak ya da ilahi bir babanın kızı olarak kutsanmasına izin verir. Böylelikle kadın, koca-babanın malı haline gelir. Erkeğe "ikinci el eşya" olarak değil, *virgo intacta* [el değmemiş] şekilde gelmelidir; veya bir ritüel ile kızlığının bozulması gerekir. Eğer erkek "kendi" çocuklarını tanıyacaksa, onların üremeleri üzerinde kontrole sahip olması gereklidir, yani onların annesine sahip olmalıdır. "Meşruiyet" sorunu, muhtemelen kişinin malını kendi soyuna devretme arzusundan bile daha derindir. "Ben de üreme gücüne sahibim - bunlar *benim* tohumum, *kendi* çocuklarım, *benim* temel gücümün kanıtı." Ayrıca, tabi ki çocuklar gelecekte baba-mirasını devralacaklar, duaları ve adaklarıyla babanın ruhunun öldükten sonra öte dünyaya güvenli bir geçiş yapmasını sağlayacaklardır. Ama aynı zamanda bugünün serveti olan bu çocuklar, tarlalarda çalışabilen, balık tutabilen, avlanabilen, düşman kabilelere karşı savaşabilen yetenekli bedenlerdir. Bu yüzden kadının "kısırlığı" (çok yakın zamana kadar hep "kısır" ilan edilen kocadan ziyade kadındı) bir lanettir çünkü kadın nihayetinde üreme aracıdır. Bir erkeğin dünyadaki konumunu güçlendirmek için çocuklara, özellikle de oğullara ihtiyacı vardır. Yehova'nın "Semereli olun ve çoğalın"[16] emri tamamen ataerkil bir emirdir. Yehova burada Yüce Anne'ye yakarmaz, daha ziyade oğullarına daha fazla oğul doğurmalarını emreder. Dolayısıyla Engels, ataerkil ailede kocanın burjuva, kadın ve çocukların ise proletarya olduğunu söylerken çok haklıdır. Fakat birbirlerine bundan daha fazla bir şey ifade ederler, ekonomik esareti hem sağlamlaştıran hem de daha uzun süre devam ettirebilen bir şey.

Bugün bile Orta Doğu'da, Tanrı'nın bir kadını dinsizliğinin cezası olarak kısır bıraktığına inanılır (bu varsayımda günahkâr olan kadındır, kocası değil). Kız çocuk doğurmak hem anne hem de kız çocukları için bir felakettir. İbrani bilim insa-

nı Raphael Patai'ye göre, "tarih öncesi zamanlardan 19. yüzyıla kadar Arap dünyasıyla ilgili tarihi belgelerden biliyoruz ki, çoğu zaman bir baba kızını ya doğumun hemen ardından ya da daha sonraki bir tarihte öldürmeye karar verirdi. Yeni doğmuş bir kızı ölüme göndermenin olağan yöntemi, onu çölün kumlarına gömmekti." Patai, yeni doğan kızıyla ilgili kendi kendine şunu soran bir babanın sözlerini Kuran'dan alıntılar: "Böyle bir alçaltıcı duruma rağmen onu yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün!"[17] Bu sorunun şiddetine -ve Yehovacıların Astarte (aslen Tanit, Aşera ya da İştar) kültlerini vahşice bastırdıkları, ayrıca Tanrıça'ya tapınmayı "iğrençlik" olarak kınadıkları gerçeğine- karşı, daha önce anlattığım, kadının öncelikli olduğu arka planının akılda tutulması gerekir.[18]

Ana Tanrıça yavaş yavaş değersizleştirilir ve reddedilir. Beşer kadın, çapının ve haysiyetinin giderek azaldığını fark eder. Ataerkil erkek "karısını" hamile bırakır ve ondan "kendi" çocuğunu doğurmasını bekler. Kadının temel gücü giderek daha çok yaptığı bir hizmet, yerine getirdiği bir işlev olarak algılanır. Aiskhülos'un Eumenidler metninde, anahukuku'nu temsil eden Erinnüler, anne katli suçundan dolayı Orestes'ten intikam almak ister. Fakat Apollon, Orestes'in annesini öldürmesinin adil bir eylem olduğunu, çünkü bu cinayetle babası Agamemnon'un intikamını aldığını söyler ve şöyle devam eder:

> Anne dediğin kadın, çocuğa hayat veren değildir, anne, babanın döllediğini,
> koruyup besler yalnızca. Kadın kısmı, erkeğin çocuğunu, geçici bir süre,
> -emanetçi gibi- taşıyandır, çocuğu yapan ise erkek kısmıdır...

Aynı zamanda baba-hukukunun bir temsilcisi olan Atena, herhangi bir annesi olduğunu reddeder. O, babası Zeus'un beyninden doğmuştur ve ilan etmekten çekinmediği gibi sadece "erkekçe" olana sadık, gerçek bir simge kadın gibi davranır.[19] Ve ortaçağ kilisesi, küçük, tam biçimli, ruhla tamamlanmış bir

fetüs'ün, sadece ama sadece kuluçka makinesi görevi gören kadın bedenine erkek tarafından yerleştirildiğini savunur.[20]

Aynı şekilde, tanrısal ailenin görüntüsü de değişir. İster Sümer'de, Minos'ta, Miken'de, Frigya'da, Knossos'ta isterse de Suriye'de olsun Tanrıça her zaman ona bağlı bir oğul, bir hizmetkâr veya eş olan genç bir tanrıyla temsil edilirdi. E. O. James bu genç erkek imgelerini, erkeğin döllenmedeki rolünün tanınmasının ilk işareti olarak algılar. Fakat bu genç tanrı uzun süre eşitten çok eşlikçi, kocadan çok oğul olarak kaldı. Mellaart, tanrıçanın oğlunun rolünü "kesinlikle ona [tanrıçaya] tabi" bulur ve Çatalhöyük tapınaklarından birinde bulunan bir erkek figürüne dair şunları söyler: "Muhtemelen avcılığın bir yönünü temsil ediyordu ve neolitik Çatalhöyük'te bağımsız bir erkek tanrının varlığından tek başına sorumluydu."[21] Fakat bu genç erkek ortaya çıktığı ilk dönemlerde, bitkisel döngünün devam etmesi için ölmesi ve yeniden doğması gereken bir bitki tanrısıdır. Bir anlamda hâlâ tahılların, meyvelerin ve büyüyen şeylerin Anne'sine bağlıdır. Daha sonra, genç çocuk-eş ve bakire-annenin yerini bir baba, onun karısı ve çocukları alır. Leonard Palmer'ın bahsettiği Miken'in iki kraliçe ve bir kraldan oluşan "İlahi Üçlü"sünün aksine, bir baba, onun oğlu ve küçük torunundan oluşan Mısırlı Amarna ailesininki gibi imgeler buluruz.[22] Anne artık bakire ve "kendi başına buyruk" değil "kocasına tabidir"; erkeğin kendisine denk olmayan eşi veya malıdır; erkeğin, sığırları gibi değer biçmesi gereken astıdır.[23]

Tanrıça'nın değersizleştirilmesi yaygındır. Patai, Yahudi ataerkil tektanrıcılığın tanrıça kültleri ile mücadelesini anlatır ki altın buzağı bu kültlerin bir kalıntısıdır (boynuzlu boğa veya inek dünyanın her yerinde Tanrıça için kutsaldı).[24] Kudüs'teki tapınakta Aşera için "evler" (muhtemelen giysiler) dokuyan ve Astarte ya da Anath için pastalar pişiren kadınlardan bahseder. Kadın varlığının bir kalıntısı (Jung'un anima-projeksiyon[25] diyeceği şeyle yüklü olarak) Shekhina kavramında, "tanrının sevgi dolu, sevinçli, anaç, acı çeken, yas tutan ve genel olarak duygu yüklü yönü" olarak (yüzyıllar boyunca Yahudi anneler için hangi saklı anlamlar taşıdıysa onlarla) hayatta kaldı. Üs-

telik, on üçüncü yüzyılın Kabal rönesansında Matronit adlı bir kadın ilah yeniden ortaya çıktı. Patai'ye göre bu ilah ayırt edilebilen ve genellikle bağımsız bir varlığa sahip olmakla birlikte, görünüşe göre Yahudilik'te de ufak tefek izler bırakmıştı.[26] Kuran'da ve Eski Ahit'te kirli bir hayvan olarak ilan edilen domuz, tanrıça dininde sık sık geçen bir figürdü. Dişi domuz Girit'te kutsaldı, bazen İsis'in bir cisimleşmesi olarak ortaya çıkardı, Afrodit şenliklerinde kurban edilirdi ve Demeter'e dair Elefsis kültünün bir simgesiydi. "Domuz eti yemenin yasak olduğu ve domuzun kirli kabul edildiği her yerde, domuzun köken itibariyle kutsal bir hayvan olduğundan emin olabiliriz."[27]

Jane Harrison, Helenik Pandora figürünün Giritli Toprak-Ana'dan (her anlamda) çıkışını; bu figürün Her-Şeyi-Veren olmaktan çıkıp, Olimposluların hep beraber hediyelerle süsleyip erkekleri baştan çıkarması için gönderdiği güzel bir kıza dönüşmesini anlatır. Pandora'nın açıldığında her türlü keder ve sıkıntıyı insanların arasına salan meşhur "kutusu" aslında Toprak-Ana'nın çeşit çeşit şarap, tahıl ve meyvelerini depoladığı bir *küp* veya *kavanoz*du. Hesiodos'un bu hikâyeyi anlatırken takındığı "çirkin ve art niyetli teolojik kötülük" Jane Harrison'ı dehşete düşürmüştür: "Erkek tamamen *Baba* için yaşar ve Baba'nın erkek-yapımı Olimpos'unda yüce bir Yeryüzü-Tanrıçası'na yer yoktur."[28]

Slater tüm Olimpos mitolojisinin olgun, anaç kadın korkusuyla dolu olduğunu düşünür; çok sevilen tanrıça Atena, babası Zeus'un beyninden doğmuştur, bakiredir, çocuğu yoktur ve görüldüğü gibi, erkeğe bağlılığını tasdik eder. Hera kıskanç, rekabetçi bir eştir ve Gaia, Rhea, Medea ve Klütaimestra gibi yıkıcı annelerin sayısı çoktur. Anaç kadına duyulan bu korkunun, kadınların eğitimsiz olduğu, satılarak evlendirildiği ve çocuk üreticisi olmaktan başka bir rollerinin olmadığı, erkeklerin cinsel ilgisinin homoerotik olduğu ve entelektüel yoldaşlık için bir erkeğin (genellikle yabancı uyruklu kadınlar olan) cariyeleri veya diğer erkekleri tercih ettiği beşinci yüzyıl Yunanistan'ının cinsel politikalarından kaynaklandığı teorisini ortaya atar. Annenin oğullarına içerlediğini ve kıskançlıkla dolu olduğunu,

hayal kırıklığı içinde erkek çocuklarını yaşamlarının ilk yıllarında aşırı derecede kontrol ettiğini varsayar. Onun duyguları oğulları tarafından, daha sonra mitolojide ve klasik dramada somutlaşacak yıkıcı bir potansiyel düşmanlık olarak deneyimlenmiş olabilir.[29]

4

Her zaman (ister dişi ister erkek olsun) bir ay tanrısına tapınmadan daha ileri tarihte çıkan güneşe tapınma, ataerkil düşüncenin başka bir özelliğidir. Antikler ayı güneş ışığının bir yansıtıcısı olarak değil, gecenin karanlığında bağımsız olarak parıldayan bir şey olarak görüyorlardı. Güneşse gün ışığının kaynağı olmaktan çok gökyüzünde yaşayan bir varlıktı.

Tıpkı Mısır'ın Amarna dönemi sanatında olduğu gibi, güneşin egemenliği nasıl da miras aldığını somut olarak görmek olağanüstü. Güneş tanrısının uzun zamandır Mısır dininde merkezi bir yeri olsa da, hâlâ İsis, Hathor, Nut, Neftis figürlerinde somutlaşan güçlü bir tanrıça kültü vardı. M.Ö. 14. yüzyılda Firavun Akhenaton, yeni bir dinin yegâne cisimleşmesi olarak Aten'i,[30] güneş diskini işaret ederek, Mısır kozmolojisinde devrim yarattı. Başkentinde, Aten'in Tell-el-Amarna'daki tahtında, etrafa ışınlar saçan güneş diskinde tek tanrılı, güneş merkezli ve ataerkil bir evren mesajını tekrar tekrar savunan bir sanatı teşvik etti.

Amarnan sanatını düşündüğümüzde, genelde aklımıza Nefertiti'nin ünlü büstünün portresi gelir. Fakat onun bugünkü popülaritesi, kendi zamanındaki önemini abartmamıza neden olmamalı. Aslında Amarnan sanatı, çağdaş stereotiplerden çok da farklı olmayan kadın ve aile imgelerini yineler. Bu kazılmış veya oyma resimlerde Akhenaton zaten hem ata hem de tanrıdır (Aten'in vücut bulmuş hali). Yanında olağanüstü duruşu ve zarafeti ile çağdaş, kadınsı, aristokratik güzellik ideallerine ataerki öncesi kadın imgelerinin çoğundan daha fazla yaklaşan kraliçesi Nefertiti vardır. Lâkin Nefertiti hiç kuşkusuz ikinci plandadır; bir eş, hatta bir kraliyet tanrısıdır, asalet ve gururla tasvir edilir ama esasen bir simge kadındır. Bir *dikilitaşta* krali-

yet ailesi (Akhenaton, Nefertiti ve üç kızları) gayriresmi, hatta samimi bir aile pozu içinde, birbirlerine fazlasıyla fiziksel yakınlık gösterirken temsil ediliyor. Fakat onların üzerinde Aten ışınlarını yayıyor ve *o*, bu kompozisyonun gerçek merkezi ve temel taşı.

Aten'e tapınmayı kabul ettiren Akhenaton, önceki tanrıların pek çok resminin yok edilmesini ve isimlerinin anıtlardan kaldırılmasını emretmekle kalmadı, "tanrı" kelimesinin çoğul halini de yasakladı. Cyril Alred'in "'anne' ve 'hakikat' kelimelerinin eski çağrışımlarından arındırıldığı"ndan bahsetmesi kışkırtıcıdır çünkü "ev" veya "şehir" hiyeroglifi aynı zamanda "anne"yi temsil eder ve bireysel olduğu kadar kolektif bakım ilkesini de öne çıkarır.[31]

Aiskhülos'un *Eumenidler*'inde, annesini reddeden tanrıça Atena'nın desteklediği baba-hukuku'nun sözcüsü Helenik güneş tanrısı Apollon olur. Apollon şiirin ve lirin tanrısıdır. Aydınlıkla, ağaçlarla ve şifa sanatıyla ilişkili başına buyruk ikiz bir kız kardeşi vardır. Jane Harrison, Apollon'un, kanamayı durdurma özelliği olan şakayıkların yetiştiği toprakların tanrısı Paean'dan türediğini ve Doğu'nun her yerinde bu bitkiye hürmet edildiğini belirtir. Fakat kız kardeşi Artemis de, tanrıça olarak gücü zayıflatılmış haliyle, aynı şekilde şifalı bitkilerle ilişkilendirilir. Apollon'un ağaçlarla ilişkisi ilginçtir: Su perisi Daphne onun tecavüzünden kaçmak için kendini defne ağacına dönüştürür. Apollon bu ağacı kişisel sembolü haline getirir. Elinde bir defne dalıyla Delfi'deki toprak-tanrıça Themis'in kehanet tapınağını ele geçirmeye gider ve yolu üzerinde dişi bir ejderhayı öldürür.[32]

Böylece Apollon, Yüce Anne'nin bir dizi çekici yönünü özümser, hatta Ay ile eşleştirilir. Ağaçların, şifalı bitkilerin ve yaşamı korumanın Anne'si erkek bir tanrıya dönüşür, kız kardeşi ise ay tanrıçası olur. Slater Apollon'u "anaerki karşıtlığının kişileşmiş hali, gök-tanrının timsali, yeryüzü tanrılarına karşı bir seferci" olarak adlandırır. "O tam anlamıyla güneş ışığı, Olimposlu, açık seçik ve rasyoneldir."[33] Elbette bu, ataerkil "bölünmenin" uç bir örneğidir - Jane Harrison'a göre Yunan orto-

doksluğu, Apollon hakkında "karanlığın hiçbir eylemine veya hayaline" geçit vermez. Her şey illa berraklık, ışıltılı bir erkeklikle ilgili olacaktır. Harding, aya tapınmanın içgüdünün bilgeliğine ve doğa yasasına saygıyı temsil ettiğini, güneşe tapınmanın ise doğal güçlerin kontrolü fikriyle ilgili olduğunu öne sürer.[34] Gerçekten de Apollon, güneşin küheylanlarının sürücüsü olarak kişileştirilir. Dionysos kültünün içgüdüsel aşırılıklarına karşı doğanın "Apolloncu" rasyonel kontrolü; bilinçdışına karşı bilincin gücü; anne-hukukuna üstün gelen baba-hukukunun kutsanması, bu mitolojide bir araya gelir.

Aya tapınma bütünsel bir süreci, zıtlıkların bir arada var olmasını mümkün kılarken, güneşin neden bölünmüş bir bilinci somutlaştırdığı ilginç bir sorudur. Güneş kendini tek ve değişmez bir biçimde sunarken, ayın sürekli değişmesi ve pek çok biçimde görülebilmesi, bu ikisinden birine doğru güçlü bir çekime kapılabilecek beşeri algı türlerini açıklayabilir. Her halükârda, güneş dininin ortaya çıkışıyla birlikte, binbir kişilik ve ifadesiyle Yüce Anne, indirgemeye maruz kalmaya başlar. Parçaları ondan kopup ayrılır, bazıları cinsiyet değiştirir ve o andan itibaren kadının kendisi ataerkil koşullarda, erkek ilahların yasaları altında ve erkek yargılarının ışığında yaşar.

5

Aslında erkek, anne olarak kadınla iki tarz üzerinden ilişki kurar: pratik ve büyülü. Erkek bir zamanlar tamamen kadına bağımlıydı. Tüm kültürlerde hem kadınlar hem de erkekler okşanmayı, şefkâtli oyunları, tatmin edilen bir ihtiyacın rahatlığını (ve aynı zamanda ertelenen bir ihtiyacın kaygı ve zavallılığını) ağırlıklı olarak kadınlardan öğrendi.

İlk sevgi anne ve çocuk sevgisi olduğundan, Briffault annelik duygusunun çiftleşme içgüdüsünden çok daha önce geldiğine inanıyordu. Şefkâtli duyguları, kadın organizmasının biyolojik doğasından kaynaklanan kadın evrimi sırasında türetilen ikincil bir dişil cinsel nitelik olarak algılıyordu. Erkeğin kendi cinsel içgüdüsünü kadının çiftleşme veya dengeleyici dürtüsüne uygun olarak değiştirmesine neden olan şey, erkeğin anne-

sinden deneyimlediği bu şefkâte duyduğu arzuydu.[35] Margaret Mead'e göre,

> Erkeğin doğuştan gelen cinsel dürtüleri ile üreme arasında kurduğu ilişki, öğrenilmiş bir tepki gibi görünüyor. ... Erkek cinselliği başlangıçta anında boşalmanın ötesinde bir hedefe odaklanmıyor haldedir; erkeğe, başlangıçtaki dürtülerini düzenleyen, kontrol eden ve detaylandıran kişiler arası ilişkiler kurma ve bir çocuk yapma arzusu veren toplumdur.[36]

Böylece ataerkil dönem öncesi yaşamda erkek çocuk, dişinin üreme gücünün *mana* ile yüklü olduğunu erkenden öğrendi. Kutsal, kudretli, yaratıcı olan, dişi ile temsil ediliyordu. Ataerki öncesinde erkek, varoluşunu sürdürmeye veya yaşamla ölümü yöneten (dişi) güçleri ritüel olarak kabul etmeye odaklanmadığında, kendini bir tür yabancı gibi hissetmiş olmalı. Mead'in belirttiği gibi: "Sevgi [seks] donanımı çok küçük bir çocuk için apaçıktır ama baba olmak ne demektir? Bu, kişinin kendi bedeninin dışında, bir başkasının bedeninde devam eden bir şeydir."[37] Antropolog Leo Frobenius bize Habeşli bir kadının, bir erkeğinkinin aksine bir kadının biyolojik donanımının zenginliği ve karmaşıklığı hakkındaki yorumlarını aktarır: "Erkeğin yaşamı ve bedeni her zaman aynı. ... O hiçbir şey bilmiyor."[38]

Ataerkil erkek, cinsel ve duygusal hayal kırıklığı, safi ihtiyaç, fiziksel güç, cehalet ve duygusal temelden kopmuş bir zekâ karışımından; kadına, onun huşusunun kaynağına ve başlangıçtaki güçlerinin kaynağı olan organik doğasına karşı çıkan bir sistem yarattı. Bir anlamda, kadının evrimi sakat bırakıldı ve böyle olmasaydı bugün nasıl olabileceğini hayal etmenin bir yolu yok. Nihayet kadınların, bu evrimin dizginlerini ellerine almalarına çabalayabiliriz sadece.

Anne-çocuk ilişkisi temel insan ilişkisidir. Ataerkil ailenin yaratılmasında bu temel insani birime şiddet uygulandı. Mesele sadece kadının tam anlamı ve kapasitesiyle evcilleştirilmesi ve kesin olarak tanımlanmış sınırlar içine hapsedilmesi değil. Varlığının tek bir yönüne (annelik) güvenli bir şekilde hapsedil-

miş olsa bile kadın, hem açık hem de sinsi biçimlerde güvensizliğin, şüphenin ve mizojininin nesnesi olmaya devam ediyor. Ve insan yaşamının matrisi olan kadın üreme organları, ataerkil teknolojinin başlıca hedefi haline geliyor.

Sonnotlar

1 Frederick Engels, *The Origin of the Family, Private Property and the State* (New York: International Publishers, 1971), s. 73 [(2019), *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, çev. Mustafa Tüzel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 72].

2 Karen Horney, *Feminine Psychology* (New York: Norton, 1967), s. 106-18 [(1995), *Kadın Psikolojisi*, çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları, s. 111-23].

Erich Neumann daha ileri gider. Rebecca Jacobson tarafından çevrilen ve Hildegarde Nagel ve Jane Pratt tarafından *Spring* için gözden geçirilen "Psychological Stages of Feminine Development" adlı makalesinde, dişil kötülük mitini ve kadının günah keçisi olarak kullanılmasını tartışır. "[B]u, ... Yahudi-Hıristiyan, Müslüman ve Hinduizm gibi ataerkil damgalı kültürler tarafından dişilin kötü olarak 'tanındığı' anlamına gelir. Bu nedenle kadın bastırılır, köleleştirilir ve yaşamdan dışlanır veya (cadı mahkemelerinde olduğu gibi) kötülüğün taşıyıcısı olarak zulüm görür ve öldürülür. *Sadece tek bir gerçek -erkeğin kadın olmadan var olamayacağı-, bilinçdışının tehlikelerinin yansıtıldığı bu 'kötü' insan grubunun yok edilmesini engellemiştir.*" (Vurgular bana ait.) Bu, rahim dışı üreme ve klonlama teknikleri erkeklerin kontrolü altında olursa, gelecekte nasıl da kadın-kırımı için uygulanabilecekleri sorusunu gündeme getiriyor.

3 Horney, kadınlardan korktuğunu itiraf etmenin, erkeksi özsaygıyı, bir erkekten korktuğunu kabul etmekten çok daha fazla tehdit ettiğini belirtir. Sınıf kavramı, kadınların ya egemen sınıfın baskın erkeklerinin ya da işçi sınıfının ezilen erkeklerinin altında yer aldığını varsaydığından, erkeklerin yarattığı sınıf analizinin cinsel analizin önüne geçmesi belki de son derece doğaldır.

1986 baskısına not: Sınıfın "birincil çelişkisini" cinsiyetin "birincil çelişkisi" ile değiştirmeye yönelik feminist bir eğilim oldu. Fakat dünyadaki kadınların çoğunluğu hayatlarını sınıf, cinsiyet ve ırkın kesişimi olarak yaşar ve hem teoride hem de pratikte her üçüyle de aynı anda mücadele etmek zorundadır.

4 Eli Zaretsky, *Capitalism, the Family, and Personal Life*. Özgün baskı: *Socialist Revolution*, Ocak-Haziran 1973, s. 78, 72-73. (Fiziksel baskı mevcut: Harper and Row, N. Y., 1975).

5 H. R. Hays, *The Dangerous Sex* (New York: Pocket Books, 1972), s. 270; ilk baskı 1964.

6 Robin Fox, *Kinship and Marriage* (Baltimore: Penguin, 1967), s. 27-33.

7 Bruno Bettelheim, *Symbolic Wounds: Puberty Rites and the Envious Male* (New York: Collier, 1968); ilk baskı 1954.

8 Mizojini, erkeklere içerleyen kadınların bir izdüşümü değildir. Mizojinin varlığı ve ataerkil kültür tarafından her zaman onaylandığı şüphe götürmeyecek şekilde belgelendi. Bu konuda son zamanlarda (hepsi erkekler tarafından yazılmış) bir dizi çalışma bulunuyor ve bunların çoğu, eğilimleri ve vardıkları sonuçlar bakımından oldukça ilginç bir şekilde mizojinist.

The Anti-Sex (1964) adlı bir antolojide R. E. L. Masters ve Eduard Lea, düzenli aralıklarla "gerçek mizojinin mesnetsiz bir genelleme" olduğunu ileri sürüyor ve aksi yönde topladıkları tüm kanıtlara rağmen, mizojinin insan kültürünün hakikaten sapkın bir damarı olduğunu öne sürüyorlar. Aynı zamanda mizojinin bireysel olmaktan ziyade "kültürel ve ideolojik" olduğunu da kabul ediyorlar. Hem Masters ve Lea hem de Wolfgang Lederer (*The Fear of Women* [1969]) kitaplarının ithaflarında mizojinist olduklarını reddederler. Lederer, erkeklerin kadın korkusu üzerine geniş çaplı bir araştırma yapar, ancak vardığı sonuçta, kadınların üreme dürtüsünü ("Bazı kadınlar aşırı -neredeyse patolojik denebilecek kadar- doğurgandır") medeniyet için gerçek bir tehdit olarak görür ve bu kadın korkusunu haklı bulur. Erkeğin asıl korktuğu şey kadın değil, *kadının* üremekle kafayı bozduğu aşırı kalabalık bir gezegendir. Benzer bir inkâr vakası, Atinalı kadınların baskı altında tutulduğuna dair pek çok kanıt topladıktan sonra şöyle yazan klasik dönem akademisyeni H. F. Kitto'da da görülür: "Yanlış olan, bunun, Atinalı erkeğe dair çizdiği resimdir. Atinalıların elbette hataları vardı, ancak temel nitelikleri arasında kıvrak zekâ, insanlık ve merak ön plandaydı. [Atinalı erkeğin] kendi ırkının yarısına kayıtsızlıkla, hatta onları aşağılayarak davranmayı alışkanlık haline getirdiğini söylemek bana pek akıl kârı gelmiyor" (*The Greeks* [Baltimore: Penguin, 1960], s. 222) [(2017), *Yunanlar*, çev. Ayşegül Yurdaçalış, Alfa Yayınları].

Kitabının hiçbir yerinde, jinofili olduğuna dair güvenceler vermeye çalışmayan H. R. Hays, bu konuyu en az mizojinist şekilde ele alan yazardır. "*The Dangerous Sex*" (New York: Putnam, 1964) adlı kitabı, "erkeklerin çağlar boyunca peşinden koştuğu, utanç verici fantezi ve rasyonalizasyon yükünün farkına varmalarını sağlamaya yönelik bir girişimdir ... Erkek, bu sembolik büyüyü kullanarak [kadını] ya hapsetmiş, ya dışlamış ya da günah keçisi yapmıştır" (s. 295). Hays'in kitabı histerik değil açık sözlüdür ve cinsel politikayı ciddi ciddi düşünmek isteyen erkekler için temel bir okuma olmalıdır.

9 Joseph Campbell, *The Masks of God: Primitive Mythology* (New York: Viking, 1972), s. 315 ve devamı; ilk baskı 1959 [(1995), *İlkel Mitoloji, Tanrının Maskeleri*, çev. Kudret Emiroğlu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara; ilk baskı 1992, s. 312 ve devamı].

10 G. Rachel Levy, *Religious Conceptions of the Stone Age* (New York: Harper Torchbooks, 1963), s. 83-85.

11 *A.g.e.*, s. 27, 86-87, 100.

12 *National Geographic*, C. 144, Sayı 6 (Aralık 1973).

13 Campbell, *a.g.e.*, s. 372 [367].

14 Leonard Palmer, *Mycenaeans and Minoans: Aegean Pre-History in the Light of the Linear B Tablets* (New York: Knopf, 1965), s. 347.

15 Levy, *a.g.e.*, s. 120; Erich Neumann, *The Great Mother* (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1972), s. 153.

16 Yaratılış'taki bu buyruktan önce, elbette, *kadının* üreme gücünün reddedildiği ve erkeğin vücudundan yapıldığı Adem miti gelir. Adem'le Havva lanetlendiğinde, Havva'ya "ağrı çekerek doğum yapacaksın" denir.

17 Raphael Patai, *Sex and Family in the Bible and the Middle East* (New York: Doubleday, 1959), s. 135.

18 Raphael Patai, *The Hebrew Goddess* (New York: Ktav, 1967), s. 52, 97-98.

19 Aeschylus, *Oresteia*, çev. Richmond Lattimore (Chicago: University of Chicago Press, 1953), s. 158-161 [(2010), Oresteia, çev. Yılmaz Onay, Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul, s. 142]

20 B. Ehrenreich and D. English, *Witches, Midwives and Nurses: A History of Women Healers* (Old Westbury, N. Y.: Feminist Press, 1973), s. 8-9 [(2023), *Cadılar, Ebeler ve Hemşireler: Kadın Şifacıların Tarihi*, çev. Gökçen İleri, Pinhan Yayıncılık, s. 45]

Margaret Mead, kadının üremedeki rolünü gizlemenin erkeğinkini gizlemekten her zaman daha zor olduğunu belirtir ama yine de, annenin rolünün tamamen pasif olarak kabul edildiği veya tamamen reddedildiği kültürlerin çağdaş örneklerini sunar: Rossel Adalıları, Karadağlılar. (*Male and Female* [New York: Morrow, 1975], s. 59-60).

21 E. O. James, *The Cult of the Mother-Goddess* (New York: Praeger, 1959), s. 47, 138; James Mellaart, *Çatal Höyük: A Neolithic Town in Anatolia* (New York: McGraw-hill, 1967), tablet 84 [(2003), *Çatalhöyük Anadolu'da Bir Neolitik Kent*, çev. Gökçe Bike Yazıcıoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul].

22 Palmer, *a.g.e.*, s. 192; Cyril Aldred, *Akhenaton and Nefertite* (New York: Viking, 1973), s. 181.

23 Yahudilikte ilahi bir aile yoktur. Hristiyanlığın Kutsal Ailesi (aslında İsa'nın beşeri ailesi), Teslis'ten veya Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluşan üç parçalı Tanrılıktan farklıdır. Daly, basmakalıp "dişil" niteliklerle donatılmış, ancak eril bir zamirle atıfta bulunulan ve Meryem Ana'yı hamile bıraktığı varsayılan Kutsal Ruh'u çevreleyen belirsizliğe dikkat çekiyor. İsa'nın beşeri ailesine gelince, İncil'de Meryem Ana'ya söylediği sözler düşündürücüdür: "Anne, benden ne istiyorsun?" Bakire, elbette Artemis kültü ile ilişkilendirildiği şekliyle *virgo* değil, *virgo intacta*'dır.

24 Max Weber, *Ancient Judaism* kitabında, "yeraltı dünyasına ait ve bitkisel" kültlerin İbraniler tarafından reddedildiğini ima eder; tabi ki Ana Tanrıça kültlerinden bahsediyor. Daly'nin "Büyük Sessizlik" adını verdiği yöntemin bir başka örneği.

25 Jung'un kolektif bilinçdışı teorisindeki iki önemli arketip *anima* ve *animus*tur. *Animus* kadındaki bilinçdışı erkek yön, *anima* ise erkekteki bilinçdışı kadın yön olarak tarif edilebilir, ç.n.

26 Patai, *The Hebrew Goddess*, s. 26-27, 52, 97-98.

27 Erich Neumann, *The Origins and History of Consciousness* (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1971), s. 86.

28 Jane Harrison, *Mythology* (New York: Harcourt Brace, 1963), s. 44 ve devamı.

29 Philip Slater, *The Glory of Hera* (Boston: Beacon, 1968).

Slater, ataerkiyi ifşa etmenin kıyısından dönen bir başka yazardır. Ona göre annenin erkek çocuğa aşırı ilgisi, kadının aşağı ve düşük statüsünden kaynaklanır ve (beşinci yüzyıl Yunanistan'ında olduğu gibi Amerika'da da) kendini kanıtlamaya, çoğu zaman anlamsız başarılarla kazanımlara ve rekabete düşkün narsisistik bir erkek bilincine yol açar. Slater, bazı yazarlar gibi sorunu annenin kapısına bırakmaz; annenin oğluyla ilişkisinin toplumsal bir bağlamda gerçekleştiğinin, *reductio-ad-matrem*'in [anneye indirgeme] başka hiçbir eylem fırsatı vermediğinin, anneliği kadınlığın tanımı haline getirdiğinin ve (orta sınıfta) çocuk bakımını tam zamanlı, yalnızca kadınlara özgü bir uğraş haline dönüştürdüğünün farkındadır. Onun pek çok faydalı gözlemi olsa da, psişik örüntüyü ataerkil bağlamla ilişkilendirmedeki başarısızlığı, içgörülerini ne yazık ki eksik bırakır.

30 Akhenaton'un icadı olan bir Mısır tanrısı. Akhenaton, firavunun sonradan aldığı ismi ve Aten'in hizmetkârı anlamına geliyor, ç.n.

31 Alred, *a.g.e.*, s. 11-12; Lewis Mumford, *The City in History* (New York: Harcourt, Brace and World, 1961), s. 13 [(2023), *Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*, çev. Gürol Koca ve Tamer Tosun, Ayrıntı Yayınları].

32 Jane Harrison, *a.g.e.*, s. 94-95.

33 Slater, *a.g.e.*, s. 137-41.

34 M. Esther Harding, *Woman's Mysteries* (New York: C. G. Jung Foundation, 1971), s. 31.

35 Robert Briffault, *The Mothers* (New York: Johnson Reprint, 1969), I: 131-41.

36 Margaret Mead, *Male and Female: A Study of the Sexes in A Changing World* (New York: Morrow, 1975), s. 229; ilk baskı 1949.

37 *A.g.e.*, s. 82.

38 Campbell, *a.g.e.*, s. 451.

VI. Etten Eller, Demirden Eller

Kadınlar nasıl doğum yaptı, onlara kim, nasıl ve neden yardım etti? Bunlar sadece ebelik ve obstetrik tarihine ilişkin sorular değil, bunlar politik sorular. Regl dönemini veya doğum yapmayı bekleyen, kürtaj masasında yatan veya bebeğini doğurmak için ıkınan, diyafram takan ya da her gün doğum kontrol hapı yutan kadın, bunları yüzyıllardır süregelen kalıplaşmış tutumların etkisi altında yapar. Seçimleri, kadınların tarihsel olarak dışlandığı yasalar ve mesleki kurallar, dini yaptırımlar ve etnik gelenekler bağlamında yaptırılır (eğer yaptırılırsa tabi) veya yasaklanır.

Yahudi-Hıristiyan teolojisinde kadının doğum sancısı Tanrı'dan gelen bir cezadır. (Doğum sancısının ceza olarak görüldüğü başka ülkeler de var.) Yaratılış'ta Havva'ya edilen lanet on dokuzuncu yüzyıla kadar harfiyen alımlandığından, doğum yapan annenin acıya illa hazır olması gerekiyordu ama daha önemlisi, son otuz yıl öncesine kadar annenin bu acıyı *edilgin şekilde* çekmesi gerektiği varsayılıyordu. Bir ebe olan Agnes Simpson, afyon ya da afyon ruhu ile doğum sancılarını hafifletmeye teşebbüs ettiği için 1951'de kazığa bağlanarak yakıldı.[1] Nihayet on dokuzuncu yüzyılda, doğum yapan kadının bilincinin kloroformla kapatılmasına izin verildi ama bu, kadını o kadar edilgin hale ge-

tirdi ki, doğum yaptığının farkına varamadan uyanıyordu. Ona yapılması gerekeni, artık başkaları *yapacaktı*. Erken dönem ebelik kılavuzlarında, elinde kanca ve pens taşıyan cerrahın "sanat"ındansa "doğa"nın daha bilge olduğu söylenir ama bir kadının süreci kendi kendine anlayabileceğinden, kendi karakterini ve zekâsını sürece dâhil edebileceğinden, kendi içgüdüsel ve fiziksel donanımını ortaya koyabileceğinden asla bahsedilmez. Lohusa anneye bahşedilen en büyük övgü, edilgin ıstırabı çekme "cesareti" olmuştur hep.

Erkeklerin doğum görevlisi rolünü yavaş yavaş ele geçirdikleri ve böylece başlangıçta kadın gücü ile karizmasının kaynağı olan bu alan üzerinde otorite sahibi oldukları hipotezi ile doğum üzerine düşünmeye başladım. Birçok nedenden ötürü (erkek ebeler ve doğum uzmanlarının ortaya çıkması gibi) edilgin acı ile arketipik kadın doğum deneyimi özdeş tutuldu. Dolayısıyla edilgin acı, kadın deneyiminin her alanına sinen evrensel, "doğal" bir kader olarak görüldü. Ve bunu tam olarak anlamadığımız sürece, bu çekilen acıya yüzyıllardır gösterdiğimiz "tahammül"den kopup, yeni bir etkin varoluşa geçmek için gereken öz-bilgiye sahip olamayacağız.

Sadece yoksul ve okuma yazma bilmeyen kesimden değil, eğitimli orta sınıftan da şaşırtıcı sayıda çok kadın doğum hakkında mümkün olduğunca az şey öğrenmek konusunda ısrarcı: "Beni bayıltın da hekim bu işi halletsin." Ellili yıllarda ben de bu kadınlardan biriydim: Aydın, entelektüel, psişeye meraklı bir sanatçıydım ama bedenime dair bilginin, "uzmanların" işi olduğu ve doğumun kadın doğum uzmanının alanı olduğu fikirlerine katılıyordum. Gerçi o zamanlar bile bir parçam bu edilginliğe tahammül edemiyordu ama bu parça bana pek "kadınsı" gelmiyordu ve bir anneye dönüşme sürecimde kendimi "kadın gibi kadın" olarak görüp onaylamaya çalışıyordum. Edilgin olmam gerekiyorsa, bu beklentiye uygun olarak davranabilirdim. Ayrıca, tabi ki bedenime güvenmiyordum ve ona yabancılaşmıştım. Daha sonra, altmışlı yılların ortalarında bir dizi artrit ameliyatı geçirdim ve yeniden özgürce yürüyebilmek için ağrılı bir fizyoterapi sürecine etkin bir katılım sağlamam

gerekti. O dönem mesele "kadın gibi kadın" olmak değildi ama bu deneyimin içinden çıkıp direniş, acının etkinliğe dönüştürülmesi ve başıma gelenleri analiz etme ihtiyacına dair bazı politik fikirler de geliştirdim. Ameliyat sonrası egzersizlerin altından kalkabilmek için muazzam bir irade ve kararlılık gerekmesine rağmen, hastane sisteminin hastayı bir çocuğa veya bir nesneye indirgeme ve edilgin tepkiler uyandırma çabasını açığa çıkarmaya çalıştığım bir defter tutmaya başladım. İşte o zaman, üç çocuğumu doğururken ıskaladığım bir şeyi anladım, ben bir nesne olamazdım. Sonra anladım ki, aslında bütün acıları kucaklayarak, aynı etkin bağlantıyı kurarak da doğum yapabilirdim.

Doğumun tarihini okurken, çağdaş tıpçı erkeklerin yazdığı obstetrik tarihinin "satır aralarına" bakmamız gerek. Kadın ebeyi savunanlar ile ona karşı çıkanlar arasında dönen hararetli münakaşaları da yazdıkları bildirilerden inceleyebiliriz. Yazarların, mevzuyla bir çıkar ilişkileri olduğunu, hem retorik hem de politik bir mücadele içinde olduklarını, görüşlerine ve onlara dair belgelere sahip olmayı arzuladığımız tek grubun (annelerin) sesinin her zaman olduğu gibi hiç duyulmadığını akılda tutmak önemli.

2

On sekizinci yüzyılda yaşamış hekim Benjamin Rush, Kızılderili annelerden bahsederken şunları söylüyordu:

> Onların sahip oldukları tek ebe doğa. Doğumları kısa, ağrıları az. Her kadın, kendi cinsiyetinden biri bile ona eşlik etmeden mahrem bir kulübede doğum yapar. Soğuk suyla yıkandıktan sonra birkaç gün içinde sıradan işlerine döner.[2]

Tabii ki, acısız veya yaygarasız doğum yapan ve ardından günlük işine devam eden "ilkel" kadın mefhumu son derece romantikleştirilmeye müsaittir. Bununla birlikte, bazı fiziksel gerçekler, homojen bir ilkel kültürün kadınlarının, heterojen ve kentleşmiş bir kültürün kadınlarına göre daha kısa ve daha kolay *normal* doğum yaptığını düşündürür.

Öncelikle, ilk beşeri gruplardaki tüm insanlar daha ufak tefekti ve küçük bir fetüsün doğması elbette daha kolaydır. Dahası, fetüs ve anne aynı beden tipine sahipti. Akdeniz'den gelen ince kemikli bir kadın, kuzeyden gelen uzun boylu, iri kemikli bir adamla karşılaşmıyor veya çiftleşmiyordu. Sonuç olarak, iri kemikli, iri kafalı bir çocuğu dar bir leğen kemiğinden doğurmak zorunda da kalmıyordu. Çocuklarını hayatının ikinci on yılında, ilk âdetinden hemen sonra doğurmaya başlıyordu. Çiftleşmek için belli bir rıza yaşına kadar beklemiyordu ve elbette gençliğinden dolayı, otuz yaşındaki bir kadına nazaran daha kaslı bir yapıya ve esnekliğe sahip oluyordu.[3] Raşitizm nedeniyle şekilsiz bir leğen kemiğine sahip olması pek olası değildi, zira raşitizm de, kentleşme ve iç mekân yaşamının artmasıyla gelişti. Tek başına doğum yaptığından ve bedeninin içine kimse dokunmadığından enfeksiyon kapma riski düşüktü. Dahası, içgüdüsel olarak doğal bir çömelme pozisyonunda doğum yapıyordu, bu da bebeği dışarı iterken yerçekiminden faydalanmasını sağlıyordu. Tüm bunlar normal doğumlar için geçerliydi, fakat (makat prezentasyonu, ikiz veya prematüre bebekler gibi) komplikasyonlar anne veya çocuk için ölümcül olabilirdi çünkü tek başına doğum yapan bir kadın, zor bir doğumu kolaylaştırmak için kendi bedenine ve çocuğun bedenine müdahale edemezdi.

Doğum literatürünün tamamında, hatta bugün bile, doğumların çoğunun "normal" *olduğu* teması işlenir. Doğum görevlisinin başlıca görevi, doğum öncesi ve esnasında annenin yanında olmak, plasentanın dışarı atılmasına yardım etmek, göbek bağını kesmek ve yenidoğana bakmaktır. Dolayısıyla, kayıtlı tarihten önceki doğumların çoğunun da normal doğum olduğunu varsayabiliriz.

Babalar baba olarak kendi rollerinin farkına vardıktan sonra, muhtemelen bazı erkekler de doğumlara katıldı. İlkel toplumlarda, bir kadın akrabanın yardımıyla, bir doğum sandalyesi üzerine oturur gibi babanın dizleri üzerine oturup doğum yapan kadınlara dair anlatılar var. Çağdaş bir kadın doğum uzmanının iddiasının aksine, babalık mefhumunun

farkına varılmadan veya bu mefhum tam anlaşılmadan önce, babanın doğuma yardım etmesi ihtimal dışı.[4] Dahası bugün bile hâlâ birçok kültürde hamile veya doğum yapan bir kadın, kadın akrabaları dışındaki herkes için bir tabudur ve erkekler doğum odasından dışlanır.[5] Bir kadının büyükannesinin, bir kadın arkadaşının veya akrabasının ya da bu deneyimi yaşamış bir grup kadının yardımı ve manevi desteği ile doğum yapması daha yaygındır. Hatta zamanla bu kadınlardan bazıları "deneyimli" veya "bilge" kadınlar olarak bilinecektir.[6]

Kayıtlı tarihe baktığımızda, on sekizinci yüzyıla kadar doğumun mutlak surette kadınların alanı olduğuna kimse itiraz etmez. Bu son derece doğal bir durumdu çünkü bu sürece dair ilk elden deneyimi olan kadınlardı ve bunun neden böyle olması gerektiğine dair erkeklerin erken dönemlerde bile gerekçeleri vardı. Örneğin, hem Atinalı bir ebenin kadın üreme organları hakkında hipokratik bir hekimden çok daha fazla şey bildiği söylenirdi (kuvvetle muhtemel öyleydi de), hem de ebeliğin erkek hekimin "haysiyetini alçaltıcı" olduğu düşünülürdü. Belli ki bu ikinci fikir, Atinalı erkeğin kadınlara (Slater'in gösterdiği gibi, özellikle annelere) ilişkin küçümseyici görüşüne tekabül eder.

Atinalı ebeler sadece doğum yardımcıları değildi. Afrodizyak ve doğum kontrol ilaçları reçete edip, cinsel sorunlar ve kürtaj konusunda tavsiyelerde bulunurlardı. Doğumu kolaylaştırmak için ilahiler okuyan rahibeler çoğu zaman onlara eşlik ederdi. Hekimin kürtaj yapması yasaktı, sadece podalik versiyonu yapma izni vardı.[7] Ve bu tür bir uzmanlaşma, yüzyıllar boyunca arka planda gezinen erkek hekime, ebelik tarihi boyunca izi sürülebilecek bir tür güç verecekti.

Podalik versiyon, yani çocuğun doğum kanalından aşağı inerken daha iyi çekilebilmesi için ters pozisyondan makat prezentasyonu pozisyonuna döndürülmesi tekniği, Mısır'da M.Ö. 1500 gibi erken bir tarihte, ebeler veya hekimler değil rahipler tarafından uygulanırdı.[8] Ancak ve ancak doğum çok zorlaşırsa çağrılan Yunan hekimlerin de podalik versiyonu ustalıkla uyguladıkları söylenir.[9] Ebelik tarihi literatüründe, ebelerin nor-

mal doğumlarla baş edebildiği ama acil durumlarda bir erkek hekimin (veya rahibin) çağrılması gerektiği iddiası görülür.[10] (Tabi ki kadınlar beşinci yüzyılda Yunanistan'da hekim olamıyordu.) Fakat podalik versiyon cerrahi bir operasyon veya bir hastalık tedavisinin parçası değil, *sadece* obstetrik bir tekniktir. Normal doğum süreci ve kadının iç organları hakkında bir hayli bilgili olmayı gerektirir. Bizzat ebelerden öğrenmediyse, podalik versiyonun gizemli bir şekilde Hipokrat'ın hükmüne nasıl girdiğini anlamak zor.

Sezaryen doğum (çocuğun annenin karnından bir kesi ile çıkarılması) görünüşe göre, genellikle annenin hayatı pahasına, Hindular ve Hipokrat tarafından yapıldı. (Yüzyıllardır kayıp bir sanat olan bu işlem, Batı Avrupa'da bir hekim tarafından değil, bir domuz yetiştiricisi tarafından 1500 yılında yeniden icat edildi.) Ancak podalik versiyon ve sezaryenden önce, zor bir doğum sırasında bir çocuğu doğurtma çabaları muhtemelen doğumun kendisinden daha ıstırap vericiydi. Pek çok kültürde doğum görevlilerinin karnı "sıyırdığına" (çocuğun aşağı inmesini sağlamak için anne karnını inek memesi gibi aşağı doğru sıktığına), fetüsün hemen üzerindeki karın kısmına ayakla bası uyguladığına veya fetüsü dışarı çıkmaya zorlamak için annenin vücudunu kumaşlarla sıkı sıkıya bağladığına dair anlatılar var. Kasılmaları zayıfsa, anne bir çarşafa sarılıp "sallanabilir" veya bir ağaca asılabilirdi.[11] Yüzyıllar boyunca, yine ve yeniden, fetüsü parçalar halinde çıkarmak için kancalar kullanıldı - manidar bir şekilde "yıkıcı obstetrik" olarak bilinen ve kraniotomi, embriyotomi, kancalı çıkarma ve uzuvların kesilmesi gibi alt bölümleri olan bir uygulama. Hipokrat ve Galen tarafından öğretilen yıkıcı obstetrik, erkek hekimlerin uzmanlığıydı. Hatta Galen, bilhassa bu alanın bir erkek alanı olduğunu ilan etmişti.[12]

Bu tür doğumlar ne sıklıkta gerçekleşirse gerçekleşsin, bunlara tanık olan, maruz kalan veya anlatıldığını duyan her kadının bilincinde iz bırakmıştır. Dünyadaki en doğal süreç olan doğum süreci, çok erken dönemlerden beri dehşet dolu kültürel yankılar ve kendine özgü bir ceza tınısı ile havada ya-

yılır. Bazı kültürlerde, doğumu zor olan bir bebeğin kötücül olduğu veya iblisler tarafından ele geçirildiği varsayılırdı. Bu bebek, ölüme mahkûm edilirdi ve bazen annesi de cezaya çarpılırdı çünkü böyle bir çocuğa hamile olmak o kadın hakkında da bir yargıya varılmasını sağlardı.

Roma'da üç tür ebe vardı: doğum uzmanı ebe, onun yardımcısı ve başarılı bir doğum için dualar okuyan rahibe. M.S. 2. yüzyılda bir hekim olan Efesli Soranus, ebelere talimatlar veren bir doğum kılavuzu hazırladı.[13] Tekrar ediyorum, erkek ebeler normal doğumlara katılmadığı için, bu bilgileri ebeler dışında başka nereden edinmiş olabileceklerini bilmek zor. Oysa, kadınlar kitap yazmadı ve bir sanat olarak doğumun ilerleyişinin gerçek tarihi, doğuma fiilen katılanlar tarafından biriktirilen ve aktarılan uzmanlık, erkek doğum uzmanlarının tarihinde silinip gitti. Tıbbın bu dalının "kahramanları"nı ancak ortaçağdan sonra, ebelikte erkek etkisi ve erkek kontrolü için verilen mücadele iyice ilerlediğinde duymaya başlıyoruz. Gerçekten de doğum sancısı çeken kadınların hayatlarını kurtarmak için mücadele eden bazı kahraman erkekler vardı ama önemli ebelerin isimleri çoğunlukla kaybolup gitti.

3

Batı'da Hıristiyanlığın yerleşmesinin de doğum üzerinde etkisi oldu. Kilise, tıp öğreniminin iki büyük klasik kaynağı olan Hipokrat ve Galen arasından, biliminden ziyade tektanrıcılığı nedeniyle Galen'i tercih etti. Galen, cerrahinin tıpla ilgisi olmadığı yönünde eğitim veriyordu, bu nedenle cerrahi, yüzyıllar boyunca bir bilimden ziyade bir teknik olarak kaldı ve en iyi ihtimalle güçlü bir mide ve belli bir acımasız özgüven gerektiriyordu. Doğumda ameliyat gerektiğinde bunu "berberler ve domuz yetiştiricileri" yapıyordu.[14] Ortaçağ ve sonrasında ebelik, her halükârda kirli bir meslek olarak görülüyordu. Kadını (özellikle de üreme organlarını) şeytanın vücut bulmuş hali olarak gören Kilise Babaları'nın kadın düşmanlığı doğum sürecine de sirayet etti. O kadar ki erkeklerin doğumlara katılması yasaklandı ve ebeye öncelikli kaygısının annenin rahatı ve refahı de-

ğil, bebeğin (*rahim içindeyken*, gerekirse bir şırınga dolusu kutsal su ile) vaftiz edilmesi olduğu öğütlendi.[15] Duruma oldukça uygun birbirine zıt iki fikir üzerinden ebe, gerekli ama aşağılık olduğu düşünülen bir işi yerine getiren domuz yetiştiricisi ile birlikte sınıflandırıldı. Ne var ki bebeği, rahip dışında sadece ama sadece bir ebe vaftiz edebilirdi çünkü aksi durumda, rahip çağrılıp gelene kadar bebek hayatta kalmayı başaramazsa lanetlenmiş bir halde ölebilirdi.

Her halükârda, erkek hekimin kadın organlarına dair fikirleri oldukça sınırlı olacaktı çünkü Kilise kadavraların incelenmesini de yasaklamıştı, böylelikle genel olarak anatomi çalışmalarını durdurup geciktirdi. Dolayısıyla birkaç yüzyıl boyunca hamilelik, doğum süreci, kadın anatomisi ve doğumu kolaylaştırma yöntemlerine dair bilgiler tamamen kadınlar tarafından biriktirildi. On beşinci yüzyıl gibi geç bir tarihe kadar, resim ve gravürlerde sadece kadın doğum görevlileri tasvir edilir.[16] Fakat on yedinci yüzyılda, tam da eril tıp mesleğinin şifa uygulamalarını kontrol etmeye başladığı, kadınlara ve yüzyıllardır yoksullarla çalışanlara "profesyonel" statüsü vermeyi reddettiği anda erkek-ebenin sahneye çıktığını görürüz. İlk önce, kraliyet saraylarında üst sınıftan kadınlarla ilgilendiği görülür. Hiç vakit kaybetmeden, ebenin aşağılık olduğunu öne sürmeye ve adını pislik, cehalet ve hurafe ile eş anlamlı hale getirmeye başlar.

Barbara Ehrenreich ve Deirdre English, klasikleşmiş kitapları *Cadılar, Ebeler ve Hemşireler: Kadın Şifacıların Tarihi*'nde cadı avı, zulüm ve cinayetle geçen yüzyıllar boyunca kadın şifacıların bastırılmasıyla ortaya çıkan bu elitist erkek tıp mesleğinin yükselişinin izini sürüyor. Cadılıktan idam edilen milyonlarca kişinin yüzde seksen beşi kadındı. Bir adamın cinsel organını yok etmekten tutun da komşunun ineğini öldürmeye kadar envai çeşit hayali suçla itham edildiler. Fakat cadı avcıları özellikle bilge kadınları, şifacıları ve ebeleri hedef aldı. Doğum sırasında kadınlara ağrı kesici verdiği için idam edilen bir İngiliz ebeden daha önce bahsetmiştim. Çok daha fazla kadın, şeytanın yönlendirmesiyle "kâfir" tılsımlar ve büyüler kullanmak-

la suçlandı. Amerika'daki Massachusetts Körfez Kolonisi'nde ebeler genellikle şüpheli görülür ve cadılıkla suçlanırdı.

Anne Hutchinson olayından çıkarılacak pek çok ders var çünkü bu olay, Amerikalı Püriten ebelerin ne kadar tehditkâr ve yıkıcı görüldüğünü gösteriyor. "Tüm inananların rahipliği" öğretisi ve Püritenlerin Tanrı ile birincil aracı olarak bireysel vicdana yaptıkları vurgu, hem kadınlar hem de erkekler için düşünce özgürlüğünü teşvik ediyor gibi görünüyordu. Fakat uygulamada, bireysel olarak kadının vicdanı ve aklı ile Tanrı arasında bir erkek yargıç ve erkek teolojisi duruyordu. Tanrı'nın "bilinemez kadir-i mutlaklığı"nı (özellikle de lanetleme veya kurtarma gücünü) yorumlama görevi erkeklere verildi ve erkeklerin ahit teolojisinin sorunlarıyla boğuşmakta özgür olabilmeleri için, kadınların kendilerini "Dünyevi Bakım" konularının yönetimine adaması, yani kısacası evde kalıp teolojinin eril alanından uzak durması gerekiyordu. Tanrı kadınlara erkekler tarafından açıklanacaktı. Ben Barker-Benfield, on yedinci yüzyılda New Englandlı bir kadının, Tanrı'nın bilinemez iradesinin ve bu iradeyi etkin bir şekilde yorumlamada erkeğin onu dışlamasının yarattığı çifte baskı altında yaşadığı endişe, hayal kırıklığı ve iktidarsızlığın, bazı kadınları bebek öldürmeye, cinayete teşebbüse, intihara ve "mutlak çaresizliğe" sürüklediğini öne sürdü. Sesi daha yüksek ve saldırgan çıkan diğer kadınlar ise erkek hiyerarşisine meydan okudukları için kırbaçlandı.

Anne Hutchinson bir ebe ve düşünürdü. Ondan hiç hazzetmeyen Vali Winthrop'un tanımına göre "kibirli ve sert tavırlı, çevik bir zekâya, çok etkin bir ruha ve çok geveze bir dile sahip, bir erkekten daha cesur"du. Öğretilere dair meseleleri tartışmak ve kutsal kitabı yorumlamak için Boston'da altmış ila seksen kadınla haftalık toplantılar düzenliyordu. Barker-Benfield'a göre:

> Hutchinson, içinde bulunduğu sınıfların büyüklüğü ve bileşiminin açığa çıkardığı bir ihtiyacı, neredeyse sadece kadınlara ait olan bu alanda (doğum bakımı alanında) karşılamaya çalıştı. Ki bu ihtiyaç bazı kadınları çocukları-

> nı öldürmeye itecek kadar yoğundu. Kadınların bir ebeye, yaşamın doğuşunda bir yardımcıya yönelmeleri, manevi destekçilerin yalnızca erkek olduğu yerlerde bir aptal gibi kendilerini ve çocuklarını bastırmaları ile keskin bir tezat oluşturur ... [Vali] Winthrop, Hutchinson'ın erkek gizemlerini ele geçirme iddiası ile doğumdaki rolü arasında yakın bir bağlantı gördü.

Çocuk doğurmak, elbette cinsellikle yakından ilişkiliydi ve Püriten ebenin, erkeklerin cinselliğini kontrol altına alabilsinler diye kadınları güçlendirmek için afrodizyak uyguladığına inanılıyordu. (Cadının penisi yok edebildiği yönündeki farazi gücünün başka bir çeşidi.) John Cotton, "Kadın Cemaatinin pis Günahı"nın (yani Hutchinson'ın diğer kadınlarla bir araya gelerek öğretileri tartışmasının) cinsel ahlaksızlığa yol açtığını düşünüyordu. Püriten toplumun erkek egemen hiyerarşisi değişirse, yani kadınlar, insan ile Tanrı arasındaki ilişkinin düşünürleri ve yaratıcıları olursa, saf anarşi ve vahşilik ortaya çıkardı. Böylece ebe, yaşam konusunda zaten sahip olduğu müthiş uzmanlığı ve gücüyle, dini öğretiye meydan okuduğunda tamamen tehditkâr hale geldi. Hutchinson bir cadıya dönüştü ama yalnız değildi. Massachusetts Körfezi Kolonisi'nde idam edilen ilk kişi, cadılıktan hüküm giymiş bir ebe olan Margaret Jones'tu. Hutchinson'ın ebe meslektaşı Bayan Hawkins de "şeytanla yakınlık kurmaktan" suçlu bulundu.[17]

Kadınlara açık birkaç meslekten biri olan ebeliğin, olağanüstü zekâ, yeterlilik ve öz saygıya sahip kadınları tarih boyunca cezbettiği açıktır.[18] Ehrenreich ve English, cadılar tarafından kullanılan pek çok ilacın "tamamen büyülü" olduğunu ve bir ihtimal telkin yoluyla işe yaradığını kabul etmekle birlikte, cadı-şifacı ile Ortaçağ'ın sonunda görülen tıp adamı arasındaki önemli bir ayrıma işaret ederler.

> ... cadı bir empiristti: Din veya dogmalardan çok kendi duyularına güvenir, deneme ve yanılmaya, sebep ve sonuçlara inanırdı. Yaklaşımı dindarca bir pasiflik değil, aktif şekilde meraklı olmaktı. İster tılsımlar ister ilaçlar yardımıyla olsun, hastalıklarla, gebelikle ve doğumla başa çıkmak için

çareler bulabilme yeteneğine güvenirdi. Kısacası, onun büyüsü, kendi zamanının bilimiydi.

Buna karşın:

> Geç Ortaçağ tıp eğitiminin Kilise öğretisiyle çatışan hiçbir yanı yoktu; "bilim" olarak kabul edilecek bir yanı da... Eğitim gören diğer pek çok genç öğrenci gibi tıp öğrencileri de yıllarını Platon, Aristoteles ve Hristiyan teolojisini öğrenmeye harcıyorlardı. ... Bir tıp öğrencisi, neredeyse hiç hasta görmezdi ve hiçbir deney yapma eğitimi almazdı. Üniversite eğitimi almış bir hekimin, hastayla karşı karşıya geldiği zaman elinde hurafeden başka pek bir şeyi yoktu. Cadı şifacılar "büyü" yaptıkları gerekçesiyle infaz edildikleri zamanlarda tıp "bilimi"nin durumu buydu.[19]

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısına kadar asepsiye, bakteriler ve yıkanmamış eller yoluyla hastalık bulaşmasına dair hiçbir şey bilinmediğinden, her tıbbi müdahale kir içinde yapılırdı bu kir, erkeklerin kadın bedeniyle ilişkilendirdiği mizojinist kir değil, gerçek kirdi. Haliyle, sadece doğum yapan kadınlarla ilgilenen ebe, hekimlerden daha az sayıda hastalığın bakterisini taşıyordu.

Ne var ki, doğum yapan kadının etrafını saran mizojinist iklim kendini farklı biçimlerle gösteriyordu. Ebelik üzerine Latince bir metin olan *De Partu Hominis*'in, 1540 yılında yapılan İngilizce çevirisi *The Byrthe of Mankynde*'a büyük bir muhalefet vardı. Büyük olasılıkla bu muhalefetin sebebi, Latince bilmeyen sıradan insanların da bu kitabı artık okuyabilecek olmasıydı ama şu argüman öne sürülüyordu:

> Bu tür konuların ... kadınlığın onurunu zedeleyecek şekilde anadilimizde ve sokak jargonuyla bu kadar açık bir şekilde ele alınması uygun görülemez ... bunu okuyan veya duyan erkekler, Robin Hood hikâyeleriymiş gibi rahatça okuyan delikanlılar ve oğlanlar, *kadınların arkadaşlığından daha çok tiksinmeye ve nefret etmeye* meyledeceklerdir. (Vurgular bana ait.)[20]

Kısacası, kadının fizikselliğine dair gerçekler ancak itici olabilirdi. Ve kadına (özellikle de anne rolüne) yönelik ten nefreti, erkek karakterinin bir gerçeği olarak sorgusuz sualsiz kabul ediliyordu.

Eski zaman hekimleri, ebeliğin itibarlarına yakışmadığını düşünüyordu. Hıristiyan Dönemi'nde erkek tıpçının, doğum odasına girip kendi erkekliğini aşağılaması yasaktı. Tıp tarihçileri, kadın doğum biliminin, ancak ve ancak erkek ebe veya hekimin kadın ebenin yerini almasıyla ilerleyebileceğini defalarca beyan ettiler. Rongy'e göre, "obstetrik biliminin geri kalmış durumu, kadınların kurduğu tekelin doğrudan bir sonucu"ydu.[21] Bir başka doğum tarihçisi, "belki de bugün bile ebeliğin tıbbi uygulamasının diğer bazı uzmanlık alanlarından daha az seçkin görünmesinin nedeni, ebeliğin başlangıçta *kadınların elinden alınmış olması* ve yüzyıllar boyunca erkekler için uygunsuz bir meslek olarak görülmüş olmasıdır" şeklindeki gözlemiyle farkına varmadan gerçekleri açığa çıkarır. (Vurgular bana ait.)[22] Lakin, Ehrenreich ve English'in işaret ettiği gibi, kadınlar kendi zamanlarına göre birçok açıdan erkeklerden daha bilimseldi; erkeklerin bilmediği kadın anatomisini biliyorlardı ve çoğu zaman kendilerinin de deneyimlediği fiziksel bir süreçle uğraşıyorlardı. Yukarıdaki alıntılarda açıkça kabul edilmeyen varsayımsa, elbette sadece erkeklerin hekim olabileceğidir.

4

Kadın doğumun bir erkek alanına dönüşmesinin başlangıcı genellikle Boucher adlı bir saray hekiminin 1663 yılında 14. Louis'nin gözde metresi Louise de la Vallière'e bakmasıyla tarihlendirilir. Bu olay üstüne, bir erkek ebe ya da *accoucheur*[23] istihdam etme modası kısa sürede Fransız üst sınıfları arasında yayıldı. Bir tarihçinin açıkça ifade ettiği gibi: "Bu sanatta yetenekli olduğu bilinen birkaç hekim kısa süre içinde kendilerini kraliyet ailesi ve varlıklı kişiler tarafından kuşatılmış buldu ve talihlerindeki bu ani dönüş karşısında şaşırarak, uygulamalarını derhâl kadın doğumla sınırladı."[24] Elbette bu uygulamalarını, iyi ödeme yapabilecek kişilerle de sınırladılar.

Erkek hekimler ayrıcalıklı durumlarını, klasik zamanlardan beri mesleklerinde bilinmeyen veya yalnızca cadıların ve bilge kadınların bildiği becerileri keşfetmek için en az elli yıldır kullanıyordu. 1551 yılında hekim Ambroise Paré, aslında ebeler tarafından öteden beri uygulanmakta olan ancak hekimler için kayıp bir sanat olarak kalan podalik versiyon tekniğini yeniden gün yüzüne çıkardığı bir kadın doğum eseri yazdı. Podalik versiyonun aslında ebeler tarafından başından beri uygulanıp uygulanmadığını muhtemelen hiçbir zaman bilemeyeceğiz, çünkü hekimler için kayıp bir sanat olarak kalmıştı. Her halükârda Paré bu tekniği yerel Fransızca okuyabilen herkes için yeniden kullanılabilir hale getirdi.[25] On altıncı yüzyılın son on yılında, Marburg'daki tıp fakültesi, çürümüş tahıllarda ortaya çıkan bir mantar olan ergotun etkilerine tesadüfen rastladı. Oysa ergot yüzyıllardır doğumu teşvik etmek ve zayıf kasılmaları güçlendirmek için cadılar ve ebeler tarafından kullanılıyordu.[26] Kadın şifacılar, gözetimleri altındaki hamile kadınlarda hafif ergot zehirlenmesinin etkilerini gözlemleyip bu maddenin çok küçük miktarlarının doğumda etkili olabileceği sonucuna varalı çok olmuştu. Marburg'taki hekimler de artık bu "cadı" ilacının değerini anlıyordu.

Erkek *accoucheur*'lerin yazdığı kitaplar genellikle Rongy'nin Eucharius Rösslin hakkında söyledikleri ile uyumlu gibi görünüyor: "Kitabı, esas olarak, iletişim halinde olduğu ebeler tarafından yazara iletilen standart tanıklıklar ve bilgi kırıntılarından oluşuyor. Kendi bilgisi o kadar sınırlı ki, rahim içindeki fetüsün illüstrasyonu olarak kullandığı gravürler akıl alır gibi değil; tamamen yanlış bir tablo sunuyor."[27] Dişi üreme organlarının tanımlanması, kan dolaşımını keşfetmesiyle ünlenen William Harvey'nin kendi diseksiyonlarından ve gözlemlerinden yola çıkmasıyla ancak on yedinci yüzyılda mümkün oldu.

İlk büyük kadın doğum uzmanı (hem mesleğini uygulaması hem diğer kadınları -ve erkekleri- eğitmesi hem de ebelik üzerine üç kitap yazması bağlamında "büyük"), kendisi de bir anne olan ve bir berber-cerrahla evli Louise Bourgeois idi. Kocasını Ambroise Paré eğitmişti ve Bourgeois, ilk çocuğunu do-

ğurduktan sonra ebelikle ilgilenmeye başladı. Hem kocasından hem de onun ünlü hocasından eğitim aldı. Ebelik lisansı vardı ve saray ahalisi için çalıştığı gibi Paris'in kamu hastanesi Hôtel Dieu'da da çalıştı. Burada ebelerin eğitimlerinin idaresini üstlendi ve cerrahlara doğum bilimi öğretti. 1609'da yayımlanan, ebelik üzerine ilk metni *Observations Diverses* birçok dile çevrildi.[28] Ayrıca bizzat bakımını üstlendiği Marie de Médici'nin lohusalığını anlattığı bir metin de yayımladı. "Ma fille"ye (bir kız evlada veya genç bir ebeye) bir dizi mektup şeklinde yazdığı ikinci kitabında, yoksullarla ilgilenen ebenin mümkün olduğunca az ücret kabul etmesini ("çünkü az gibi görünen meblağ onlara çok gelebilir") ve hizmetlerini hiçbir şeye gücü yetmeyenlere vermesini teşvik etti. Meslek etiği ve itibarına dair yüce bir anlayışı vardı:

> Ömrünüzün son gününe kadar öğrenmeye devam edin: Bunu canı gönülden yapmak büyük bir alçakgönüllülük gerektirir çünkü gururlu olanlar, sırları bilenlerin kalbini kazanmazlar. Zarar vermeyip faydalı olacağından emin olmadıkça, ağız yoluyla veya haricen kullanılan, bildiğiniz herhangi bir ilacı ne yoksullara ne de zenginlere asla uygulamayın. Bildiğiniz ilaçları da hekimlerden veya ebelerden saklamayın ki, her durumda aynı ilaçları kullanan, yine de mucizeler yarattığını iddia eden ve yaptığı her şeyi gizleyen şarlatanlardan daha fazla saygı görsünler.[29]

Bu yüzyıllarda kadınların hayatlarının heba olması bir açıdan kaçınılmazdı. Asepsi keşfedilmeden ve diseksiyon sayesinde anatomik bilgiler çoğaltılmadan önce, envai çeşit sebepten ölüm oranı hem kadınlar hem de erkeklerde yüksekti. Fakat hamile bir kadının ya da doğumu başlamış bir kadının genelde bir hastalıktan muzdarip olmadığını akılda tutarsak, bu ölümlerin çoğundan *kaçınılabilirdi*. Bir yanda ebelerin tıp ve cerrahideki gelişmelerden, öte yanda ise hekimlerin kadın anatomisi ve doğumla ilgili tekniklerden habersiz olmaları ise önlenebilirdi. Çünkü bu habersizlik, kurumsallaşmış mizojininin sonuçlarıydı. Ebelerin çalışmaları ya "eğitimli" bilim adamları tarafından bilimsel incelemelere dönüştürülerek çalındı ve yeniden üre-

tildi, ya "kâfir tılsımlar", "kocakarı masalları" olarak ele alındı veya Harvey'nin arkadaşı Percival Willoughby'nin (1596-1685) *Observations on Midwifery* kitabında belirttiği gibi, "itibarlarını kurtarmak ve cehaletlerini gizlemek için denenmedik hiçbir şey bırakmayacak mağrur ve kibirli ebelerin" iddiaları olarak aşağılandı.[30]

"Aşağılanan" zanaatını yüzyıllar boyunca kız kardeşleriyle birlikte uygulayan ebenin etkililiği, kadınlara kapılarını kapatan elit tıp mesleğinin büyümesiyle azaldı. Milyonlarca çocuğu doğurtmuş ve milyonlarca annenin doğum sancılarını yatıştırmış kadınların etten elleri, zorlu doğumları kolaylaştırmak için sonradan geliştirilen aletlerle çalışmaktan mahrum bırakıldı. Erkeğin "demirden elleri" (forseps), normal bir doğumu hızlandırmak için genellikle mekanistik bir gaddarlık ve umursamazlıkla kullanılıyordu (hâlâ da kullanılıyor). Bu da bebekte beyin hasarına ve annenin hassas dokularının parçalanmasına neden oluyordu, ki her ikisi de tamamen lüzumsuzdu. Eril önyargı ve erkek egemen bir düzenin, en yetenekli kadınları bile itibarsızlaştırma ve meslekten uzaklaştırma gücü, meslekte zararlı ve feci bir bölünme yarattı.[31]

5

"Kadın doğum uzmanının sanatının tüm aletler içinden en büyük sembolü obstetrik forsepstir."[32] Forsepsin tuhaf tarihi, bir ailenin üç erkek kuşağını, bilimsel bir buluşun ticari sömürüsünü ve bu buluşun erkek tekeline alınmasıyla ebenin fiilen yerinden edilmesini içeriyor.

Bu hikâye on altıncı yüzyılın sonlarında, Fransa Katolik Kilisesi'nin dini zulmünden kaçmak için İngiltere'ye göç eden Fransız protestan William Chamberlen ile başladı. Chamberlen'in çok sayıda çocuğu oldu. Bu çocuklardan ikisi Peter adını taşıyordu ve erkek ebeydi. (Kraliyet ailesi gibi, I. Peter ve II. Peter olarak tanınmaya başladılar.) Bu iki Peter, sınırları zorlamaları, "cüretkârlıkları" ve düzen karşıtı fikirleri ile biliniyordu. Tüm ebeler onları tanıyordu ve II. Peter, ebeleri vesikalı ve kurumsal statüye sahip bir topluluk halinde örgütlemeye ça-

lıştığı için Hekimler Akademisi tarafından resmi olarak kınandı. Bu şekilde örgütlenen ebelerin bağımsız bir zümre haline gelip gelemeyeceklerini veya daha büyük olasılıkla II. Peter'ın maiyetinin bir parçası olmalarının amaçlanıp amaçlanmadığını bilmek zor. Lakin, iki Peter ve II. Peter'ın (sanki konuyu kasten iyice karmaşıklaştırmak için adını yine Peter koyduğu: III. Peter) oğlu Hekimler Akademisi ile açık bir çatışma içindeydi ama sarayda hekimlik yapmaları için sıklıkla da çağrılıyorlardı. III. Peter eğitimini Heidelberg, Padua ve Oxford'da okuyarak aldı ve böylece aile ismine kusursuz bir statü kazandırdı.

Chamberlenler sadece gösterişli ve rağbet gören kişiler değildi, bir Sırları vardı. Etraflarını bir gizem bulutu kaplıyordu. Her zor doğuma iki kişi birlikte katılır, bir arabayla gelir ve içinde ne olduğu kimseye açıklanmayan oymalı devasa bir sandık taşırlardı. Doğum yaptırdıkları kadınların bile gözleri bağlı olurdu. Zorlu doğumlarda inanılmaz başarılıydılar.

Yaklaşık bir asır saklanan bu aile Sırrı, üç aletten oluşan bir kitten oluşuyordu: bir çift obstetrik forseps, fetüsün başının arkasını kavramak için kullanılan bir tür manivela veya kaldıraç ve anormal bir pozisyondan kurtarılan fetüsün doğum kanalından dışarı çekilmesine yardımcı olmak için kullanılan bir kuşak veya kordon. İronik bir şekilde, bu aletler Chamberlenlerin uzun yıllar başarılı olmasını sağlamış olsa da, III. Peter'ın oğlu ve aynı zamanda ailede gelenek olduğu üzere bir erkek ebe olan Hugh Chamberlen, aile Sırrını ünlü Fransız doğum uzmanı François Mariceau'ya satmaya çalıştığında baş aşağı çakıldılar. Mariceau, umutsuz bir vakada başarılı bir doğum yaptırması için Chamberlen'e meydan okudu. Hasta, omurgası iltihaplanmış ve pelvisi deforme olmuş, ilk çocuğuna hamile cüce bir kadındı.[33] Chamberlen başarısız oldu ve Mariceau bu Sırrı talep edilen dudak uçuklatıcı fiyat karşılığında satın almayı reddetti.

İliklerine kadar kibirli bir adam olan Chamberlen, Mariceau'nun ebelik metninin İngilizce çevirisine yazdığı giriş bölümünde, ünlü Fransız'ın "Sırra" sahip olmadığını okuyuculara hatırlatmaktan geri durmadı:

> Babam, Erkek kardeşlerim ve ben (bildiğim kadarıyla Avrupa'da başka hiç kimse yok) Tanrı'nın Lütfu ve Çalışkanlığımız sayesinde, bu durumdaki kadınları, kendilerine veya bebeklerine zarar vermeden doğurtmanın bir yolunu bulduk ve bu yolu uzun süredir uyguluyoruz; oysa diğerleri ... kancalarla anneyi ve/veya bebeği, yok etmeseler bile, tehlikeye atıyor ve atmak zorunda kalıyorlar.[34]

Chamberlen'in sözlerini okuyunca, ne kadar kolay kurtarılabileceklerini bile bile binlerce kadın ve çocuğun hayatını, kendini beğenmişlikle ve küstahça feda etmeye ve bu bilgilerin verilmemesini "Tanrı'nın Lütfu ve Çalışkanlık" açısından haklı çıkarmaya hazır olduğunu görüyoruz. İşte bu yüzden, kadın doğum sanatının simgesi olan forsepsi geliştiren erkekler, fırsatçı vurgunculardan başka bir şey değillerdi.

İlkeli geleneklerine sadık kalan Chamberlenler sonunda Sırlarını Hollandalı bir hekime sattı. Paralarını aldıklarında ve Sır teslim edildiğinde, onu kandırdıkları ve forsepsin sadece yarısını ona verdikleri ortaya çıktı. Belçikalı bir berber-cerrah olan Jean Palfyne, ya Hollandalıya satılan parçaya bakarak ya da Chamberlen aygıtı hakkındaki söylentilerden yola çıkarak aletin tamamına dair bir fikir yürüttü ve reprodüksiyonunu 1721'de Paris Bilim Akademisi'ne sundu. Harvey Graham bu alete dair şunları aktarıyor:

> ... yuvarlak ahşap kulplara yerleştirilmiş iki büyük kaşık. Bunlar *mains de fer* [demirden eller] olarak biliniyordu ve tabi ki bebeğin kafasını kavramak için tasarlanmış kaba, yapay ellerdi. Çocuğu yok etmeye yönelik operasyonlardan sonra fetüsün parçalarını çıkarmak için uzun yıllar kullanılmış olan büyük kaşık biçimli bıçaklardan türemişlerdi. En önemli fark, bıçakların kavisi ve saplarındaydı. Daha önceki tüm enstrümanların uzun ekseni düzdü. Rahimden vulvaya kadar olan doğum kanalı derinlerine doğru kavisli olduğu için, buna uygun olan kavisli bir alet, herhangi bir düz aletten çok daha etkili bir şekilde ve çok daha ileri gidecekti.[35]

Chamberlen forsepslerinin (üç nesil boyunca gizli tekelleşmeyle mükemmelleştirilen) gerçek tasarımı, nihayet cerrah

ve erkek-ebe Edward Chapman tarafından 1773'te *Essay for the Improvement of Midwifery* adlı eserinde ortaya döküldü. O andan itibaren forseps, obstetrik sanatın tüm erkek uygulayıcılarının kullanımına sunuldu (ama neredeyse tüm kadın uygulayıcıların fosresps kullanımı engellendi).[36]

6

Chamberlenlerin aletinin kamusallaşması ile birlikte ebeler ve cerrahlar arasında kamusal bir mücadele başladı. Her iki taraftaki retorik ve teorik argümanları tararken, birkaç gerçeği akılda tutmak önemli. Cerrahi uygulamalar tıptan daha aşağı bir zanaat olarak görülüyordu ve berber-cerrah tam olarak eğitimli bir hekim değildi. Dahası, yüksek eğitimli, steril önlük giymiş, maskeli ve eldivenli, tertemiz erkek doğum uzmanı ve tılsım dolu çantasının başında mırıldanan pis köylü kocakarı gibi zıt klişelerden kendimizi kurtarmalıyız. İster hekim ister cerrah ister ebe olsun, hepsi de bulaşı ve asepsiden aynı şekilde bihaberdi. Hekim John Leake, on sekizinci yüzyılın sonlarında ebelik üzerine yaptığı incelemede, "fizik ve cerrahinin diğer dallarında olduğu gibi", kadın doğum görevlilerinin sınava tabi tutulmasını ve sertifikalandırılmasını savunur. "İşte o zaman, *her iki cinsiyetten* de cahil ve yarı eğitimli pratisyenler kasabaları ve ülkeyi doldurmaz." (Vurgular bana ait.)[37] Erkek hekimin hijyen standartları çağdaş standartlara göre yüksek değildi. Ortalama bir doktorun ortalama bir ebeden daha titiz olduğuna dair bir kanıt da yok. Ebe, normal doğum uygulamalarında cerrah veya hekimden çok daha deneyimliydi. Bir o kadar önemli bir başka nokta da, erkek hekim pratikte olmasa da duygusal açıdan, acil durumlar dışında doğumda olmayı onun için bir günah ve suç haline getiren mizojinist gelenekten etkilenirken, ebenin geleneksel olarak ve cinsiyetten kaynaklı bir sempati ile doğum odasında kendini evinde gibi hissetmesidir. Son olarak, litotomi pozisyonunu (yatar vaziyette, dolayısıyla edilgin pozisyonu) doğum yapan kadınlar için tercih edilen pozisyon olarak belirleyenler, Fransa'da Julien Clement ve İngiltere'de John Leake gibi erkek hekimlerdi. Ebeler, Batı kültürü ve Batı

tıbbının etkisinin hâkim olduğu[38] kültürler dışında hâlâ evrensel olan, Kuzey ve Güney Amerika'da mesleki direnç rağmen yeni yeni canlandırılmaya başlanan obstetrik sandalyeyi veya dik pozisyonu kullanırdı.[39]

Forseps bu mücadelede erkeklerin silahıydı fakat tüm erkekler tarafından aynı coşkuyla kullanılmıyordu. Leake uyarıyordu: "Hastanın güvenliği uygulayıcının bu konudaki becerisine, diğer tüm fizik ve cerrahi dallarından daha fazla bağlıdır." Forseps kullanımıyla ilgili talimatlarında, bu kaldıracın çok güçlü bir şekilde uygulanmasının vajina ve mesanede tehlikeli morarmalara ve hatta pubisi oluşturan iki kemiğin parçalanmasına neden olabileceğine dikkat çekiyordu.[40] Ebeler forsepse daha da açık bir şekilde karşı çıktı ve kısa süre sonra birçoğu kendi yöntemlerini savunmak için broşürler ve el kitapları yazmaya başladı. Almanya'dan Justine Siegmundin, İngiltere'den Sarah Stone ve diğerleri aletlerin aşırı ve kötüye kullanılması konusunda uyarıda bulundu. Stone ayrıca ebelik mesleğinin düzenlenmesini, eğitim ve birkaç yıllık çıraklık gibi şartlar getirilmesini talep etti.[41] Bu esnada, Chamberlen pensleri, başta Fransız cerrah André Levret ve İngiliz cerrah William Smellie olmak üzere başkaları tarafından değiştirilip geliştiriliyordu. Smellie, erkek ebeliğe yönelik Hôtel Dieu ebe okulu mezunu Elizabeth Nihell tarafından 1760 yılında yayımlanan en ayrıntılı ve tutkulu saldırılardan birinin hedefi oldu.

Nihell'in *Treatise on the Art of Midwifery* eseri, feminist polemik tarihinde önemli bir yeri hak ediyor. Alet kullanımına karşı çıkan ve kadınların doğumlara yardım etme konusundaki sabrını, uzmanlığını ve doğal yeteneğini savunan kapsamlı bir argümandır. Cerrahları, hem kendi rahatlıkları adına, hem de deneysel amaçlarla kadınları erken doğuma zorlayıp normal doğumların süresini kısaltmak adına forseps kullanmakla suçlar. Kendisinin aletlerle deneyiminin az olduğunu kabul eder ama Levret'i ve bunların kullanımını anlatan diğerlerini okumuştur. Çıraklığı sırasında, Hôtel Dieu'de ayda beş ila altı yüz kadın doğum yapmasına rağmen, aletlerin gerekli olduğu bir doğum görmediğini iddia eder. Elleri, kadın anatomisi bilgisi-

nin rehberliğinde doğumu kolaylaştırmak için uygun "araç" ve forsepsi de kadınların pratiğini engellemenin bir yolu olarak erkek cerrahlara ayrılmış bir alet olarak görür.

> Lâkin mesleklerinde yeterince muallim olan çok az ebe olduğunu kabul ediyorum. Bu konuda ... erkek ebelerle neredeyse aynı seviyedeler, ancak şu farkla ki, ... iyi bir ebenin beceri ve yönetimi, *her zaman anneye öncelik vermek suretiyle*, ... hem anneyi hem de çocuğu kurtarmak için daha etkili olacağı yerlerde, daha az şefkât ve daha fazla acelecilikle aletleri ile çalışmaya başlayan erkekler kadar gerçek bir kötülük yapmaktan âcizdir. (Vurgular bana ait).[42]

Nihell'in en önemli üç argümanı şöyledir:

1. Erkeklerin ebeliğe girmesinde "üstün bir güvenlik gerekçesi" yoktur. Sonuç olarak "edep ve tevazudan ... fedakârlık etmeye" değmez. Burada muhtemelen halkının püriten duygularına hitap ediyor.

2. Erkekler mesleğe girişlerini "kadınlarda hayali bir yetersizlik yaratarak" ve "ölüm saçan aletlerin gerekliliği" ile meşrulaştırdı. (Muhtemelen, geçmişte yıkıcı obstetrik için kullanılan kancalar ve bıçaklarla ilişkilendirilen tüm aletler belirli bir leke taşıyordu. Fakat forsepslerin kendisinin de sıklıkla gereksiz yere kullanıldığını ve beceriksiz veya deneyimsiz ellerde yıkıcı olabileceğini de biliyoruz.[43])

3. Cerrahlar, hangi aletlerin tercih edileceği konusunda hemfikir değiller, oysa ki deney konusu olarak "pek çok kadın ve çocuğun hayatını ve uzuvlarını" kullandılar.

Nihell, her yöne işaret eden bir tartışma yaratmak için zemini değiştirmekten çekinmiyor. Bazı mesleklerin "doğal olarak" kadınlara erkeklerden daha uygun olduğunu iddia ediyor: iplik eğirmek, yatak dikmek, turşu kurmak ve konserve yapmak. Ebeliği de bu listenin sonuna öylece ekliyor. Kadınların elbette eskrim akademileri kurmaya teşvik edilmeyeceğini savunuyor. Öte yandan, bir kadının yönetimindeki ve (cerrahların kadınlara değil) kadınların cerrahlara eğitim verdiği Hôtel Dieu ebeler okulunun profesyonelliğinden büyük gurur duyuyor. Erkeklerin ebeliğe yönelik ani hevesi konusunda da tamamen alaycı.

> ... bu sanatın asaleti, erkekler tarafından ancak onu kendileri için kazançlı bir hale getirme olasılığını keşfettiklerinde bu kadar yüksek sesle dile getirilmeye başlandı. Tüm asaletiyle bu sanat, uzun çağlar boyunca soylu cinsin icra edemeyeceği bir şey olarak görüldü. Erkeğe yakışmıyordu ve uygunsuzdu. Üstelik onlar için elverişsizdi.

Nihell, cerrahın doğum yapma tarzını ebeninki ile karşılaştırarak anlatırken çok etkili ve ikna edicidir:

> Erkeklerde, o böbürlendikleri alimliklerine rağmen, bunun bir sanat kazanımı olduğunu ya da daha ziyade sanata ilgiden doğan cılız bir üretim olduğunu açıkça kanıtlayan belli bir sakarlık, uygunsuz bir sertlik, *sevgisiz bir yapmacıklık havası*, hantal bir yönetim gözlemleyebilirsiniz. (Vurgular bana ait; çizdiği portre de kesinlikle doğru.)
> Kadınlarda, tüm o sözde cehaletlerine rağmen, belli bir beceriklilik, canlılık, merhamet dolu bir rahatlık, bir dayanıklılık ve özellikle de kalbi hafifleten bir yaklaşım gözlemleyebilirsiniz ... genel olarak kadınların lohusalıkta birbirleri üzerinde bıraktıkları güçlü tesirin o son derece sevecen duyarlılığında olağanüstü bir şey var, tabi doğal olan herhangi bir şeye olağanüstü denebilirse.[44]

Ayrıca ebenin kadın bedeni ve normal doğumla ilgili deneyimlerinin sürekli ve yakınen yaşanmasının, erkek ebelik öğrencilerine ciddi bir dezavantaj verdiğini yineliyor. Nihell'e göre Smellie, erkek ebelik öğrencilerine kendi icat ettiği bir makine üzerinde eğitim veriyordu:

> ... çocuklu bir kadını temsil eden ahşap bir heykel, karnı deriden yapılmış, içinde rahmi temsil eden, bira veya benzeri bir sıvıyla biraz doldurulmuş bir kese vardı. Bu kesenin ucu bir mantarla tıkanmıştı, içinde de çeşitli pozisyonlara sokulabilen balmumundan bir bebek dururdu.

Öte yandan Nihell, komplikasyon gelişmesi durumunda mutlaka bir hekim çağrılması gerektiğini söylüyor. Kadınları erkeklere göre daha az gururlu, bilgisizliklerini kabul etmeye ve yardım istemeye daha hazır görüyor. Fakat "lohusa kadınların öncelikle acil yardıma" ve *sabra* ihtiyacı vardır. Forsepsin, zor

vakalarda büyük bir özen ve dikkatle kullanılacak bir aletten ziyade, doğumu hızlandırma hilesi haline geldiğine dair ikna edici bir argüman ortaya koyar. Doğumun aceleye getirilmemesi, doğanın kendi akışına bırakılması gerektiğini ama ebenin elleri ve "doğanın gerektirdiği ve deneyimin geliştirdiği binlerce küçük şefkâtli dokunuş" aracılığıyla ağrıyı hafifletebileceğini sürekli yineler. Sürece olan güveni ve kadınların süreci anlama ve süreçle birlikte hareket etme konusunda daha yetenekli olduğunu düşünmesi ona güvenmemizi sağlıyor, nihayetinde eskiden kadınlara bırakılan bir alanın erkeklerin ani gelişiyle aşağılanmasına duyduğu alaycılığı ve öfkeyi anlayabiliyoruz.

Neden daha fazla ebe forsepsi kullanmayı öğrenmek ve mesleğin kontrolünü elinde tutmak için çaba göstermedi? Sonuçta, önde gelen profesyonel ebeler son derece güçlü, kendine güvenen kadınlar olsa gerek. Fakat yirminci yüzyılın güçlü ve kendine güvenen kadınları bile hâlâ, özellikle sağlık ve bilim alanında önyargılara ve kurumsal engellere karşı zorlu bir mücadele veriyor. Üstelik ebelerin tam hedefe oturtulduğu yüzyıllar süren cadı mahkemeleri, on sekizinci yüzyıla gelindiğinde henüz belleklerden silinmemişti. Muhtemelen ebeler "çok ileri gidip" tüm toplumun düşmanlığını uyandırmamak konusunda hâlâ temkinliydi. Dahası, ebeler kadın doğumda "yıkıcı cerrahinin" dehşetini birinci elden görmüşlerdi - bebekler annenin vücudundan parça parça çıkarılır, annenin kasık kemiği ve vajinası bir dayanak olarak kullanılır ve genellikle kalıcı olarak sakatlanırdı. Birçok ebe içten içe, forsepsin bu zorlama araçlarından hallice olabileceğini düşünmüş olmalı. Bizzat Nihell şu notu düşmüş:

> Ebelerin, çok ama gerçekten çok azı, aletlerin erkeklere getirdiği popülerlikten etkilenerek ... onları kullanmaya kalkıştı. Her ne kadar bu aletleri en az erkekler kadar ustalıkla kullanabilseler de, çok geçmeden bunların, ameliyatlarını daha güvenli, daha etkili ve hastaya daha az acı vererek yapabileceklerinden emin oldukları kendi ellerinin yerine geçebilecek önemsiz ve tehlikeli aletler olduğunu keşfettiler.[45]

Kadınların forsepsi serbestçe kullanmasına izin verilseydi, Nihell bunların kullanımını her yönüyle böyle çok kınar mıydı? Belki de hayır. Muhtemelen Sarah Stone gibi, son çare olarak ve büyük bir ihtiyat ve özenle kullanılması gerektiğini öğretirdi.[46] Ebenin becerilerinin çokluğu, kadınsı hünerlere sahip "küçük elleri" ve bakımını üstlendiği kadınlara karşı "şefkâti" ile duyduğu gurur, Nihell ve onun gibiler için forsepsin asla obstetrik mesleğinin ana sembolü haline gelmeyeceğini gösteriyor.[47]

Son olarak, ebe ile erkek doğum uzmanını birbirinden ayıran önemli bir fark vardı. Ebe sadece doğum öncesi bakım ve tavsiye vermekle kalmaz, doğumun başlangıcında gelip doğum sonrasına kadar kadının yanında kalırdı. Sadece fiziksel yardım değil, psikolojik destek de verirdi. Erkek doğum görevlisi, ebeye yasaklanmış müdahaleleri (podalik versiyon, sezaryen, forseps doğum) yerine getirmek için çağrılırdı. O bir danışman, rehber ve moral kaynağı olmaktan çok bir teknisyendi; anne ile "birlikte" değil, onun "üzerinde" çalışırdı. Ve bu fark, doğum uzmanının anneyi hamileliği boyunca bir ihtimal gördüğü fakat genellikle doğumun son aşamasında ortaya çıktığı ve bazen doğum için kaldığı günümüze kadar varlığını sürdürdü. Ebe ise (kelimenin tam anlamıyla "kadın-ile-birlikte") doğum odasında bir arkadaş ve öğretmen olarak annenin yanında kalırdı.[48]

7

On yedinci yüzyılda, erkeklerin daha çok obstetrik uygulama yapmasının doğrudan sonucu olarak iki yüzyıllık lohusalık humması salgını başladı. (Tekrar edeyim, antisepsi, asepsi, bulaşıcılık ve bakteriyel enfeksiyonun henüz bilinmediğini unutmamalıyız. Hekimin, cerrahın ve ebenin elleri potansiyel bakteri taşıyıcılarıydı. Fakat ebeden farklı olarak hekimin veya cerrahın elleri genellikle başka hastalık vakalarından çıkıp doğrudan doğum vakalarına geçerdi ve bu yüzden enfeksiyon bulaştırma ihtimali çok daha yüksekti. Dahası, erkek ebe birçok doğuma katılır, tam doğum anında gelip forsepsle doğumu gerçekleştirir ve sonra yoluna devam ederdi. Kadın ebe ise sancıların başlangıcından doğum sonrasına kadar, hatta zor

doğumlarda genellikle birkaç gün süreyle kadının yanında kalırdı.) Avrupa kentlerinde doğum hastanelerinin artmasıyla, (eski zamanlarda nadiren bilinen) bu hastalık salgın boyutlarına ulaştı. Fransa'nın Lombardiya eyaletinde bir yıl boyunca hiçbir kadın doğumdan sağ kurtulamadı. 1866 yılı Şubat ayında Paris'teki Maternité Hastanesinde doğum yapan kadınların dörtte biri hayatını kaybetti.[49]

Lohusalık hummasının bir salgın olduğu düşünülüyordu ve "salgının etkileri, bazen tüm kırsal bölgelere yayılan, henüz açıklanamayan, atmosferik, kozmik, tellüryen değişiklikler"di.[50] Tüm hastaneler oldukça sağlıksız koşullara sahipti - hastaneler, evde muayene için doktor parasına gücü yetmeyen yoksullar içindi. Vasat bir orta-sınıf evinin şüpheli hijyen standartları bile, aşırı kalabalık, çarşafları yıkanmayan, organik atık ve kullanılmış bandajların istiflendiği açık çöp kovalarıyla dolu, havalandırılmayan ve ölümün adeta kol gezdiği hastanelerin durumundan daha iyiydi. On yedinci ve on dokuzuncu yüzyıllar arasında doğum klinikleri de en az diğer klinikler kadar berbattı. Hatta çoğu zaman onlara bitişik olurdu. 1860'da Budapeşte'deki yeni bir hastaneyi gözlemleyen biri şöyle diyordu:

> orada yatan zavallı kadınlar bulacaksınız, bazıları yere saçılmış samanların üzerinde, bazıları tahta sıraların üzerinde, diğerleri odanın herhangi bir köşesine çömelmiş, yorgun ve yıpranmış ... her yerde kirli yatak çarşafları, eski ve yıpranmış yatak örtüleri ve paçavralar göreceksiniz.[51]

Oliver Wendell Holmes, 1840'larda Viyana Doğum Hastanesi'nde "doğum ateşi"nden ölüm oranının bir hayli yüksek olduğunu ve gerçek ölüm oranını gizlemek için bir tabutta iki kadının gömüldüğünü söylüyor.[52]

Doğum ateşi veya lohusalık humması, bir tür ölümcül kan zehirlenmesinin adıydı. On yedinci yüzyılda, bir kadın vücudunu parçalara ayıran ve üreme organlarını birinci elden gözlemleyen ilk doktor William Harvey, doğum sonrası "açık bir yaraya" benzeyen rahmin, yüksek derecede emici ve kontami-

nasyona karşı son derece savunmasız olduğunu belirtiyordu. Bir doğum görevlisinin ellerinin üstünde taşıdığı çürüyen organik maddeler, doğum yapmakta olan veya yeni doğum yapmış bir kadının vajinasına girdiğinde ölümcül hale geliyordu. Fakat yüzyıllar boyunca bu hastalık, Havva'nın lanetinin bir parçası olan gizemli bir salgın olarak kabul edildi. Kadınlar, hastanelerde doğum yapmanın evde doğum yapmaktan çok daha yüksek bir ölüm riski taşıdığını biliyordu. Bununla birlikte, obstetrik bakım ihtiyacı duyan yoksul kadınların çoğunun bebeğini devlet hastanelerinde doğurması gerekiyordu; bunun nedeni muhtemelen, tıpkı bugün olduğu gibi, eğitim ve deney malzemesi olmalarıydı. Her şeye rağmen birçoğu hastanelerden kaçtı, hatta bazıları oraya girmektense intihar etti.

Bu süre zarfında, hastalığın potansiyel kaynakları keşfedilemedi ve kadınlar, doğum yapmaktan değil, artık kaçınılmaz olarak doğum süreciyle bağlantılı olan akut streptokokal uterus enfeksiyonundan ölmeye devam etti. Bu enfeksiyon, yakından tanıdığımız Mary Wollstonecraft'ı öldürdüğü gibi, hakkında hiçbir şey bilmediğimiz, potansiyel dehalarını ve etkilerini ancak hayal etmeye çalışabileceğimiz binlerce kadını da öldürdü. Annelik tarihi boyunca daha önce hiç olmadığı kadar büyüyen ölüm korkusu, gebelik sürelerinin sonuna gelip doğumu yaklaşan kadınların ruhunu kararttı. Anksiyete, depresyon, kendini feda etme duygusu, kısaca kadın deneyiminin tüm tanıdık bileşenleri, çok daha yoğun şekilde, hamilelik ve doğumun görünmez eşlikçileri haline geldi.

Kadın hastalıklarına karşı, erkek jinekoloji ve cerrahi mesleklerinde bugün de varlığını sürdüren kayıtsızlık ve kadercilik iki yüzyılı aşkın bir süre boyunca devam etti. Hatta daha ileri bakmayı seçen üç erkeğin karşılaştığı kayıtsızlığa ve düpedüz düşmanlığa da yansıdı. 1795 kadar erken bir tarihte, İskoç hekim Alexander Gordon, lohusalık hummasının "yalnızca bir pratisyen tarafından ziyaret edilen veya doğum yaptırılan ya da daha önce bu hastalığa yakalanmış hastalarla ilgilenmiş bir hemşire tarafından bakılan kadınları ele geçirdiğine" dair gözlemlerini yayınladı. Başka bir deyişle bu, gizemli bir salgın

değil bulaşıcı bir hastalıktı - yani, bir bedenden diğerine temas halinde bulaşıyordu. Gordon'ın deneyimini doğrulayan başkaları da vardı ama jinekoloji ve ebelik metinleri ile el kitapları lohusalık hummasının olası bulaşıcılığından söz etmemeyi ısrarla sürdürdü.

Yaklaşık elli yıl sonra, Amerikalı genç doktor Oliver Wendell Holmes, gördüğü veya kendisine bildirilen vakalarla ilgili kendi ayrıntılı bulaşıcılık araştırmalarıyla Gordon'ın gözlemlerinin izini sürdü. Hastalığı bir hastadan diğerine taşıyanın hekim olduğunu daha da sağlam bir şekilde ortaya koydu.[53] Hekimin ellerinin kirli olabileceği iması, meslektaşlarında öfkeli bir tepkiye yol açtı. Kirlilik, doktorların uzun süredir ebelere yönelttiği suçlamanın ta kendisiydi. Sansasyon peşinde koşan ve sorumsuz bir genç olarak gördükleri Holmes'a kötü muamele edip saldırdılar. "The Contagiousness of Puerperal Fever" konulu makalesi ancak yıllar sonra bir tıp klasiği haline gelecekti.

Viyanalı bir doktor olan Ignaz Philipp Semmelweis 1861'de tutkulu ve saplantılı bir kitap yayımladı: *The Etiology, the Concept and the Prophylaxis of Childbed Fever.* Semmelweis, Viyana Doğum Hastanesi'nin iki bölümünde beş yıl boyunca doğumları ve ölümleri gözlemlemişti. (Birinci Klinik'te sadece hekimler ve tıp öğrencileri, İkinci Klinik'te sadece ebeler çalışıyordu.) Viyana sokaklarında doğum yapan yoksul kadınların ölüm oranının Birinci Klinik'te doğum yapanlardan daha düşük olduğunu keşfetti. Lohusalık hummasının toplumda yaygınlaşan bir salgın olmadığına ikna olmuştu. Bir şekilde hastaneyle ve özellikle hekimlerin çalıştığı klinikle bağlantılıydı. Viyana'nın yoksul kadınları bile, ebelerin bölümünde hayatta kalma olasılıklarının hekim bölümüne göre daha yüksek olduğunu biliyordu. "Birinci Bölüm'den gerçekten çok korktukları kolayca görülüyor çünkü burada, Birinci Bölüm'e kabul edildikten sonra İkinci Bölüm'e geçmek için ellerini kavuşturup dizleri üzerinde yalvaran kadınların yürek parçalayan sahnelerine katlanmak gerek; zaten çok sayıda erkeğin varlığı, buranın yabancılığını onlara açıkça gösteriyor."[54]

Bu ıstırap ve ölümler Semmelweis'ın aklından çıkmıyordu. Yine de, kişisel yaşamında bir terslik olana kadar bunların kaynağını kavrayamadı. Resim sergisi gezmek için Venedik'e tatile gittiğinde, yakın bir arkadaşı ve meslektaşı, otopsi sırasında kendi parmağını kesmesi nedeniyle öldü. Semmelweis ölüm haberini duyunca hemen dönmüştü. Kendi sözleriyle aktarırsam:

> Profesör Kolletschka, ... lenfanjit ve flebit nedeniyle hastalandı ... ve Venedik'te olduğum sırada iki taraflı plörit, perikardit, peritonit ve menenjit nedeniyle öldü ve ölümünden birkaç gün önce bir gözünde metastaz oluştu. Venedik hazinelerine yapmış olduğum ziyaretin verdiği zihin açıklığı Kolletschka'nın ölüm haberinin bende yarattığı üzüntüyle birleşince, yüzlerce lohusayı öldürdüğünü gördüğüm humma ile Kolletschka'yı öldüren bu hastalığın birebir aynı olduğunu şüphe götürmez bir şekilde anladım.[55]

Semmelweis, sıradan bir yıkama ile arınmayan kadavra parçacıklarının, diseksiyon odalarından doğum yapan kadınlara taşındığını fark etmişti. Kolletschka'nın elindeki kesik, kadavradan gelen bu parçacıkları alıp da ölümcül bir zehir olarak nasıl kan dolaşımına soktuysa, bu parçacıkları taşıyan bir el de onları öyle rahme sokabilir ve ölümcül sonuçlara yol açabilirdi. Semmelweis, tüm hekimlerin ve tıp öğrencilerinin bir doğumhaneye girerken ellerini klorlu kireçle yıkama mecburiyeti getirmek için bir kampanya başlattı. Birinci Klinik'teki ölüm oranı kısa süre sonra İkinci Klinik'teki ile aynı seviyeye düştü.[56]

Fakat Semmelweis'in bulguları, diğer doktorlar ve kliniklere karşı polemikleri öyle bir husumetle karşılandı ki, siyasi bağları güçlü hekimler tarafından meslekte gözden düşürüldü ve Viyana'da terfi etmesinin önünü kesildi. Yine de o, herkesten çok kendini suçlamaya devam etti.

> Burada itiraf etmeliyim ki, kanaatime göre benim hatam yüzünden erkenden mezara giden hastaların sayısını yalnızca Tanrı bilir. Kadavraları, çoğu *accoucheur*den daha kapsamlı bir şekilde inceledim. Aynı şeyi başka bir hekim için söylüyorsam, yüzyıllardır bilinmeyen ve insan ırkı için vahim sonuçları olan bir gerçeği gün ışığına çıkarmak içindir.[57]

Budapeşte'ye gitmek üzere Viyana'dan ayrılmak zorunda kaldı ve "doğum bölümünün pencerelerinin hemen altında patolojik anatominin ... tüm sıvı atıklarının atıldığı açık lağımın bulunduğu" bir lohusa kliniğinde göreve başladı.[58] Bu ölümcül koşullar altında çalışmak ve binbir zahmetle biriktirdiği bulgularının bu ülkede de reddedildiğini görmek, duygusal açıdan savunmasız bu adamın zihnini etkiledi ve 1865'te kendi isteğiyle Viyana Akıl Hastanesi'ne yattı. Yatışından birkaç gün önce girdiği ameliyat sırasında elini kesmişti ve kısa bir süre sonra Kolletschka ve kaderleri onda saplantı haline gelen binlerce kadınla aynı nedenden ötürü hayatını kaybetti. Lister'in ameliyatta asepsi ilkesini takdim etmesi ve Pasteur'ün bakteriyel enfeksiyon gerçeğini göstermesinden yirmi yıl sonra, Semmelweis'in doktorların ellerini yıkaması talebi nihayet kabul gören bir uygulama haline geldi ve Budapeşte'de onun adına bir heykel dikildi.[59] İki yüz yıllık lohusalık humması sona ererken, anestezik ve teknolojik doğum çağı başlıyordu.

Sonnotlar

1 A. J. Rongy, *Childbirth, Yesterday and Today* (New York: Emerson, 1937), s. 62-64.
2 R. P. Finney, *The Story of Motherhood* içinde (New York: Liveright, 1937), s. 21.
3 *A.g.e.*, s. 18-20.
4 Dr. Irwin Chabon, *Awake and Aware: Participating in Childbirth through Prophylaxis* (New York: Delacorte, 1966), s. 46-47.
5 Dr. W. F. Mengert, "The Origins of the Male Midwife," *Annals of Medical History*, C. 4, Sayı 5, s. 453-65.
6 Rongy, *a.g.e.*, s. 18, 33; Harvey Graham, *Eternal Eve: The Mysteries of Birth and the Customs That Surround It* (Londra: Hutchinson, 1960), s. 12.
7 Rongy, *a.g.e.*, s. 33.
8 R. P. Finney'e göre, mevcut en eski tıbbi inceleme olan Mısır Ebers Papirüsü doğumdan yalnızca bir kez bahsediyor (*The Story of Motherhood* [New York: Liveright, 1937], s. 23).
9 Finney, *a.g.e.*, s. 31; Rongy, *a.g.e.*, s. 76-77.
10 Bunun bir istisnası, M.S. ilk yüzyıllarda yüksek kasttan Hindu kadınların normal doğumlarını bile bir rahip-hekim yaptırırken, düşük kasttan kadınların ebelerinin olmasıdır. (Bkz. Harvey Graham, *Eternal Eve* [Londra: Hutchinson, 1960], s. 23; Finney, *a.g.e.*, s. 26-38.)
11 "Bazen işe yarardı. ... Ve ne zaman işe yaramış gibi görünse, bu fikri tasarlayanlar doğayı etkileme ve kontrol etme güçlerine ikna oldular. Erkek aklının gücünün doğayı şekillendirip kontrol edebileceğini kanıtlayan bu dramatik deliller karşısında, ebenin doğal sürecin kendi hızında ilerlemesini bekleyip sessiz yardımı sayesinde sürecin güvenli bir sonuca ulaşmasını sağlayabileceği genellikle unutuluyordu" (Suzanne Arms, *Immaculate Deception* [Boston, Houghton Mifflin, 1975], s. 10).
12 Dr. J. W. White, "4.000 Years of Obstetrics," *American Journal of Surgery*, C. 11, Sayı 3 (Mart 1931), s. 564-72.
13 Finney, *a.g.e.*, s. 44.
14 Graham, *a.g.e.*, s. 69-70.
15 Finney, *a.g.e.*, s. 56.
16 Graham, *a.g.e.*, s. 79.
17 Ben Barker-Benfield, "Anne Hutchinson and the Puritan Attitude Towards Women," *Feminist Studies*, C. 1, Sayı 2 (Sonbahar 1972), s. 65-96; Finney, *a.g.e.*, s. 149.
18 "Ebe" terimi o kadar aşağılanmış, cehalet ve pislikle o kadar ilişkilendirilmiştir ki, bu gerçeği kolayca gözden kaçırabiliriz. Kathleen Barry, "pis" ebe fikri ile erkek doktorun kadın bedenini ve kadın doktorluğunu "pis" olarak görmesi arasında bir bağlantı olduğunu öne sürüyor. Eğer kadının bedeni özünde iğrenç ve kötüyse, bu nitelikler onunla ilgilenmek zorunda olanlara, özellikle de doğum anı gibi erkekler için korku ve gizem yüklü bir zamanda atfedilir. (Bkz. Katleen Barry'nin "The Cutting Edge: A Look at

Male Motivation in Obstetrics and Gynecology" adlı basılmamış, telifi alınmış eseri, 1972.) Bu sadece Batılı erkeklerin kültürel bir önyargısı değil. "Hastalıkları yaratan Tanrı, kadınların aşağı, kirli ve kan üreten yaratıklar olduğunu uygun bir şekilde buyurduğundan ve Çinli hekimler hamileliği bir kan hastalığı olarak teşhis ettiğinden, dini inançlar hamile kadının kirli olduğunu kabul ediyordu. Âdet gören ya da hamile bir kadın tapınakların taşları veya kemerlerinden geçemezdi" (M. W. Standlee, *The Great Pulse: Japanese Midwifery and Obstetrics Through the Ages* [Rutland, Vt.: Chas. E. Tuttle, 1959], s. 26).

19 B. Ehrenreich and D. English, *Witches, Midwives and Nurses: A History of Women Healers* (Old Westbury, N. Y.: Feminist Press, 1973), s. 12-15 [(2023), *Cadılar, Ebeler ve Hemşireler: Kadın Şifacıların Tarihi*, çev. Gökçen İleri, Pinhan Yayıncılık, 53, 57, 59].

20 Rongy, *a.g.e.*, s. 84.

21 *A.g.e.*, s. 79.

22 Mengert, *a.g.e.*, s. 453-65.

23 Genellikle evde yapılan doğumlara yardım eden erkek doğum doktoruna verilen ve özellikle 18. yüzyılda kullanımı yaygınlaşan bir isim, ç.n.

24 Finney, *a.g.e.*, s. 101.

25 Graham, *a.g.e.*, s. 87.

26 Hafif ergot zehirlenmesi hamile kadınlarda kürtaja neden oluyordu. Şiddetli hali ise "St. Antony's Fire" adıyla bilinen bir hastalığa sebep oluyordu. Bu hastalığa kapılanların uzuvları kararıyor, kangren oluyor ve düşüyordu. (Cehennem fikrine muhakkak daha fazla inandırıcılık kazandırmış, Ortaçağ'ın o tuhaf, korkunç ve gizemli hastalıklarından biri.)

27 Rongy, *a.g.e.*, s. 46.

1552'de, Hamburg'tan Dr. Wortt, bir doğuma katılmak için kadın kıyafetleri giyme küstahlığını gösterdi. Bu ahlaksızlığı ve mesleğini böyle alçaltması yüzünden kazığa bağlanarak yakıldı. Yine de ebelikle ilgili kitapların çoğu erkekler tarafından yazıldı - Rösslin, İspanya'da Darmian Carbon, Fransa'da Paré ve diğerleri.

28 J. L. Miller, "Renaissance Midwifery: The Evolution of Modern Obstetrics 1500-1700," *Lectures on the History of Medicine: 1862-1932* içinde (Philadelphia: W. B Saunders, 1933).

29 Louise Bourgeois, *Les Six Couches de Marie de Médicis* (Paris: 1875), s. 24-27. Bu paragrafın İngilizce tercümesini yaptığı için Richard Howard'a minnettarım.

30 Percival Willughby, *Observations in Midwifery, as also the country midwife's opusculum or vade mecum* (Warwick: H. T. Cooke, 1863), s. 151.

31 Mizojinist olduğunu pek de gizleme ihtiyacı hissetmeyen Augustus K. Gardner, Philadelphia Doktorlar ve Cerrahlar Koleji'nde ebelik kursuna

giriş olarak "Kadın Doğum Uygulamalarında Kadınların Geçmişteki Verimsizliği ve Şimdiki Doğal Yetersizliği" adında dersler verirdi. "Tıbbın her alanı olmasa bile," kendi uyguladığı "şifa sanatının bir kısmını yeniden kadınlara vermek için tartışılan (ve kadın hakları, Bloomer kıyafeti ve diğer benzer saçma teorileri savunan aynı kaynaktan çıkan) öneriye" karşı çıkıyordu. Gardner ayrıca doğum kontrolüne ve kadınların yüksek öğrenim almasına da karşıydı (*A History of the Art of Midwifery* [New York: 1852], s. 26-27, 30-31).

32 Dr. Harold Speert ve Dr. Alan Guttmacher, *Obstetric Practice* (New York: McGraw-Hill, 1956), s. 304.

33 Bu vakayla ilgili okuduğum tüm anlatımlarda kadından "ilk defa doğum yapacak olan raşitizmli cüce" olarak bahsediliyor. Bu şekilde tarif edilen yaratığın bir kadın olduğunu; hem de büyük ihtimalle bir tecavüz kurbanı olan dehşete düşmüş, fiziksel ve ruhsal tüm varlığı acı içinde ve işkence altında ölen bir kadın olduğunu idrak etmem biraz zaman aldı. (Hugh Chamberlen, yöntemini kanıtlamaya çalıştığı bu başarısız girişiminde forsepsi ile tam üç saat boyunca kadının "üzerinde çalışmıştı." Kaldı ki Chamberlen'den önce de, başka yöntemlerle benzer şekilde "üzerinde çalışılmıştı.") Muhtemelen asepsi, analjezi ve güvenli sezaryen henüz olmadığı için kadının kurtarılması mümkün değildi. Fakat isimsiz ve insanlığından bile mahrum bırakılmış bir obstetrik ilgisizlik kurbanının yaşadıkları, bu tıbbi jargonun arkasına saklanıp kolayca akıldan çıkarılabilir.

34 Graham, *a.g.e.*, s. 115.

35 *A.g.e.*, s. 120.

36 *A.g.e.*, s. 106-22.

37 Dr. John Leake, *A Lecture Introductory to the Theory and Practice of Midwifery* (Londra: 1773), s. 48.

38 F. Naroll, R. Naroll ve F. M. Howard, "Position of women in Childbirth: A Study in Data Quality Control," *American Journal of Obstetrics and Gynecology*, C. 82, Sayı 4 (Ekim 1961), s. 953.

39 "Litotomi (sırtüstü) pozisyonunun kullanımının iki amacı vardır: Asepsinin sürdürülmesini kolaylaştırır ve *kadın doğum uzmanının rahatlığına* büyük katkı sağlar. Bu avantajlar, fizyolojik olmayan duruşu ve *pozisyonun verdiği rahatsızlığı* fazlasıyla telafi eder" (vurgular bana ait) (Bryand, Danforth, Davis, "The conduct of Normal Labor", D. N. Danforth, yay. haz., *Textbook of Obstetrics and Gynecology* [New York: Harper and Row, 1966], s. 532-33. Bu metin kırk iki erkek ve bir kadın tarafından yazıldı.

40 Leake, *a.g.e.*, s. 49.

41 Graham, *a.g.e.*, s. 146.

42 Elizabeth Nihell, *A Treatise on the Art of Midwifery: Setting Forth Various Abuses Therein, Especially as to the Practice with Instruments* (Londra: 1760), s. viii-ix.

43 "Forseps, anne ya da çocuk için ciddi sonuçlar doğurmadan, erkek-ebelere zahmetli bir doğumu hızlandırabilecekleri bir araç sağlıyordu. İlk başta pek çoğu bu yeni silahı körü körüne ve hoyratça kullandı. Smellie forsepslerini sadece nadir durumlarda kullanırdı. Smellie'nin öğrencilerinden bazıları forsepsi kullanırken daha da temkinliydi. Özellikle de sınıfına, 'bunun icat edilmiş olması çok yazık' demesiyle tanınan William Hunter. Atılgan ve hevesli erkek ebelerin aletlere çok çabuk başvurduğuna şüphe yok ve mesleğin önde gelen isimlerinin, özellikle forsepsle, bir ölçüde itidalli olmayı öğretmesi gerekiyordu" (Walter Radcliffe, *Milestones in Midwifery* [Bristol: Wright, 1969], s. 48-49).

44 *A.g.e.*, s. 91-99.

45 *A.g.e.*, s. 167, dipnot.

46 Stone, *Complete Practice of Midwifery* (1737) eserinde, bir yıl içinde doğum yaptırdığı üç yüz vakadan sadece dördünde alet kullandığını belirtir.

47 Suzanne Arms tarafından belgelendiği üzere, Kaliforniya'dan Danimarka'ya kadar tüm çağdaş ebelerin ellerini kullanmaktan duydukları gurur, bunu doğrular nitelikte.

48 Bkz. Sheila Kitzinger, *The Experience of Childbirth* (Baltimore: Pelican, 1973), s. 12; Janet Brown v.d., *Two Births* (New York: Random House, 1972).

49 Finney, *a.g.e.*, s. 238.

50 I. P. Semmelweis, "The Etiology, the Concept and the Prophylaxis of Childbed Fever" (1861), *Medical Classics* içinde, C. 5, Sayı 5 (Ocak 1941), s. 357.

51 Finney, *a.g.e.*, s. 191 ve devamı.

52 *A.g.e.*, s. 218.

53 O. W. Holmes, "The Contagiousness of Puerperal Fever" (1843), *Epoch-Making Contributions to Medicine, Surgery and the Allied Sciences* içinde, (Philadelphia: 1909).

54 Semmelweis, *a.g.e.*, s. 369-75.

55 *A.g.e.*, s. 391.

56 *A.g.e.*, s. 395.

57 *A.g.e.*, s. 400. Ayrıca bkz. A Janik ve S. Toulmin, *Wittgenstein's Vienna* (New York: Simon and Schuster, 1973), s. 35.

58 Semmelweis, *a.g.e.*, s. 417.

59 Finney, *a.g.e.*, s. 223.

VII. Yabancılaşmış Doğum |

Ebelik ve doğum metaforları, çağdaş kadın hareketinin literatüründe yeniden karşımıza çıkar. Feminist bir posterin üzerinde şöyle yazar: *Ben kendimi doğuran bir kadınım.*[1] Böyle bir imgenin ima ettiği süreç sancılı, seçilmiş ve belli bir amaca yöneliktir: yeninin yaratılması. Fakat çoğu kadın için gerçek doğumda ne bir seçim ne de bilinç söz konusudur. Doğum beklentisi tarih öncesi çağlardan beri korku, fiziksel ıstırap veya ölüm, bir dolu hurafe, yanlış bilgi, teolojik ve tıbbi teori ile ilişkilendirilir - kısacası, gönüllü kurbanlıktan esrik doyuma kadar, bize hissetmemiz gerektiği öğretilen bir sürü şey.

İbraniler kadınların doğum sancısına baktığında, Adem'i kışkırtıp cennetten kovulmalarına yol açan Havva'nın lanetini gördü. Romalılar bu sancılara *poena magna*, "büyük acı" adını verdi ama *poena* ceza, yaptırım anlamına da gelir. Antik yazarlar doğumun, insanın hayatta katlandığı en korkunç acı olduğunu defalarca tekrar ettiler. Lawrence Freedman ve Vera Ferguson, ilkel toplumlarda "ağrısız doğum" mitiyle ilgili 1950 tarihli bir çalışmada, doğumda acı beklentisinin sanayi sonrası toplumlarda olduğu kadar ilkel toplumlarda da yaygın olduğu sonucuna vardılar. Margaret Mead, "doğumu izlemesine ister izin verilsin ister

verilmesin erkekler de doğuma dair görüşlere katkı sunarlar. Üstelik doğum yapan bir kadını hiç görmemiş veya duymamış olsalar da sancılı bir doğumun muhteşem mizansenini yerde kıvranarak taklit eden erkekler bile gördüm" diyor.[2] Nancy Fuller ve Brigitte Jordan, Maya Yerlisi kadınlarla yaptıkları saha çalışmalarında hem zor hem de kolay doğumlar gözlemlediklerini, ebe ve doğum görevlilerinin her doğumda mutlaka acı çekilmesi gerektiğini düşündüklerini ve kocanın sadece yardım etmek için değil aynı zamanda "kadınların nasıl acı çektiğini görmek için" de orada olmasının beklendiğini anlatıyor.[3]

Manş Denizi'ni yüzerek geçmeye veya yüksek rakımlara tırmanmaya hazırlanan bir kadın, bünyesinin fazlasıyla zorlanacağının, cesaretinin sınanacağının ve hatta hayatının tehlikeye girebileceğinin farkındadır. Fakat bu süreçte kalbinden, ciğerlerinden, kas koordinasyonundan, sinirlerinden beklediği performansa rağmen, bunu öncelikle bir acı olarak değil *meydan okuma* olarak düşünür. Ne var ki bilgi sahibi olsun ya da olmasın kadınların çoğu, doğuma gerilim yüklü, soyut bir olay gibi yaklaşır: işkence sehpası veya "doruklarda yaşanan bir deneyim" olarak bazen gizemli, bazen kirli, çoğu zaman da büyülü. Bu olay nadiren, bedenimizi tanıyıp onunla uzlaşmanın, fiziksel ve psişik kaynaklarımızı keşfetmenin bir yolu olarak görülür.

Acıyı düşünmek, sevgiyi düşünmek kadar zordur. Her ikisi de yaşamın başladığı ilk zamanlara kadar uzanan çağrışımlarla ve dilin içine işlemiş kültürel yaklaşımlarla dolup taşar. Yine de sevgi gibi acı da annelik ideolojisine gömülüdür ve anne olsun ya da olmasın tüm kadınlar için o kadar derin imalar içerir ki, anlamını daha yakından incelemek gerekir. Bazen acıyı duyusal algı (ölçülebilir bir uyarana tepki) ve psikolojik deneyim kategorilerine ayırma girişiminde bulunulur.[4] Duyuyu duygudan ve bedeni zihinden ayırmak, tüm kadın deneyimini, özellikle de bilinçsiz ve öznel güçle bu kadar yüklü ve son derece çarpıcı fiziksel duyumları olan bir işlevi (doğum) anlamaya çalışırken pek işe yaramaz.

Acı deneyimi tarihseldir (çerçevesini bellek ve beklenti çizer) ve görecelidir. Ağrı dediğimiz şeyin eşikleri bireyler ara-

sında büyük farklılıklar gösterir ve ağrının yaşandığı koşullar, acı çeken kişinin ağrı tanımını değiştirebilir. Ağrı, kültürden kültüre farklı ifade edilir. Briffault, inleme gelenekleri olmayan Maori ve Afrikalı kadınlardan örnekler veriyor.[5] Duygularını sergilemek bazı kültürlerde diğerlerine göre daha kabul edilebilirdir ve doğum sırasındaki davranışlar genel bir ifade tarzını yansıtabilir.

Lakin doğum sancıları, kadınlar ve (hem anneler hem de sadece dişi varlıklar olarak) kadınların diğer acılı deneyimlerle kurdukları ilişkiler bakımından özel bir merkeziyete sahiptir. Peki kadınları (doğumun dışında da) avucunun içine alan ve benliğimizi baskıyla içimizden söküp atan, hatta daha da kötüsü, benliğimiz *haline gelen* bu ilkel fikir nedir? Fiziksel acıyı yabancılaşma ve korkudan ayırabilir miyiz? Yaratıcı acı ve yıkıcı acı var mıdır? Ve acımızın nedenini, doğasını ve süresini kim veya ne belirliyor? Farklı kültürlerde farklı cevaplar var ama kadınlar tüm kültürlerde yaşıyor, çocuk doğuruyor ve acı çekiyor.

Değerli filozof ve mistik Simone Weil, (temel niteliği acı olsa da büyüme ve aydınlanma yolunu açan) ıstırap ile (ezilenlerin, kölelerin, ağır taşları bir avluda durmadan ve amaçsızca bir oraya bir buraya taşımaya zorlanan toplama kampı kurbanının durumu olan) mutsuzluk arasında ayrımı yapar. Acının peşinde koşulmaması gerektiğini yineler ve kendimizi gereksiz mutsuzlukların önüne atmamıza itiraz eder. Fakat kaçınılmaz olduğu yerde, acı kullanılabilir bir şeye, bizi deneyimin sınırlarının ötesine, yaşamın temellerini ve içimizdeki olasılıkları daha iyi kavramaya götüren bir şeye dönüştürülebilir. Bununla birlikte, saf mutsuzluğu defalarca güçsüzlükle, beklemekle, bağlantı kuramamakla, duygusuzlukla, başkalarının emrinde olan birinin "parçalanmış zamanı" ile eş tutar.[6] Bu içgörü, kadının genel hâline, özellikle de doğum yapma deneyimine ışık tutar.

Weil'in esir kampı imgesini gerçek bir amacı ve anlamı olan iş ile karşılaştırdığımızda, bunun aynı zamanda angarya imgesi olduğunu da görürüz. Doğum emeği, bir tür angarya haline gelmiştir. Yüzyıllar boyunca, çoğu kadının gebeliği

önleyecek hiçbir aracı yoktu ve Havva'nın lanetinin kutsal kitaplardaki cezasını doğum odasına taşıdılar. Daha sonra, on dokuzuncu yüzyılda, "ağrı ve sancıyı" ortadan kaldırma olasılığı kadınlar için yeni bir tür hapishane yarattı - bilinçsizliğin, uyuşmuş hislerin, hafıza kaybının tam anlamıyla edilgin olan hapishanesi. Kadınlar artık anesteziyi seçebilirdi ve bunu ilk yapan kadınların çoğu için bu bilinçli, hatta cesur bir seçimdi. Ancak acıdan (psişik veya fiziksel) kaçınmak tehlikeli bir mekanizmadır ve sadece acı veren hislerimizle değil kendimizle de bağımızı koparmamıza neden olabilir. Ve doğum söz konusu olduğunda acı, doğum sırasında uyanan türlü türlü hislere ayrım gözetmeksizin yapıştırılan bir etiket olur. Bu etiket, tek tek her kadının fiziksel deneyiminin karmaşıklığını inkâr ettiği kadar temellük de eder.

2

Ataerki, doğum yapan kadına çektiği acıların bir amacı olduğunu, hatta varlığının *yegâne* amacının bu acılar olduğunu, dünyaya getirdiği yeni yaşamın (özellikle erkekse) değerli olduğunu ve kendi değerinin onu dünyaya getirmesine bağlı olduğunu söyler. Salt bir yeniden üretim aracı olan kadının yokluğu, şehirlerin ve kolonilerin genişlemesini engeller, ailelerin yok olup zenginliklerinin yabancıların eline geçmesine sebep olur. Bu kadın kendini, hiç de ona ait olmayan ama sık sık bünyesine katıp kendinin kıldığı amaçların merkezinde bulur. Doğum yapan kadın, kabilesi ya da ulusu için savaşacak yeni bir asker, gelişmekte olan bir toprak sahibi aile ya da burjuva ailesi için yeni bir reis, babasının inancına hizmet edecek yeni bir rahip ya da haham veya zamanı gelince hayatın yeniden yeşermesini sağlayacak yeni bir anne doğurduğunu düşünebilir. Bu ataerkil amaç uğruna her yıl şişip büyüyen bedeni, doğurganlığı yüzünden yok olabilir; onun için acı ve ıstırap dünyadaki nihai değeriyle pekâlâ ilişkilidir. Aynı şekilde hamileliğinin ve doğumunun sonunda geleceği olmayan bir yaşamın, boğazı doyurulamayacak veya doğduğu an boğazlanacak bir bebeğin, kısaca boşa giden bir hayatın ortaya çıkabileceğinin farkındadır.

Batı'da on ikinci yüzyılda romantik aşk kültünün başlaması ile birlikte, doğumu çevreleyen duygu ve davranışlar yumağına bir başka unsur daha girdi. Saray aşkı geleneği, evliliğin gerçekliğini (bir mülk anlaşması olduğunu) tüm çıplaklığıyla kavradı ve duygunun, coşkunun, yaşamsal enerjinin gerçek kaynaklarını tutkulu aşkta, yani gizli ve genellikle ölüme mahkûm bir ilişkide buldu. Tutkulu aşka düşmüş bir adamın çocuğunu doğurmak, bu aşkın sözde benzersizliğinin bir kanıtı haline geldi; *bu adamın çocuğunu doğurmak*, bu aşkı somut bir şekilde tamamına erdirmekti. Evliliğin sıkıcı, mecburi çarşafları üstünde peydahlanmayan piçlerin, tutkunun yoğunluğundan doğan son derece canlı ve dinamik varlıklar olduğuna inanılıyordu. Bu yüzden çocuk, sadece yasak aşkı değil, aynı zamanda aşığın kadının bedenine girmesini de ifade ediyordu. Erkek kadını terk edebilir, kader onları ayırabilir ama kadın "onun" çocuğu üzerinden (özellikle de bir oğlansa) erkeğe sahip olmaya devam ederdi. Toplumsal yargı karşısında gururla ve kendi seçimi ile "gayrimeşru" bir çocuk doğurmak, paradoksal bir şekilde, kadınların ataerkiye meydan okuma yollarından biri oldu. *Kızıl Damga* kitabında Hester Prynne'in muhteşem bir şekilde giydirip süslediği kızı Pearl'ün elbiselerine iğne işiyle kendi "zina" damgasını vurması, böyle bir meydan okuma jestidir. O halde doğum sancılı, tehlikeli ve seçilmemiş olabilir ama aynı zamanda bir amaca, öncelikle biyolojisi aracılığıyla kendini kabul ettirmeye zorlanan bir kadın tarafından kendini kabul ettirme eylemine dönüştürülür.

Gerekli bir kişi veya kişiler yaratma ve bir kadın olarak kaderini gerçekleştirme duygusundan, birçok yirminci yüzyıl kadınının anneliğe dair hissettiği çelişkili duygulara veya inkâra kadar uzanan bir dizi irdelenmemiş duygunun akışı kesintisiz devam ediyor. Yirminci yüzyılda eğitimli genç kadın, belki de annesinin yaşamına bakarak veya kaderinin esas olarak üreme olduğu konusunda ısrar eden bir toplumda özerk bir benlik yaratmaya çalışırken, ya o ya bu seçiminin kaçınılmaz olduğunu hisseder haklı olarak: ya annelik ya bireyleşme, ya annelik ya yaratıcılık, ya annelik ya özgürlük. Doris Lessing'in kahramanı Martha Quest,

> ... her şeyi çok net bir şekilde görüyordu. Her kızın ilk çocuğu düşünme biçimi olan o deyim, "çocuk yapmak", gerçeği gizleyen bir maskeden başka bir şey değildi. Kucağında çaresiz bir bebekle, Meryem Ana gibi bir kadının onur verici imajı görünürdü gözlere; bundan daha çekici bir şey olamazdı. Görülmeyen, görülmesin diye herkesin gizlice işbirliği yaptığıysa, sıradan ve sıkıcı insanlarla zaten gereğinden fazla dolu bir dünyaya bunlardan iki yahut üç tane üretmekten başka hiçbir şey yapmamış orta yaşlı kadındı.[7]

Hem dünya zaten "dopdolu" bir yerdir hem de Martha çocuğun kendi başına bir amaç olduğu fikrine direnir; duygusal "annelik" imgesinin ötesinde, anne olarak tanımlanan kadının yaşam süresini acı bir netlikle görür; bu hiç de "deneyimin doruk noktası" değil, süregiden bir durumdur. Yaratıcı bir kadın için, yoksulluk içinde yaşayan bir kadında olduğu gibi, çocuk bir felaket, "içerideki düşman" olarak algılanabilir. Cora Sandel'in *Alberta and Freedom* adlı eserinde kendini geliştirmiş genç bir kadın yazar olan Alberta, sevgilisinden hamile kalınca, yine bir sanatçı olan arkadaşı Liesel'e itirafta bulunur:

> "Daha bugün çalışmalarımda ilerleyebileceğimi düşündüm," dedi kendi kendine. "Yazmak için büyük bir istek duyuyordum ama eskisinden oldukça farklı bir biçimde."
> "Ah," dedi Liesel eliyle eyvah dercesine bir hareket yaparak. "Bu tam da bir şeyleri başarmaya başladığımızı düşündüğümüz zaman olur. Sonra bebek ortaya çıkar ve her şeyi kesintiye uğratır..."

Fakat ister içgüdüsel ister psikolojik ister kültürel olarak asimile edilmiş olsun, felaketle yüzleşmek gerekir. Alberta, sokaklardaki çocuklu anneleri fark etmeye başlar.

> Onlara bakacak kimseleri yoktu, sabahtan akşama kadar onlara bağlıydılar, beyaz kundak uğruna diğer her şeyi unutmaya, her şeyi feda etmeye zorlandılar. Ve Alberta kendini isyankâr hissetti. Düşündü: Henüz hazır değilim, hiçbir şey başaramadım, başka bir yöne bakmayı bile beceremezken nasıl başka birini düşüneceğim? Aynı zamanda, bu tür kundakların nasıl yapıldığını ve taşındığını fark

> ederek kendi kendine şaşırdı ve içgüdüsel olarak küçük, iyi sarılmış yüzleri bir an için görmeye çalıştı ...

Son olarak gezici bir sergi çadırında çocuğuyla birlikte Afrikalı bir kadın görür; Alberta'nın hamile olduğunu fark eden anne gülümser ve ona sözsüz bir şekilde başını sallar.

> Anne olacağını ilk kez isyan etmeden ve buz gibi olmadan hissetti. Yaklaşan düşman, sırtını dönüp güvenebileceği tek şey olan küçük, çıplak bir çocuktu. Kalbi ve gözleri, bu çocuğa karşı sonsuz bir şefkatle doldu.[8]

Kendini koruma ve annelik duyguları arasındaki bu çatışmanın derinliği, ilkel bir ıstırap olarak yaşanabilir (ben bunu yaşadım). Ve bu, en hafif doğum sancısı da sayılmaz.

Son olarak, kendi annesini yıkıcı bir güç olarak deneyimleyen kadın (bu suçlama ister haklı ister haksız olsun), anne olurken kendisinin de bir şekilde yıkıcı olma olasılığından korkabilir. Doğum yapan kadının annesi her hâlükârda, iyi veya kötü, canlı veya ölü, doğum odasındaki güçlü bir hayalettir.

3

Tüm dünyada hamilelik ve doğum ile ilgili belli başlı güçlü tutumlar var.[9] Dünyanın her yerinde kadının hamileliği altında bir bit yeniği aranır. O, ya kocasının cinsel yeterliliğinin kanıtı, ya ekinler veya insanlar için tehlike, ya nazara veya kem gözlere karşı savunmasız, ya bir utanç, ya da iyileştirici güçlere sahip biri olarak görülebilir.[10] Bu tutumlar doğumun kendisinde doruğa ulaşır. Farklı kültürlerde normal doğumların nasıl gerçekleştiğine ve annelerin normal doğumlarda aslında nasıl davrandığına ilişkin materyaller ise eksik. Bunun sebebi, yakın zamana kadar kadınların davranışlarını gözlemleyen kadınların sayısının az olması ve erkeklerin (hekim, büyücü veya rahip olarak) kabul edilebildiği anormal bir doğum olmadıkça erkek antropologların genelde doğumun dışında tutulması.[11] Bununla birlikte, tüm kültürlerde doğum yapan kadınların verdiği ortak duygusal tepkiler var.

"Doğal" doğumun ilk savunucusu olan Grantly Dick-Read, doğumda korku, gerilim ve acı arasında gidip gelen bir dinamik olduğunu belirtir. Korku listede üst sıralarda yer alır. İlk çocuğunu doğuran kadın, her şeyden önce bilinmeyenden korku duyar. Hayatı boyunca "kadınların nasıl acı çektiği"nin hikâyelerini duymuş, doğumlara katılıp kendisi de bu acıya tanık olmuş olabilir. Her şeyden önce, bedeninin güçlü, istemsiz kasılmalara girdiği, neredeyse ele geçirildiği hissini yaşar. Tarihimizin büyük kısmında kadınlara bunları "kasılma" olarak tanımlamamaları söylenmiştir; ebeler, cerrahlar, rahipler, anneler bunları "acı" ve hatta ceza olarak tanımlar. Kadın, işlevsel bir fiziksel süreci görselleştirmek yerine, kendini basitçe acının eline düşmüş gibi algılar.[12] Hem toplum ona acı çekeceğinin farkında olmasını söyler hem de sürecin esrarengizliği bir korku yaratır. Freedman ve Ferguson'un yukarıda adı geçen doğumla ilgili çalışması, acı çekme korkusunun "deneysel olarak sakatlanma ve ölüm" veya ucubelerin doğumuna dair "bilgiden" kaynaklandığı sonucuna varıyor. Ölüm korkusu bilinmeyenin korkusundan ayrılamaz.

Pek çok kültürde doğum yapan kadının, tıpkı hamilelik esnasında olduğu gibi, kötücül esrarengiz etkilere karşı bilhassa savunmasız olduğuna inanılır. Hastalık olarak doğum kavramı bununla yakından ilgilidir. Niles Newton, Panama'daki Cuna Kızılderilileri'ne dair şunları söyler: "Doğumu o kadar anormal buluyorlar ki, anne hamilelik boyunca her gün, yardım almak üzere tıpçı adama gider ve doğum süresince ilaç alır." Benzer şekilde, Amerika'da hastanede yapılan doğumlar çoğu zaman bir ameliyat ve tıbbi bir olay olarak ele alınır.

Doğumun bir kirlenme olduğu fikri çok yaygındır. Hintli köy ebeleri genellikle "dokunulmaz" kasttan olurlar ve Hindistan'ın bazı bölgelerinde annenin doğum sırasında ve doğumdan sonraki on gün boyunca sözde "dokunulamaz" olduğu varsayılır. Benzer şekilde, Vietnamlı kadınların (1951'de) doğum yaptıktan sonra başkalarına uğursuzluk getirmemek için uzun bir süre gözlerden uzak tutulduğu biliniyor. Arapesh kadınları "dışkılama, menstrüasyon kulübeleri ve yiyecek ara-

yan domuzlar için ayrılmış" bir alanda doğum yapar. Yahudiler, Hristiyanlar ve Araplar arasında ve Kafkasya'dan Güney Afrika'ya kadar pek çok yerde kadınlar için doğum sonrasında arınma ritüelleri yapılır. Newton, (âdet tabularında olduğu gibi) doğum sonrası "kirlenmenin" annenin günlük işlerini en azından bir miktar hafiflettiğini ve bebeğiyle kurduğu yeni ilişkiye kesintisiz ve huzurlu bir şekilde odaklanma fırsatı sağlayabileceğini gözlemler. Ancak bu avantajların olduğu durumlarda bile, yine kadınların tenlerine duyulan nefretle bedel ödenir; kişinin kendi bedeninden fiziksel olarak nefret etmesi ve şüphe duyması, yoğun bir fiziksel deneyime girmek için pek de elverişli bir duygu sayılmaz.[13]

Son olarak cinsel suçlardan duyulan bir acı söz konusudur. Bazı kültürlerde, doğum esnasında kadınlardan zina itirafları koparılır.[14] Hamilelik ve doğumun cinsel çağrışımları, hamilelik sırasında utanç ve mahcubiyet duyulmasına yol açtığı gibi doğum odasında mahremiyetin teşhir edilmesinden de suçluluk duyulmasına yol açabilir. Sheile Kitzinger'in gözlemlediği gibi, canavar doğurma korkusu, "derinlerde yatan suçluluk duygularının kefaret yoluyla, bu canavarlığı kendi bedeninden, kendi kötülüğünün cisimleşmiş canlı halinden üreterek billurlaştırma ile" ilgilidir.[15] Dahası, kadınlarda cinsel suçluluk duygusu ile fiziksel kirlenme arasında ayrılmaz bir ilişki vardır ve bu ilişki dünyanın her yerinde muazzam bir gerilim kaynağı.

Yazılı dili olmayan kültürlerde olduğu kadar yazılı dili olan kültürlerde de görülen bu tür olumsuz tutumlar, doğumu hem ruhsal hem de fiziksel olarak çileli bir hale sokar. Kadın bedeninin büyülü olduğu, kötülüğe karşı savunmasız olduğu veya kötülük yaydığı, yani kirli ve suçluluğun somutlaşmış hali olduğu gibi derin ve yaygın bir algı vardır. Kadının doğum süreci ile ilişkisini cehalet ya da elle tutulur riskler ve gerçek tehlikeler nasıl etkiliyorsa, kadında içselleştirilmiş olan bu inançlar öyle etkiler. Ne var ki çağdaş Batı kültürü bu tutumların çoğuna ortak olur ve kadınların doğum sürecine yabancılaşmasına özel olarak bizzat katkı yapar.

4

Yazılı dili olmayan toplumlarda olduğu gibi yazılı dili olan toplumlarda da doğum sancısı korkusu ağızdan ağıza aktarılan masallardan, deyimlerden, anekdotlardan gelebilir (ve çoğu zaman gelir de) ve edebiyat ile daha da pekiştirilir. Daha on iki, on üç yaşlarında bir kız çocuğuyken, romanlarda doğumların anlatıldığı bölümleri tekrar tekrar okur, gerçekte neler yaşandığını hayal etmeye çalışırdım. Beni aydınlatacak ne filmler ne de doğum fotoğrafları vardı ama en sevdiğim roman olan *Anna Karenina*'da, Kitty Levin'in doğumunu kocasının ağzından okuyabildim.

> Saçının bir perçemi terli alnına yapışmış Kiti'nin bitkin, alev alev yanan yüzü Levin'den yana dönmüştü. ...
> Giderek daha çabuk konuşuyor, gülümsemeye çalışıyordu. Ama birden allak bullak oldu yüzü. Levin'i itti.
> "Hayır, korkunç bir şey bu!" dedi. "Ölüyorum! Ölüyorum! Git, git yanımdan!"
> Gene o bir şeye benzemeyen çığlık duyuldu.
> Bitişik odada başını kapının pervazına dayamış duruyor; birinin, o zamana dek duymadığı çığlığını, bağırmasını dinliyordu. Bu bağıranın, eskiden adı Kiti olan bir varlık olduğunu biliyordu. ...
> Kendini bilmeden koşarak daldı yatak odasına. Tek gördüğü Lizaveta Petrovna'nın yüzü oldu. Bu yüz şimdi daha sert, daha çatıktı. Kiti'nin yüzünü tanıyamadı. Daha önce onun yüzünün bulunduğu yerde, görünüş bakımından da, oradan gelen ses bakımından da korkunç bir şey vardı.
> Korkunç çığlık susmak bilmiyordu bir türlü. Giderek daha korkunçlaşıyordu. Derken dehşetin son sınırına varmış gibi ansızın kesildi. ... Çığlık kesilmişti. Sakin bir telaş, birtakım hışırtılar, sık sık soluk alışlar geliyordu kulağına. Kiti'nin kesik çıkan canlı, yumuşak, mutlu, sakin sesini duyduktan sonra: "Bitti!"[16]

Savaş ve Barış'ta Prenses Liza için sonuç daha az mutluluk vericiydi.

> Ortalığa bir sessizlik çöktü. Prens Andrey, bulunduğu odada dolaşmaya başladı. Böylece birkaç saniye daha geçti. Sonra birdenbire korkunç bir çığlık duyuldu. Bu, onun bağırışı olamazdı! O böyle bağıramazdı! Prens Andrey, kapıya

koştu. Çığlık kesilmişti. Ama hemen o anda bir başka bağırış, bir bebeğin viyaklaması yırttı sessizliği.

İçerden, aynı anda bir kadın koşarak çıkmıştı. Kadın, Prens Andrey'i görünce eşikte durakladı. Andrey, karısının yanına girdi. İçerde küçük prenses, kocasının onu henüz birkaç dakika önce gördüğü durumda, ölü gibi yatıyordu.[17]

Elbette bu iki bölüm de bir erkek tarafından kaleme alındı ve babanın bilinciyle yazıldı.

Kendimi "hayatın gerçekleri" konusunda gözü açılmış genç bir kadın olarak görüyordum. Birçok arkadaşımın annesinin aksine benim annem, cinsel ilişki ve gebeliği genel terimlerle, pek de histerik olmayan bir şekilde anlatmıştı bana. Ama doğum süreci benim için gizemini koruyordu. Sancıların yalnızca bebeğin başının vajinanın küçük açıklığından dışarıya doğru itilmesinden kaynaklanabileceğini hayal ediyordum - bu, acıdan başka neye yol açabilirdi ki? "Forseps"li doğumları duymuştum ve çocuğun vücudunu kavrarken anneyi parçalayacak devasa bir alet hayal ediyordum. Peki ama çocuk doğar doğmaz acı nasıl oluyor da sona erebiliyordu? Ve Liza orada, "[kocasının] onu henüz birkaç dakika önce gördüğü durumda" nasıl ölebilirdi? *Onu ne öldürdü?* Her şey nasıl bu kadar aniden olabilirdi? Ve Tolstoy'un kadınların doğum sancısı çekerken geçirdiklerini ima ettiği başkalaşımda dehşet verici bir şey vardı: "Bu bağıranın, eskiden adı Kiti olan bir varlık olduğunu biliyordu."

"Bu, onun bağırışı olamazdı! O böyle bağıramazdı!" Demek ki insan, acıya esir düşüyor veya acıyla insanlıktan çıkıyordu.

Romanlarda tek tük karşıma çıkan doğum anlatısının ötesinde (Pearl Buck'ın *Mübarek Toprak* kitabı bir başka kaynaktı), kendi doğumumun uzun ve yavaş olduğunu, bu yüzden de bu doğumun altından kalkan annemin "kahraman" ilan edildiğini biliyordum. Babamın kütüphanesindeki koyu kırmızı ciltli kalın bir kitap olan William'ın *Obstetrics*'ine gizlice göz gezdirirdim. Bu, beni doğurtan kadın doğum uzmanı tarafından yazılmış bir ders kitabıydı. Fotoğrafların hiçbir yerinde doğum yapan annenin *yüzü* görünmüyordu, hepsi perine, epizyotomi, kendiminkine benzeyen ve benzemeyen, bebek başının taçlan-

dırılması ile inanılmayacak kadar gerilmiş olarak hatırladığım alt kısımların fotoğrafıydı. Birçok genç kız gibi ben de bedenimin bu felakete dayanacak şekilde inşa edildiğini hayal dahi edemiyordum.

Dick-Read, birçok kadınla yaptığı görüşmelerde kendisine, acıdan değil acı korkusundan ağladıklarını ve bilinmeyenin dehşetinden kaçmak için uyutulmayı talep ettiklerini söylediğini belirtir. Yüzyıllar boyunca, özellikle de lohusalık humması yılları süresince, ölüm fantezilerinin temeli tartışma götürmez bir şekilde istatistiksel gerçeklerde yatıyordu. Yine de, anne ölümlerinin düşük olduğu bir yer ve zamanda bile, bir kadının doğum sırasında kendi ölümüne dair fanteziler kurması, bu metaforun doğruluğunu gösterir. Tipik olarak, ataerkil düzlemde annenin hayatı çocukla değiş tokuş edilir, ayrı bir varlık olarak özerkliği, doğuracağı bebekle çatışmaya mahkûm görünür. İyi Anne'nin kendini inkâr eden, kendini yok eden rolü dolaylı olarak acıyla ve öfkenin bastırılmasıyla bağlantılıdır ve bir zamanlar kendisi için umutları, beklentileri, fantezileri olan kadının veya kızın "ölümü" anlamına gelecektir - özellikle de bu umutlar ve kurgular asla eyleme dökülmediğinde. Yoksul bir kadın veya tek ekonomik kaynağı kendisi olan bir kadın için, bir bebeğin doğumu başka tür bir ölüm, hayatta kalma mücadelesinde yeni bir sorumluluk anlamına gelebilir.

Başka türde bir korku da asli gibi görünür: değişimden, dönüşümden, bilindik olmayandan duyulan korku. Avrupalı bir kadının günlüğünün de gösterdiği gibi, hamilelik daha önceki bir benliğin yok olması olarak deneyimlenebilir:

> Aynadaki yüzüm bana yabancı görünüyordu. Karakterim donuklaştı. Tanımadığım çocuksu şiddetli arzuların ve çocuksu şiddetli hoşnutsuzlukların akınına uğradım. Ben oldukça mantıklı düşünen biriyim ama o zamanlar aklım bulanıklaştı, acizleşti ve gözyaşlarına, sanki benim değil de başka bir çaresiz, çocuksu yaratığın gözyaşlarına dönüştü. Aynı anda hem biriydim, hem de öteki. İçim karman çormandı. Hareketlerini irademle kontrol edebilir miydim? Bazen yapabileceğimi düşünür, başka zamanlarda bunun kontrolüm dışında olduğunu fark ederdim. Hiçbir şeyi

> kontrol edemiyordum. Kendimde değildim. Ve erkeklerin de deneyimlediği kısa, geçici bir coşku anında değil, tetikte olduğum dokuz sessiz ay boyunca. ... Sonra o doğdu. Artık benim olmayan bir sesle çığlık attığını duydum.[18]

Kendini "oldukça mantıklı" gören bu kadının yaptığı gibi her kadın, hamileliğin kendisine "yabancı özellikler yüklediğini" elbette düşünmüyor. Bu kadınla ilgili olarak, ona en yabancı ve alışılmadık görünen şeylerin aslında kendi doğasına ait olsa da inkâr ettiği, derinlere gömdüğü yönleri olduğu söylenebilir. Her halükârda hamilelik ve doğum, her annenin hayatında büyük değişikliklerin habercisidir. Çocuğunu doğumda evlatlık veren bir kadın bile, onu taşırken ve doğum anında, geri dönüşü olmayan fizyolojik ve psişik değişikliklere uğramıştır. Ve annelik yapmayı sürdüren kadın, hayatının ritminin ve önceliklerinin hem çok köklü hem de aynı zamanda çok yüzeysel biçimlerde değiştiğini görür. Uzun zamandır çocuk isteyip bekleyen kadın, kendini anne gibi hayal edebilir ama o bile tanıdık olandan yabancı olana doğru ilerlemelidir ve bu asla basit bir süreç olmaz.

5

Erkek pratisyenlerin forseps kullanıp bunu tekelleştirmeleri, doğumun yeni erkek tıp kurumunun bünyesine katılmasında belirleyici oldu. 1842'de Georgia'lı bir doktor eter inhalasyonu sayesinde ağrının giderilebileceğini keşfetti. Hem eter hem de nitröz oksit diş hekimliğine hızla dâhil edildi ve Oliver Wendell Holmes tarafından önerilen *anestezi* terimi kısa sürede yaygınlaştı. 1847'de İskoçya'da James Simpson, bir doğumda eter kullanarak, kadın bilinçsiz olsa bile rahim kasılmalarının devam ettiğini gösterdi ve doğum sancılarını dindirmek için kloroformu deneyip kullanmaya başladı. Ardından, şiddetli bir teolojik muhalefet baş gösterdi. Din adamları anesteziyi "belli ki kadınları kutsamak için kendini sunan Şeytan'a ait bir çürüme" olarak niteledi ve bu, "nihayetinde toplumu sertleştirecek ve Tanrı'yı en sıkıntılı zamanlarda atılan o en içten yar-

dım çığlıklarından mahrum bırakacaktır"[19] diyerek eleştirdi. Havva'nın lanetinin kaldırılması görünüşe göre ataerkil dinin temellerini tehdit ediyordu. Kadınların doğum sırasında attığı çığlıklar Baba Tanrı'nın görkemi uğrunaydı. Kadınların acılarının hafifletilmesinin toplumu "sertleştirdiği" düşünülüyordu, sanki *mater dolorosa*'nın (Meryem Ana'nın da bir örneği olduğu gibi ebedi acı içindeki yalvaran anne) tek alternatifi, bakışıyla erkekleri taşa çeviren Medusa olmalıymış gibi.

Bu görüş hâlâ kürtaj karşıtı söylemlerde ifade buluyor ve herhangi bir konunun ötesine geçerek genel olarak feminizme kadar uzanıyor. Mary Wollstonecraft'ın septisemi kaynaklı korkunç ve yavaş ölümünün ardından Rahip Richard Polwhele gönül rahatlığıyla şunları ifade etmişti: "Kadınların kaderine ve özellikle yatkın oldukları hastalıklara işaret ederek, cinsiyet ayrımını güçlü bir şekilde gösteren bir ölümle öldü."[20]

Kadınlığın (hem kadınlar[21] hem de erkekler tarafından) acı çekmekle özdeşleştirilmesi, anne olarak kadın kavramıyla bağlantılıdır. Kadının edilgin ıstırabının kaçınılmaz olduğu fikri Havva veya Meryem Ana kılığına ek olarak Helene Deutsch'un pasiflik ve mazoşizmi "normal" kadınlıkla ilişkilendirmesi gibi tarihte pek çok kılığa bürünür. Eğer ortaçağ kadını her doğumda Havva'nın günahının bedelini ödediğini düşünüyorsa, on dokuzuncu yüzyıl orta sınıf kadını da doğum sancısı yüzünden çektiği acılarla kadınlığı tasdik edilen Evdeki Melek veya şehit rolünü oynayabilirdi. Oliver Wendell Holmes bize bu retoriğin bir versiyonunu sunuyor:

> Anne olmak üzere olan veya yeni doğmuş bebeğini göğsüne bastıran kadın o narin yükünü ne zaman kucaklar veya ağrıyan uzuvlarını ne zaman esnetirse o zaman şefkatle üzerine tir tir titrenmelidir. Sokakların en dışlanmış insanı, analığın cennetlik mührüyle damgalandığında, aşağılanmaya devam eden kız kardeşlerine acır. Yasanın insafsız öfkesi, tam onun fani merhamet talebini açığa vuran bir sözle gözden düşmesi esnasında durdurulur. Litürjinin kutsal duası, tehlike anında onun için yakarmak üzere, yaşamın sayısız sıkıntıları arasından onun acılarını ayırt eder.[22]

Kadının hayatının değeri onun hamile olmasına veya yeni doğum yapmasına bağlı gibidir. Anne olmayı reddeden kadınlar yalnızca duygusal açıdan şüpheli değil, aynı zamanda tehlikelidir. Onlar yalnızca türün devamını reddetmekle kalmaz, toplumu duygusal mayasından, yani annenin acısından da mahrum bırakırlar. 1920'lerin sonlarına doğru bile hâlâ, "bir kadının doğum sırasında çektiği acıların, çocuğuna duyduğu sevginin en güçlü unsurlarından biri olduğu" varsayılıyordu.[23]

Dolayısıyla Kraliçe Victoria'nın 1853'te yedinci çocuğunun doğumunda kloroformla anesteziyi kabul etmesi radikal bir eylemdi (tüm hükümdarlığı boyunca gerçekten radikal olan *tek* eylemi buydu). Kraliçe o kadar nüfuzlu ve prestijliydi ki, bu kararı anestezinin bir doğum uygulaması olarak kabul edilmesinin önünü açtı.

Fakat yine Viktorya döneminde, kadın bedeni her zamankinden daha büyük bir tabu haline gelip gizemlileşti, bomboş spekülasyonların odağı haline geldi ve onun daha fazla "şikayet ve rahatsızlıktan" muzdarip olduğu düşünüldü. Erkek jinekoloji kurumu, kadınların cinsel duyarlılığının her türünü patolojik olarak görüyor ve kadınların zayıflığı efsanesi, orta ve üst sınıf kadınların varlığını rahatsız ediyordu. Eğitimin kadınların üreme organlarını körelteceği düşünüldüğünden, kadınların oy hakkı hareketi "her ilçede akıl hastanesi ve ... her ilde bir boşanma mahkemesi" kurmakla bir görülüyordu. "Baş belalığı", "intihar girişimi" ve "erotik eğilimler" gibi semptomlar taşıyan kadınlarda davranış değiştirme yöntemi olarak klitoridektomi ve yumurtalık ameliyatları yapıldı. Üst sınıfların (Viktorya dönemi İngiltere ve Amerika'sında) kadınlara karşı çokça dile getirdiği saygı, büyük ölçüde abartılı bir iffetten ibaretti.[24] Doğumun başlangıcında kadın litotomi (sırtüstü) pozisyonuna getirilir, ona kloroform verilir ve kadın doğum uzmanının üzerinde performans sergileyebileceği bir manken gibi tamamen edilgin bir beden muamelesi yapılırdı. Doğum odası bir ameliyathaneye, doğum ise doktorun baş kahraman olduğu tıbbi bir dramaya dönüştü.

Yirminci yüzyılın başlarında, özellikle doğuma yönelik çeşitli anestezi türleri geliştirildi. Morfin ve skopolamin'in bir

bileşiği olan "*Twilight Sleep*",[25] bebek üzerinde oldukça toksik bir etkiye sahip olduğu keşfedilene kadar yaygın olarak kullanıldı. Sodyum amytal ve nembutal'ın (ağrıyı yalnızca kısmen köreltmesine rağmen) hafıza kaybına neden olduğu anlaşıldı. Sylvia Plath'in *Sırça Fanus*'taki kahramanı nembutal'a dair şunları söylüyor: "Bunun ancak bir erkek tarafından icat edilecek bir ilaç olduğunu düşündüm."[26] Kaudal ya da eğerli anestezinin geliştirilmesi, bir kadının belden aşağısı felç olmasına rağmen bilincinin açık kalması ve bebeğinin doğuşunu görebilmesi anlamına geliyordu. Speert ve Guttmacher, *Obstetric Practice* ders kitaplarında, kaudal veya eğerli anestezinin kullanımının, "uterus ataletine ... [ve] annenin istemli itme çabalarının ortadan kalkmasına" yol açarak doğumun ikinci aşamasını uzatabileceğini kabul ederler. Böylece çocuğun daha hızlı ve aletsiz doğabileceği durumlarda forsepsle doğum "zorunlu" hale gelir. (Deneyimsiz ellerde kalıcı hasar olasılığının göz önünde bulundurulması gerektiği gerçeğinden bahsetmiyorum bile.)

Annenin güç sarf etmesine mani olabilecek kalp hastalığı, tüberküloz geçmişi veya daha önce geçirilmiş bir sezaryen gibi[27] bazı geçerli endikasyonlar elbette var ama kadınlar artık yarı çaresizlik durumunun, doğum sırasında uyanık olan fakat doğuma etkin olarak katılmaktan alıkonulan sağlıklı bir anne üzerinde nasıl bir psişik etki yarattığını soruyorlar. Kadının esareti için bundan daha yıkıcı bir görüntü icat edilemezdi: Tam dünyaya yeni bir hayat getirdiği anda çarşaflara sarılmış, sırt üstü yatmış, uyuşturulmuş, bilekleri bağlanmış ve bacakları üzengilenmiş halde. Bu "acıdan kurtulma", tıpkı "cinsel özgürleşme" gibi, kadını fiziksel olarak erkeklerin idaresine sokar, kadın kendi bedeninin potansiyellerine yabancılaşır. Dolayısıyla bu, kadının tabiiyetini hiçbir şekilde değiştirmese de ilerici bir gelişme olarak ilan edilebilir.[28]

6

1940'lı yıllarda Dick-Read, ağrı duyularının korku ve gerginlikten kaynaklandığını gözlemledi ve anne adaylarına rahatlama, doğru nefes alma, doğum sürecinin aşamalarını

anlama ve egzersizler ile kas kontrolünü geliştirme konusunda eğitim vermeye başladı. Dick-Read ayrıca doğum süreci boyunca sakin, destekleyici doğum refakatçilerinin, özellikle de doğum sürecine gereksiz yere müdahale eden veya hızlandıran bir cerrah yerine, güvence ve güvenlik kaynağı olarak hareket edecek olan kadın doğum uzmanının varlığına büyük önem verdi. Anestezinin her zaman hazırda bulunmasını ama isteksiz bir kadına asla dayatılmaması veya rutin olarak uygulanmaması gerektiğini savundu. Dick-Read'in çalışması çığır açıcıydı ve gözlemlerinin çoğu hâlâ değerli. Bununla birlikte, kadınlara karşı tutumu özünde ataerkildir. Kadının yeni hayat üretme kapasitesine gerçek anlamda hayranlık duysa da, doğal sonucu kadının doktora bağımlılığı olan "kadının yaradılıştan bağımlılığı"ndan söz eder. Doğum sürecini doğal olarak "esrik" görür: "Annelik, kadının biyolojik arzusudur" der ve bir yerde şunu söyler: "*Varium et mutabile semper femina*[29] ama en çok da doğumda." Ona göre doğum bir kadın için şereftir; onun yaşamının amacı, zirve deneyimidir. Korkuyu ortadan kaldırıp esrikliği güçlendirirseniz, işte o zaman doğum "doğal", yani neredeyse hiç acı çekmeden gerçekleşebilir. Fakat elbette erkek doğum uzmanı hâlâ durumun kontrolünü elinde tutuyordur.[30]

Otuzlu ve kırklı yıllarda birçok Sovyet kadın doğum uzmanı, Pavlov'un şartlı refleks teorilerini doğuma uygulamaya başladı. Rusya'da hipnoz altında ve hipnoz sonrasında yapılan başarılı doğumlar, doğum öncesi eğitimin temeli olan "telkin"e daha fazla vurgu yapılmasına yol açtı: Hamilelik sırasında "doğumda uygulanabilecek karmaşık şartlı refleks zincirlerinin" yaratılmasına önem verildi. "Çocuğun okumayı veya yüzmeyi öğrenmesi gibi, hamile kadın da doğum yapmayı öğrenir." Acıya yönelik tutum değiştirilecek ve yeni refleksler oluşturulacaktı. Bu yöntem "sözlü analjezi" olarak tanımlanır.[31] Pavlov'un gözlemleri şöyleydi:

> ... insan için konuşma, diğer uyaranlar kadar gerçek olan koşullu uyaranlar sağlar. Konuşma, yetişkinin önceki

> tüm yaşamının bir açıklamasıdır, kortekse ulaşabilen iç ve dış uyaranlarla bağlantılıdır, hepsine işaret eder ve hepsinin yerini alır ve bu nedenle organizmanın normalde gerçek uyaranların kendileri tarafından belirlenen tüm tepkilerini çağırabilir.[32]

1951 yılında Fransız doktor Fernand Lamaze, SSCB'de "psikoprofilaktik yöntem" kullanan doğum kliniklerini ziyaret etti ve bu yöntemi Batı'da, Metalurji Uzmanları Birliği üyelerine hizmet veren kendi yönetimindeki doğum hastanesinde tanıttı. Lamaze, doğumun her aşamasında annenin etkin katılım göstermesi gerektiğini Dick-Read'den çok daha fazla vurguladı ve her aşamada yapılacak hassas ve kontrollü bir nefes egzersizi geliştirdi. Dick-Read ikinci aşamada, belli bir seviyede "donuk bilinç" olmasını teşvik ederken, Lamaze annenin farkında ve bilinçli olmasını, doğum görevlisinden gelen bir dizi sözlü işarete nefes alıp vererek, iterek ve üfleyerek yanıt vermesini sağlayacaktı. Fakat Suzanne Arms, Lamaze yönteminin "bir kadının bedeniyle derinden hemhâl olduğu doğal doğum deneyimini, kontrollü bir şekilde dikkatini dağıtarak büyük ölçüde değiştirmek gibi talihsiz bir yan etkiye sahip olduğunu" öne sürüyor. Kadın, "bedeni üzerinde körü körüne kontrol kurması" yüzünden "doğum yapan bedeninin duyumlarından, kokularından ve görüntülerinden ayrı ve kopuktur. Kendini kontrole ... fazla kaptırmıştır ..."[33]

İngiltere'de Sheila Kitzinger'in "psikoseksüel" yöntemi, bir kadının tüm varoluşunun bir parçası olarak çocuk doğurmaya ilişkin çok daha geniş bir kavrayış içeriyor. Kitzinger bir kadının "bedenine ve içgüdülerine güvenmeyi" öğrenmesi ve doğuma giderken taşıdığı karmaşık duygusal ağı anlaması gerektiğini vurguluyor. Annenin "kendini yönetme, kendi kendini kontrol etme, seçme, hür karar verme, doktor ve hemşireyle aktif işbirliği gücünü" elinde tutması isteniyorsa, doğum için hem fiziksel hem de psişik eğitim konusunda ısrar ediyor. Ayrıca genelde bir ebeyle yapılan evde doğumları sonuna kadar destekliyor.

Kendisi de beş çocuk annesi olan Kitzinger, "doğum sancısının su götürmez bir gerçek olduğunu" ifade ediyor. Ama aynı zamanda itme sırasında vajinanın açılması ile ilgili duyusal dene-

yimi de şöyle tanımlıyor: Acı verici olduğu kadar güç de verici ve canlandırıcı. Onun kadın gerçekliğine ilişkin kavrayışı Dick-Read veya Lamaze'ınkinden çok daha geniş ama hazırlıklı doğum üzerine yazan diğer yazarlar gibi o da bebek sahibi olmanın yalnızca evliler için olduğunu ve kocanın (mevcut ve duygusal açıdan güvenilir) bir eş olarak doğum odasındaki birincil figür olacağını varsayar. Hiç tereddüt etmeden "çocuk sahibi olma deneyiminin bir kadının hayatının merkezinde yer aldığını" belirtir.[34]

Son zamanlarda Amerika Birleşik Devletleri'nde Dick-Read, Lamaze ve Kitzinger yaklaşımlarının çeşitli kombinasyonları büyük ilgi gördü. Erkek doğum uzmanından ve hastanede kişiliksizleştirilmekten uzak durup ebe doğumlarına yönelmek, "bedenimizi geri almanın" ve kadın sağlığı hareketinin önemli bir yönü haline geldi. Altmışlı yılların sonlarında evde yapılan doğumlara methiyeler düzen, kırsal komünlerde çıplak gezen veya çiçekli elbiseler giyen, hippi toprak anaları olarak romantikleştirilmiş, çok genç ve sevimli hamile kadınların fotoğrafları ile süslenmiş bir dizi kitap ortaya çıkmaya başladı. Doğum yapan kadınların çoğunu etkileyen yoksulluk, yetersiz beslenme, çocuğun babasının terk etmesi, doğum öncesi yetersiz bakım gibi koşullar, (doğumda genellikle istekli genç bir babanın bulunduğu) bu kitaplarda göz ardı edilir. Amerika Birleşik Devletleri'nde "hazırlıklı" veya "doğal" doğum, orta sınıfa özgü bir olgudur ama bu mücadeleyi savunanlar bile bir kadının yaşam koşullarının onun doğum deneyimini etkileyebileceğini kabul ediyor. Fransız kadın doğum uzmanı Pierre Vellay, "normal" vakalarda (normal leğen kemiği, iyi prezentasyon, *iyi fiziksel ve psikolojik koşullar*) "doğumdan hemen önce herhangi bir aile, para veya sosyal kaygının kendisini üzmemesi koşuluyla, kadının herhangi bir acı çekmeden doğumu bekleyebileceğini" söylüyor. "Bol miktarda odası olan, yeterli paraya sahip, gelecek korkusu taşımayan, aydınlık, hoş bir ev, bir kadının bebek doğurabileceği en iyi koşuldur."[35] Lamaze şunu kabul ediyordu: "Ev çok küçük olduğunda veya babanın geliri yetersiz olduğunda ... aileye bir çocuk eklenmesi gerçek bir kaygı kaynağı yaratabilir. Kendi geleceği kasvetli olduğunda, bir annenin

çocuğunun geleceği hakkında depresyona girmesi doğaldır." Çağdaş kadın hareketinin ilk teorisyenlerinden biri olan Shulamith Firestone, bir bütün olarak kadınların özgürleşmesi ile pek ilgisi olmayan gerici bir karşı kültürün parçası olarak "doğal" doğuma anlaşılır bir şekilde şüpheyle yaklaşıyordu.

Fakat Firestone, çocuk doğurmayı saf ve basit bir şekilde ataerkil düzlemde yaşanan mağdur edici bir deneyim olarak görür. "Gebelik barbarca bir şeydir" diye ilan eder. "Üstelik çocuk doğurmak ağrılı olur." Tamamen farklı bir politik ve duygusal bağlamda biyolojik hamilelik ve doğum deneyiminin ne olabileceğini tam olarak hesaba katmadan, bu sığ ve incelenmemiş bakış açısıyla biyolojik anneliği bir kenara atar. Onun hamileliğe yönelik tutumları ("suçluluk duygusuyla kocanın cinsel isteğinin yavaş yavaş azalması, sekizinci ayda kadının aynanın karşısında döktüğü gözyaşları") erkek bakışından gelir.[36] Son olarak Firestone, teknolojiye doğru ilerleme konusunda o kadar heveslidir ki annelik ile duyusallık, acı ile kadın yabancılaşması arasındaki ilişkiyi keşfetmeyi başaramaz.

Elbette ideal olan, kadınların sadece çocuk doğurup doğurmayacaklarına, ne zaman ve nerede doğuracaklarına ve doğum koşullarına karar vermesi değil, aynı zamanda biyolojik ve yapay üreme arasında seçim yapabilmesidir. İdeal olan, başka bir hayat yaratma sürecinin özgürce ve akıllıca üstlenilmesidir; tıpkı bir kadının kendini ciple çıkacağı ülke çapında bir yolculuğa veya arkeolojik bir "kazıya" fiziksel ve zihinsel olarak hazırlayabileceği veya tamamen başka bir şey yapmayı seçebileceği gibi. Lakin Havva'nın laneti ve anne olarak kadınların toplumsal mağduriyetine dair büyülü düşüncelerden bize kalan gölge-imgeleri incelemeden geleceğe dair böyle bir fikir geliştirebileceğimizi (ve bunu gerçekleştirmeyi umabileceğimizi) sanmıyorum. Böyle yapmazsak, er ya da geç tanınma talebi ile ortaya çıkacak olan yönlerimizi inkâr ederiz.

7

1955, 1957 ve 1959'da üç çocuğumu (hepsi normal doğum) genel anestezi altında doğurdum. İlk doğumda, başta kızamık

sanılan ama aslında hamileliğe bağlı alerjik reaksiyon olan bir rahatsızlık geçirmem, bu tıbbi müdahaleyi haklı kılabilir. Fakat sonraki her hamileliğimde yine aynı doğum uzmanına gittim ve ilkinde olduğu gibi tamamen "bayıltıldım." İlk hamileliğim sırasında ben ve tanıdığım birçok kadın Grantly Dick-Read'in *Natural Birth* kitabını okuyorduk. Doğum yapmanın kadınlar için *esrik* ve heyecan verici bir deneyim olduğu yönündeki iddialarından şüpheleniyordum. Ergenlik çağımda koptuğum bedenle uzun bir yeniden birleşme sürecinin henüz başlarındaydım. Zihnim bir düzlemde, bedenim başka bir düzlemde yaşıyordu ve fiziksel zevk (sekste bile) benim için sorunluydu. Dilde, müzikte, fikirlerde, manzarada, sohbette, resimde esrikliği tatmıştım. Dick-Read'in kitabında bile, kendimi hastalarının yaşadığına inandığı deneyimlerden çok kadın doğum uzmanının "doğal" bir doğum eyleminde hissettiği esriklikle daha fazla özdeşleştiriyordum. Onun teorileriyle belli belirsiz ilgilensem de bunları bizzat denemeyi hiç düşünmedim. Doğum bana aşılması gereken bir şey gibi geldi; çocuk (ve annelik hali) gizemli ve arzu edilen hedefti.

O yıllar boyunca ve sonrasında, Dick-Read yönteminin bir türevi ile doğum yapan veya buna kalkışan kadınlarla konuşurken kendimi çoğu kez mahçup hissettim. Bana şöyle söylüyorlardı: "Çok ağrılıydı ama buna değdi" veya "Tüm hayatımın en acı verici, en esrik deneyimiydi." Bazı kadınlar vaat edilen coşkunun aslında ıstırap olduğunu ve anestezi için yalvarıp yakardıklarını ileri sürüyorlardı. Diğerleri doğum masasında kendi istekleri dışında uyuşturulmuştu. O zamanlar, bir kadının doğum şekline ilişkin yaptığı "seçim", şimdiye kıyasla çok daha baskın şekilde aslında kadın doğum uzmanının seçimiydi. Fakat doğum sırasında uyanık olanlar, etkin fiziksel deneyimlerinden ziyade *katlandıkları acıya* değer veriyorlarmış gibi görünüyordu. Bazen baygınken yaptığım üç doğumun, bir kadın olarak yetersizliğime dair zaman zaman hissettiğim şüphelerimin bir başka işareti olduğunu düşünüyordum; "gerçek" anneler "her şeye rağmen uyanık" olanlardı. Artık, benim bilinçli olmayı reddetmemle (doktorum tarafından onaylandı ve

uygulandı) arkadaşlarımın ağrıyı deneyimleyip üstesinden gelerek hissettikleri esrikliğin (doktorları tarafından onaylanıp uygulandı) ortak bir kaynağı olduğunu düşünüyorum: Kadınların acıyı edilgin bir şekilde çekme kaderini kontrol altına almak için çeşitli yollar deniyorduk. Sanırım hiçbirimiz, bu deneyime dört dörtlük hakim olduğumuz duygusuna sahip değildik. Bedenlerimiz hakkında bilgisiz olduğumuzdan, doğum (ve daha fazlası) söz konusu olduğunda aslında on dokuzuncu yüzyıl kadınları gibiydik. (Fakat Avrupalı kız kardeşlerimizin aksine, hiçbirimiz bebeklerimizi bir ebe eşliğinde evde doğurmayı hayal etmedik. ABD'de bu ancak, kırsal kesimdeki yoksulların kaderiydi.)

Her şeyden önce, biz erkek tıp teknolojisine emanettik. Analjezi olsun veya olmasın doğum yaptığımız ortama hastanenin hiyerarşik atmosferi, doğumun tıbbi bir acil durum olarak tanımlanması, bedenin zihinden koparılması hakimdi. Orada bulunan tek kadınlar hemşirelerdi; onların da aldığı eğitimler ve programları şefkâtli olmalarının önünde büyük bir engeldi. (Üçüncü doğumun ardından "uyanma odasında" gözlerimi açtığımda genç bir öğrenci hemşirenin elimi tuttuğunu gördüğümde hissettiğim şükran ve şaşkınlığı hatırlıyorum.) Pelvik bir muayene veya iğne yapmak için gelenler dışında "kimsenin uğramadığı" ve baygın haldeki başka kadınların inleyip sızladığı bir doğum odasında parmaklıklı bir karyolada yarı uyanık vaziyette yatmak, klasik bir yabancılaşmış doğum deneyimidir. Amerikan hastanelerinde doğum yapmış kadınların ortak hafızasının en temelinde yalnızlık, terk edilmişlik, hapsedilmişlik, güçsüzlük ve kişiliksizleşme duygusu yatar.

Gerçi bu duygu Amerikan hastaneleriyle sınırlı da değildir. Cora Sandel, yüzyılın başında Paris'teki bir hastanede gayri meşru çocuğunu doğuran kahramanı Alberta'nın duygularını şöyle anlatıyor:

> Tanrı ve insan tarafından terk edilmiş bir küvette boğazına kadar suyun içinde oturuyordu. Sanki kendi başının çaresine bakabilecek durumdaymış gibi kapıyı kapatıp gitmişlerdi. Diyelim ki onu unuttular? Diyelim ki güvenle yatağına dönemeden daha, ağrı geri geldi? Kalbi sıkışarak kapıya baktı.

> İşte oradalardı! Tekrar nefes aldı.
> Ama sadece bir eldi bu; kıyafetlerini üzerine bırakıldıkları koltuktan aldı, onun yerine beyaz keten bir elbise yerleştirdi ve kapıyı tekrar kapattı. Alberta seslendi. Kimse cevap vermedi. Kaçma şansı olmayan bir mahkûmdu.
> Yaşananlar kaçınılmazdı. Dışarıda şehrin üstüne gece bastırmıştı. ... Çok çok uzakta, başka bir dünyada, ona yakın olduğunu bildiği insanlar yaşıyordu; önceki bir yaşamdan kalma gölgeler, ona yardım etmekten âcizlerdi. Onu pençelerinin içinde tutan ve birken iki haline gelene, dönüşene dek onu bir daha asla serbest bırakmayacak olan sert, beyaz giyimli kişilerden ve parlak fayanslı duvarlardan oluşan bu makinede acı bir şekilde terk edildiğinden hiç şüphelenmiyorlardı...[37]

Kültürlerarası bir yaklaşımla doğum konusunu çalışan antropolog Brigitte Jordan, ABD'deki rutin hastane doğumunu şöyle anlatıyor:

> .... tıbbi sebeplerle anne ve çocuğun yararına olduğu gerekçelendirilen bir dizi uygulama doğumun ilaçlarla başlatılması ve uyarılması, sakinleştiricilerin ve ağrı kesici ilaçların rutin olarak uygulanması, doğum yapan kadının her türlü psikolojik destek kaynağından ayrılması, membranların cerrahi olarak yırtılması, rutin epizyotomi, rutin forseps ile doğum ve doğum için litotomi pozisyonu bunlardan sadece birkaçıdır.

Jordan, doğumun "kültürel olarak üretilen bir olay" olduğunu ve ABD'de belirli bir doğumun bireysel yönleri dikkate alınmaksızın aynı amansız yöntem tutarlılığının sürdürüldüğünü söylüyor. Evet, epizyotomiler perine yırtılmasını önlemek için yapılır ama litotomi pozisyonu kullanıldığında yırtılma olasılığı, bir kadının çömelerek, doğum taburesinde veya (Yucatan'da olduğu gibi) bir hamakta desteklenerek doğum yapmasına kıyasla *çok daha* fazladır. Yer çekiminin çocuğun dışarı itilmesine yardımcı olamayacağı litotomi pozisyonunda forsepsle doğumlara daha sık gerek duyulur.[38]

Arjantinli doktor Tucho Perussi, fetüsü aşağıya doğru iten kasılmanın litotomi pozisyonunda fetüsün geriye kayması yüzünden boşa düşebileceğini ve doğum sancısını gereksiz yere

uzatabileceğini belirterek doğum taburesine geri dönülmesini öneriyor. Dikey konumda yerçekimi doğal olarak kasılmalarla birlikte çalışır. Arjantin'den Roberto Caldeyro-Barcia bunu kısa ve öz bir şekilde ifade ediyor: "Ayaklardan asılma dışında sırtüstü pozisyon, doğum için akla gelebilecek en kötü pozisyondur." Dahası, uterus vücuttaki en büyük damarın (vena kava) üzerinde olduğundan, dikey vaziyette yapılan doğum, fetüsün yaşayabileceği olası bir oksijen kaybını en aza indirir gibi görünüyor. Buna karşın doğum taburesi veya sandalyesinin kullanılmasına yönelik başlıca itiraz, belli ki kadın doğum uzmanlarının bu yöntem yüzünden rahatsız olacaklarını düşünmelerinden kaynaklanıyor.[39]

ABD'de doğumun yapay olarak başlatılması ve uyarılması gibi yaygın bir şekilde kullanılan uygulamalar, normal doğum kasılmalarından daha uzun, daha güçlü ve aralarında daha az gevşeme aralığı olan kasılmalar üretir. Bu da ağrı kesici ilaçların kullanımına yol açar. Başka pek çok örnekte olduğu gibi tıp teknolojisi yine, kendi yapay sorununu yaratıyor ve buna yapay bir çare bulunması gerekiyor. Oysa bu doğal olmayan güçlü ve uzun kasılmalar fetüsün oksijenini yok edebilir, analjezik ilaçlar ise solunumunu engelleyebilir.[40] Eğer ABD'de doğum yalnızca tıbbi bir gereklilik durumunda yapay olarak tetiklenseydi, doğumların yalnızca yüzde 3'ünün tetiklenmesi gerekirdi. Aslına bakılırsa, beş doğumdan en az biri, herhangi bir fizyolojik gerekçe olmaksızın yalnızca hekimin rahatlığı için ilaca bağlı veya uyuşturucunun etkisiyle gerçekleşir.[41]

İsveç ve Yucatan gibi farklı kültürlerde, kadınlar doğum esnasındaki karar alma süreçlerinde rol alır. Yucatanlı ebe, "her kadının 'buscar la forma' yapması, yani kendi yolunu bulması gerektiğini ve alınan karara yardımcı olmanın ebenin görevi olduğunu" vurgular.[42] Bu, doğumların ağrısız olduğu anlamına gelmez ama gereksiz acının önlendiği, doğumun "tıbbi bir olay" olarak ele alınmadığı ve kadının bireysel mizacına ve fiziğine güvenilip saygı duyulduğu anlamına gelir.

Bundan otuz yıl önce Margaret Mead, *Male and Female* kitabında Amerikan hastanelerindeki kadın doğum uzmanları-

nın yaşamın ilk saatlerinde hem bebeğe hem de anneye uyguladığı şiddeti yazmıştı.[43] 1972'de Uluslararası Doğum Eğitimi Derneği'nden Doris Haire, "Doğumun Kültürel Olarak Çarpıtılması" üzerine bir rapor yayınladı. Raporda, 1971 ve 1972'de on altı gelişmiş ülke arasında en yüksek bebek ölüm oranına (bir yaşına kadarki 1000 canlı doğum başına düşen bebek ölümü sayısı) ABD'nin sahip olduğuna dikkat çekti. Amerikan hastanelerindeki doğumlarda kullanılan rutin yöntemleri inceledi, her biri hakkında literatürü araştırdı ve bunları bebek ölümlerinin özellikle düşük olduğu ülkelerdeki uygulamalarla karşılaştırdı. Amerika'da rutin olarak uygulanan ve hem anneye hem de çocuğa zarar verdiğini tespit ettiği uygulamalar arasında şunları sıraladı:

Obstetrik ilaçların dezavantajlarına ilişkin bilgilerin saklanması
Tüm normal kadınların hastanede doğum yapmasının zorunlu kılınması
Elektif doğum indüksiyonu (açık tıbbi endikasyon olmasa bile)
Doğum sırasında anneyi aile desteğinden ayırmak
Normal doğum yapan kadını yatağa hapsetmek
Doğum bölgesini tıraş etmek
Teknolojiye ve farmakolojik ağrı giderme yöntemlerine profesyonel bağımlılık
Doğumun kimyasal olarak uyarılması
Doktor gelinceye kadar doğumun ertelenmesi
Annenin doğum için litotomi pozisyonunu almasını zorunlu kılmak
Doğum için rutin olarak bölgesel veya genel anestezi kullanımı
Rutin epizyotomi
Anneyi yeni doğmuş bebeğinden ayırmak
İlk emzirmeyi geciktirmek[44]

Haire, Sheila Kitzinger ve Suzanne Arms gibi yazarlar, doğum sürecinin bir kadının hayatının tüm spektrumuyla ayrılmaz bir şekilde iç içe geçmiş bir süreklilik olduğunu vurguladı. Doğum, bağlamından koparılmış bir dram olmadığı gibi, annenin bedeninin kontrolünü kaybetmesi nedeniyle başkaları tarafından ele alınacak ani bir kriz de değil. Elbette doğum sı-

rasında ciddi tıbbi krizler ortaya çıkabilir ama doğumun kendisi ne bir hastalık ne de cerrahi bir operasyondur. Doğumdan hemen sonra bebek ve anneye, bir binanın ayrı bölümlerinde ayrı bakıcılar tarafından ilgilenilecek iki ayrı yaratık gibi davranılmamalı. İkisi de hâlâ bir sürekliliğin parçalarıdır ve birbirlerine yakın olmadıklarında, aralarından birine hassas bir şekilde yaklaşılsa bile bu hassasiyet yetersiz kalır. Anne-çocuk bağının niteliği, çocuğun yaşamının ilk saat ve günlerinde temasın derecesine bağlı olabilir.

> Doğrudan annenin karnının üstüne konulan bebek, (kesilmemiş göbek kordonuyla) hâlâ plasentaya bağlıyken meme ucunu bulur ve ilk emme faaliyetine başlar. Annenin meme ucunu yalaması bile göğsündeki sinirleri tetikleyerek rahmi bebeğin dışarıda ve güvende olduğu konusunda uyarır. Rahim hemen tepki olarak plasentayı dışarı atmaya başlamak için kasılır. Bu sırada bebeğin emme eylemi, solunumunu ve ısı üretkenliğini uyarır. En önemlisi, yeni doğan, annesinin sıcak bedeni ile doğrudan temas halindeyken huzura ve sakinliğe kavuşur. Doğumun başlamasından bu yana yaşadığı ilk güvenli andır bu.[45]

Suzanne Arms hamilelik, doğum ve doğum sonrası sürecin tamamını kaplayan gizemi çözdüğü gibi bu sürecin yeniden insanileştirilmesi, yeniden kadınlaştırılması için çabalıyor. Elbette, hastanelerin "hastalık ve bozukluk" ile ilişkili olduğuna ve bunun doğum yapan kadının gerginliğini artırmaktan başka bir işe yaramayan tıbbi bir acil durum atmosferi olduğuna işaret etmesine rağmen, doğum sırasında ağrının tek nedeninin hastane olduğunu da iddia etmiyor. Tüm doğumlarda, rahim ağzının tamamen genişlediği ilk aşama ile çocuğun dışarı itilmesi arasındaki "geçiş"in yaşanması gerekir. Arms'ın doğumun bu kısmındaki psişik ve fiziksel strese ilişkin açıklaması zekice ve aydınlatıcıdır.

> Bu noktada, neredeyse enerjisi tükenmiş olan kadının, bebeği dışarı itmeye başlamak için kalan tüm gücünü toplaması gerekir ama artık eskisinden çok daha şiddetli, bir o kadar sert ve hızlı gelen, birbirini izleyen dalgalar halinde iç içe geçiyormuş gibi görünen kasılmalarla karşı karşıya-

dır, bu kasılmalar tüm vücudunu kaplayan yıkıcı bir patlamayla sonuçlanır. ... Aniden midesi bulanan ve iliklerine kadar üşüyen kadın, yalvaran gözlerle ve yüzünde doğuma katılmış hiç kimsenin unutamayacağı bir ifadeyle en yakınındaki otorite figürüne döner. Bu, şok ve inançsızlık dolu bir bakış, kadının hiçbir zaman şu an olduğu kadar tamamen yalnız olamayacağının başlı başına bir ifadesidir. Acemi bir kişi için dehşet gibi görünen, yalvaran, minnet eden, yakaran bir yardım çığlığı, genellikle "Bir şeyler yap!", "Devam edemem!", "Yardım et!" şeklinde veya benzer dramatik güce sahip kelimelerle ifade edilir. Erken dönemlerde Hıristiyan erkeğin tepkisi, karısına Kutsal Kitap'tan bu şekilde acı çekmenin kaderi olduğunu söyleyen pasajları okumaktı; modern doktorlarınki ise acıyı sona erdirmek için ilaç enjekte etmektir. Fakat bu iki tepki de hiç sorumluluk taşımaz. İlkel kadın aynı çaresiz bakışla ebeye döndüğünde, ebe bu çağrıyı haklı olarak *"Bana yardımcı ol"*, "Destek ol", "Bana bu yaşananların normal olduğunu söyle" şeklinde yorumlardı. Kadın doğum uzmanıysa bunu "Süreci durdur", "Bana müdahale et", "Bunu benim yerime sen yap" çığlığı olarak okur.[46]

Arms haklı olarak şu gözlemi yapıyor: "Yüzyıllarca süregelen kökleşmiş korku, acı beklentisi ve erkek egemenliğine itaatten sonra, anne, doğal doğumla ilgili birkaç ders aldı veya ağır dozda Kadın Özgürlük Hareketi'ne maruz kaldı diye kolayca 'değişmiş bir kadın' olarak doğuma gelemez."[47] Kısacası doğuma gelirken yanımızda getirdiğimiz, kadın olarak toplumsallaşma biçimimizden başka bir şey değil.

Mesele, bir kadının evde ve başka bir kadının gözetiminde ya da en azından hastane olmayan bir doğum kliniğinde doğum yapmayı seçebilmesi, bu seçim hakkını kullanma gücü ve/ya güçsüzlüğüdür. Bu, *annenin* ne istediğine karar verme hakkı, "buscar la forma" meselesidir. Şu anda Amerika'da bir kadının profesyonel bir ebe yardımıyla evde çocuğunu doğurması son derece zor ve genellikle yasa dışıdır. Tıp kurumu hamileliğin ve doğumun bir hastalık türü olduğunu iddia etmeye devam ediyor. Tıp mesleğinin ekonomik kârının altında yatan gerçek mesele, annenin doğumla ilişkisidir; bu, kadınların tarihsel olarak kendilerini kontrolden çıkmış, biyolojinin, kaderin veya şansın insafına bıraktıkları bir deneyimdir. Doğum deneyimi-

ni değiştirmek, kadınların korku ve güçsüzlükle, bedenlerimizle, çocuklarımızla olan ilişkisini değiştirmek anlamına gelir; bunun geniş kapsamlı psişik ve politik sonuçları vardır.

8

Doğum, bir kadının annesinin bedeninden çıkması, klitoral erotizm ve vulvanın bir zevk kaynağı olduğuna ve kendi emzirmesine dair duyumları veya bir kadın tarafından tutulması, kendi bedeni ve onun güçlü yönleri hakkında artan algısı, mastürbasyonu, regl dönemleri, doğa ve diğer insanlarla olan fiziksel ilişkisi, başkasının bedeniyle ilk ve sonraki orgazm deneyimleri, hamileliği ile başlayıp çocuğunu kucağına aldığı ilk ana kadar devam eden tüm yaşam sürecinin bir yönüdür (veya olabilir). Fakat o anı, doğumu, bir tür üretim olarak ataerkil fikirlere göre değil de kadın deneyiminin bir parçası olarak algılarsak, yine de sürecin bir kesitidir.

Doğumdan sonra, emzirme ve bebekle fiziksel ilişki gelir. Bunlar cinsellikle, yumurtlama ve âdet dönemlerinin gelgitleriyle ve cinsel arzuyla iç içedir. Hamilelik sırasında tüm pelvik bölgenin damarlanması (atardamar ve toplardamar üretimi) yoğunlaşır, böylece cinsel gerilim kapasitesi büyür ve orgazmın sıklığı ve yoğunluğu büyük ölçüde artar.[48] Hamilelik sırasında sistem, yalnızca yeni kan damarlarının büyümesini teşvik etmekle kalmaz aynı zamanda klitoral duyarlılığı artıran ve orgazmda etkili olan kasları güçlendiren hormonlarla doludur. Doğum yapan bir kadının, sıklıkla olduğu gibi, pelvik organları obstetrik olarak hasar görmediği sürece, biyolojik olarak genital haz alma kapasitesi artar. Birçok kadın ilk orgazmını doğumdan sonra yaşar veya emzirme sırasında erotik olarak uyarılır. Frieda Fromm-Reichmann, Newton, Masters ve Johnson ve diğerleri, kadınların doğum yaparken deneyimlediği erotik duyguları belgeledi. Kadınları anne olarak cinsellikten arındıran yoğun kültürel kuvvetler olduğundan, doğum sırasında veya bebekleri emzirirken hissedilen orgazm duyguları muhtemelen yakın zamana kadar bunları hisseden kadınlar tarafından bile reddedilmiş veya suçluluk duygusu uyandırmış-

tır. Ancak Newton'un bize hatırlattığı gibi, "Kadınlar, ... cinsel zevk konusunda erkeklerden daha çeşitli bir miras almıştır."[49] Sosyolog Alice Rossi'nin gözlemleri şöyle:

> Batı toplumunda erkek egemenliği ne kadar belirginleşirse, cinsellikle annelik arasındaki ayrışmanın da o kadar büyük olacağından şüpheleniyorum. Kadın ve çocuk için bedeli, psikolojik ve fiziksel olarak daha az ödüllendirici bir ilişki olsa da, kadınların cinsel tatminini heteroseksüel birleşmeyle sınırlamak erkeklerin cinsel açıdan lehine olur.[50]

Ataerkil düzlemdeki işbölümü ve güç dağılımı, yalnızca acı çeken bir Anne değil, aynı zamanda cinsellikten yoksun bir Anne gerektirir: Bakire Meryem, *virgo intacta*, mutlak surette iffetli. Kadınların yalnızca yaşamlarının belirli bir döneminde cinsel ilişkiye girmesine izin verilir ve olgun (ve pek tabi yaşlanan) kadınların şehveti tuhaf, tehditkâr ve uygunsuz bulunur.

Annelik ve cinsellik erkek kültürü tarafından kararlı bir şekilde birbirinden ayrılmamış olsaydı, hem cinselliğimizin biçimlerini hem anne olma ve olmama koşullarımızı özgürce *seçebilseydik*, kadınlar ("cinsel özgürleşmenin" aksine) gerçek anlamda bir cinsel özerkliğe ulaşabilirdi. Anne, (biyolojik, yapay veya partenogenetik) gebe kalma yöntemini, doğum yerini, kendi doğum şeklini ve doğuma eşlik edecek kişileri seçebilmelidir: dilediği bir ebe veya doktor, sevdiği ve güvendiği bir erkek, kadın ve erkek arkadaşları veya akrabaları, diğer çocukları. İstendiği takdirde bu doğumun, sadece kadınların, hamilelik boyunca birlikte çalıştığı ebenin ve onu seven kadınların destek verdiği bir "Amazonvari keşif gezisi" olmaması için hiçbir neden yok. (Bugün Amerikan hastanelerinde baba, tıpçı olmadığı halde hamile odasına ve doğumhaneye yasal olarak kabul edilen tek kişidir ve biyolojik baba bile, annenin kimi yanında bulunduracağına yönelik kararının yasal olarak dışında tutulabilir.)[51]

Fakat doğumu hastaneden çıkarmak, onu sadece eve veya doğum kliniklerine taşımak anlamına gelmez. Doğum münferit bir olay değildir. Tüm kadınların doğum kontrolü ve kür-

taj danışmanlığı, hamilelik testi, doğum öncesi bakım, doğum dersleri, hamilelik ve doğumla ilgili filmler, rutin jinekolojik muayeneler, hamilelik boyunca ve sonrasında tedavi ve danışmanlık grupları için sağlıklı bir bebek kliniği de dâhil gidebileceği yerel merkezler olsaydı, kadınlar çocuk sahibi olma, gebelik, doğurma ve emzirme süreçlerinin tamamı, anneliğin alternatifleri ve hayatlarının bütünlüğü hakkında düşünmeye, okumaya ve tartışmaya başlayabilirdi. İşte o zaman doğum, çeşitli ve çokbiçimli cinselliğimizin ortaya çıkışında bir olay haline gelebilir: Cinsiyetin zorunlu bir sonucu değil, kendimizi korkudan, edilginlikten ve bedenlerimize yabancılaşmadan özgürleştirmenin bir deneyimi olur.

9

Ben kendimi doğuran bir kadınım. Bu psişik süreçte de enerjinin azaldığı, çabanın sonsuz olduğu, ruhsal ve hatta fiziksel olarak "midemizin bulandığı ve iliklerimize kadar üşüdüğümüz" bir "geçiş dönemi" var. Böyle dönemlerde yardım ve destek almak için doktorlara başvuran binlerce kadın, kadının kendi elzem sürecinden kopması pahasına kaygı veya çaresizliği giderebilecek ağrı kesici ilaçların tüketicisi haline getirildi. Ne yazık ki, bu tür bir doğum için çok az sayıda eğitimli, deneyimli psişik ebe var ve psiko-doğum uzmanları, hap satıcıları, bizi psikolojik litotomi pozisyonunda tutanlar, psikoterapi mesleğindeki hâkimiyetlerini sürdürüyorlar.

Yardım istemek ile "uyuşturulmayı" istemek arasında bir fark var. Ve kadınların (hem psişik hem de fiziksel doğumda) "*Twilight Sleep*" veya uyuşturulmayı değil, etkin bir bakım ve desteği talep etmeyi öğrenmeleri için "geçiş aşaması"nın aşırılığını ve anlamını kavraması gerek. Doğum (mecazi veya gerçek anlamda) zihinlerimizi ve bedenlerimizi edilgin bir şekilde erkek otoritesine ve teknolojisine teslim etme deneyimi olarak kaldığı sürece, diğer toplumsal değişim türleri kendimizle, güçle ve bedenlerimizin dışındaki dünyayla ilişkimizi yalnızca asgari düzeyde değiştirebilir.

Sonnotlar

1 Times Change Press tarafından basıldı, 62 Batı On Dördüncü Cadde, New York.

2 Lawrence Freedman ve Vera Ferguson, "The Question of 'Painless Childbirth' in Primitive Cultures," *American Journal of Orthopsychiatry*, C. 20 (1950), s. 368, 370; Margaret Mead, *Male and Female: A Study of the Sexes in a Challenging World* (New York: Morrow, 1975), s. 277.

3 Nancy Fuller ve Brigitte Jordan, "Birth in a Hammock," *Women: A Journal of Liberation*, C. 4, Sayı 3, s. 24-26.

4 Freedman ve Ferguson, *a.g.e.*, s. 369.

5 Robert Briffault, *The Mothers* (New York: Johnson Reprint, 1969), I: 458-59.

6 Simone Weil, *Waiting for God* (New York: Putnam, 1951), s. 117 ve devamı [(2021), *Tanrı'yı Beklerken*, çev. Kenan Sarıalioğlu, Fol Kitap, Ankara, s. 83 ve devamı]; *Cahiers* (Paris: Librarie Plon, 1953), s. 9.

7 Doris Lessing, *A Proper Marriage* (New York: New American Library, 1970), s. 274 [(2018), *İyi bir Evlilik*, çev. Süha Sertabiboğlu, Everest Yayınları, s. 410-411].

8 Cora Sandel, *Alberta and Freedom*, çev. Elizabeth Rokkan (Londra: Peter Owen, 1963), s. 231, 241; ilk baskı 1931.

9 Margaret Mead ve Nile Newton, "Pregnancy, Childbirth and Outcome: A Review of Patterns of Culture and Further Research Needs," S. A. Richardson ve A. F. Guttmacher, yay. haz., *Chilbearing: Its Social and Psychological Aspects* içinde (Baltimore: Williams and Wilkins, 1967). Ayrıca bkz. Elsie Clews Parsons'ın hamilelik tabularına dair yazdıkları, David Meltzer, yay. haz., *Birth* içinde (New York: Ballantine, 1973), s. 34-38.

10 İlk hamileliğim sırasında, New England'daki eski ve ünlü bir erkek hazırlık okulunda şiir okumasına davet edildim. Beni davet eden müdür yedi aylık hamile olduğumu anlayınca, hamileliğim yüzünden erkeklerin şiirlerimi dinlemesinin imkânsız olacağını söyleyerek daveti iptal etti. Bu olay 1955'te oldu.

11 Mead ve Newton, *a.g.e.*, s. 148.

12 K. D. Keele'nin işaret ettiği üzere: "[İ]lkel düşüncede acı, bir nesnenin ya da bir ruhun bedene zorla girmesiyle yakından ilişkilidir; ağrılı hastalıklar genellikle yeni bir beden arayan ölü ya da diri başka bir kişinin ruhundan kaynaklanır. Yaygın inanışa göre hamilelik, yeniden doğmak isteyen bir ruhun kadın bedenine girmesinden kaynaklanır." (*Anatomies of Pain* [Oxford: Blackwell, 1957], s.2).

13 *A.g.e.*, s. 170-75.

14 Freedman ve Ferguson, *a.g.e.*, s. 367.

15 Sheila Kitzinger, *The Experience of Childbirth* (Baltimore: Penguin, 1973), s. 17-25.

16 Leo Tolstoy, *Anna Karenina*, çev. Rosemary Edmonds (Baltimore: Penguin, 1954), s. 747-48. [(2002), *Anna Karenina*, çev. Ergin Altay, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 892-93].

17 Leo Tolstoy, *War and Peace*, çev. Louise ve Aylmer Maude (New York: Simon and Schuster, 1942), s. 353 [(2010), *Savaş ve Barış*, çev. Sıla Yılmaz, C. 1, Sis Yayıncılık, İstanbul, s. 271].

18 Elizabeth Mann Borgese, *The Ascent of Woman* (New York: Braziller, 1963), s. 44.

19 Walter Radcliffe, *Milestones in Midwifery* (Bristol: Wright, 1967), s. 81; R. P. Finney, *The Story of Motherhood* (New York: Liveright, 1937), s. 169-75.

20 Claire Tomalin, *The Life and Death of Mary Wollstonecraft* (New York: Harcourt, Brace Jovanovich, 1974), s. 226.

21 Olive Schreiner 1888'de Havelock Ellis'e şöyle yazar: "Bir zamanlar Yüce Tanrı 'Belli bir uzamda en büyük acıyı çekebilecek, kendi kendine çalışan, acıya dayanabilen otomatik bir makine yapacağım' dedi ve kadını yarattı. Ancak mükemmelliğin en yüksek noktasına ulaşsa bile tatmin olmamıştı, bu yüzden dâhi bir adam yarattı. Yine tatmin olmamıştı. Böylece ikisini birleştirdi ve dâhi kadını yarattı ve nihayet tatmin oldu. Teoride asıl istenen buydu ama sonunda kendi kendini yenilgiye uğratmıştı çünkü acıya dayansın diye yaptığı makine, mutluluğun da tadını çıkarabiliyordu " *(Letters of Olive Schreiner, 1826-1920*, S. C. Cronwright-Schreiner, yay. haz. [Londra: T. Fisher Unwin, 1924]).

22 O. W. Holmes, "The Contagiousness of Puerperal Fever" (1843), *Epoch-Making Contributions to Medicine, Surgery and the Allied Sciences* içinde (Philadelphia: 1909).

Bu, elbette tümüyle duygu yüklü bir retorik. Öncesinde ve sonrasında olduğu gibi on dokuzuncu yüzyılda da kadınlar, hapishanelerde ve çalışma evlerinde doğum yapıyordu. Örneğin Emmeline Pankhurst'ün, yanındaki hücrede doğum yapan bir kadının çığlıklarını dinlediğine dair anlatımına bir göz atın (Midge MacKenzie, yay. haz., *Shoulder to Shoulder* [New York: Knopf, 1975], s. 72, 91).

23 H. W. Haggard, *Devils, Drugs and Doctors* (New York ve Londra: Harper and Bros., 1929), s. 116.

24 B. Ehrenreich ve D. English, *Complaints and Disorders: The Sexual Politics of Sickness* (Old Westbury, N.Y.: Feminist Press, 1973), s. 26-36.

25 Bilincin açık kaldığı fakat ağrıya karşı duyarsızlık veren kısmi, hafif bir anestezi çeşidi, ç.n.

26 Finney, *a.g.e.*, s. 186-90: Sylvia Plath, *The Bell Jar* (New York: Bantam, 1972), s. 53 [(2012), *Sırça Fanus*, çev. Handan Saraç, Can yayınları, İstanbul, s. 69].

27 H. Speert ve A. Guttmacher, *Obstetric Practice* (New York: McGraw-Hill, 1956), s. 305.

28 1930'lu yıllardan bir doktor, Amerikan kadın doğum teknolojisinin mükemmelliğini bakın nasıl sunuyor:

(Hastaneye) varır varmaz ... [kadına] hemen modern analjeziklerden veya ağrı kesicilerden biri verilir. Kısa süre sonra ağrının doruğuna çıktığında, rüya görür gibi yarı bilinçli bir duruma gelir, kasılmalar arasında derin bir uykuya dalar. Bebeğin gelmesi için saatler geçmesi gerekse de, bilinçli benliği sona erer; gerisi doktora ve kadının kendi reflekslerine kalır. Ne tertemiz bir doğum odasına götürülmek, steril bir masaya yatırılmak, steril çarşaflarla örtülmek hakkında bir şey bilir, ne kendisini korumak için steril beyaz önlükler ve eldivenler giymiş doktor ve hemşirelerin farkındadır ne de parlak aletleri ve antiseptik solüsyonları görür. Bebeğinin bu soğuk dünyanın serinliğini hissettiği ilk anda attığı çığlığı duymaz, doktorun yaraları nasıl iyileştirdiğini görmez. Şiddetli bir acı bizi pençesine aldığında çoğumuz nasıl uykuya dalmak istersek, işte öyle uyuyakalmıştır. Sonunda, nasıl anne olduğunu hatırlamayan bir anne olarak, yüzünde gülümsemeyle uyanır.

(R. P. Finney, *The Story of Motherhood* [New York: Liveright, 1937], s. 6-7.)

29 *Kadın her zaman değişken ve tutarsızdır*, ç.n.

30 Grantly Dick-Read, *Childbirth Without Fear:The Principles and Practice of Natural Childbirth* (New York: Harper and Row, 1970); ilk baskı 1944.

31 Pierre Vellay vd., *Childbirth Without Pain* (New York: Dutton, 1968), s. 18-21.

32 K. D. Keele, *Anatomies of Pain* (Oxford: Blackwell, 1957), s. 182.

33 Suzanne Arms, *Immaculate Deception: A New Look at Women and Childbirth in America* (Boston: Houghton Mifflin, 1975), s. 145-46.

34 Kitzinger, *a.g.e.*, s. 17-25.

35 Vellay, *a.g.e.*, s. 28, 151.

36 Shulamith Firestone, *The Dialectic of Sex* (New York: Bantam, 1972), s. 198-99 [(1993), *Cinselliğin Diyalektiği*, çev. Yurdanur Salman, Payel Yayınevi, s. 210].

37 Cora Sandel, *Alberta Alone*, çev. Elizabeth Rokkan (Londra: Women's Press Ltd., 1980), s. 94; ilk baskı 1939.

38 Brigitte Jordan, Department of Anthropology, Michigan State University, "The Cultural Production of Childbirth," 1974 (basılmamış eser).

39 Arms, *a.g.e.*, s. 83; Judith Brister, "Vertical Delivery: Childbirth Improved?" *Detroit News*, Haziran 1971.

Gerçi Brigitte Jordan, çağdaş Avrupa doğum verilerinin daha fazla konum çeşitliliğine olanak tanıdığını bildiriyor: "Kadını yarı oturur durumda desteklemek için yukarı kaldırılabilen, ne kocanın ne de ebenin ıkınan kadını ayakta tutmasının mümkün olmadığı durumda kullanılan hareketli bir sırt dayanağı var; sonra orta kısım gelir; üçüncü parça ise, kadının litotomi pozisyonuna getirilmesinin istenmesi durumunda (örneğin epizyotomi onarımı için) eğilebilen, düz bırakılabilen, kaydırılabilen veya orta kısmın altına itilebilen ayak ucudur. Bu durumda

rutin olarak kadın yarı dik pozisyondayken, elleri kalçalarının altından geçirilerek ıkınma yapılır. Bazı doğum masalarında el tutma yerleri bulunur (hiçbir yerde kadınların elleri bağlanmaz), bazılarında ayak destekleri bulunur, ancak hiçbir yerde rutin doğum için kullanılan litotomi pozisyonu yoktur." (Kişisel iletişim, Ekim 1974).

40 Ulusal Nörolojik Hastalıklar ve Felç Enstitüsü tarafından hazırlanan, doğumdan bir yaşına kadar 50.000'den fazla bebek üzerinde yapılan bir çalışma, ironik bir şekilde, bir yaşındaki beyaz çocuklarda Siyah çocuklara göre daha fazla nörolojik hasar vakası olduğu gerçeğini ve "1970 yılında New York'taki bir hastanede özel hastalar arasında depresyonlu bebek görülme sıklığının klinik hastalarına göre iki kat daha fazla" olduğunu ortaya çıkardı. "Düşük doğum ağırlığı, prematürelik ve yetersiz beslenme vakaları siyah popülasyonda kesinlikle daha yüksek olmasına rağmen, genellikle klinik hastası olan siyah hastalar, geleneksel olarak doğum sırasında daha az ilaç alıyorlar." (Doris Haire, "The Cultural Warping of Childbirth," *International Childbirth Education Association*, 1972, 1974).

41 Latin Amerika Perinatoloji ve İnsani Gelişme Merkezi direktörü ve Uluslararası Jinekologlar ve Doğum Uzmanları Federasyonu başkanı Dr. Roberto Caldeyro-Barcia, Amerikan Anne ve Çocuk Sağlığı Vakfı toplantısında, 9 Nisan 1975. (Jane Brody, "Some Obstetrical Methods Criticized," *New York Times*, 10 Nisan 1975.)

42 Jordan, *a.g.e.*; ayrıca bkz. Fuller ve Jordan, *a.g.e.*

43 Margaret Mead, *Male and Female*, s. 268.

44 Doris Haire, "The Cultural Warping of Childbirth," International Childbirth Education Association, 1974. Bu broşürün kopyalarını edinmek için the International Childbirth Education Association Supplies Center'a yazılabilir, 1414 N.W. 85. cadde, Seattle, Washington, 98117.

45 Arms, *a.g.e.*, s. 279.

Suzanne Arms, ABD'de kadınların evde doğum talep etmeye başlamasına rağmen Amerikan obstetrik süper donanımının İngiltere, Hollanda ve Danimarka gibi ebelik, doğum klinikleri ve evde doğum konularında köklü bir geleneğe sahip olan ve tam bir acil tıbbi bakım yedek sistemine sahip ülkelerde kendini pazarlayıp sattığını bildiriyor. Batı Avrupa'da bebek ölüm oranları çok daha düşük olmasına rağmen, "hızlı ve kolay" teknolojik doğum hizmetleri vaadi giderek daha fazla karşılık buluyor. Bu arada ABD'de "doktorlar doğumun hastane dışında yapılması veya bir kadın etkinliği haline getirilmesi yönündeki her hamleye direniyorlar" (Suzanne Arms, *Immaculate Deception* [Boston: Houghton Mifflin, 1975], s. 160].

46 *A.g.e.*, s. 125-26.

47 *A.g.e.*, s. 22.

48 Mary Jane Sherfey, *The Nature and Evolution of Female Sexuality* (New York: Vintage, 1973), s. 100-101.

49 Niles Newton, "The Trebly Sensuous Woman," *Psychology Today*, "The Female Experience" temalı sayı, 1973.

50 Alice Rossi, "Maternalism, Sexuality and the New Feminism," *Contemporary Sexual Behavior: Critical Issues in the 1970's* içinde, yay. haz., J Zubin ve H. Money (Baltimore: John Hopkins University Press, 1973), s. 145-71.

51 Kathy Linck, "Legalizing a Woman's Right to Choose," *Proceedings of the First International Childbirth Conference* içinde, 1973, New Moon Communications, Posta kodu 3488, Ridgeway Station, Stamford, Connecticut, 06905.

VIII. Ana ile Oğul, Kadın ile Erkek

Ataerkil düzlemde oğulların gözünde Anne kontrolcü, erotik, iğdiş edicidir; kalpte bir sızıdır, suçluluk duyar ve uyandırır; kocaman memeleri ve mermerden kaşlarıyla doyumsuz bir mağaradır. Bacaklarının arasında yılanlar, bataklık otları veya dişler bulunur, kucağında ise çaresiz bir bebek veya şehit olmuş bir oğul durur. Annenin varlığının tek bir amacı vardır: Bir oğul doğurmak ve ona bakmak. "Bir zamanlar, hatta *der heym*'da (sağlığında) bile, benim hiçbir yerimin olmadığı bir hayatı tek başına sürdüren bir kadın olduğunu bir türlü kabullenemiyordum."[1] Oğlunda, varlığının amacını bulur: "Yalnız oğlu ile ilişkileri anneye doyuma ulaşma hazzı verebilir. Çünkü bütün insan ilişkilerinin en yetkin, çiftdeğerlilikten en uzak olanları bu ilişkilerdir." "Anne oğul ilişkisi hiçbir bencil düşüncenin bozmadığı, değişkenlik göstermeyen bir sevecenliğin en saf örneklerini sunar."[2] Ensest tabusunun sertçe yasakladığı, oğlanın birlikte uyumayı arzuladığı baştan çıkarıcı anne: Jocasta, Gertrude.[3] Babanın kızına, erkek kardeşin kız kardeşine tecavüz ettiği gerçek vakaların sayısı epey yüksek olsa da, tutarlı bir şekilde her kültürde tabu olan[4] ve erkeklerin yazdığı literatürün en saplantılı ilgi merkezi anne-oğul ensestidir.

Kayınvalide de her kültürde bir tabudur: O, hem kadın eşin hem de annenin öldürücü potansiyel taşıyan vekilidir. Banks Adası'nda damatlar, sahilde kayınvalidelerinin ardından gidebilmek için kadının ayak izlerinin gelgitle silinmesini beklerler. Navaho'lara göre kayınvalide "doyshini", yani "göremeyeceğim kadın"dır. Yucatan'da, kayınvalideyle tek bir çarpışma bir erkeği kısırlaştırmaya yeter.[5] Oğlunu erkeklikten çıkaran anne, onu yaşamdan alıkoyar: "Hep Anne ile başlar, benimki beni severdi. Sevgisinin ve tüm köle anneler gibi sahip olduğu erkek-çocuğun kaderine dair hissettiği korkunun kanıtı olarak, beni rahminde baskılamaya, saklamaya, sıkıştırmaya, tutmaya çalıştı. Beni mezara kadar takip edecek çatışmalar ve çelişkiler tam orada, rahimde başladı ... 23 Eylül 1941'de annemin gücüne karşı çıkıp kendimi dışarı ittim ve özgürleştim."[6] Babanın tiranlığına karşı çıkan oğluna yardım etmesi gerekse de, bunun yerine onu erkeklerin yargı ve güç alanına teslim eden kadın. "Annem farkında olmadan avcının önüne hayvanı süren kişi rolünü üstlenmişti. Ne zaman -umulmadık bir anda- senin yetiştirme tarzın beni asilik, nefret ve hatta kinle damla damla besleyerek kendi ayaklarım üzerinde durmaya itse annem, kibarlığı ve mantığıyla bu dengeyi bozardı. Beni sana karşı savunurdu ve böylece ben tekrardan senin yörüngene girerdim; oysa savunmasa, belki ikimize de iyi gelecek şekilde yörüngenden kaçıp gitmiş olacaktım."[7] Kadın, çocuğun doğmasını engellemeye çalışır; o, doğum travmasının *ta kendisidir.* "Düşman olan *o.* Çocuk ile yaşam arasında duran *kadın.* Bu ölümcül bir dövüş, yalnızca biri galip gelebilir. ... Canavar bir kez daha saldırır ..."[8] Anne, suçlunun geçmişinde gizlidir:

> "Ah anne, annem" diye bağırdı oğul!
> "Ölümümün suçlusu sensin;
> zira boynuma ilmiğin geçeceği bugüne
> hazırladın beni gençliğimden beri."[9]

Annenin gücü ve kana susamışlığı ölümünden sonra da sürer: "Eğer ölümden sonra tatmin olmamış ruhu çocuğa geri

dönecek ve canlı bedende elde edilmesi gereken ama elde edilemeyen tüm doyumları ondan alacaksa, bir annenin çocukları için kendini feda etmesinin ne faydası var?"[10] Spektrumun bir ucunda, Hindu dininin "kara annesi", boynunda kafatasların-dan oluşan kolyesiyle, dişlerini kendinden geçmiş bir şekilde açıp ölü kocasının cesedi üzerinde dans ederken resmedilen Kali, diğer ucunda yüzü kucağındaki oğlunun buz gibi, çıtkırıldım cesedinin üzerine eğilen, Michelangelo'nun beyaz saten mermerden bakire *Pietà*'sı var. Bu spektrum aslında bir sürekliliktir.

Kadının oğluyla ilişkisi, bir şekilde ölümle bağlantılı. Mesele basitçe, oğlanın annesine (veya herhangi bir olgun kadına) baktığında, baskının ötesinde bir yerde, onun bedeninde büyümüş zayıf, kör, bir et parçası olan varlığının hatırlatılması mı? Bir hiç olduğunu anımsadığında, artık var olmayacağı bir zamanı kabullenmek zorunda mı kalıyor?[11] Oğulun defnedilmek için kadın bedenini temsil eden mağaraları, mezarları ve labirentleri veya kahraman mitlerinde beşiği temsil eden içi boş ölüm gemisini seçtiğini kesinlikle biliyoruz.[12] Bir kadın bedeninde yeniden kaybolmaktan, onunla yeniden bütünleşmekten, bilinç öncesi duruma geri çekilmekten korkabilir (veya buna hasret duyabilir); bir kadının içine girmek kaygı dolu bir eylem olabilir, bu durumda insan, nefes alan kişiyi görmezden gelmek veya inkâr etmek zorunda kalır, onun bedenini bir bölge gibi fethetmek veya ona sahip olmak gerekir. Ama bu durumda bile kadının bedeni onun için bir tehdit oluşturmaya devam eder.[13] (Geçmişte savaşçıların yaptığı gibi astronotlar da yeryüzünden ayrılmadan önce kadınlarla cinsel ilişkiden kaçınırlar.) Oğulun, cinsel kadın ile "anaç" kadın arasında bir ayrım yapması gerekir.[14] Gerçi bu ayrım yapılsa bile, romantik cinsel aşk çoğunlukla ölümle ilişkilendirilir.[15]

Anneye yönelik bu kaygının inkâr edilmesi birçok biçime bürünebilir. Onu Evdeki Melek, tartışmasız sevgi dolu bir kişi olarak görme ihtiyacı bunlardan yalnızca biri. Yakın zamanda boşanmış ve küçük yaşta çocuğu olan bir anne, görüştüğü bir adamın kendisini şu sözlerle teskin ettiğini anlattı bana: "An-

neler beni tahrik ediyor. Onlar diğer kadınlardan daha gerçek. Gelecekte bir dayanak noktaları var. Çocuksuz kadınlar çoktan ölmüş." Bu örnekte, erkeğin konuştuğu kadını nesneleştirmesi, onun şüphesiz üstü örtülü anneliğini ortaya çıkarma, hatta sömürme ihtiyacına karışır. (Bu adamın kadının evine girince yaptığı ilk şey hep buzdolabını açmak oluyormuş.) Onun "bir anne aradığını" söylemek sanırım çok basite indirgemek olur; o daha ziyade, zaten hep orada olan annesinin karşısında cinselliğini kanıtlamaya çalışır.

Ancak görünen o ki, öyle ya da böyle anne hep oradadır; çocuksuz kadınlarda bile. Yetişkin oğlan için anne, her kadında tezahür eden bir karaltı gibidir. Bunun edebiyatta en açık ve net görüldüğü yer belki de Rilke'nin *Üçüncü Duino Ağıtı*'dır. Rilke burada "Mädchen" veya genç kadından "sevilen" olarak bahseder. Kendi bilincinde ondan (kadından) önce var olan her şeyi ona tarif etmeye, kendi gözünde onun temsil ettiği her şeyi ona açıklamaya çalışır. Böyle yaparak eril pisişenin "tarih öncesi"ne dek uzanan anne kuruntularının bir manzarasını çizer. Ama genç kız bu manzarayla karşı karşıya kaldığı anda şaşkına döner:

> Ama hiç kendine başladı mı ki?
> Ana, onu *sen* küçük yaptın, sendin ona başlayan;
> o yeniydi sana, o yeni gözler üstüne gerdin
> güler yüzlü dünyayı; yabancı olanı dışarıda tuttun.
> Nerde, ah, o yıllar, hani ince varlığınla
> durur dun önünde, kabaran uçuruma bırakmazdın onu?
> Çok şeyi sakladın ondan böylece; gece kuşkulu odayı
> zararsız kıldın; sığınaklarla dopdolu yüreğinden
> katıp karıştırdın insan uzayıyla onun gece-uzayını.
> Karanlığa değil, hayır, senin daha yakın varlığına
> kodun gece-ışığını; o da sanki dostluktan ışıldadı.
> Tek gıcırtı yoktu ki bir gülümsemeyle açıklamayasın;
> döşeme ne zaman böyle davranır, sanki ta eskiden
> bilirdin.
> Ve seni dinler o, yatışırdı. ...
>
> O, yeni olan, ürkek, nasıl dolaşırdı
> iç eylemin durmadan uzayan filizlerine,
> ilkel örnekler içre kıvrılmış eylemin, boğan bitkiler içre,
> yırtıcı hayvan biçimleri içre. Nasıl koyverirdi kendini-.
> Severdi.

İç evrenini severdi, içerdeki yabanı,
en eski ormanı ta içindeki; sessiz yıkıntısı üstünde bu
ormanın,
yüreği dururdu, açık yeşil. Severdi. Onu bıraktı, girdi
kendi köklerinden o büyük kaynağa,
küçücük tohumunun çoktan sona erdiği yere. Seve seve
indi daha eski kana, hâlâ atalarını tıkınan
vadilere, korkunçluğun gizlendiği derinliklere ...

... Nasıl sevmesin onu,
kendine gülümseyeni? Onu
senden önce severdi ...

Bu yüzden nasıl ki anne, çocuk oğlunun gece korkuları ile tuhaf dünya arasına giriyorsa, genç kadın da onun "korkunç" iç yaşamı arasına girmelidir:

... Ah, usulca, usulca
bir şey yap onun uğruna, güvenli bir gün işi,- götür onu
bahçeye yakın, ver ona geceler
üstünlüğünü.....
Tut onu.....

Kadın yine şifacı, yardımcı, şefkat ve güvenlik sağlayıcıdır. Roller (veya kurallar) oldukça net: *Ağıtlar*'ın hiçbir yerinde bir erkeğin bunu bir kadın için yapabileceği veya kadının kendi içsel karmaşıklığı olduğu öne sürülmez. Rilke, rollerin değişmesi konusuna en azından bir kere değinir. *Malte Laurids Brigge'nin Notları*'nda, "aşk" işini yüzyıllardır kadınlar sürdürdüğüne göre, erkeklerin bu işten paylarını alma zamanının gelip gelmediğini sorar. "Biz bütün amatörler gibi kolay hazlarla bozulduk ve usta diye geçiniyoruz. Başarılarımızı hor görsek, hep kendi hesabımıza başkalarına gördürdüğümüz aşk işini öğrenmeye ta başından başlasak nasıl olur? Madem bunca şey değişiyor, gitsek de bir yeni başlayan gibi başlasak?"[16]

Ancak düşüncelerinin hiçbir yerinde Rilke, kadınlar için, erkekler uğruna bu "aşk işi"ni yapmanın (yani tek kelimeyle anneliğin) neye mal olduğunu görmez. Cesaretlendirme ve korunma için bir sürü kadına, ruh eşine ve azizeye bel bağlayan Rilke,

hep bir oğul olarak kaldı. 1902'de heykeltıraş Clara Westhoff ile yaptığı yeni evliliği hakkında şunları yazdı:

> Aralık'tan bu yana tatlı bir küçük kızımız var, Ruth ve hayat onunla çok daha zenginleşti. Kadın için (bana kalırsa) çocuk bir tamamlanma, her türlü yabancılık ve güvensizlikten bir kurtuluş, ruhsal açıdan da olgunlaşmanın bir işareti. Çocuk sahibi olmuş, çocuk sahibi olan ve onu seven bir kadın sanatçının olgun bir erkekten aşağı kalır bir yanının olmadığına, bir erkeğin, yani eğer o da sanatçı ise, aynı koşullar altında ulaşabileceği sanatsal zirvelere onun da ulaşabileceğine tüm kalbimle inanıyorum ...
> Geçtiğimiz yıl eşimle birlikte küçük bir evimiz vardı (Wordswede yakınlarındaki küçük bir köyde) ama ev çok fazla şey talep ediyordu ve biz de birbirimize, eskisi gibi, sınırlı imkanlara sahip bekârlar olarak sadece işimiz için yaşayacağımıza söz verdik.[17]

Ancak elbette bir çocuk annesi olan Clara Westhoff için durum asla "eskisi gibi" olamaz. Sonunda işine devam edebilmek adına Ruth'u kendi annesine emanet eder. Ancak tüm erkeklerin genelde yaptığı gibi Rilke de, kadın sanatçı veya herhangi bir kadın için çocuk sahibi olmanın anlamını (bakımın ve tedbirlerin sonu gelmez ayrıntıları, kadınların "doğası gereği" bildiği varsayılan her şeyi öğrenme zorunluluğu, gün boyu yapılan anneliğin gerçek fiziksel ve duygusal emeği, bir çocuğun bakış açısından belli belirsiz hatırladığı gece uyanmaları, kesintisiz bir uyku uyuyamayan kadının hayatında ve işinde açılan gedikler) çocuksu bir tavırla hafife alır.

Rilke'yi okuyoruz çünkü çoğu zaman bir erkeğin bir kadınla kurduğu ilişkinin, edebiyatın varsaydığından daha şüpheli, hiç olmadı daha belirsiz olduğunu anlaması bakımından diğer erkek yazarlardan fazlasını söylemenin (ya da görmenin) sınırlarını arşınlıyor gibi. Erkeklerin büyük kısmı, korkularının ve suçluluklarının keşfedilmemiş derinliklerinden hareketle kadınlar üzerine yazar; yazılarının merkezinde ya anne ya da anne-karşıtı olduğu düşünülen kadınlar olarak onlarla kurduğumuz ilişkiler yatar.

İşte bu yetişkin erkek çocuklar bize, tek tek her birimize, kim olduğumuzu söylüyorlar: Mezopotamya'da "bir çukur, bir

delik, bir hendek"tik (veya mezar);[18] Hindu yasalarına göre, doğamız gereği baştan çıkarıcıydık ve saf olmayandık, hangi kasttan olursak olalım, erkeklerin kontrolü altında yaşamamız gerekiyordu;[19] Hıristiyanlıkla birlikte "günahın başı, şeytanın silahı, cennetten kovulan, suçun anası" olduk;[20] Ebedi Kadın olarak anlımıza "gizem" yazılmıştı ve kendimizden ödün vermek bizim ayrıcalığımızdı;[21] rahimlerimiz "tuzlu, azotlu, doymak bilmez sıvıların başıboş" üreme alanıydı;[22] Viktorya dönemi tıp uzmanlarına göre hem şehvani duygulara sahip değildik hem de "şehvetli kasılmalar" bizi kısır yapardı, ayrıca "gerçek kadın tüm erkekleri ... üvey oğlu gibi görür ve onlara karşı kalbi anne şefkatiyle çarpar"dı;[23] Bolşevik Devrimi'nin ardından hiçbir hukuki ve toplumsal değişimin geri alamayacağı "biyolojik trajedi"mizin kurbanları olduk;[24] neo-Freudcular'a göre "insandaki kötü eğilim olan çürüme sendromunun kökleri temelde anne-çocuk ilişkisinden kaynaklanır"dı;[25] Çin Halk Cumhuriyeti'nde kadınların kadınlara olan aşkının burjuva bir sapkınlık, kapitalizmin bir işlevi olduğu söylendi.

Fakat biz anne olmadan önce, gerçek bedenleri ve gerçek zihinleri olan kadınlar olduk ilk olarak.

2

Anneler ve oğulları hakkında hatırladığım ilk şey, yaklaşık altı yaşındayken duyduğum bir hikâyeydi, oğullarını bir yeminle savaşa gönderen "cesur Spartalı annelerin" hikâyesi: *Kalkanın ya elinde ya altına serili olsun*, yani genç adamlar eve ya zaferle ya da ölü olarak dönebilirlerdi. Zihnimde bir resim canlanıp duruyordu: Yaralı bir genç adam, kalkanı olmadan geri dönüp annesinin kapısına varıyor. Acaba annesi gerçekten de kapısını ona açmaz mıydı?

Vous travaillez pour l'armée, madame?

Çocukken okuyup durduğum bir kitabımı hâlâ saklıyorum, içinde şu mektup yer alıyor:

> Sayın Hanımefendi:
> Savaş Bakanlığı dosyalarında, savaş alanında şanlı bir şe-

kilde ölen beş erkek evladın annesi olduğunuzu gördüm. Sizi böylesine ezici bir kaybın acısından uzaklaştırmaya çalışacak sözlerimin ne kadar zayıf ve sonuçsuz olacağını hissediyorum. Ancak, kurtarmak için öldükleri Cumhuriyet'e duyduğum şükran sayesinde size teselli verebilirim. Cennetteki Babamızın acınızı dindirmesi ve size sadece sevdiklerinizin ve kaybettiklerinizin aziz hatırasını ve özgürlük sunağına böylesine yüksek bedelli bir fedakârlık yapmış olmanın gururunu bırakması için dua ediyorum.

Tüm samimiyetim ve saygılarımla,
Abraham Lincoln[26]

Erken yaşlarda edindiğim bu izlenimlere rağmen, ilk hamile kaldığımda oğlum olsun istedim. (Çocukken oynadığımız "evcilik" oyunlarında hep erkek rollerini tercih eder, kız kardeşimi de kadın rollerini oynamaya ikna eder veya zorlardım.) Kendimi hâlâ kadınlardan çok erkeklerle özdeşleştiriyordum; tanıdığım erkekler kendilerinden şüphe duyup kararsızlıkla bir şeylerden çekinmiyordu ve onlara daha fazla seçenek sunuluyor gibiydi. Yirmi beş yaşımda, hiç doğmamış benliğime; baba merkezli ailemizin bende bastırdığı bağımsız, faal ve istekli, özgün benliğime can vermek istedim - genç bir öğrenci ve yazarken içimde saman alevi gibi bir parlayıp bir sönen, hamileliğim sırasındaysa kendimi tamamen kapattığım tüm o olasılıklara can vermek. Kendimi bir erkek olarak doğurmak istediysem bunun nedeni, erkeklerin bu nitelikleri cinsiyetlerinden dolayı bir hak olarak almasıydı. Ben de bir oğul istiyordum çünkü kocam umutla "küçük bir oğlan"dan söz ediyordu. Muhtemelen o da kendini doğurmak, yeniden başlamak istiyordu. Bir erkek olduğundan erkek evlat istiyordu. Bir Yahudi ve ilk çocuk olduğundan, ilk çocuğunun erkek olmasını istiyordu. Yetişkin bir erkek olduğundan, "küçük bir oğlan" istiyordu.

Benim bir oğlan istememin diğer nedeni de, annemin yapamadığını yapmaktı: Bir erkek-çocuk doğurmak. Onu, "yalnızca" kız çocukları olan babama meydan okumak için istiyordum. En büyük oğlum, şansa bakın ki, babamın doğum gününde dünyaya geldi.

Vous travaillez pour l'armée, madame? Nesiller boyunca oğullarımızı öyle veya böyle bir savaşa gönderdik. İlla hepsi de Sparta veya İç Savaş kadar birebir ve kanlı değildi. Erkek çocuk doğurmak, bir kadının dünyaya "kendi" damgasını vurmasının yollarından biri olageldi. En küçük oğlum doğduktan altı yıl sonra, zeki ve yetenekli bir kadın arkadaşım bana şunları yazdı: "Bu çocuk ... deha olacak. Zaten belli ki bu yüzden vajina yerine penisle doğmuş."

Fakat üç erkek çocuk doğurduğum için, kendimi tutkunun ve kafa karışıklığının en derinlerinde, üç küçük bedenle, çok geçmeden de üç kişiyle yaşarken buldum. Onların bakımının hayatımı kemirdiğini ama güzelliklerinin, mizahlarının ve fiziksel şefkâtlerinin beni büyülediğini hissediyordum. Onları "oğul" veya ataerkinin potansiyel mirasçıları olarak değil, bebeklerin tatlı teni, bedenlerini keşfetmenin hassas ısrarı, odaklanmanın, kederin veya neşenin saflığı olarak gördüm. Çocukların katıksız hissettiği bu duygulara dalmak, beni uzun zamandır unuttuğum bir yanımla yeniden buluşturdu. Huzursuz, sabırsız, yorgun, tutarsız bir anneydim, anneliğin şokuyla sarsılmıştım ama o üç küçük varlığı tutkuyla sevdiğimi biliyordum.

Vermont'ta bir arkadaşın evinde geçirdiğimiz bir yazı hatırlıyorum. Kocam birkaç hafta önce çalışmak için yurt dışına çıkmıştı. Dokuz, yedi ve beş yaşlarındaki oğullarımla ben, o günden beri zamanın çoğunu biz bize geçiriyorduk. Hem evde yetişkin bir erkek olmadığından, hem programlar yapmak, düzenli uyumak ve düzenli öğünler yemek için hiçbir sebebimiz bulunmadığından, hem de iki yetişkin sohbet edebilsin diye çocukların erkenden yatağa gitmesi gerekmediğinden, tadına doyum olmayan ve günahkâr bir gündelik ritmin içine düştük. Hava alışılmadık derecede sıcak ve güneşliydi, yemeklerimizin neredeyse tamamını açık havada, tabak çanak nedir bilmeden yedik; yarı çıplak yaşadık, yarasaları, martıları ve ateş böceklerini izlemek için uyanık kaldık, hikâyeler okuyup anlattık, geç saatlerde uyuduk. Dal gibi küçük oğlan çocuğu bedenlerinin renginin koyulaşmasını seyrettim, güneşte kalmış bahçe hortumunda ılıyan suyla yıkandık, sadece annelerle çocuklarının

kazara düştüğü bir adada yaşıyorduk sanki. Geceleri hiç mızmızlanmadan uykuya daldılar ve ben de öğrenciyken yaptığım gibi sabahın erken saatlerine kadar okuyup yazmaya başladım. Şöyle düşündüğümü hatırlıyorum: Çocuklarla yaşamak böyle bir şey olabilir; okul saatleri, sabit rutinler, kısa uykular, hem anne hem de eş olmanın bir bana kendim olma fırsatı bırakmayan çatışması olmadan yaşanabilir. Arabanın arkasında uyuyan üç çocukla birlikte, gece yarısından sonra geç saatte bir arabalı sinemadan eve dönerken, doğanın kendi ışıklarıyla aydınlanmış dolambaçlı Vermont yolunun sessizliği içinde, kendimi tamamen uyanık ve mutlu hissettim; yatma vaktiyle ilgili kuralları, gece kurallarını, şehirdeyken "kötü bir anne" olmamak için uymam gerektiğini düşündüğüm tüm kuralları birlikte çiğnemiştik. Bizler komplocuyduk, annelik kurumunun kanun kaçaklarıydık; hayatımı tamamen kendi ellerimde tuttuğumu hissettim. Elbette bir kurum olarak annelik bizi yine yakaladı ve "iyi bir anne" olarak kendime olan güvensizliğim, arketipe olan kızgınlığım ile birlikte geri döndü. Ama o zaman bile, oğullarımın ülkeleri için öldürmelerini veya ölmelerini istemediğim gibi, dünyada benim için hareket etmelerini de istemediğimi biliyordum. Ben kendi içimde hareket etmek, yaşamak ve onları ayrı ayrı, kendileri olarak sevmek istedim.

3

> Bu kendine değer verme duygusu, kişinin kendi kişiliğine duyduğu bu coşku [Whitman ve Richard Jefferies'de olduğu gibi] sadece kendini ifade edebilen büyük ruhlara mı özgü? Yoksa yaşamın, henüz varmadığım olgun bir dönemine mi? Belki de bir kadın olduğum için, yalnız olduğum için, ebedi yasa beni bundan mahrum bırakıyordur? Sanki bu bana, yaşamın paha biçilemez tek armağanıymış gibi geliyor: Dünyadaki tüm nimetler bir tarafa, buna sahip olan bir erkek-çocuğunun olması bir tarafa.[27]

Babalar elbette oğulları olsun istediler. Bu oğullar mirasçıları, tarlada çalışacak adamları, savaşa feda edilecek erleri, makinelerine bakacak işçileri, kendilerinin bir imgesi ve uzantısı,

ölümsüzlükleri olacaktı. Sistemli bir şekilde kız çocuklarının katledildiği toplumlarda kadınlar haliyle, dokuz aylık hamileliklerinin sonucunun ziyan bir ürün olarak değerlendirilebileceği ihtimaliyle yüzleşmek yerine, erkek çocuk sahibi olmayı isteyebilirler. Ancak erkeklerin örgütlü bir şekilde bölgelerini savundukları ve saldırganlaştıkları her durumda kadınların erkek çocuk doğurmaları, kelimenin tam anlamıyla ordu için çalışmaları anlamına geliyor. Bir insanın bu bilgiyi yok sayması veya kendi çocuğunu savaşta ölmekten kurtarabileceğine inanması, kız çocuklarının katledilmesinin bir geleneğe dönmesiyle yüzleşmesinden daha kolay olabilir. Kadınlara yönelik yaptırımlarla dolu bir toplumda, bir anne içgüdüsel olarak oğluna daha fazla değer verebilir (veya daha fazla umut diyelim) - tıpkı "Black pride" hareketinden önce bazı Afro-Amerikalıların kendilerini, en açık tenli ve beyaz ırka ait özelliklere en fazla sahip olan çocuğa değer vermeye mecbur hissetmeleri gibi. Bir kadının kendi hayatına bakıp hissettiği tüm yaşanmamışlık, başaramamışlık hisleri, Ruth Benedict'in gençlik notlarından yukarıda alıntılanan pasajda olduğu gibi, bilinçdışı bir şekilde böyle açığa çıkabilir. (Benedict daha sonra evlenecek, umutla çocuk sahibi olmaya çalışsa da olamayacak, sonunda evliliğini bırakacak ve seçkin bir antropolog ve özgün bir feminist olacaktı).

"[B]una sahip olan bir erkek-çocuğunun olması." İşte böylece, hâlâ Freud'un gölgesinde kalan bir zemine ulaşıyoruz. Son kırk yıl içinde Freud'un çalışmaları hem gözden geçirildi hem de basitleştirildi, öyle ki "Freudculuğun" kabulü veya reddi çoğunlukla onun çalışmalarının başka zihinlerin süzgecinden geçen seçilmiş yönlerine dayanır. (Filmlerin, tiyatro oyunlarının, şakaların gücünü küçümsememeliyiz.) Onun teorisinin en etkili yönü, sözde Oidipus kompleksi oldu. Freud'u hiç okumamış kadınlar, oğullarına fiziksel şefkât göstermenin onları "baştan çıkarmak", kadın olarak nefret ettikleri erkeksi davranış biçimlerine karşı oğullarını etkilemek, onları "iğdiş etmek" ve "zihnen sağlıklı büyümeleri için reddetmek zorunda kalacakları 'yok edici', 'baskın' yaratığa" dönüşmek anlamına geldiği veya oğullarının "gereksiz yere [*metinde aynen böyle geçiyor*] eş-

cinsel" hale gelmesinden yalnızca kendilerinin sorumlu olduğu inancıyla onları yetiştiriyor.[28]

Freud, örneğin duygusal açıdan sıkıntı çekenlerin sadece ahlak suçu işleyenler olmadığını ve bilinçdışı dürtülerin sıradan insan eylemlerine katkıda bulunduğunu varsaymak gibi bazı konularda bir öncüydü. Rüya analizi bugün bize ne kadar ilkel görünse de, birkaç yüzyıl boyunca rüyaların geçerliliğini inkâr eden tıp "bilimi"nden sonra, rüyanın dikkate alınması gereken önemli bir olay olarak tanınmasını yeniden sağladı. Ancak Freud, hem kültürünün hem de cinsiyetinin korkunç bir şekilde sınırladığı bir erkekti aynı zamanda. Çağın en araştırmacı eleştirmenlerinden biri olan Karen Horney, Freud'un düşüncesinin dar biyolojik ve mekanistik temellerine, psikolojik nitelikleri anatomik nedenlere indirgemesine ve içgüdü ile "ego"nun, dişil ile erilin, edilginlik ile etkinliğin zıt kutuplar olarak görüldüğü ikili düşünce tarzına dikkat çekti. Bilhassa, yaşamımız boyunca çocukluk olaylarını tekrarladığımız veya geriye doğru gittiğimiz yönündeki görüşüne saldırdı, ki bu görüşün insanın organik gelişimini, yaşarken gösterdiğimiz niteliksel değişiklikleri inkâr ettiğini düşünmekte haklıydı.

Horney, Oidipus kompleksini ciddi müdahalelerle de olsa kabul ediyordu: Freud'un aksine, bir çocuğun ebeveynlerine karşı duyduğu yoğun cinsel duyguların biyolojik olarak belirlendiğine, dolayısıyla evrensel olduğuna inanmıyordu; bunları tüm çocukların olmasa da bazılarının yaşadığı somut durumların sonucu olarak gördü.[29] İster bastırılmış ister faal olsun, her yerde bulunan Oidipus kompleksinin psişik yaşamın merkezinde olduğuna inanıldığı bir dönemde onun eleştirisi son derece cüretkâr ve cesurdu. Horney'nin Freud ile farklılıkları, iki yıl sonra, güçlü bir kurum olan New York Psikanaliz Enstitüsü'nden aforoz edilmesine neden oldu. Ancak bugün bize göre onun görüşleri, yeterince ileri bile gitmiyor.

Freud'a göre Oidipus kompleksi erkek çocukta şöyle işliyordu: Önce küçük erkek çocuk, annesine karşı güçlü cinsel duygular hisseder, sonra kendini ondan ayırmayı ve farklılaştırmayı, babasını rakip olarak algılamak yerine onunla erkek olarak

özdeşleşmeyi öğrenir ve nihayet erotik içgüdülerinin annesi dışındaki bir kadına yönelebileceği bir noktaya gelir. Freud, çocuğun annesine karşı duyduğu çocuksu cinsel duyguların, kıskanç babasının onu iğdiş ederek cezalandıracağı endişesini yarattığını düşünüyordu. Oidipus kompleksinin ideal çözümü, erkek çocuğun annesine olan bağlılığından vazgeçmesi, güç bakımından üstün olduğunu kabul ettiği babasını içselleştirmesi ve onunla özdeşleşmesidir. O halde penisini korumasının bedeli, Freudcu terminolojiyle babasını "süper ego" olarak benimsemesi, yani kısacası ataerkil hukukun üstünlüğünü, içgüdülerin disiplinini, aile dışı evliliği ve ensest tabusunu kabul etmektir.

Freud, küçük yaşta gerçekleşen bu kriz için bir dizi olasılık önerdi: Oğlan, mastürbasyonun cezası olarak gerçekten iğdiş edilmekle tehdit edilebilirdi. Kıskanç babalar ergenlik çağındaki oğullarına karşı sünneti (sembolik iğdiş etme) gerçekten kullanabilir ama aynı zamanda bu olaylar sadece fantezide de gerçekleşebilirdi.[30]

Buradaki temel varsayım, iki kişilik anne-çocuk ilişkisinin doğası gereği gerici, döngüsel, verimsiz olduğu ve kültürün baba-oğul ilişkisine dayalı olduğudur. Annenin çocuk için yapabileceği tek şey, gelişmeyi engelleyen bir bağımlılığı sürdürmektir. Oidipus kompleksinin çözülmesi ile oğlan, erkek dünyasına, ataerkil yasa ve düzen dünyasına adım atar. Medeniyet (tabi ki ataerkil medeniyet), anne ve çocuk arasındaki ilişkide üçüncü bir figür olarak (doğumdan önceki dokuz ayda varlığı gerekli olmayan) babanın devreye sokulmasını gerektirir. Böylece Oidipus kompleksi, Juliet Mitchell'in deyimiyle "insan kültürüne giriş" haline gelir. Ancak sadece otoriteyi değil aynı zamanda kültürün kendisini, "id"in kör saldırılarını kontrol eden süper egoyu temsil eden de belirgin şekilde babadır. Medeniyet anne ile değil baba ile özdeşleşme anlamına gelir.

Freud ayrıca küçük kızın penis eksikliğini "iğdiş edilme" olarak deneyimlediğini, kadın olabilmek için, eksik olan erkek organının yerine hamileliği ve bir bebeği koyması gerektiğini savundu. Bu varsayım göz önüne alındığında, anne-oğul ilişkisini bu "libidinal", bilinçdışı nitelikle donatmış olması bizi

şaşırtmaz. Oğul yalnızca bir bebek değildir, aynı zamanda annenin çok istediği penise de sahiptir. (Fakat Freud'un nasıl olup da anne-oğul ilişkisinin iki değerlilik ve "egoist düşüncelerden" arınmış olduğunu düşündüğünü anlamak zor.)

Annelik dürtüsüne ilişkin bu görüşe kadın analistler defalarca karşı çıktılar. Sadece Horney değil, aynı zamanda Clara Thompson ve Frieda Fromm-Reichmann da küçük bir kızın penis istemesinin tek nedeninin bu tek ayırt edici özelliğe sahip insanlara ayrıcalık ve iltimas verildiğini düşünmesi olduğunu öne sürdü. Penisi bir metafor, çocuk sahibi olma arzusunu ise bambaşka bir dürtü olarak algıladılar.

Ancak Freud'un düşünce yapısına meydan okusak veya onu çürütsek bile şu sorular ortaya çıkıyor: Erkek çocuk kendini annesinden nasıl *farklılaştırıyor* ve bu onun kaçınılmaz olarak "orduya katılması", yani ataerkil değerleri içselleştirmesi gerektiği anlamına mı geliyor? Ataerkide anne, kültürü temsil edebilir mi ve eğer edebilirse ne yapması gerekir? Her şeyden önce, anneden ayrılmak oğul için ne anlama geliyor?

Bu elbette ilk etapta fiziksel doğum, yani amniyotik kesenin sıcaklığından, hafif rüyasından uyanmak anlamına gelir. Bebeğin, annesinin memelerinin, yüzünün, vücut sıcaklığının başka birine ait olduğunu, salt kendisi için var olmadığını, ortadan kaybolup geri dönebileceğini, ağlamasına, gülümsemesine, fiziksel ihtiyaçlarına cevap vereceğini, ancak her zaman arzuları ve acılarıyla mükemmel bir ritim içinde olmayacağını yavaş yavaş keşfettiği aşamalı bir süreçtir. Bu, annenin önce kendini (anlık veya daha uzun süreliğine) çocuktan uzak tuttuğu, daha sonra çocuğun saklambaç oyunlarıyla deneyimlediği ve nihayet ayaklanıp anneden kısa mesafelerde uzaklaşabildiği ikili bir süreç anlamına gelir. Bu, sütten kesilmek, annesinin dışında başkalarının ona bakabileceğini, annesinin yokluğunda güvende olduğunu öğrenmek anlamına gelir. Kuşkusuz, çocuk bu aşamaların her birinde kaygı ve yalnızlık, güvenliğin, hassasiyetin, güvenilirliğin sonsuza dek kaybolmuş olabileceği korkusu hisseder. Bu kaygıyı dindirmek, terk edildiği için akıttığı gözyaşlarını silmek, tüm ilgi ve sevginin yalnızca bir kişi-

de, yani annesinde somutlaşmadığına dair ona güvence vermek ve anne ile kendisi arasındaki ayrılığı kabullenmesini mümkün kılmak için üçüncü bir kişiye, başka kişilere, ihtiyaç var. Ancak çoğu zaman bu üçüncü kişi de bir kadındır: büyükanne, teyze, abla, hemşire. Bu kadınlar aslında annenin verebileceğinden daha fazla ilgi ve şefkat gösterebilir; duygusal olarak anne olabilir. Erkek figürlere gelince, çocuğun deneyimi, onların çevresindeki kadınlara göre daha az fiziksel, daha az şefkatli, daha mesafeli, daha yargılayıcı oldukları, ara ara varlık gösterdikleri ve daha çok kendileri için yaşadıkları yönündedir. Erkek veya kız fark etmeksizin çocuk, cinsiyetin başkaları ile duygusal uyum kurmakla ilgili olduğunu erken yaşta öğrenir.

Yine de sonunda bu erkek figürler onu ele geçirir. Kabile toplumları ergenlik çağındaki genç oğlanın erkek grubuna girebilmesi için hep "ikinci kez doğması"nı talep etmiştir. "Yetişkinliğe geçiş ayinlerinde ... genç erkekler sanki bu eril dünyanın koruyucu ruhu tarafından yutulur ve bir annenin evlatları olarak değil, ruhun çocukları olarak yeniden doğar; onlar yalnızca yeryüzünün değil, cennetin oğullarıdır. Bu ruhsal yeniden doğuş, ilkel düzeyde bile bilinç, ego ve irade gücüyle ilişkilendirilen 'üst insanın' doğumuna işaret eder. ... 'Cennet'i temsil eden erkek dünyası, eril tanrılar oldukları ölçüde, geçmişin tanrıları için yasa ve gelenek anlamına gelir."[31] Bu etkinliğe genellikle hayvan iğdiş ve kurban etme, sembolik yaralar ve çile de eşlik eder. Aynı zamanda, örneğin Fijililerde anneye vurmak, Apaçi ve Irokua'larda anneyi okla yaralamak suretiyle olduğu gibi, annenin açık bir şekilde ritüelleştirilerek reddedilmesi de söz konusu olabilir. Ancak uygulanacak ritüel ne olursa olsun, penisi olan çocuğun kendisini penisi olan diğer çocuklarla bağdaştırması beklenir. O halde, erkek çocuğun güçlü kadınlardan oluşan sözde anaerkil bir ailede veya annenin evin reisi olduğu bir ailede büyümesinin pek bir önemi yok. Bu görüşe göre o, hukukun ve geleneğin temsilcileri, saldırganlığın bahisçileri, egemen kültürün yaratıcıları ve tedarikçileri olan Babalarla uzlaşmak zorunda.

Ve en derin içgüdüleri ne derse desin annenin, bu geçişi kolaylaştırması beklenir. Büyükannem, (cılız, ince bir Yahudi

çocuk olan) babamı on yaşındayken nasıl askeri okula gönderdiğini sık sık ve canı her seferinde acıyarak anlatırdı. "Üniforma ona çok büyük geliyordu ... dün gibi hatırlıyorum, tüm oğlanların en küçüğüydü, o peronda treni beklerken çok korkmuş görünüyordu." Ama onu "daha iyi bir eğitim" alması ve bir erkek olması için göndermişti; yirminci yüzyılın başlarında Birmingham, Alabama'da başka ne seçeneği vardı ki?

Ödipal üçgenin son parçası aslında ataerkil iktidardır. Oidipus kompleksini bir insan gelişimi teorisi olarak kurtarmaya yönelik her tür girişim bu noktadan başlamalı. Antropolog Sherry Ortner, Freud "Ödipal sürecin" biyolojik ailede gerçekleştiğini varsaysa da, herhangi bir toplumdan veya cinsiyet rollerinden bağımsız, altta yatan daha temel bir toplumsallaşma teorisinin var olduğu olasılığını öne sürüyor. "Bu güçlü ve ... sonuçta diyalektik bir teoridir; kişi, sembolik aşk, arzu ve otorite figürleriyle ... mücadele ... ve bütünleşme süreci yoluyla gelişir." Ortner, bir çocuğun, bakım ve otoriteyi paylaşan erkek, kadın veya aynı cinsiyetten iki veya daha fazla ebeveyn tarafından eşit şekilde yetiştirilmesi durumunda bile bu yapının var olacağını öne sürüyor, ancak kendisinin de belirttiği üzere, "örneğin Kibbutz'larda olduğu gibi çekirdek ailenin deneysel olarak parçalandığı yerlerde bile, çocuk bakım görevlileri her zaman tamamen veya ağırlıklı olarak kadındır."[32]

Freud'u ve *penis kıskançlığı*, *iğdiş edilme*, çocuğun (özellikle erkek çocuğun) *penis ikamesi* olması gibi kavramların üzerinden geçen bazı Freudcuları (özellikle Marksist veya feministten çok Freudcu olan Juliet Mitchell'ı) yeniden okurken, en güçlü izlenimi bırakan şey, dildeki ton sağırlığıdır. Bu, psikanalistlerin bellek, rüya ve fantezi ile "bilimsel" düzeyde ilgilendiklerini hissetme arzusundan pekâlâ kaynaklanabilir; yani bilimi şiirin karşıtı olarak işaretleyen yanlış bir bilim anlayışından.[33] Bir penisin, bir memenin (tıpkı bir göz, kulak, akciğerler, vulva veya bedenin entelektüel ve duyusal olarak yerleştiğimiz herhangi bir kısmı gibi) biyolojik varlığının ötesinde yaratıcı içerimleri olduğu açık. Fakat bu içerimler henüz keşfedilmedi; fiziksel görüntünün yoğunluğu ve rezonansı, jargonun soyut indirgeyiciliğin-

de kayboluyor. Freudyen kuramda çokça bahsi geçen penis bile zavallı bir şey gibi görünür. Bu kuramın içinde, üretken gücün sembolü olarak sahip olduğu çok boyutluluktan, ataerki öncesi kültlerde Büyük Anne'nin lütfu olan *herm*'den yoksundur. Karen Horney'nin de belirttiği gibi, Freud'un katı biyolojik ve düalist yaklaşımından kaynaklanan bu sınırlama, özellikle erkeklerin rüyalarında ve fantezilerinde anne (ve dolayısıyla kadın) figürünün söz konusu olduğu durumlarda dikkat çekicidir.

Juliet Mitchell, Freud'u, kendisinin de kabul ettiği gibi, kadın psikolojisine katkıda bulunan toplumsal koşulların analizi gibi bir girişimde bulunmadığı için suçlamamamız gerektiğini yineler.[34] Psikiyatrist Robert Jay Lifton'a göre "her büyük düşünürün en az bir kör noktası vardır: Freud'unki kadındı."[35] Ama aslında keskin berraklığa sahip bir bakış açısıyla çevrelenmiş entelektüel "kör nokta" diye bir şey yok - en azından bu nokta, kadınlar olarak hem kendimiz için hem de erkeklerin zihinlerindeki varlığımızın muazzam ve karmaşık boyutlarını kapsıyorsa. Ataerkil düşüncede kadın figürünün (özellikle anne olarak) yankısı ve yüklülüğüne ilişkin daha derin bir anlayışa sahip olmak için Freud'un feminist olmasına gerek yoktu. Ancak kendi ilan ettiği yöntem ve hedefler açısından bile cesaretini kaybetmiş ve kadınlar söz konusu olduğunda geri çekilmişti. Ve bu, onun sadece kadınlara karşı tutumunu değil, zorunlu olarak erkekler ve penisin her iki cinsiyet için önemi hakkındaki spekülasyonlarını ve gözlemlerini de etkiledi. Erkek evlat hakkındaki Freudcu görüş, anneye yönelik Freudcu düşmanlık (ve duygusallık) ile doludur.

"Gündelik yaşamda" çifte anlamın, hafıza kaybının ve dil sürçmesinin, anlamının sorumluluğunu bilinçli olarak üstlenmediğimiz şeyleri ifade ettiğini vurgulayan Freud'un ta kendisiydi. Elizabeth Janeway, küçük kızdan bahsederken "iğdiş edilme *gerçeği*" ifadesini defalarca kullandığına dikkat çekiyor. "Bu dil sürçmesinin anlamlı olduğunu varsaymalıyız ve bunun bizi Freud'un kadın cinsiyetiyle ilgili ikileminin kalbine götürdüğüne inanıyorum."[36] Janeway, "küçük kızlar 'gerçekte' iğdiş edilmemiş olsalar da" Freud'un, (her ne kadar araştırmayı asla

seçmese de) kadınların toplumsal varlıklar olarak yoğun baskılara ve yoksunluklara maruz kaldıklarının *gayet* farkında olduğunu öne sürüyor. Kısacası Freud, kadınların iğdiş edilmesini bir metafor olarak kullanıyordu. Ama tam da kadınların *toplumsal* olarak bir uzuvlarının kesilmesinin psişik anlamının peşine düşmediği için (bu, onu erkek psikolojisinin de derinliklerine inmeye zorlayacaktı), hem kadınlar hem de erkekler üzerine olan çalışmaları, politik olarak adlandırılan ve benim de hem şiirsel hem bilimsel olarak adlandırabileceğim bir tür hakikatten yoksundur.

4

Her kültür, anne-oğul ilişkisinin kendine özgü bir versiyonunu icat eder. Kurmacada, tiyatroda, filmde ve anekdotta Yahudi-Amerikalı anne ile alay edilmesinin kökenleri (ve bu madalyonun diğer yüzü olan duygusallaştırma), hem Yahvist kadın düşmanı gelenekte hem de asimilasyoncu Amerika'daki Yahudi kadın ve erkeğin durumuna dayanır. Göçmen Yahudi kadın "Amerikalı" olma sürecinde aşırı indirgemeye maruz kaldı; "Amerikalı" kocasına "Amerikalı" bir eş olmak için dış dünyayla arabulucu, iş kadını, girişimci, ailenin ve servetinin yöneticisi, hayatta kalma stratejisti rolünü hızla kaybetti. Erkeğin prestiji artık uhrevi Talmudik öğrenci yerine evin geçimini sağlayan saldırgan ve başarılı biri olmasına bağlı olduğundan, transatlantik terimlerle erkeklik iddiası kadının eve hapsedilmiş anneliğe çekilmesini talep ediyordu (ya da talep ediyor gibi görünüyordu).[37]

Freud'un, anne-oğul arasında çizdiği, şiirlere konu olabilecek "mükemmel" ve "ikirciksiz" ilişkiyi, Philip Roth'un *Portnoy'un Feryadı* gibi romanlarda veya Dan Greenburg'un *How To Be a Jewish Mother* gibi popüler ucuz romanlarda yansıtılan, anneye duyulan o kırgınlık ve küçümseme ile karşılaştırmak ilginç bir tablo çizer. Ne olursa olsun, şiirsel ilişki ile gerçeklik, Yahudi-Amerikan kültüründe garip bir tür çifte vizyona bürünür; anne fazla gürültücü, çok saldırgan, fazlasıyla canlı (cinsellikle dolu?) veya baskıcı olacak kadar aseksüeldir. Freud'un deyimiyle "ev kadını psikozundan" muzdariptir, çocuklarına

suçluluk duygusu ve istemedikleri yemeklerle zorbalık eder, ara sıra yas tutarak veya Şabat mumları yakarak onurlandırılır.

Pauline Bart, orta yaşlı kadınlarda depresyon üzerine yaptığı çalışmada, bu kadınlara verilen insani zararlardan bazılarını tasvir eder.[38] Kendini aşağılamanın neden olduğu tiz ses ve sinirli kahkahalar, yıllar yılı kullanılan uyku hapları ve sakinleştiricilere muhtaç olmak gibi değişen biçimlerde ortaya çıkan depresyon çok yaygındır. Ancak evcilleştirilmiş Yahudi kadınında her ne kadar bu alt kültür tarafından istismar edilmiş veya aşağılanmış olsa da (kadınların bakış açısından) saygı uyandıran, için için yanan bir enerji ve dayanıklılık da var.[39] Hayata tutunmayı başaran bu kadın, dişiyle tırnağıyla mücadele eden ve çelik gibi sinirleri olan bu savaşçı, tıpkı Siyah kız kardeşleri gibi, bir halkın tüm yükünü sırtında taşır. Yine de bir yanda oğullarının bağımlılığı ve aşağılaması, diğer yanda kendi suçluluk duyguları ve bastırılmış öfkesi arasında yaşar.

Evin geçimini sağlayan, kararlar alan ve çocukları yetiştiren Siyah anne, hem beyaz hem de Siyah erkekler tarafından, ailenin sözde anaerkil egemenliği yoluyla oğullarının "iğdiş edilmesi" ile suçlanır. Pek tabi, onun "anne" olarak "iktidar"ı ırkçılık, cinsiyetçilik ve yoksulluk bağlarıyla büyük ölçüde sınırlanır. Burada iktidar olarak yanlış okunan şey aslında hayatta kalma gücüdür, cesarettir, onları yönlendirmek ya da onları doyurmak ve giydirmek için kendi gururunu feda etmek anlamına gelse bile çocuklarının hayatlarını bir yere vardırma kararlılığıdır. Binlerce Siyah erkeği kelimenin tam anlamıyla iğdiş etmiş olan beyaz erkek ırkçılığı, oğullarının mecazi olarak iğdiş edilmesini Siyah anneye atfederek, bunun cinsiyetçilikle ayrılmaz bir bağlantısı olduğunu bir kez daha ortaya koyar.

5

"Kadınlık hakkında daha fazla bilgi edinmek istiyorsanız, kendi yaşam deneyiminizi inceleyin, şairlere başvurun veya bilim size daha derin ve daha tutarlı bilgiler verene kadar bekleyin." Freud, "On Femininity" makalesini, kendi sınırlarını huzursuz ama samimi bir şekilde kabul ederek, işte böyle bitiriyordu.

Bu sözleri yazmasının ardından geçen kırk küsür yılda çok şey oldu. Mary Jane Sherfey, Masters ve Johnson, Niles Newton, Alice Rossi gibi bilim insanlarının çalışmaları sayesinde kadın biyolojisi, cinselliği ve bunların psikolojiyle olan ilişkisi hakkında yeni bilgiler biriktirmeye başladık;[40] kadın hareketi kadınların kadın deneyimine ilişkin yeni tanımlamalarını ortaya çıkardı ve teşvik etti; ve tabi ki kadın şairler de sözlerini söyledi.

Kadın deneyiminin (yavaş yavaş da olsa) değişen yönlerinden biri, erkek çocuk sahibi olma arzularını nasıl ifade ettikleri. Kuşkusuz, daha önce belirttiğimiz tüm nedenlerden dolayı hâlâ erkek çocuk tercih eden ve erkek çocuklarından daha yüksek beklentileri olan kadınlar var ve olmaya da uzun süre devam edecekler. Ancak bazı kadınlar kendi hayatlarını şekillendirmeye daha da yaklaştıkça, oğullara *erkek olmaları sebebiyle* verilen aşırı değerin de değişmekte olduğuna dair işaretler var.

Pek çok kadın, insanlık tarihinin bu anında kadın olmanın daha iyi olduğunu, kadınların kendi kaderini tayin etme talebinin büyümesi ve derinleşmesinin, geniş bir olanaklılık, özgün düşünce ve eylemlilik için bir kapsam ve her şeyden önce kadınlar arasında yeni bir ortak amaç ve paylaşım duygusu yarattığını, yarattığımız büyük değişimlerin eşiğinde yaşadığımızı ifade ediyor. Ayrıca pek çok kadın, feminizmle tanıştıklarında ifade ettikleri ilk öfkenin, yılların birikiminin patlamasının, onları erkek kastının bir parçası olan erkek çocuklarıyla acı verici çelişkilere sürüklediğini hissetti. "Çocuğu kültüründen uzaklaştıramazsınız. Oğullarım, bana oldukça nahoş görünen birçok özellik geliştiriyor. Kadınları aşağılıyorlar Ben onları [oğullarını] seviyorum. Onlara bir türlü düşmanım olarak bakamıyorum."[41] Bunları söyleyen kadının kafası neden karışmış olursa olsun, dile getirdiği çelişki benzersiz değil.

Bir erkek çocuğu "kendi" kültürüne yabancılaştırma korkusu, bu kültürü kendi hayatlarının her günü reddeden kadınlar arasında bile derinleşmiş görünüyor. Altmışlı yılların başında, kendilerini pasifist olarak adlandıran bazı anneler arasında, oyuncak makineli tüfekleri ve el bombalarını yasak-

lamanın, oğullarını oyun arkadaşlarından "yabancılaştırmak", hatta belki de onları "iğdiş etmek" anlamına geldiği hususunda benzer bir tedirginlik olduğunu hatırlıyorum. (Belki bu anneler de içgüdüsel olarak silahın fallik olduğunu, basit bir öldürme eyleminden daha fazlasını ifade ettiğini biliyordu, belki de bu anneler sadece suçlanmaktan korkuyorlardı, zira çocuklarını iğdiş etmekle öyle çok suçlanıyorlardı ki.) Fakat feminist annelerin, oğullarını "kendi" kültürüne yabancılaştırma korkusu daha da derinlere yerleşmiş görünüyor.

Neden korkuyoruz? Oğullarımızın bizi, onları uyumsuz ve yabancı yapmakla suçlayacağından mı? Biz ataerkil misillemelerden nasıl muzdaripsek onların da öyle muzdarip olacağından mı? Biz bu eşitsizliği ortadan kaldırmaya çalışırken bile onların bir şekilde erkeklik statülerini ve ayrıcalıklarını kaybedeceklerinden mi? Bir kadının, çocuğuna "maço" bir erkeklik tarzını taklit etmesi gerekmediğini öğretmesi için çocuğunu "düşman" olarak görmesi mi gerekiyor? Kadınları küçümseyen oğlanı, gerçekten annesi bile nasıl sever ki? Yoksa kadınlarla erkekler arasında sık sık görülen ve adına yanlışlıkla sevgi denen bağ mı bu? Kendisi de kadın stereotiplerini kırmaya başlayan bir annenin, küçük oğullarının televizyondaki şiddete, futbol kalıplarına, Robert Reid'in "bir erkeğin baskın olarak ortaya çıkabileceği erkek-hayvan duruşun dünyası"[42] olarak tanımladığı şeye kapılmış olduklarını görmesi gerçekten de acı verici bir çelişkidir. Kendi varlığını genişletmek ve derinleştirmek isteyen herhangi bir kadına, bunun bir şekilde çocuklarına zarar vereceği gerekçesiyle kolayca yüklenen suçluluğun bilinçsizce kabul edilmesi çok kolaydır. Bu suçluluk duygusu kadınlar üzerindeki toplumsal denetimin en güçlü biçimlerinden biridir. Hiçbirimizin buna tam bağışıklığı yok.

Öfkesini gizli tutan bir kadın, oğlunda erkeksi bir saldırganlığı pekâla besleyebilir çünkü kadın başka hiçbir iddialılık biçimini deneyimlemedi. Bir tür çifte özdeşleşme nedeniyle, onun küçük erkekliğiyle kelimenin tam anlamıyla kendisine saldırmasına, ona hükmetmesine izin verebilir. Bu genç ve kasım kasım kasılan erkek hayvan, onu kurban eden tüm

erkek alemiyle birdir ama aynı zamanda *kadının* bir parçası, kendini kontrolsüz bir şekilde ifade edebilen bir parçasıdır ve oğul, *hamstvo*'su için affedilir ("kabalık, zalimlik, hayvanlık ve vahşet"i birleştiren ve Sovyet kadınların erkekleri için kullandıkları Rusça bir kelime.)[43]

On dokuzuncu yüzyılda Amerikalı kadınların oy hakkı hareketinin lideri ve beş erkek çocuk[44] annesi Elizabeth Cady Stanton, oğullarına annelik yapmasının sırtına bindirdiği yükleri ve temel ironileri şöyle ifade ediyordu:

> Mesuliyetim altındaki bu oğlanlara öyle çok göz kulak olmam lâzım ki. Ev işlerinden ve çocuklardan kurtulmayı ne kadar çok istiyorum ... ama kadınların yaşadığı tüm bu zorlukları anlamam iyi olabilir, böylece zamanı geldiğinde bunları daha etkili bir şekilde dile getirebilirim.
> ... yarın güneş parlayacak ve mutlu bebeğim tatlı mavi gözlerini açacak, bana öyle sevgiyle bakacak ki, yaşama sevinçle yeniden başlayacağım ...
> Kadınlara yapılan onca haksızlığı düşündüğümde, sonsuza dek kronik bir öfke içinde, bir deri bir kemik, gözlerim yaşarmış, dudaklarım küfürlerle dolup taşarken ellerim her erkeğin ve erkek kardeşin yakasında olmadığım için utanıyorum! Ah o pakladığım erkek yüzlerinden, ördüğüm eldivenlerden, onardığım pantolonlardan, sardığım parmak kesiklerinden ve bağladığım ayaklardan nasıl da pişmanım![45]

Ancak feminizmi tercih eden kadınların duygusal olarak veya başka bir şekilde oğullarını terk etmek istediklerini düşünmek saçmalık. Aksine, anne-oğul ilişkisi (tüm ilişkiler gibi) hem annenin erkek ideolojisiyle olan ilişkisinin ışığında, hem de oğullarıyla ilgili umutları ve korkuları açısından yeniden değerleme sürecinden geçiyor. Oğullarımızın (kızlarımız için olduğu gibi) toplumsal cinsiyet rollerinden etkilenmeden, kadın düşmanlığının tüm biçimlerine duyarlı olarak büyümelerini istiyorsak, tarihin bu aşamasında oğullarımızın erkekler dünyasında kendilerini son derece yalnız hissedebilecekleri, (erkeğin ayrıcalığını savunmak amacıyla kurulan "bağ"dan farklı olarak) neredeyse hiçbir yakın ilişki kuramayacağı gerçeğiyle de yüzleşmemiz ge-

rekiyor. Annenin kendisi dünyaya açıldığında, oğlu, anne için bir araç olmaktan çıkıyor ve bir kişi olma şansına sahip oluyor.

İnsanlar bazen gerçekten meraklarından, bazen de üstü kapalı bir düşmanlıkla bana şu soruyu sorarlar: "Oğullarınız bütün bunlar hakkında ne düşünüyor?" ("Bütün bunlar"dan genel olarak feminizmi, özel olarak da kadınlara olan bağlılığımı kastediyorlar.) Bu soru düşmanlıkla sorulduğunda bir feministin erkeklerden nefret eden, iğdiş eden biri olması gerektiği ima edilir: "Bütün bunlar" çocuklarıma muhakkak zarar veriyor olmalı. Kişiyi suçlu hissettirmeye yönelik bir soru bu. (Tabi ki tek cevabım, "Bunu onlara sorun" oluyor.) Fakat kadınlar olarak oğullarımızı araçlarımız, bizi güçsüz tutmaya çalışan bir sistemdeki temsilcilerimiz haline getirmek için ne kadar az enerji ve güç harcarsak, oğullarımız annelerinin yaşanmamış hayatlarının yükü altında o kadar az ezilir.

Şair Sue Silvermarie küçük oğlundan, erkek gücünün ve ayrıcalığının yerini dolduran bir ödün olarak değil, "annelik-bağı" adını verdiği bağın derinliğinin beklenmedik bir şekilde ortaya çıkmasının kaynağı olarak bahsediyor:

> Kadınlara yönelik içten tercihim, bir erkeğe annelik yapmamın çelişkili görünmesine neden oldu. Ama tam da bu tercihim annelik-bağının iç yüzünü ortaya çıkarıyor. Bu bağ, günlük rol görevleri nedeniyle çok kolay bir şekilde bulanıklaşıyor. ... Açıkça beliren şey tutku - onu taşırken içimden dökülen aşk şiirleri ... ona gayri meşru diyen herkese meydan okumamı sağlayan güç ... hastane odasında onu göğsüme bastırdığım ve başımı kaldırıp yatağın ayak ucunda gözlerinde yaşlarla kendi annemi gördüğüm an onunla iyi olduğumda yaşamımın berrak olduğunu ama ilişkimiz karmakarışık olduğunda günlerimin üstünü kara bulutların kapladığını hissetmem. Bu tür bir perspektifle baktığımda, cinsiyeti önemini yitiriyor. Kırgınlık bittiğinde, onu özgürce sevebilirim. Kendim için herkesten daha önemliyim, bütünlüğümü feda etmem gerekmiyor ama oğlumunkini de feda etmemeliyim. Annelik-bağının tutkusu tek parça bireyler gerektirir.

Fakat bu anne, "To a Boy-Child" şiirinde, bir karışıklık ve ayrılık zamanının gelip çatma olasılığını da kabul ediyor:

baştan çıkarıldığını görmek içimi ürpertiyor.
seni kaybetmenin anlamı benim için öyle açık ki.
senin içinse öyle kafa karıştırıcı
küçük adam. şimdiden
cazibesine kapılmışsın güç sanılanın
ve de olanın, haddinden fazla.
silahlarınla ben ne yapacağım?
kanun kaçakları oyunu oynuyorsun ve sanırım
kanunun dışında olan benim,
içinde olansa sen,
onaylanmış,
parmaklıklarına karşı körleşmiş ...

Elbette burada, madalyonun bir yüzü annenin doyumu, diğer yüzü de "penis" oluyor. Küçük bir insan olan çocuğunu tutkuyla seven kadının, onun erkek olduğu gerçeğinden kazanacağı hiçbir şey yok. Penisin oğluna ödeteceği bedelden korkuyor, çocuğun ataerkil yasayı kabul etmesinden ve yasa içinde kabul görmesinden endişeleniyor. Ama oğlunun bir kız evlat olmasını da dilemiyor, cinsiyet dünyasının karmaşıklığını ve acısını doğruluyor.

Robin Morgan da, bambaşka bir tınıyla oğluna şöyle seslenir:

Küçük kalp, küçük kalp,
sarmal kızılağaç tomurcuğu gibi şarkılar söyledin içimde.
bu anneyi doğuran sen,
anlıyor musun, daha ne kadar? benim gizemlerim. ...

Bana bir yavru örümcek gibi yapıştın
sırtındaymış gibi *Lycosa lenta*'nın; anne kurt-örümceğinin,
nerede düşersen düş bekledim seni
devam etmeden sırtıma tırmanman için.

Ama sen benden beş kat fazla yol adın
ve şimdi biliyorum ki hiçbir şey
seni doğduğun topraklardan tamamen koparamaz ...

Sana kendi mührümü bastım.

Diyorum ki:
annenin çocuğu olacaksın
yaşlanınca da, ve yüzünü benden çevirmeyeceksin ...

Bu annelerin de oğullarını araçsallaştırdığı ve onları antimaskülinist değerlerle yetiştirdiği söylenerek itiraz edilebilir. Ancak engellenen enerjimizi oğullarımızın üzerine yığmak ile bunu kendimiz için yaparken bile onlar için fırsatların kilidini açmayı ummak arasında bir ayrım var. Morgan'ın şiirinde (iyimser sayılabilecek bir) inanç olarak ifade edilen bir umut ve özlem seziyorum; Silvermarie sonuç konusunda daha çekingen ama her ikisi de oğlunun "erkek grubu" ile kendi insanlığı arasında seçim yapmak zorunda kalacağını kabul ediyor.

Ayrılık meselesine geliyoruz yine. Oğlunun Morgan'ın kullandığı anlamda "annenin çocuğu" olarak kalması, onun çocuksu, bağımlı, bakım verenden ziyade alan, ebedi bir çocuk olarak kalması anlamına gelmez. Görünüşte bir paradoks olarak, birlikte çocuksu olabilecekleri kadını, talebin somutlaşmış halini, ilkel çocuğu her yerde aramakta ısrar eden "babaların oğullarıdır." Babaların dünyası, erkek grubu, korkuyu, kendinden kuşkulanmayı, sıradan ölümlü zayıflığı ve gözyaşlarını onaylayıp teselli edemeyecek kadar saldırganlığa ve savunmaya saplantılıdır. Babaların oğulları acı çekerken kendini küçümsemeyi öğrenir ve bunu sadece kadınlara gösterebilirler. O zaman, kadınları da küçümsemek zorunda kalır veya kendi zayıflığını bildiği için onlara içerlerler. "Annenin oğlu" (önce kendini seven annenin oğlu) güç ve kırılganlığın, dayanıklılık ve ifade gücünün, besleyicilik ve otoritenin karşıt olmadığını, bir cinsiyetin veya diğerinin mirası olmadığını fark etme şansına daha fazla sahiptir. Ancak bu, anne ve oğul arasındaki sevgiye dair yeni bir anlayış demektir.

Pespaye psikanalitik görüşe göre "annenin oğlu" ya kadınların gücünden kaçmak ya da geleneksel erkek rolüne karşı çıkmak için eşcinsel olur. Oysa kişinin hemcinsine karşı erotik aşk duymasına yol açan etkiler ve tesadüfler hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz. Ama heteroseksüelliğin yalnızca biyolojik bir işlevinin olduğunu ve onu sürdürmek için muazzam bir toplumsal baskının gerekli görüldüğünü biliyoruz: Türün mevcut biyolojik ihtiyaçlarının çok ötesinde kurumsallaşmış bir zor bu. Erkeklerin neden cinsel tatmin için veya hayat arkadaşı

olarak kadınlar yerine erkekleri seçtikleri, ne beşinci yüzyıl Atina'sına bakarak ne de oğullarına "tutunmak" isteyen annelerin oğullarını "kadınlaştırması"na bakarak basitleştirilip cevaplanabilecek bir sorudur. (Bilindiği kadarıyla eşcinsel olmamalarına rağmen Goethe de Freud da, tercih edilme ve el üstünde tutulma bakımından annelerinin oğullarıydı.) Bir erkek, babasının *khamstvo*'suna, yani kadınları cinsel obje olarak ağır şekilde istismar etmesine tepki olarak diğer erkeklerin sevgisini arayabilir veya çoğu zaman ortalıkta görünmeyen bir babanın yerine birini koymaya çalışabilir. Erkek eşcinselliğinin, kadınları gerçekten seven ve önemseyen eşcinsellerden, *drag queen*'lerin kadınların ezilmişliğine dair küçümseyici parodisinden hoşlanan eşcinsellere kadar uzanan spektrumu, henüz sadece yüzeysel yönleriyle biliniyor.[48] Tüm erkeklerin bir dereceye kadar güçlü kadınlardan korktuğuna inanıyorum, ancak eşcinsellerde bu korkunun kendilerine "heteroseksüel" diyen erkeklere göre daha fazla olduğunu gösteren hiçbir deneyimim olmadı. Erkeklerin yarattığı sistemler, kadınları dışlayan, aşağılayan veya varlığımızı inkâr eden homojen sistemlerdir ve bu sistemlerden dışlanmamızın en sık gerekçelendirildiği nokta, anne oluşumuz veya olmamız gerektiğidir. Hem heteroseksüel hem de eşcinsel erkekler bu sistemlere sığınıyor. Ancak gücümüzün veya nüfuzumuzun "oğullarımızı eşcinsel yapacağına" dair korku, eşcinselliği bu şekilde kınamayan kadınların bile aklını kurcalıyor; belki de ataerkil ideolojinin gücü, erkek çocuğun "gerçek bir erkeğe" dönüşmesini hâlâ daha iyi bir kader gibi gösterdiği için.

6

Oğullarımız için ne istiyoruz? Ataerkinin değerlerine meydan okumaya başlayan kadınların aklını bu soru kurcalıyor. Onların en derin anlamda annenin oğulları olarak kalmalarını, aynı zamanda kendi içlerinde büyümelerini, biz kadın olmanın yeni yollarını keşfederken, onların da erkek olmanın yeni yollarını keşfetmelerini istiyoruz. Oğlan çocukların, kadınları tek beslenme ve teselli kaynağı olarak görmeyecekleri bir erkekliğe ulaşmalarına yardımcı olacak duyarlılık ve ka-

rarlılığa sahip babaların da oğulları olmalarını diliyoruz (bir değil, birçok örnekte). Bu babalar henüz yok denecek kadar az. Tek tük istisnai bireyler ve dolayısıyla umut var, ancak yine de bu yalnızca kişisel bir çözüm. Jane Lazarre'nin de işaret ettiği gibi, göstermelik biçimde "dâhil" olan baba, bireysel bir çözüm bile değil. Erkekler toplumsal bir öncelik olarak tam zamanlı, evrensel çocuk bakımının sorumluluklarını paylaşmaya hazır olana dek onların ve bizim oğullarımız ataerkil olmayan erkekliğin ne olabileceğine dair tutarlı bir vizyona sahip olmayacak.[49] Erkek çocuklarımızın yaşadığı acı, bocalama ve kararsızlığın sorumluluğu, geleneksel olmayan ve güçlü kadınlar olan annelere yüklenmemeli; çocuklarını her gün ve her saat terk edenler (aynı çatı altında yaşasalar bile) geleneksel babalardır. Yüzyıllar boyunca yaşandığı gibi tarihin bu anında da oğullarımızın çoğunun (en temel anlamda) neredeyse babasız olduğunu kabul etmeliyiz.

Doğum kontrolü, hiçbir kadının bir daha istenmeyen çocuk doğurmasına gerek kalmayacak kadar mükemmelleştirilmiş olsa, hatta kanunlar ve gelenekler değişse bile, çocukları yetiştirenler sadece ve sadece kadınlar olduğu sürece, oğullarımız şefkâti yalnızca kadınlarda arayarak, kadınların gücünü "kontrol" olarak görüp buna kızarak, yeni bir ilişki tarzına geçmeye çalıştığımızda kadınlara tutunarak büyüyecek. Toplumun kendisi ataerkil (yani anne karşıtı) olduğu sürece, Babaların yönetimi altında, sevginin hususi "dişi" dünyasından ayrı, kamusal bir "erkek" dünyasında büyümek zorunda olan oğullar için asla yeterince annelik olamaz.

Oğullarımızı ataerkinin şartlarına göre "travaillant pour l'armée"ye teslim etmek, mecazen veya kelimenin tam anlamıyla erkekliklerinin simgesi olarak bizi kurban etmelerine izin vermek ile bizden ayrılmalarına, kendileri olmalarına yardımcı olmak arasında bir fark olduğunu anlamamız gerekiyor. Esther Harding sürekli tekrarlanan "oğlun kurban edilmesi" mitinden bahsediyor: Attis, Adonis, Horus, Osiris. Bu mitlerde, erkekliğe ulaşan oğul "annesinin fermanı ve rızasıyla" kurban edilir. Bu efsanenin her zaman oğulun bakış açısından "kendi çocukluğunu

ve bağımlılığını feda etme ... ihtiyacı" olarak ele alındığını söyler. Harding bu durumu annenin bakış açısından inceliyor: "Oğlunu seviyor ve mitlere göre her zaman onu feda etmesi gerekiyor." Daha önce her şeye "evet" dendiği bir yerde kesin bir "hayır" demek gerekir: hoşgörü, koruyuculuk, itaat, saf annelik.

Ömür boyu annelik hem oğul hem anne için, kadının kendi bütünlüğünün inkârıdır. Harding, çocuğu için olduğu kadar anne için de yaşamın devam etmesini öneriyor. Ayrıca "oğlun kurban edilmesinin" genel olarak kadınlar ve erkekler arasında gerçekleşmesi gerektiğini düşünüyor.

> Fedakârlığın ... temsilinin iğdiş edilme olması tesadüf değil, çünkü erkeğin kadından en temelde talep ettiği şey, cinselliğinin tatminidir. Kadından kendisine hizmet etmesini talep etmek dışında, kendi ihtiyaçlarını karşılama konusunda kendini en çaresiz hissettiği yer burasıdır. Erkekteki bu çocukça talep ve annenin aynı derecede gelişmemiş verme arzusu, ... bir erkek ve bir kadın arasında ilişki sayılan bir ittifakın oluşmasına düşük düzeyde hizmet edebilir. Ancak aralarındaki durumda daha olgun bir şeye ihtiyaç duyulduğunda ... erkek, kadının kendi ihtiyacını karşılayandan daha fazlası olduğunu kabul etmek zorunda kalabilir. ... Artık ona annelik yapmayı reddettiğinde, kendi ihtiyaçlarını karşılama kararlılığıyla bu ihtiyaçlarını bastırmadığında, erkek kendini durumun gerçekliği ile yüzleşme zorunluluğuyla karşı karşıya bulur. Fallusun kaybı, erkeğin cinsel ve duygusal ihtiyaçlarını, sanki annesiymiş gibi kadının tatmin etmesi talebinden vazgeçmesi gerekliliğini ifade eder.[50]

Harding, annelik duygularının oğul kadar anneyi de alıkoyabileceğini söylüyor. Ancak annenin fedakârlığı kadınlarda evrensel olarak onaylanan ve desteklenen tek nitelik. Oğul ritüel olarak erkekliğe geçebilir veya daha sonraki zorlukları annesinin aşırı sevgisine ve koruyuculuğuna atfedilebilir ama *anne*, ayrılma çabalarına çok az destek görür.

Diğer Jungcular gibi Harding de (sadece annelerin değil) tüm kadınların erkeklerle "verici", rıza gösteren, anneci bir ilişki içinde kalmaları yönündeki baskıya hak ettiği ağırlığı veremiyor. Gündelik ilişkilerde veya konuşmalarda bile bunu yap-

mayı reddetmenin maliyeti genellikle "saldırgan", "çük koparan", "iğdiş edici", "yelloz" olarak etiketlenmektir. Kadın diliyle açıkça ifade edilen yalın bir gerçek, çoğu zaman erkeğin cinsel organına yönelik keskin bir bıçak olarak algılanır.

Ve kadınlar da birbirlerinde, erkeklere karşı "annelik" tutumunu pekiştiriyor. Çoğu zaman bir kadının diğerine erkeklerle ilişkiler konusunda verdiği tavsiyeler çocuklara davranış şekillerine benzer ifade edilir. Duyarlı ve eğitimli bir kadın bana şöyle yazmıştı: "[Bizim] tavrımız, erkeklerin kendilerine ilişkin algılarını etkileyebilir, onlar da buna uyum sağlayabilir. Başka bir deyişle (çocuklarla ilişkilerde olduğu gibi) bir çocuğa 'Sen kötüsün!' dersen, o da aynı fikirde olacak, yargını içselleştirecek ve kötüleşecektir!" Aslında cinsiyetler arasındaki en sinsi örüntülerden biri, kadınların erkek ile çocuğu eşitlemesidir. Bu, erkekleri çocuklaştırır ve kadın enerjisinin hesaplanması güç miktarlarda hapsedilmesi anlamına gelir.

Mary Daly, kadınların birbirleri için var oldukları yeni durumları, erkeklerin bir yokluk olarak algıladıklarını ifade eder.[51] Korktukları gerçek ayrılık işte budur: Erkek grubundan, hiyerarşilerden, fallik dünyadan döndüklerinde kadınların onları orada bekliyor olmaması. Kadınların birbirleriyle iletişim kurmasından duyulan bu korku, alay veya aşağılama olarak ifade edilmediği zaman sık sık "Beni bırakma!" şeklinde daha açık biçimlere bürünür - manevi ve politik topluluğunu diğer kadınların içinde bulan kadına yalvaran erkek. Sıkıntılı bir arkadaş, ABD'deki en cinsiyetçi kurumlardan birinin antetli kağıdına yazdığı mektupta şunu demişti: "Yeni yöntemler ve yeni bir topluma dair gerçekten yaratıcı her vizyon erkekleri de içermeli ve içerecek." Kadınların kadınlarla konuşması ve birbirini dinlemesi durumunda "insanlığın" kaybedeceğinden korkuyor. Ama ben, gerçekten korktuğu şeyin, erkekler arasında insanlığın yok olması, erkek grubunun ussal bir şekilde bölünmesi, erkekler arasında duyguların gelişmemesi, hedeflerin peşinden acımasızca koşma, sadece yüzeysel olan erkek bağlarının savunulması olduğundan şüpheleniyorum. Bütün bunların altında erkek-çocuğun çığlığını duyuyorum: "Anne! Beni bırakma!"

Ve erkekler ayrıcalıklarını kaybetmekten korkuyor. "Kaygılı" veya "profeminist" erkeklerin çoğunluğunun gizliden gizliye "özgürleşmenin" onlara eski ayrıcalıklarını kullanırken gözyaşı dökme hakkı vereceğini umdukları çok açık. Frantz Fanon, Cezayirli devrimcilere işkence yapan Avrupalı bir polis müfettişinin durumunu anlatıyor. Bu müfettiş, aile hayatını ağır şekilde bozacak kadar ciddi bir zihinsel bozukluktan muzdaripti ve acı çekiyordu, ve psikiyatrik tedavi alıyordu.

> Bu adam sorumluluğu tamamen "var olan zorluklar"a bağlamaya çalışsa da, rahatsızlıklarının sorguların yürütüldüğü odada olanlardan kaynaklandığını çok iyi biliyordu. İşkenceci olarak işini bırakmaya hiç niyeti olmadığı için (bu durumda istifa etmesi gerekeceğinden anlamsız olacaktı) benden vicdan azabı duymadan, davranış bozuklukları ortaya çıkmadan ve tam bir gönül rahatlığıyla Cezayirli yurtseverlere işkence yapmaya devam etmek için ona yardımcı olmamı açık bir dille istedi.[52]

Erkekler, rahatsızlıklarının ataerki ile bir ilgisi olabileceğinin gittikçe daha çok farkına varıyor. Ancak çok azı bundan vazgeçmek istiyor. Kadın hareketi hâlâ anne-çocuk ilişkisi açısından görülüyor: Ya erkeklerin geçmişteki kötü davranışları için cezalandırılması ve terk edilmesi ya da erkeklerin acılarının kadınlar tarafından potansiyel olarak iyileştirilmesi (yeni bir vizyona sahip kadınların, nazikçe ikna ederek erkekleri daha insancıl ve duyarlı bir yaşama doğru yavaş yavaş yönlendireceği yeni bir annelik biçimi). Kısacası kadınlar, erkeklerin birbirleri veya kendileri için yapamadıklarını ya da yapmayacaklarını erkekler için yapmaya devam edecek.

"Oğullarımız için ne istiyoruz?" sorusu nihayetinde erkekler için ne istiyoruz ve onlardan ne talep edeceğiz sorusuna dönüşüyor. (Ben bu satırları yazarken, dünyadaki kadınların çoğu bir şey talep edemiyor veya bu soruyu soramıyor zira ataerkinin hayatları üzerindeki doğrudan etkileri ile meşguller: Çok geniş aileler, yetersiz olan veya hiç olmayan çocuk bakımı, yetersiz beslenme, mecburi kapanma, eğitim eksikliği, cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle yetersiz ücretler. Ancak bu gerçekler, söz

konusu soruyu gerici veya önemsiz kılmaz.) İlk öncelikli soru elbette kendimiz için ne istediğimizdir. Ancak, ister çocuklu veya çocuksuz, ister evli, boşanmış veya bekâr, isterse de lezbiyen, göstermelik kadın, feminist, ayrılıkçı olalım, diğer soru hâlâ bizimle birlikte.

Kendi oğullarım için tek bir şey dileyebilsem, o da kadınların cesaretine sahip olmaları olurdu. Bununla çok somut ve kesin bir şeyi kastediyorum: Özel ve kamusal yaşamlarında, hem hayal kurdukları, düşündükleri ve yarattıkları iç dünyalarında hem de ataerkinin dış dünyasında, yeni bir vizyonun evriminde psişik ve fiziksel olarak giderek daha büyük riskler alan kadınlarda gördüğüm cesareti. Bazen bu, muazzam cesaret gerektiren küçük eylemleri içerir. Bir kadının işine ve hayatına mal olabilecek kamusal eylemler: Çoğu zaman düşünülemez olanı düşünme, deli olarak etiketlenme veya kendini deli hissetme anlarını, uzun dönemleri, her zaman geleneksel güvencelerin kaybını içerir. Hayatını kendi ellerine alan her kadın, bunu hem içeriden hem de dışarıdan gelecek muazzam acılara hazırlıklı olması gerektiğini bilerek yapar. Oğullarımın bu tür bir acıdan çekinmemelerini, kaderci bir kendinden nefret de dâhil olmak üzere eski erkek savunmalarıyla yetinmemelerini istiyorum. Ve bunu benim için ya da diğer kadınlar için değil, kendileri için ve Dünya gezegenindeki yaşamın iyiliği için yapmalarını diliyorum.

1890 yılında Olive Schreiner, bir kadının derin ve girintisi çıkıntısı olmayan bir nehri geçerek özgürlük diyarına ulaşmaya çalıştığı bir fıkra anlatır. Memesinde emzirdiği erkek bebeği de yanında götürmek ister, ancak ona şöyle denir: Hayır, onu kurtarmaya çalışırken hayatını kaybedeceksin; o büyüyüp bir erkek olmalı ve kendini kurtarmalı, sonra onunla diğer tarafta buluşacaksın.[53] Değişiklikleri onlar için kolay ve tehditkâr olmayan bir hale getirmeye çalıştığımızda, erkekleri çocuklaştırıyor ve kendimizi kandırıyoruz. Kollarımızda, göğsümüzde taşıdığımız yetişkin erkek çocuklarımızı bırakıp, kendimize ve onlara güvenerek yolumuza devam etmemiz gerekecek. Ve evet, onların öfkesine, "Beni bırakma!" çığlıklarına, misillemelerine de hazırlıklı olmalıyız.

Her ne kadar bunun herhangi bir erkek grubunun kendisine koyabileceği en devrimci öncelik olacağına inansam da, çok sayıda erkeğin kapsamlı bir çocuk bakımı sisteminde özümsenmesi için planlar çizmenin yeri burası değil, çizecek kişi de ben değilim. Bu, ne sadece çocukların (ve dolayısıyla erkeklerin) kadınlardan ve erkeklerden beklentilerini değiştirecek ne de basitçe toplumsal cinsiyet rollerini parçalayıp her iki cinsiyetin çalışma kalıplarını çeşitlendirecek, tüm toplumun çocukluk ile ilişkisini değiştirecektir. Çocuklara bakmayı öğrenirken erkeklerin çocuk olmayı bırakması gerekecek. Çocuk yetiştirme deneyiminin tamamı eşit şekilde paylaşılmadan, bugün bir oyuncağa dönüştürülmüş babalık ayrıcalıkları üzerine düşünülemez. Erkekleri tam çocuk yetiştirme sürecine entegre etmede birçok zorluk ve tehlike görebiliyorum. İlk önce, çocuk bakımının, kadınların işi olduğu için işten sayılmadığı, edilgin, düşük seviyeli veya sadece "eğlenceli" olduğu yönündeki eski fikir ortaya çıkar. Bunun hemen arkasında erkeklerdeki gelişmemiş sempatik özdeşleşme kapasitesi gelir. Ayrıca pek çok kadının, kapsamlı bir günlük bakım sisteminde bile, kadınların çocuklar için birincil bakıcı olarak kalmasını tercih edeceğine inanıyorum (ileriyi göremeyen veya geleneksel olmayan çeşitli nedenlerden dolayı). Kadınlar, her halükârda, böylesine derin bir yapısal ve insani değişimin talep edilmesi, tasarlanması ve uygulanmasında liderliği üstlenmeli ve üstlenecek. Bunu yapabilmek için, biyolojik olsun ya da olmasın, anneler olarak kendi bilinçdışı, söz öncesi bilgi alanlarımıza daha bilinçli bir şekilde sahip çıkmamız gerekecek. Belki de erkekler uzun bir süre, erkek olarak aldıkları eğitimin onları cahil bıraktığı konularda bir tür telafi edici eğitime ihtiyaç duyacaklar.

Bu arada, kişisel ilişkiler alanında, eğer erkekler "aşk işine" katılmaya başlayacaklarsa, onları sevme şeklimizi değiştirmek zorunda kalacağız. Bunun taşıdığı pek çok anlamdan biri şu: Çocuklarımızın babaları, onların bakımı ve yetiştirilmesinde kısmen rol aldıklarında onları övmeyi ve onlara minnettar olmayı bırakmalıyız. (Ne de olsa ebeveynlik sorumluluklarını yerine getiren hiçbir kadın "özel" görülmüyor, oysa sorumlu-

luklarını yerine getirmezse toplumsal bir suç işlemiş gibi olur.) Ayrıca erkeklere, egoları yumurta kabuğu kadar kırılganmış gibi yaklaşmayı, eşitler ilişkisi pahasına eril egolarını korumayı arzuluyormuş gibi davranmayı bırakmalıyız. Bu, tıpkı kadınlardan beklediğimiz gibi, erkeklerin de herhangi bir takdir almadan veya "sıradışı" görülmeden eşitlerimiz gibi davranmalarını beklemeye başlamamız gerektiği ve "aşk" ile "iş" arasında yaptıkları geleneksel ayrımı reddetmemiz anlamına gelir.

Uzun bir süre, bunu yeni bir sevgi biçimi olarak görmeyecekler. Nefretten hareketle konuştuğumuzu ve eylediğimizi, "onlar gibi" olduğumuzu, daimi bakım ve özenimiz olmadan duygusal anlamda yok olacaklarını söyleyecekler. Fakat erkekleri sinemizde duygusal olarak beslediğimiz yüzyıllar boyunca da, kirli olduğumuzu, doyumsuz olduğumuzu, despotluk yaptığımızı, mazoşist, gaddar, kaltak, pis lezbiyen ve fahişe olduğumuzu da söylediler.

Bu ezberleri bozmayı yavaş yavaş öğreniyoruz, "En gerçek kadın, annelerdir" cümlesinden başlayarak.

Sonnotlar

1 Alfred Kazin, *A Walker in the City*, alıntı şurada: Franz Kobler, yay. haz., *Her Children Call Her Blessed: A Portrait of the Jewish Mother* (New York: Stephen Daye, 1953), s. 234.

2 Sigmund Freud, *New Introductory Lectures on Psychoanalysis*, yay. haz. ve çev. James Strachey (New York: Norton, 1961), s. 133 [(1994), *Psikanaliz Üzerine*, çev. A. Avni Öneş, Say Yayınları]; A General Introduction to Psychoanalysis, çev. Joan Riviere (New York: Garden City Publishing, 1943), s. 183 [(2022), *Psikanalize Giriş, Rüya*, çev. Leyla Uslu, Cem Yayınevi, İstanbul, s. 131].

3 Louis Malle'nin *Kalp Mırıltısı* filmi, bu hikayeye bambaşka bir yaklaşım sunar: Anne ile oğulun birbirini baştan çıkarmaları "korkunç bir efsane" olmaktan çok uzaktır; bu olay olsa olsa şenlikli bir aile içi hadisedir.

4 Sherry Ortner, "Oedipal Father, Mother's Brother and the Penis: A Review of Juliet Mitchell's *Psycho-Analysis and Feminism*," *Feminist Studies*, C. 2, Sayı 2-3 (1975).

5 Robert Briffault, *The Mothers* (New York: Johnson Reprint, 1969) I : 259-64.

6 George Jackson, *Soledad Brother* (New York: Bantam, 1970), s. 9-10.

7 Franz Kafka, *Letter to His Father* (New York: Schocken, 1966), s. 45-47 [(2017), *Babaya Mektup*, çev. Merve Cam, Panama Yayıncılık, s. 32]

8 Frederick Leboyer, *Birth Without Violence* (New York: Knopf, 1975), s. 26-27.

9 Duncan Emrich, *American Folk Poetry* (Boxton: Little, Brown, 1974), s. 739.

Daha yakın bir tarihte, "Boston Kasabı" adlı seri katil bir dizi kadını cinsel organlarını kesip sakatlayarak ve boğarak şehirde terör estirirken şunlar yaşandı:

> [bir] Tıp-Psikiyatri Komitesi, şaşkına dönmüş polisin daveti üzerine, bu hayalet katilin ayrıntılı bir imgesel profilini çıkardı. Daha doğrusu, katilin annesinin ayrıntılı bir imgesel profilini çıkardı. Katilin ilk kurbanlarından biri 75 yaşındaydı. Bu ilk kurbanların ileri yaşları karşısında dehşete düşen komite, bu münzevi katilin tertipli, dakik, muhafazakâr giyimli, muhtemelen orta yaşlı, muhtemelen iktidarsız, muhtemelen eşcinsel olduğunu varsaydı ve "tatlı, düzenli, derli toplu, zorlayıcı, baştan çıkarıcı, cezalandırıcı, ezici" annesine duyduğu öfkeyle yanıp tükenmiş biri olduğunu düşündü. Psikiyatristler, annesine duyduğu nefret nedeniyle katilin "hem sadistçe hem de müşfik" bir tarzla yaşlı kadınları sakatlayıp öldürdüğü çıkarımında bulundular. ...
>
> Oysa Albert DeSalvo'nun polise teslim olmasıyla ortaya çıkan gençliğine ait suç kayıtları, annesine içtenlikle bağlı olduğunu gösteriyordu. Üstelik annesi hâlâ hayattaydı ve pek tatlı biri sayılmazdı, düzenli veya bunaltıcı da değildi. DeSalvo'yu yakıp tüketen öfkesi, sefil bir gençlik yaşayan ve hem kendisini hem annesini hem de diğer çocuklarını sürekli döven, ... çocuklarının

önünde fahişelerle seks yapan, oğullarına hırsızlık yapmayı öğreten, karısının tüm parmaklarıyla dişlerini kıran ve ... Albert sekiz yaşındayken evi terk eden sarhoş, gaddar babasına yönelikti tartışmasız bir şekilde.

(Susan Brownmiller, *Against Our Will: Men, Women, Rape* [New York: Simon and Schuster, 1975], s. 203-4.)

10 D. H. Lawrence, "The Symbolic Meaning," alıntı şurada: Tom Marshall, *The Psychic Mariner: A Reading of the Poems of D. H. Lawrence* (New York: Viking, 1970), s. 53.

11 Kız çocukları da anneleri tarafından "tekrar yutulmaktan" korkabilir ama kız çocukları aynı zamanda annesinin potansiyel varisi olduğunu da bilir; ayrıca o da kendi bedeninden bir yaşam doğurabilir.

12 G. Rachel Levy, *Religious Conceptions of the Stone Age* (New York: Harper Torchbooks, 1963), s. 53, 157; Erich Neumann, *The Great Mother* (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1972), s. 256-58.

13 Leslie H. Farber, "He Said, She Said," *Commentary*, Mart 1972, s. 55.

14 Karen Horney, *Feminine Psychology* (New York: Norton, 1967), s. 113, 117, 138, 141 [(1995), *Kadın Psikolojisi*, çev. Selçuk Budak, Öteki Yayınları].

15 Denis de Rougement, *Love in the Western World* (New York: Anchor Books, 1956), s. 1-45.

16 Rainer Maria Rilke, *The Duino Elegies*. Bu satırların tercümesi için Lilly Engler'e müteşekkirim. Rilke, *The Notebooks of Malte Laurids Brigge*, çev. M. D. Herter Norton (New York: Norton, 1949), s. 120-21 [(2010), *Seçilmiş Şiirler ve Duino Ağıtları*, çev. A. Turan Oflazoğlu, İz Yayıncılık, s. 168-69] ve [(2012), *Malte Laurids Brigge'nin Notları*, çev. Behçet Necatigil, Can Yayınları, s. 109].

17 *Letters of Rainer Maria Rilke*, çev. J. B. Greene and M. D. Herter Norton (New York: Norton, 1945), I: 71-72.

18 Vern L. Bullough, *The Subordinate Sex: A History of Attitudes Toward Women* (Baltimore: Penguin, 1974), s. 29.

19 *A.g.e.*, s. 231-32.

20 *A.g.e.*, s. 173-74.

21 Mary Daly, *The Church and the Second Sex, with a New Post-Christian Introduction by the Author* (New York: Harper Colophon Books, 1975), s. 149-52.

22 Bullough, *a.g.e.*, s. 225-26.

23 John S. Haller ve Robin M. Haller, *The Physician and Sexuality in Victorian America* (Chicago: University of Illinois Press, 1974), s. 100-101.

24 Viola Klein, *The Feminine Character: History of an Ideology* (Chicago: University of Illinois Press, 1972), s. 26.

25 Dr. Joseph C. Rheingold, *The Mother, Anxiety and Death: The Catastrophic Death Complex* (Londra: J. and A. Churchill, 1967), s. 119.

26 James Daugherty, *Abraham Lincoln* (New York: Viking, 1943), s. 160.
27 Margaret Mead, yay. haz., *An Anthropologist at Work: Writings of Ruth Benedict* (New York: Equinox Books, 1973), s. 123.
28 L. van Gelder ve C. Carmichael, "But What About Our Sons?" *MS.*, Ekim 1975, s. 52 ve devamı.
29 Karen Horney, *New Ways in Psychoanalysis* (New York: Norton, 1939) [(2022), *Psikanalizde Yeni Yollar*, çev. Selçuk Budak, Totem Yayıncılık].
30 Sigmund Freud, *New Introductory Lectures on Psychoanalysis*, s. 86-87, 129 [(1994), *Psikanaliz Üzerine*, çev. A. Avni Öneş, Say Yayınları].
31 Erich Neumann, *The Origins and History of Consciousness* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1971), s. 142-43; Brune Bettelheim, *Symbolic Wounds* (New York: Collier, 1962), s. 118-19.
32 Ortner, *a.g.e.*, s. 180.
Ve devlet otoritesi tamamen veya ağırlıklı olarak erildir: Örneğin İsrail, Sovyetler Birliği, Küba, Çin Halk Cumhuriyeti. Golda Meir veya İndira Gandhi'nin kadın olması, sonuçta erkek kurumlarından kaynaklanan ve bu kurumlar aracılığıyla yayılan otoritenin erilliğini değiştirmez.
33 Tabi ki bilim ve şiirin aynı şey olduğunu söylemiyorum, mesele şu ki, bu ikisi hiçbir açıdan birbirinin zıddı olmak zorunda değil.
34 Juliet Mitchell, *Psycho-Analysis and Feminism* (New York: Vintage, 1975). [(1984), *Psikanaliz ve Feminizm*, çev. Ayşe Kurtulmuş, Yaprak Yayınları].
35 Richard Gilman, "The Feminist Case Against Sigmund Freud," *New York Times Magazine*, 31 Ocak 1971, s. 10.
36 Jean Strouse, yay. haz., *Women and Analysis: Dialogues on Psychoanalytic Views of Femininity* (New York: Grossman, 1974), s. 58.
37 Charlotte Baum, Paula Hyman ve Sonya Michel, *The Jewish Woman in America* (New York: Dial, 1976).
38 Pauline Bart, "Portnoy's Mother's Complaint: Depression in Middle-Aged Women," *Response: A Contemporary Jewish Review*, özel baskı "The Jewish Woman," Sayı 18 (1973 Yaz), s. 129-41.
39 "Yahudi kadınların ailelerini *shtetl*'de [Yahudi köyü] bir arada tutmalarını ve Yeni Dünya'ya geçişlerini kolaylaştırmalarını sağlayan özellikler, asimilasyon sürecinin ortadan kaldırmaya çalıştığı özelliklerle aynıdır. Bu kadınların tavuk çorbası kaseleri, baldıran otu iksirine dönüştü." (Charlotte Baum, Paula Hyman ve Sonya Michel, *The Jewish Woman in America* [New York: Dial, 1976], s. 244-51).
40 Bkz. Mary Jane Sherfey, *The Nature and Evolution of Female Sexuality* (New York: Vintage, 1973); Niles Newton, "The Trebly Sensuous Woman," *Psychology Today*, "The Female Experience" baskısı, 1973; ve Newton, "Interrelationships between sexual responsiveness, birth, and breast feeding," ve Alice Rossi, "Maternalism, Sexuality, and the New Feminism," bu iki metin şurada bulunabilir: J. Zubin ve J. Money, yay. haz., *Contemporary Sexual Behavior* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1973).

41 Van Gelder ve Carmichael, *a.g.e.*
42 Robert Reid, *Marie Curie* (New York: Dutton Saturday Review, 1974), s. 206.
43 Klein, *a.g.e.*, s. 26.
44 Oğullarından Theodore, Stanton'ın yazılarının iki cildinin düzenlenmesinde bir kız kardeşle işbirliği yaptı. Ayrıca *Avrupa'da Kadın Sorunu* üzerine kendi kitabını da yazdı.
45 Theodore Stanton ve Harriet Stanton Blatch, yay. haz., *Elizabeth Cady Stanton as Revealed in Her Letters, Diary and Reminiscences* (New York: Arno, 1969), II: 38-42, 31, 130-31. Bu pasajlara dikkatimi çeken Elizabeth Shanklin'e şükran borçluyum.
46 Sue Silvermarie, "The Motherbond," *Women: A Journal of Liberation*, C. 4, sayı 1, s. 26-27.
47 Robin Morgan, "The Child," "The Network of the Imaginary Mother," metninin dördüncü bölümü, *Lady of the Beasts* içinde (New York: Random House, 1976).
48 1986 baskısına not: *Drag queen*'e ilişkin çok daha ayrıntılı bir bakış açısı için bkz. Judy Grahn, *Another Mother Tongue: Gay Words, Gay Worlds* (Boston: Beacon, 1984), s. 95-96: "Modern Gay drag queen'in ikilemlerinden biri, taklit ettiği kadın Tanrı'yı ve kadınsı özellikleri etrafındaki insanların küçümseyebilmesidir, üstelik bazen sadece kadınlarla, en çok da Lezbiyen kız kardeşleriyle dalga geçen biri olarak görülebilir."
49 Jane Lazarre, "On Being a Father in the Year of the Woman," *Village Voice*, 22 Eylül 1975.
50 M. Esther Harding, *Woman's Mysteries* (New York: C. G. Jung Foundation, 1971), s. 192-94.
51 Mary Daly, *Beyond God the Father: Toward a Philosophy of Women's Liberation* (Boston: Beacon, 1973).
52 Frantz Fanon, *The Wretched of the Earth* (New York: Grove, 1968), s. 269-70 [(2018), *Yeryüzünün Lanetlileri*, çev. Şen Süer, Versus Yayınları, s. 262].
53 Olive Schreiner, *Dreams* (Pacific Grove, Calif.: Select Books, 1971), s. 59-62; ilk baskı 1890.

IX. Analık ve Kızlık

Anne
eve yazıyorum
yalnızım ve
geri ver bana bedenimi
Susan Griffin[1]

Yazmaya başlarken, yanı başımda açık bir dosya var; referanslar ve alıntılar ortalığa saçılmış, hepsi muhtemelen konuya ilgili ama hiçbiri başlamama yardımcı olmuyor. Kitabımın özü burası. Annesine yeniden sahip olmak ve onun tarafından yeniden sahiplenilmek, kızların ve annelerin aynı şekilde arzuladıkları, birbirlerinden çekip aldıkları, birbirleri için mümkün veya imkânsız kıldıkları karşılıklı onayı başka bir kadından ve başka bir kadınla bulmak için defalarca ve farklı şekillerde annesine dönmeye çalışan, onun iki bacağının arasından doğmuş bir kadın olarak bu bölüme başlıyorum.

Bir kadının sıcaklığa, beslenmeye, şefkâte, güvenliğe, duyumsallığa ve karşılıklı paylaşıma dair ilk bilgisi annesinden gelir. Kadın bedeninin bir diğeriyle bu ilk sarmalanması er ya da geç inkâr

veya reddedilebilir; boğucu bir sahiplenme, reddedilme, tuzak veya tabu olarak hissedilebilir ama bu başlangıçta her şeydir. Elbette erkek bebek de şefkâti, beslenmeyi, karşılıklı paylaşımı ilk olarak kadın bedeninde tanır. Ancak kurumsallaşmış heteroseksüellik ve kurumsallaşmış annelik, şayet "normal" bir kadın (yani en yoğun psişik ve fiziksel enerjileri erkeklere yönelik olan bir kadın) olarak tanımlanmak istiyorsa, kız çocuğunun bu ilk bağlılık, erotizm ve karşılıklı paylaşım duygularını ilk kadınından alıp bir erkeğe aktarmasını gerektirir.[2]

Kendi âdet kanımı görmeden önce anneminkini gördüm. Kadınların ne olduğunu, benim ne olacağımı anlamak için baktığım ilk kadın bedeni onunkiydi. Çocukken yaz sıcağında onunla banyo yaptığımı, serin sularda onunla oynadığımı hatırlıyorum. Küçükken onun ne kadar güzel olduğunu düşünürdüm; zihnimde Boticelli'nin duvarda asılı Venüs portresinin belli belirsiz gülüşünü, uçuşan saçlarını annemin bedeni ile ilişkilendiriyordum. Ergenliğimin başlarında hayal meyal şöyle düşünürdüm: Benim de göğüslerim, dolgun kalçalarım, kasıklarımda kıllarım olacak - tabi o zamanlar bu düşünceler benim için kim bilir ne anlama geliyor, nasıl duygu karmaşaları yaratıyordu. Başka düşüncelerim de vardı: Ben de evleneceğim, çocuklarım olacak ama *onun gibi olmayacağım*. Her şeyi farklı şekilde yapmanın bir yolunu bulacağım.

Babamın gergin ve ince bedeninin otoritesi ve kontrolü elektrik akımları gibi zihnimin her noktasına ulaşsa da hayal gücümü asla tam manasıyla kaplayamazdı. Gevşek bir şekilde bağlanmış bornozunun altında sarkan penisini bir anlığına gördüğüm olurdu. Onun ve annemin farklı olduğunu çabucak anlamıştım. Babamın sesi, varlığı ve zevkleri bütün evi dolduruyordu. Babamın iddialı zihninin ve karizmatik mizacının ne zaman annemin kadınsı duyusallığının ve bedeninin gerçekliğinin yerini almaya başladığını hatırlamıyorum; belki de kız kardeşimin doğduğu ve babamın bana okumayı öğretmeye başladığı zamandı.

Çocukken annemin adı bile bana büyülü gibi gelirdi: Helen. Hâlâ bunun en güzel isimlerden biri olduğunu düşünüyorum.

Küçükken Yunan mitolojisini okuduğumda, bir şekilde annem Helen'i Truvalı Helen ile veya belki de daha çok, babamın dilinden düşürmediği Poe'nun "Helen"i ile özdeşleştirirdim:

> Helen, senin güzelliğin
> Nikea yelkenlilerini anımsatır bana
> Mis kokan bir denizin üstünden, usulca
> O yol yorgunu gezgini alıp götürür
> Kendi memleketinin kıyılarına ...

İşte bu Helen annemdi, *benim* memleketimin kıyıları. Sanırım özlemlerimi ilk kez bu şiirde duydum; erkek bir şairin dile getirdiği ve bir adamın, babamın sesinden dinlediğim bir kız çocuğunun özlemleri.

Babam güzellik ve mükemmeliyet ihtiyacından çokça söz ederdi. Kadın bedeninin saf olmadığını düşünür, onun doğal kokularından hoşlanmazdı. Onun bedensiz gerçekliği, kadınların terlediği, boşaltım yaptığı, her ay kan akıttığı, hamile kaldığı o aşağı âlemden kendini ayırmasının bir yoluydu. (Annem hamileliğinin son aylarında babamın onun bedenine bakmaktan sürekli kaçındığını fark etmişti.) Belki de mevzu bu olunca Yahudiliği tutuyordu ama bir o kadar da güneyliydi: "Saf" ve dolayısıyla kansız beyaz kadının, dokunulduğunda kenarları lekelenen, ay ışığının iyice solgunlaştırdığı bir tür gardenya olması gerekiyordu.

Oysa annemin bedeninde bulduğum ilk haz ve güven duygusunun, babamın kızı olarak, bedenlerine erkeklerin gözüyle bakan kadınlara özgü nefrette boğulduğum yıllarda bile tamamen silinmeyen bir izi olduğuna inanıyorum. Mastürbasyon yasaklı kelime olduğunda dahi, kendi bedenimden alabileceğim zevklere güveniyordum. Annem bu zevklerden haberdar olsaydı, kuşkusuz beni vazgeçirirdi. Gelgelelim, önce onunkini sevdiğim için sonunda kendi bedenimi sevmeye başladığımı, bunun derin bir anasoylu miras olduğunu hissetmeden edemiyorum. Bedeni olmayan bir zekâya sahip olmadığımı biliyordum. Zihnim ve bedenim sanki annemle babam arasında bölünmüş gibiydi ama *ben ikisine de sahiptim.*

Anneler ve kızları, her zaman (kadınların hayatta kalmasına dair sözlü olarak aktarılan bilginin ötesinde) sübliminal, yıkıcı, söz öncesi bir bilgi alışverişinde bulunur: Biri diğerinin içinde dokuz ay geçirmiş olan iki benzer beden arasında akan bilgi. Doğum yapma deneyimi, bir kız çocuğunun derinlerinde yatan annesine dair yansımaları su yüzüne çıkarır. Kadınlar hamilelik ve doğum sırasında genellikle annelerini hayal ederler. Alice Rossi, bir kadının, çocuğunu ilk emzirdiği anda kendi annesinin sütünün kokusunun hatırlayıp etkilenebileceğini öne sürüyor. Âdet dönemine gelince de bazı kız çocukları, aralarındaki ilişki genel anlamda acı verici ve çelişkili olsa bile anneleriyle kadınsı bir yakınlık hissederler.[3]

2

Annem hakkında yazmak zor. Ne yazarsam yazayım, anlattığım benim hikâyem, benim gözlerimden bir geçmiş oluyor. Eğer annem kendi hikâyesini anlatsaydı, ortaya başka manzaralar çıkardı. Fakat ister benim ister onun olsun bu anlatılarda, derinlerde yatan bir öfkenin eski, için için yanan parçaları olurdu. Annem, evlenmeden önce yıllarca hem konser piyanisti hem de besteci olmak için ciddi bir eğitim almıştı. Güneyde bir kasabada doğan, güçlü ama hüsrana uğramış bir annesi olan benim annem, Baltimore'daki Peabody Conservatory'de müdürün yanında çalışmak için burs kazanıp, kız okulunda öğretmenlik yaparak New York, Paris ve Viyana'da öğrenim görmenin yolunu açmıştı. On altı yaşından sonra istediği an evlenebilecek güzelliğe kavuşmuştu, üstelik kendi dönemine ve bölgesine göre alışılmadık bir yeteneğe, kararlılığa ve bağımsızlığa da sahipti. Çokça okurdu (hâlâ okuyor) ve (çocukluğumdan kalma günlükleri ve bugünkü mektuplarının da gösterdiği gibi) keskin bir dille ve zarafetle yazardı.

Babamın tıp eğitimini tamamlayıp akademik tıp alanında kendini geliştirmeye başladığı on yıllık bir nişanlılık sürecinin ardından evlendiler. Evlendikten sonra konserlerle dolu bir kariyer yapmaktan vazgeçti. Gerçi birkaç yıl boyunca beste yapmaya devam etti, üstelik hâlâ yetenekli ve tutkulu bir piya-

nist. Zeki, hırslı ve gayretli babam, annemin hayatını babama adayıp babamın hayatını geliştireceğini varsaydı. Annem, kısıtlı bir bütçeyle de olsa, bir tıp profesörünün karısına yakışan bir ciddiyet ve nezaketle evini idare edecekti. Müziğine "devam edecekti" fakat besteleriyle alıştırmalarının bir eş ve anne olarak görevleriyle çatışmasına izin vermesi söz konusu değildi. Ona bir erkek ve bir kız olmak üzere iki çocuk doğurması gerekiyordu. Harcamalarını kuruşu kuruşuna evin muhasebe defterine yazmalıydı. Onun bembeyaz güçlü elleriyle yazılmış büyük gri defterler hâlâ gözümün önünde. Alışverişe tramvayla giderdi; sonradan yeterince paraları olup bir araba aldıklarında da babamı laboratuarına veya derslerine götürüp getirir, çoğu zaman saatlerce onu beklerdi. İki çocuk büyüttü ve bize müzik dâhil tüm derslerimizi öğretti. (Dördüncü sınıfa kadar ikimiz de okula gönderilmedik.) Eminim tüm kusurlarımızdan da o sorumlu tutulmuştur.

Transandantalist Bronson Alcott gibi babam da kendisinin (daha doğrusu karısının) çocuklarını kendine özgü ahlaki ve entelektüel planına göre yetiştirebileceğine, böylece dünyaya aydınlanmış, alışılmışın dışında çocuk yetiştirmenin değerlerini kanıtlayabileceğine inanıyordu. Annemin de Abigail Alcott gibi ilk başta bu deneyi gerçekten ve coşkuyla benimsediğine ama sonrasında babamın yoğun, mükemmeliyetçi programını yürütürken derin annelik içgüdüleri ile çatıştığını fark ettiğine inanıyorum. Abigail Alcott gibi o da, fikirler kocası tarafından ortaya konulmasına rağmen günlük, saatlik uygulamalarının kendisine bağlı olduğunu anlamış olmalı. ("'Bay A. bana genel ilkeler konusunda yardımcı oluyor ama ayrıntılar konusunda kimse bana yardım edemez,' diye kederleniyordu. Üstelik kocasının görüşleri onun sürekli olarak iyi bir iş çıkarıp çıkarmadığını merak etmesine neden oluyordu. 'Doğru olanı mı yapıyorum? Yeterince yapıyor muyum? Çok şey mi yapıyorum?'" Alcott ikinci kızı Louisa'nın "huysuzluk" ve "inatçılık" yönlerinin annesine çektiğini düşünüp onu suçluyordu.[4]) Annelik kurumunda, teorinin pratikte işe yaramadığı ortaya çıkarsa veya herhangi bir şey ters giderse ilk suçlanacak kişi annedir. Ama

annemin daha bundan da önce başarısız olduğu bir şey vardı: Bir erkek çocuk doğuramamıştı.

Yıllarca annemin babamı bana tercih ettiğini, beni onun ihtiyaçlarına ve teorilerine feda ettiğini hissettim. İlk çocuğum doğduğunda annem ve babamla neredeyse hiç iletişimimiz yoktu. Yıllardır, babamın ihtiyaçları ve teorilerinin ötesinde bir duygusal yaşam ve benlik hakkı için babamla savaş halindeydim. Hepimiz kendi sınırlarımızı çizmiştik. İlk doğumun getirdiği korku, yorgunluk ve yabancılaşmanın etkisiyle, bırakın annemi ne kadar istediğimi ona söylemeyi, bunu kendime bile itiraf edemiyordum. Hastanede ziyaretime geldiğinde odaya çöken o belli belirsiz duygusal düğümleri çözemedik. Bu dolanmış yumağın bir ucu, tam üç gün uğraştıktan sonra erkek evlat değil de beni doğurduğu o zamana kadar uzanıyordu. Bense bundan tam yirmi altı yıl sonra, alerjim yüzünden hastanenin bulaşıcı hastalıklar bölümünde yatıyordum, cildim gizemli bir döküntüyle kaplıydı, dudaklarım ve göz kapaklarım şişmişti, vücudum morluk ve dikişler içindeydi. Ve yatağımın yanındaki karyolada doğurduğum mükemmel, altın rengi erkek çocuk uyuyordu. Daha kendi duygularımı çözemezken annemin duygularını nasıl yorumlayabilirdim? Bedenim çok açık bir şekilde konuşmuştu ama tıbbi olarak bu, benim sadece bedenimdi. Annemin bana yeniden annelik yapmasını, bir zamanlar beni kucakladığı gibi bebeğimi de kollarında tutmasını istiyordum ama o bebek bir meydan okumaydı: *benim oğlum*. Bir yanımla annemin onu kutsamasını arzuluyor, diğer yanımla da trajik ve gereksiz kadınlık rekabetimizde onu bir zafer nişanı olarak göstermek istiyordum.

Ama ben daha yolun başındaydım. O zamanlar bilmesem de şimdi çok iyi biliyorum ki, o önemli ama gerçek dışı buluşmada aramızdaki duygu karmaşasının içine onun suçluluk duygusu da karışmıştı. Annelerin duyduğu suçluluğun tüm ağırlığını ve yükünü anlamaya, her gün, her gece, her saat sorulan *Doğru olanı mı yapıyorum? Yeterince yapıyor muyum? Çok şey mi yapıyorum?* sorularını sormaya yakında başlayacaktım. Annelik kurumu, tüm anneleri çocuklarını başarısızlığa uğrat-

makla suçlar ve özellikle annemin, babamın planına göre mükemmel bir kız çocuğu yaratmaya yardım etmesi bekleniyordu. Bu "mükemmel" kız evlat, sevindirici derecede erken gelişmiş olmasına rağmen, erken yaşta tiklere ve öfke nöbetlerine yatkınlaşmış, yirmi iki yaşında artrit nedeniyle aksamaya başlamıştı. Sonunda babasının Viktoryen paternalizmine, baştan çıkarıcı cazibesine ve kontrolcü zalimliğine direnmiş, dul bir yüksek lisans öğrencisiyle evlenip Tennyson'ın akıcı tatlılığından yoksun, "modern", "karanlık", "karamsar" şiirler yazmaya başlamış ve hamile kalıp dünyaya canlı bir bebek getirme cesaretini göstermişti. Ağırbaşlı ve erken gelişmiş bir çocuk veya şiirsever, baştan çıkarılabilir bir ergen olmaktan çıkmıştı. Babama göre bir şeyler fena halde ters gitmişti. Annemin hissettiği her ne varsa (biliyorum ki, bir parçası sessizce benden yanaydı), bunlar için de suçlandığını hayal edebiliyorum. O zamandan beri bana anlattığı "uyuşukluğun" altında, Her Anne'nin suçluluk duygusunun yattığını hayal edebiliyordum çünkü onu ben de hissediyordum.

Ne var ki o gün bu duyguyu henüz tanımıyordum. Bugünse annem hakkında yazmak benim için zor çünkü onu çok iyi tanıyorum. Onun kızı olmanın nasıl bir his olduğunu anlatmakta zorlanıyorum ama kendimi bölünmüş, onun damarlarında dolaşırken buluyorum. Bir yanım onunla çok fazla özdeşleşiyor. Ona karşı hâlâ derin bir öfke hissediyorum: Çocukça yaramazlıklarından dolayı dolaba kilitlenen dört yaşındaki bir çocuğun öfkesi (babamın emirleriydi ama annem bu emirleri yerine getirdi); piyanoyu öğrenmesi çok uzun sürdüğünden bir sürü yüz tiki geliştiren altı yaşında bir çocuğun öfkesi (yine babamın ısrarı üzerineydi ama dersi veren oydu.) (Bir anne olarak, çocuğunun yüzündeki tikin ne anlama geldiğini artık biliyorum: Annenin bedenine saplanan bir suçluluk ve ıstırap mızrağı.) Ve hamile, umutsuzca annesini isteyen ve onun düşmanın safına geçtiğini hisseden bir kız çocuğunun öfkesini hâlâ hissediyorum.

Onun içinde de derin bir öfke olduğunu biliyorum. Her anne çocuklarına karşı ezici, kabul edilemez bir öfke duymuştur. Annemin hangi koşullar altında anne olduğunu düşündü-

ğümde, (imkânsız beklentiler, babamın hamile kadınlardan hoşlanmaması, kontrol edemediği her şeye olan nefreti) ona yönelik öfkem, onun *adına* hissettiğim acıya ve öfkeye, sonra tekrar ona yönelik öfkeye dönüşüyor: Bir çocuğun kökü çok eskilere uzanan, boşaltılmamış öfkesi.

Annem bugün, aslında hep olması gerektiği gibi, bağımsız bir kadın olarak yaşıyor. Çok sevilen, takdir edilen bir büyükanne, yeni diyarların bir kaşifi; geçmişte değil, şimdide ve gelecekte yaşıyor. Artık onunla tüm yaralarımızı gösterebileceğimiz, ana-kız olarak paylaştığımız acıyı aşabileceğimiz, sonunda her şeyi söyleyebileceğimiz, sonsuza kadar bizi iyileştirecek bir konuşma yapabileceğimize dair fantezilerim yok (sanırım bunlar yaralı bir çocuğun fantezileriydi) ama bu sayfaları yazarken en azından onun varlığının benim için ne kadar önemli olduğunu kabul ediyorum.

Çünkü yirminci yüzyılın yeni feminizm dalgasının başlangıcında, annelerimize uygulanan baskıyı analiz etmek, annelerimizin bize neden Amazon olmayı öğretmediğini, neden kanatlarımızı kestiğini veya bizi öylece bıraktığını "rasyonel" bir şekilde (ve doğru biçimde) anlamak bizim için çok basitti. Bu analiz doğru ve hatta radikaldi ama yine de, tüm politikaların dar yorumlarında olduğu gibi, bilincin her şeyi bildiğini varsayıyordu. Çoğumuzun içinde hâlâ bir kadının himayesine, şefkâtine ve onayına, bir kadının bizi savunurken gücünü ortaya koymasına, bir kadının kokusuna, dokunuşuna ve sesine, bir kadının korku ve acı anlarında etrafımızı saracak güçlü kollarına özlem duyan bir kız çocuğu vardı ve hâlâ da var. Herhangi birimiz, Christabel Pankhurst'un sözleriyle, "[oy hakkı savunuculuğuna soyunmanın] bedelini peşinen hesaplayıp, kadınların iyiliği için bunu ödemeye hazır olan"[5] bir anneye özlem duyardık. Annelerimizi *anlamak* yeterli değildi, kadınlar olarak kendi gücümüze temas etme çabası içinde onlara her zamankinden çok *ihtiyacımız vardı*. İçimizdeki o kız çocuğunun ağlamasının ille de utanç verici veya geriletici olması şart değil; bu, güçlü annelerin ve güçlü kız evlatlarının doğal olduğu bir dünya yaratma arzumuzun tohumudur.

Ya bu çift yönlü vizyonu anlayacağız ya da kendimizi asla anlayamayacağız. Birçoğumuza henüz algılayamadığımız bir biçimde annelik edildi; tek bildiğimiz, annelerimizin hesapsızca bizim tarafımızda olduğu. Ama eğer bir anne öldüğü için veya bizi evlatlık vererek, hayat onu alkole veya uyuşturucuya, kronik depresyona ya da deliliğe sürüklediği için bıraktıysa; kurumsal annelik ücretle çalışan anneye hiçbir olanak sağlamadığından ekmek parası kazanmak için bizi kayıtsız, umursamaz yabancıların yanına bırakmak zorunda kaldıysa; annelik kurumunun taleplerine göre "iyi bir anne" olmaya çalışıp, bekâretimizin kaygılı, vesveseli, püriten bir bekçisine dönüştüyse; veya çocuksuz yaşamak zorunda hissettiği için bizi terk ettiyse, rasyonel olarak onları ne kadar bağışlarsak bağışlayalım, annenin sevgisi ve gücü ne kadar yeğin olursa olsun, erkeklerin kontrolündeki bu dünyada büyüyen küçük kızın kendini deli gibi annesiz hissettiği anlar olur. Bu paradoksla, bu çelişkiyle yüzleşip bunları çözebildiğimizde, o kayıp küçük kızın tökezleyen tutkusuyla kendi içimizde sonuna kadar yüzleşebildiğimizde, onu dönüştürmeye başlayabilir, birlikte bir hareket inşa etmeye çalışan kadınlar arasında defalarca patlak veren kör öfke ve kırgınlığı değerli bir şeye dönüştürebiliriz. Geçici, parçalanmış ama kökensel ve önemli olan annelik ve kız evlatlık bilgisi kız kardeşlikten önce gelir.

3

Anne ile kız arasındaki (temel, çarpıtılmış, kötüye kullanılmış) bu kateksis, yazılmamış büyük bir hikâyedir. Muhtemelen insan doğasında, biri diğerinin bedenindeki amniyotik cennete yerleşmiş ve biri diğerini doğurmuş olan biyolojik olarak benzer iki beden arasındaki enerji akışından daha güçlü yükleri olan başka hiçbir şey yoktur. En derin karşılıklı paylaşım ve en acı verici yabancılaşma için tüm malzemeler bunlar. Margaret Mead, "anne ile kız çocuğu arasında derin biyokimyasal yakınlık ve anne ile erkek çocuk arasında şu anda hakkında hiçbir şey bilmediğimiz zıtlıklar"[6] olma olasılığını öne sürüyor. Ancak ataerkinin tarihinde bu ilişki küçümsenir ve önemsiz-

leştirilir. İster teolojik doktrinde ister sanatta ister sosyolojide ister psikanalitik teoride olsun, ebedi ve belirleyici ikili olarak görünenler anne ile oğuldur. Teoloji, sanat ve toplumsal teori oğulların üretimi olduğundan, bunda şaşılacak bir şey yok. Genel olarak kadınlar arasındaki yoğun ilişkiler gibi, anne-kız arasındaki ilişki de erkekler için son derece büyük bir tehdit.

Antik metinlere şöyle bir göz atarsanız, kız evlatlar sanki hiç var olmamış sanırsınız. Oğulun baba için ne anlama geldiği ise Upanişadlarda bolca ifade edilir:

> [Kadın] kocasının benliğini, oğlunu kendi içinde besler. Baba, anneyi besleyerek ve törenler düzenleyerek doğumdan önce ve hemen sonrasında çocuğu büyütür. O, bu şekilde çocuğu büyütürken kendisini de büyütmüş olur, çünkü bu dünyaların devamı için bu gerekir. ... Bu, kişinin [erkeğin] ikinci doğumudur.

Aten veya Atum, Mısır ilahisinde selamlanır:

> Kadınlarda tohumun yaratıcısı,
> Erkeğe sıvısını veren,
> Ananın rahminde oğlanı besleyen sen. ...

Ve geleneksel Yahudi inancına göre kadın ruhu erkek spermiyle birleşir ve sonuçta, pek tabi, "erkek-çocuk" ortaya çıkar.[7]

Kız çocukları, dünyanın dört bir yanında başlıca kurbanı oldukları bebek katliyle olduğu kadar sessizlikle de etkisiz hale getirildiler. "Zengin bir adam bile kız çocuğunu hep ortada bırakır." Lloyd deMause, Antik çağlardan Ortaçağ'a kadar erkeklerin kadınlardan istatistiksel olarak üstün olmasının, kız bebeklerin rutin olarak öldürülmesinden kaynaklandığını öne sürer. O dönemler, kız çocukları sadece babaları tarafından değil, anneleri tarafından da yok edilirdi. M.Ö. birinci yüzyılda yaşamış bir erkek karısına şöyle yazar: "Olur da bir çocuk doğurursan, erkekse yaşamasına izin ver, kızsa onu yok et."[8] Bu uygulamanın uzun süredir yaygın olduğu göz önüne alındığında, bir annenin kendisi gibi dişi bir yaşamı dünyaya getirmekten korkması şaşırtıcı değil. Baba, oğlunda kendini "ikinci

kez doğmuş" olarak görse de, böyle bir "ikinci doğum" kızları annelerinden koparıyordu.

Deniz Feneri'nde Virginia Woolf, modern edebiyattaki en karmaşık ve tutkulu anne-kız ayrılığı olma özelliğini bugün bile hâlâ koruyan bir bakış ortaya koydu. Bu metin, bir kadının annesini merkezi bir figür olarak tasvir ettiği çok az sayıdaki edebi belgeden biridir. Mrs. Ramsay sürekli değişen bir karakterdir ve romanın ardışık okumalarında, tıpkı bizim değiştikçe annelerimize bakışımızın değişmesi gibi o da değişir. Feminist akademisyen Jane Lilienfeld, Virginia çocukken, annesi Julia Stephen'ın annelik enerjisinin neredeyse tamamını kocasına ve onun ömürlük çalışması olan *Dictionary of National Biography* ile ilgilenmeye harcadığına dikkat çeker. Daha sonra, hem Virginia hem de kız kardeşi Vanessa, birbirlerinde bir anne bulmaya çalıştılar. Lilienfeld, Leonard Woolf'un Virginia'ya annesinin babasına gösterdiği özen ve dikkati gösterdiğini öne sürüyor.[9] Her durumda, Mrs. Ramsay, "tuhaf yalınlığı aşırı nezaketi", başkalarının (özellikle erkeklerin) ihtiyaçlarına karşı gösterdiği özen ve karizmatik çekiciliğiyle, sekiz çocuk doğurmuş elli yaşında bir kadın olarak bile basit bir idealleştirme değil. "Muazzam doğurganlığın, bu fışkıran yaşam pınarının içine, erkeğin kaçınılmaz kısırlığı dalıverdi" diye anlatılan Mrs. Ramsay aynı zamanda "hayat dediği bu şeyin korkunç, saldırgan, eline fırsat verdiğinizde üstünüze çullanmaya hazır olduğunu hissediyordu."

Mrs. Ramsay, "düşmanlıktan yoksun" bir şekilde "erkeklerin kısırlığını" idrak ediyor ama Lilienfeld'in belirttiği gibi kadınlardan pek hoşlanmıyor ve hayatı erkeklerin ihtiyaçlarına uyum sağlamakla geçiyordu. Kollarını Mrs. Ramsay'in dizlerine dolayıp başını kucağına yaslayan genç ressam Lily Briscoe, "ona fiziksel olarak dokunan bu kadının zihnindeki ve kalbindeki bölmelerde" onunla bir bütün olmayı arzuluyordu. "İnsanların deyimiyle aşık olmak, Mrs. Ramsay ile bütünleşmelerini sağlayabilir miydi? Çünkü arzuladığı şey bilgi değil bir olmaktı, tabletlerin üzerine yazılmış metinler, insanlığın bildiği hiçbir dilde yazılmış şeyler değil, mahremiyetti ..."

Ancak hiçbir şey olmayacaktır. Mrs. Ramsay onun için açık ve ulaşılabilir değildir. Ve Woolf kendini açıkça Lily Briscoe'ya dönüştürdüğü için bu sahnenin iki anlamı var: Kendi annesiyle yakınlık kurmaya çalışan kız, annesiyle değil ama başka bir kadınla, o tutkulu özlemlerini yönelttiği kişiyle yakınlık kurmaya çalışan kadın. Çok sonra,"Mrs. Ramsay'in ve müthiş gücünün ... karşısında durabileceğini" anlar. Lily, resimlerinde konu edinmek üzere Mrs. Ramsay ve James'in, "ana-oğul"un, bir araya gelmesini reddedebilirdi. Mrs. Ramsay'in aksine Lily, eserleri sayesinde erkeklerden bağımsızdı. Woolf, Mrs. Ramsay'in kişiliğinin en parlak noktasını son derece keskin ama hiç de hırçın olmayan bir şekilde delip geçer; erkeklerin Mrs. Ramsay'e ihtiyacı olduğu kadar onun da erkeklere ihtiyacı vardır, gücü ve kudreti başkalarının bağımlılığı, "kısırlığı" üzerine kuruludur.

Bir kız evlat olan Virginia'nın, *Deniz Feneri*'nde annesi Julia'yı tasvir etmeden önce onu yıllarca düşündüğü çok açık. Bu büyülü ilgi ve alaka yine Lily Briscoe'ya atfedilir:

> Elli çift göz bile o kadınla baş etmeye yetmezdi, diye düşündü. İçlerinde güzelliğine karşı tamamıyla kör bir çift göz de olmalı. İnsan en çok, anahtar deliklerinden içeriye süzülerek, örgü ördüğü, konuştuğu, pencerede tek başına sessizce oturduğu yerlerde onu kuşatacak, hava kadar hafif, gizli bir duyusu olsun istiyordu; geminin dumanını içinde tutan hava gibi, onun düşüncelerini, hayallerini, tutkularını kendine katıp bir hazine gibi saklayacak bir duyu. O çitin onun için anlamı neydi, bahçenin anlamı neydi, çatlayan bir dalganın anlamı neydi?[10]

Sanatçı Virginia'nın başardığı da tam olarak budur, ancak bu başarı, yalnızca sanatının gücünün değil, aynı zamanda kız evladın annesine olan tutkusunun, her şeyden önce bu kadar tapılan ve kendisi için bu kadar ulaşılmaz olan bu kadını anlama ve onu kendisinden ayıran farklılıkları tüm karmaşıklığı ile görme ihtiyacının da kanıtıdır.

Hayatının merkezi aile olan bir anneden doğan kadın aktivist veya sanatçı, her halükârda annesinin, onun hayatının

zorunluluklarını anlamadığını veya bunlara sempati duymadığını, annesinin daha geleneksel bir kızı veya oğlanı tercih edip ona değer verdiğini hissedebilir. Hemşirelik eğitimi almak isteyen Florence Nightingale, Viktorya döneminin üst sınıf kadınlığının kısıtlayıcı gelenekleriyle, kadınların "yapacak bir şey bulamadıkları için"[11] delirdiklerine şahit olduğu misafir salonlarında ve kır evlerinde yaşama kaderine karşı koymak için annesiyle savaşmak zorunda kaldı. Ressam Paula Modersohn-Becker hayatı boyunca annesinin onun yaşam şartlarını kabul edemeyeceğinden endişelendi (ve korktu). 1899'da işinde yaşadığı mücadeleyi yazarken şöyle diyor: "Bunu özellikle annem için yazıyorum. Sanırım o, hayatımın uzun, kesintisiz, benmerkezci, esrik bir neşe olduğunu düşünüyor." Kocasından ayrılırken ise şöyle yazıyor: "Kızmış olmandan o kadar korktum ki. ... Ve şimdi bana karşı çok iyisin. ... Sen, sevgili annem, yanımda kal ve hayatımı kutsa." Ve doğum sırasında ölmesinden bir yıl önce şu satırları karalıyor:

> ... sürekli bir kargaşa içindeyim, her zaman ... sadece bazen dinleniyorum, sonra tekrar bir hedefe doğru ilerliyorum ... Bazen sevgisiz göründüğümde bunu aklında tutman için yalvarıyorum. Bu, tüm gücümün yalnızca tek bir şeye yoğunlaştığı anlamına geliyor. Buna bencillik mi denmeli bilmiyorum. Eğer öyleyse de, bu en asil olanıdır.
> Başımı, bir zamanlar içinden çıktığım kucağa koyup, yaşamım için sana şükrediyorum.[12]

Emily Dickinson'ın "Benim hiç annem olmadı" şeklindeki ünlü sözü farklı şekillerde yorumlandı ama kesinlikle kısmen kendini annesinin yaşadığı hayattan sapmış, ayrı düşmüş hissettiğini, onu en çok ilgilendiren şeyin annesinin onu anlayamaması olduğunu kastediyordu. Lakin annesi 1875'te felç geçirdiğinde, Dickinson kardeşlerin ikisi de annelerinin 1882'de ölümüne kadar ona şefkâtle baktılar ve o yıl Emily Dickinson bir mektubunda şöyle yazdı:

> annemizin aramızdan ayrılması o kadar kasvetli bir sürpriz ki, ikimiz de uyuşmuş durumdayız ... ancak ölme-

> den önceki gece mutluydu, açtı ve ona büyük bir heyecanla hazırladığım Akşam Yemeğinden biraz yedi, keyifle gülmüştüm ...
> Kaybettiğimiz Yoldaşlarımızı [ahbaplarını] nasıl bağışlayabileceğimizi üzüntüyle düşünürken, ilk Yoldaşımız, Annemiz sessizce çekip gitti.
> Sevgili yüzü yağmalanmış, birbirimizi pek tanımıyoruz ve sanki uyanmanın bozacağı bir rüyayla boğuşuyormuşuz gibi hissediyoruz ...

Ve kız evladın mektubu, şairin çığlığıyla bitiyor: "Ah, Dilin bu İmgelemi!"[13]

"Sylvia ile aramızda, tıpkı annemle benim aramda olduğu gibi, bazen çok harika ve rahatlatıcı olan bir tür psişik ozmoz vardı; bazen de mahremiyetin hoş karşılanmayan bir ihlâli." Aurelia Plath, kızı Sylvia'yla arasındaki ilişkiyi kendi açısından böyle tarif ediyor. Bu ilişkinin yoğunluğu, Plath'in önce üniversiteden sonra da İngiltere'den annesine haftada bir veya daha sık yazdığı mektuplardan oluşan *Letters Home* kitabının bazı okurlarını rahatsız etmiş gibi görünüyor. Hatta bu anne-kız ilişkisini Sylvia Plath'in erken intihar girişiminin, amansız mükemmeliyetçiliğinin ve "harikuladelik" takıntısının kaynağı olarak görme eğilimi bile var. Ancak *Letters Home*'un önsözü olağanüstü bir kadını, hayata tutunmayı başarmış bir kişiyi ortaya koyuyor. Kendine zarar verme konusunda bir örnek oluşturan kişiyse aslında Plath'in babasıydı. Tüm mektuplar elimizde değil[14] ve daha birçok materyal yayınlanıncaya kadar Plath'in biyografisini yazma çabaları ve eleştirileri en iyi ihtimalle sorgulanabilir durumdadır. Ama mektuplar boyunca şiirleri ve ödülleri, kitapları ve bebekleri annesinin kucağına koyma ihtiyacı, doğum yapmak üzereyken annesine duyulan özlem, Aurelia Plath'e, kızını büyütmek için verdiği mücadelelerin ve yaptığı fedakârlıkların doğrulandığını bildirme çabası hissediliyor. Son mektuplarda Sylvia, kendini ve bir okyanus ötedeki Aurelia'yı, bu "psişik ozmoz"un acısından korumaya çalışıyor gibi görünüyor. Boşandıktan sonra neden Amerika'ya gelmeyeceğini açıklayarak "Bir süre seni görecek gücüm yok" diye yazıyor. "Geçen yaz gördüklerin ve senin gördüğünü gör-

düklerimin dehşeti aramızda ve yeni bir hayatım olana kadar seninle bir daha yüz yüze gelemem ..." (9 Ekim 1962). Üç gün sonra: "Son mektubumu yırtıp at ... Ruh halim inanılmaz değişti. Her sabah, uyku hapının etkisi geçince, elimde kahvemle çalışma odasındayım, saat beş civarı uyanıyorum ve deli gibi yazıyorum - kahvaltıdan önce günde bir şiir yazmayı başardım. ... Müthiş şeyler, sanki evcimenlik beni boğmuş gibi. ... Nick'in [oğlu] iki dişi var, ayakta duruyor ve o bir *melek* ..." (12 Ekim 1962).[15]

Psişik ozmoz. Umutsuz savunmalar. Bu bağın gücü sıklıkla reddedilir çünkü bilinci çatlatır ve zaman zaman kız çocuğunu "Aynı sürahiye doldurulan sular gibi, taptığınız şeyle bütünleşmenizi sağla"yan "o bölmelere" geri götürmekle tehdit eder.[16] Veya çünkü, annelerimizin zalimliğinin kayıtsızlığından daha az tahammül edebileceğimiz bir kayıtsızlık ya da zalimlik olmadığından.

Radclyffe Hall, lezbiyenliğe dair patolojik-trajik bakış açısıyla nam salmış bir roman olan *Yalnızlık Kuyusu*'nda, Anna Gordon ile lezbiyen kızı Stephen arasında neredeyse doğaüstü bir antipati olduğunu öne sürüyor. Stephen'ın babası (Krafft-Ebbing okuyarak) onu "anlar" ve ona trajik şekilde sakatlanmış bir erkek evlat gibi davranır. Annesi onu ilk andan itibaren bir yabancı, davetsiz bir misafir, uzaylı bir yaratık gibi görür. Radclyffe Hall'un romanı, yazarın kendini reddedişinin, kendi içgüdülerine karşı kabul edilmiş fikirleri içselleştirmesinin ifşası olarak acı vericidir. Kendinden nefret etmesinin temelinde, anne Anna ile kızı Stephen arasında mümkün olmayan bir ilişki hayal etmesi yatıyor. Yine de ana-kız arasında bir bağ, fiziksel duyum üzerine kurulu bir bağ kurma özlemini ve olasılığını öne sürdüğü bir pasaj var:

> Çayırların kokusu, ... ikisini garip şekilde duygulandırıyordu. Stephen bazen annesinin koluna asılmak zorunda kalıyordu, o yoğun rayihaya tek başına dayanmak mümkün değildi!
> Bir keresinde, "Kıpırdama, inciteceksin onu, etrafımızı sarmış durumda, beyaz bir koku, bana seni hatırlatıyor!"

demişti. Sonra yüzü kızararak başını kaldırıp bakmıştı hemen, Anna gülüyordur diye korkmuştu biraz.
Ama annesi ona ilgiyle, ciddiyetle, tezatlardan oluşurmuş gibi görünen bu yaratığa şaşırarak bakmıştı ... Tıpkı çocuğu gibi Anna da çitlerin altındaki keçisakallarının soluğundan etkilenmişti; bu konuda ikisi birbirinden farksızdı ... tahmin edebilseler, böyle basit şeyler aralarında bir bağ oluşturabilirdi ...
Karşılıklı birbirlerinden bir şey istercesine, bir şey araracasına bakışmışlardı; sonra o an geçip gitmiş, ruhen eskisi kadar birbirlerinden ayrı, konuşmadan yürümeye devam etmişlerdi.[17]

Annesiyle arasında aşılamaz bir uçurum olduğunu hisseden bir kadın, annesinin (Stephen'ınki gibi) onun cinselliğini asla kabul edemeyeceğini varsaymak zorunda kalabilir. Halbuki, lezbiyenler hakkındaki yaygın cehaletin ve bağnazlığın gerçeklerine ve toplumun gözünde kızına bir şekilde "zarar verdiği" korkusuna rağmen, anne, (sessiz, dolaylı, dolambaçlı) bir düzeyde kızının kadınlara olan sevgisini doğrulamak isteyebilir. Tamamen geleneksel, heteroseksüel yaşamlar sürdüren anneler, kızlarının kadın sevgililerini memnuniyetle kabul edip evin onlara göre düzenlemesini desteklerler, gerçi sorulduğunda çoğu zaman bu ilişkinin doğasını inkâr da ederler. Başka bir kadına duyduğu sevgiyi tamamen ve memnuniyetle kabul eden bir kadın, annesinin onu muhtemelen reddedemeyeceği bir atmosfer yaratacaktır.[18] Ancak bu kabullenme öncelikle içimizden gelmeli, bu iradi bir şekilde yapılamaz.

Çocuk sahibi olan ve daha sonra kadınlara karşı duygularının enginliğini ve derinliğini fark edip buna göre hareket eden bizler için, annelerimizle yeni ve karmaşık bir bağ kurmak mümkün. Şair Sue Silvermarie şöyle yazıyor:

Artık lezbiyen ile anne arasında bir çelişki yerine bir örtüşme olduğunu görüyorum. Sevgilim ile benim, annem ile benim ve oğlum ile benim aramda olan şey, ilkel, her şeyi kapsayan ve üstün olan annelik-bağıdır.
Başka bir kadını severken, derinlerde yatan bir dürtü keşfettim; sevgilime annelik etme ve sevgilimde bir anne bulmanın derin dürtüsü. İlk başta bu keşiften korktum. Et-

rafımdaki her şey bana bunun kötü olduğunu söylüyordu. Popüler Freudculuk bunu bir saplantı, olgunlaşmamışlığın bir işareti olarak lanetlemişti. Ama yavaş yavaş kendi ihtiyaçlarıma ve arzularıma inanmaya başladım. ... Şimdi sevgi dolu iki kadın arasında, her birinin anne ve çocuk olabildiği duygusallığa değer veriyor ve güveniyorum.

Bu durum en çok günlük yaşamdaki ayrılıkların bir süreliğine ortadan kalktığı sevişme esnasında açıkça görülür. Sevgilimi öptüğümde, ona dokunduğum ve onun içine girdiğimde, annesinin bedenine yeniden giren bir çocuk oluyorum. Rahimdeki uyum haline ve aynı zamanda antik dünyaya dönmek istiyorum. Sevgilimin içine giriyorum ama orgazm halindeyken geri dönen o oluyor. Uzun bir süre yüzünde, bir bebeğin kapalı gözlerinin arkasında taşıdığı bilinçsiz mutluluğu görüyorum. Sonra o beni sevdiğinde ... yoğunluk aynı zamanda bir dışarı itme, bir doğuş oluyor! O içeri giriyor ve esrikliğin doğuşuyla özdeşleşiyor. Böylece ben de annemin gizemine, ve annelik-bağının yüceltildiği zamanlarda dünyada olması gereken gizeme geri dönüyorum.

Artık geriye dönüp bedeninde beni taşımış kişiyi anlamaya hazırım. Artık onun hakkında bir şeyler öğrenmeye başlayabilirim, hissettiğim reddedilme için onu affedebilirim, onu özleyebilirim, onun için acı çekebilirim. Bir kadın. Bir kadın beni isteyinceye kadar onu isteyemezdim. Artık yeni doğmuş bir bebek olarak açığa çıkmanın, masumiyetime indirgenmenin ne demek olduğunu biliyorum. Bir kadınla yatmak ve ona mutlak kırılganlığımın gücünü vermek. Bu güce değer verilmesini sağlamak. Artık bildiğime göre, bana ihtiyacım olduğu gibi değer veremeyen o'na dönebilirim. Suçlamadan dönebilir, benim için hazır olmasını umabilirim.[19]

Otuz beş aileden Amerikalı kadınların 1760-1880 tarihleri arasında yazdığı günlükleri ve mektupları inceleyen tarihçi Carroll Smith-Rosenberg, dönemin karakteristik özelliği olan yakın, bazen basbayağı şehvetli ve uzun süreli kadın arkadaşlıklarının oluşturduğu bir örüntünün (aslında bir ağın) izini sürdü. Hassas ve özverili bu ilişkiler, kadınlardan birinin veya her ikisinin evliliğinden kaynaklanan ayrılık durumlarında bile, erkeklerin ilgi alanlarından oluşan daha geniş dünyadan açıkça ayrı olan, ancak kadınların birbirlerinin yaşamlarında büyük bir öneme sahip olduğu bir "kadın dünyası" bağlamında devam etmişti.

Smith-Rosenberg'ün bulguları şöyle:

> ... samimi bir anne-kız ilişkisi ... kadın dünyasının kalbinde. Bu ilişkilerin merkezinde çıraklık olarak tanımlanabilecek sistem var ... anneler ve yaşlı kadınlar, kızlarını ev hanımlığı ve annelik sanatları alanında özenle eğitti ... ergen kızlar geçici olarak evin sorumluluğunu üstlendi ... ve doğuma, emzirmeye ve sütten kesmeye yardımcı oldular ... Kızlar, kadın dünyasının içine doğdu. Annenin evdeki rolü nispeten sabit kaldığı ve bununla rekabet edebilecek çok az geçerli alternatif olduğu sürece, kızlar annelerinin dünyasını kabul etme ve destek ile yakınlık için otomatik olarak diğer kadınlara yönelme eğilimindeydi.
> Bugün bir gencin özerklik mücadelesinde neredeyse kaçınılmaz sayılan anne-kız düşmanlığının yokluğu konusunda uzun uzadıya spekülasyon yapılabilir. Kadın saldırganlığına karşı tabuların ... anneler ve genç yaştaki kızları arasındaki tabuları bile bastıracak kadar güçlü olması mümkün. Ancak bu mektuplar o kadar canlı ve kızların annelerinin ilişkilerine olan ilgisi o kadar hayati ve samimi görünüyor ki, onların yakınlığını yalnızca baskı ve inkâr olarak yorumlamak zor.[20]

Yeni açılan sınır bölgelerindeki yerleşimlerde böyle bir kadın dünyasının yokluğunun ne anlama geldiği, bu tür arkadaş, anne ve kız kardeş ağlarını çok geride bırakan Avrupalı göçmen kadınların yalnızlıklarından ve nostaljik ifadelerinden anlaşılabilir. Bu kadınların çoğu yıllar boyunca çiftliklerde kaldı, sabırsızlıkla evden gelecek mektupları bekledi ve yalnızlıkla kadınlara özgü bir savaş verdi. Sözgelimi 1846'da Wisconsinli bir kadın şöyle yazıyor: "Birkaç iyi kadın arkadaşım olsaydı bile yeterdi, kendimi tam manasıyla memnun hissederdim. Tüm özlemim bu." Annesinin veya diğer kadın akrabalarının yanında doğum yapmak ve çocuk büyütmek varken, sınırdaki annenin kadınlık deneyimlerini paylaşabileceği bir yakını yoktu; kolera veya difteri bir veya daha fazla çocuğunu öldürürse, ölüm ve yas ritüelleriyle tek başına yüzleşmek zorunda kalacaktı. Yalnızlık, paylaşılamayan keder ve suçluluk genellikle uzun süreli melankoliye veya zihinsel çöküntüye yol açıyordu.[21] Sınır bölgesi, bazı kadınlara daha fazla eşitlik, bağımsızlık ve geleneksel rollerden kurtulma şansı sunmuş olsa da, ironik bir şekilde,

çoğu kadını, kadın topluluğunun duygusal desteği ve yakınlığından mahrum bırakmış, onları annelerinden ayırmıştı.

Feminizmin on dokuzuncu yüzyılda büyümesi, genç kadınların yirminci yüzyılda (sigara içmek ve önüne gelenle yatmakla tarif edilen) sözümona "özgürleşmesi", doğum kontrolünün kabul görmesi ve kullanılması, kadınlar için yeni seçeneklerin ortaya çıkmaya başlaması, anne-kız bağını (ve bununla birlikte, ortak bir yaşam düzenine ve ortak beklentilere dayanan yeğin kadın arkadaşlık ağlarını) zayıflatan ilk darbeyi vurmuş olabilir. 1920'lere gelindiğinde, Freudcu düşüncenin giderek yaygınlaşmasıyla birlikte, kız öğrenciler arasındaki yoğun kadın arkadaşlıklar bir "flört" olarak kabul edilebiliyordu, ancak eğer bu arkadaşlıklar yaşamın sonraki aşamalarında da devam ederse, geriletici ve nevrotik bulunuyordu.[22]

4

Şair Lynn Sukenick'in deyimiyle "Matrofobi,"[23] kişinin annesinden veya annelikten değil, *kendi annesine dönüşmekten* korkmasıdır. Binlerce kız çocuğu annesini, kurtulmak için mücadele ettikleri bir uzlaşıyı ve öz nefreti onlara öğreten, kadın varoluşunun kısıtlamaları ve aşağılamalarının zorla aktarılmasında kullanılan kişi olarak görüyor. Bir anneden düpedüz nefret etmek ve onu tümüyle reddetmek, onun ötesinde ona etki eden güçleri görmekten çok daha kolaydır. Ancak bir anneden matrofobi derecesinde nefret edildiğinde, altta yatan derin bir çekim, kişinin gardını düşürmesi halinde onunla tamamen özdeşleşeceği korkusu da söz konusu olabilir. Ergen bir kız çocuğu annesi ile savaş halinde yaşayıp, yine de onun kıyafetlerini, parfümünü ödünç alabilir. Kendi evindeyken ev işlerini idare etme tarzı, annesininkinin olumsuz bir sureti olabilir: Hiç yapılmayan yataklar, yıkanmayan bulaşıklar, kendini yörüngesinden çıkarmak zorunda kaldığı bir kadının tertemiz evinin bilinçli bir tersine çevrimi.

Grace Paley'nin deyimiyle, "doktor ve roman yazarı oğulları" "Yahudi annelerini" suçlayıp onunla alay ederken, Yahudi kızlar içinden çıktıkları ve dönüşebilecekleri o kadının tüm pa-

niği, suçluluğu, kararsızlığı ve kendinden nefreti ile baş başa kalırlar. "Matrofobi" Yahudi kızların hayatında geç ortaya çıkan bir zorluktur. *Shtetl*, getto ve ilk göç döneminin Yahudi kadınları, Talmud okuyan erkeklerini destekledi, çocuk yetiştirdi, aile işletmelerini yürüttü, Yahudi olmayan düşman dünya ile ticaret yapıp, her türden pratik ve aktif yolla Yahudilerin ekonomik ve kültürel olarak hayatta kalmasını mümkün kıldı. Ancak daha sonraki göçmen nesillerde, daha büyük bir asimilasyon ve erkeklerin ekonomik alanı ele geçirme baskısı nedeniyle, kadınların, Yahudi olmayan orta sınıf tarafından zaten icat edilmiş olan tam zamanlı anne-ev kadını rolünü mükemmelleştirmeye indirgenmeleri bekleniyordu.

"Evlenmeseydim annem beni öldürürdü." "Evlenmeseydim annem kahrından ölürdü." Enerjisini aktarabileceği başka ilgi çekici ve değerli alanlarının olmaması nedeniyle artık tam zamanlı "dişi kuş" olan kadın, kurgusal olarak "Yahudi anne" şeklinde karikatürize edilen aşırı müdahaleci, şehit, sahiplenici, kontrolcü, sürekli çocukları için endişelenen bir role saplanıp kalır elbette. Gelgelelim "Yahudi anne", on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl kadınlarının, biri hariç tüm rollerden zorla geri çekilmesinin yarattığı sonuçlardan yalnızca biridir.[24]

Matrofobi, benliğin, annelerimizin esaretinden sonsuza dek arınma, bireyselleşme ve özgürleşme arzusu ile kadınlara özgü bir bölünmesi olarak görülebilir. Anne içimizdeki kurbanı, özgür olmayan kadını, şehidi temsil eder. Kişiliklerimiz tehlikeli bir şekilde bulanıklaşır ve annelerimizin kişiliği ile örtüşür gibi görünür ve annenin nerede bitip kızının nerede başladığını anlamak için umutsuz bir çabayla radikal ameliyatlar gerçekleştiririz.

> Annesi gidince Martha ellerini koruyucu bir şekilde karnına koydu ve içindeki yaratığa mırıldanarak, hiçbir şeyin ona zarar vermesine izin vermeyeceğini, hiçbir basıncın onun biçimini bozamayacağını, ödülünün özgürlük olacağını söyledi. O, yani Martha, yani özgür ruh, o yaratığı kendisinden, yani Martha'dan, anne gücünden koruyacaktı; anne Martha'nın, o düşmanın resme girmesine izin verilmeyecekti.[25]

Doris Lessing'in kendi annesi tarafından yutulduğunu hisseden roman kahramanı, kendisinin de anne olacağını anlayınca bebeğine mesafe alır (veya almaya çalışır).

Ancak çocuklu kadınlar bile Kate Chopin'in *Uyanış*'ta (1899 [2008]) anlattığı gibi tedirgin bir temkinlilik içinde var olabilirler:

> Bayan Pontellier, anaç bir kadın değildi. Anaç kadınlar, o yaz Büyük Ada'da hüküm sürüyor gibi görünüyordu. Onları tanımak kolaydı; değerli yavruları, gerçek ya da hayali herhangi bir zarar ile karşı karşıya gelse kocaman, koruyucu kanatlarını çırparlardı. Onlar çocuklarını putlaştıran, kocalarına tapınan ve kendilerini birey olarak bir kenara koyup yardımcı melekler gibi kanatlar çıkarmayı kutsal bir ayrıcalık sayan kadınlardı.[26]

Tamamen erkekler aracılığıyla olsa da kendi hazlarını arayan ve kendini gerçekleştirmeye çalışan Edna Pontellier, çocukları diğer çocuklardan daha bağımsız olmasına rağmen bir anne olarak "yetersiz" görülür. Cora Sandel, kahramanı Alberta'yı arketipik bir anne-kadın olan Jeanne ile karşı karşıya getirir. Alberta, "son yıllarda yeterince anaç ve evcil görünmeme korkusunu aklından çıkaramayan" bir yazardır. Herkese göz kulak olan becerikli, enerjik Jeanne yüzünden hem kınandığını hem de yıprandığını hisseder:

> Takviye ilacını unutma Pierre. Sonra bir süre uzanmalısın. Bu sayede daha iyi çalışacaksın. Marthe, kendini kaşımışsın; üzerine iyot koymadan hiçbir şeye dokunma. Alberta, Madam Polain elindeki bez ayakkabıların hepsini satmadan önce oraya gidip bir bakmalısın. Tot'un bu kadar uzun süre güneşte kalmaması gerektiğini düşünüyorum, Alberta ...[27]

Dolayısıyla kendilerini öncelikle anne olarak tanımlayan kadınlar, bunu yapmayan veya Chopin'in tasvir ettiği gibi, anne rolüne uygun olmadığını düşünenlere hem tehditkâr hem de itici gelebilir. Lily Briscoe da bu rolü reddeder: Mrs. Ramsay *olmak* istemez ve bunu keşfetmesi onun için çok önemli olmuştur.

5

Bir annenin kızını, bir kızın da annesini kaybetmesi, esas kadın trajedisidir. Lear'ı (baba-kız ayrılığı), Hamlet'i (oğul ve anne) ve Oidipus'u (oğul ve anne) insanlık trajedisinin büyük örnekleri olarak kabul ediyoruz, ancak anne-kız arasındaki tutkulu ve coşkulu ilişkinin hâlihazırda kabul gören bir tanınırlığı yok.

Gerçi tam da böyle bir tanınırlık vardı, üstelik iki bin yıl boyunca Yunan yaşamının manevi temelini oluşturan dini Eleusis Gizemleri törenleriyle ifade buluyordu ama biz onu elimizden kaybettik. Demeter ve Korê'nin anne-kız efsanesine dayanan bu gelenek, klasik uygarlığın yasağı ve sırrıydı. Hiçbir zaman göz önünde yapılmazdı, sadece önden uzun bir arınma sürecinden geçen yeni üyelere (inisiyeler) açıktı. M.Ö. yedinci yüzyılda Demeter'e yazılan Homeros ilahisine göre, Gizemler (ayinler) tanrıçanın kendisi tarafından başlatılmıştır. Demeter bu ayinleri, bir anlatıya göre yeraltı dünyasının efendisi Poseidon, başka bir anlatıya göreyse ölüm kralı Hades veya Pluto tarafından kaçırılıp tecavüz edilen kızı Korê veya Persephone ile yeniden bir araya gelmesi üzerine yapar. Demeter, kızının elinden alınmasının intikamını, kraliçesi olduğu tahılların büyümesini yasaklayarak almıştır.

Kızına kavuştuktan sonra, yılın sadece dokuz ayı toprağa yeniden bereket ve hayat verir. Ancak Homeros ilahisi, Korê'nin dönüşüne sevinen Demeter'in insanlığa en büyük armağanının, bitki örtüsünü geri vermesi değil, Eleusis'teki kutsal törenleri başlatması olduğunu söyler.

Başlangıcı M.Ö. 1400 ile 1100 yılları arasına dayanan Eleusis Gizemleri, insan ruhunun hayatta kalmasının temel taşı olarak kabul ediliyordu. Homeros ilahisi şöyle diyor:

> ki o bunun farkındadır. Yoksa inisiyeliğe kabul edilmemiş ve seremonilerde yer almamış olan kimse asla bu tarz şeyleri paylaşmayacaktır. O, boğucu karanlıkta ölü bir adam gibi olacaktır.[28]

Pindar ve Sofokles ayrıca inisiyeler ile "geri kalanlar", yani kutsanmamış olanlar arasında da ayrım yapar. Ve Romalı

Cicero'nun Gizemler hakkında şunları söylediği aktarılır: "Sadece mutlu bir hayat yaşamak için değil, ayrıca bir ümitle ölmek için bize bir akıl verildi." Eleusis Gizemleri'nin antik ruh dünyasında oynadığı rol, İsa'nın çektiği ıstıraplar ve dirilişi ile karşılaştırılır. Ne var ki Gizemler'de kutlanan dirilişte, bir annenin gazabı sayesinde gerçekleşen bir mucizeyle yeraltı dünyasından bir kız dirilir.

Eleusis gelenekleri çalınıp antik dünyanın birçok yerinde taklit edildi. Ancak eşsiz ve kutsal yer, gerçek görünün deneyimlenebileceği tek yer Eleusis'teki tapınaktı. Burası, Demeter'in Korê'nin kaybının acısını çekerek oturduğu ve törenleri başlatmak için geri döndüğü varsayılan "Bakire Kuyusu" veya çeşmesinin bulunduğu yerdi. Bu kutsal alan, iki bin yıl sonra, Alaric yönetimindeki Gotların M.S. 396'da Yunanistan'ı işgal etmesiyle yıkıldı.

Ancak iki bin yıl boyunca, yılda bir kez Eylül ayında, *mystaler*, yani inisiyeler denizde yıkanarak arınır, ardından meşaleler ve mersin demetleri taşıyarak alay halinde Eleusis'e yürür ve sonunda "görüye", "görmüş olma durumuna" erişirlerdi. Yüce Anne için kutsal olan domuzlar, Demeter'e kurban edilir ve yeni üyelerin kabul töreninin ilk aşaması olarak onun onuruna yenirdi. Korê'nin gürleyen bir gong sesiyle çağrıldığı en içteki tapınağa yalnızca inisiyelerin ve rahiplerin girmesine izin verilirdi. Orada, parlayan ışıklar içinde, ölülerin kraliçesi Persephone, küçük oğluyla birlikte ortaya çıkardı; bu, insanlara bir işaretti, "Ayrıca eğer kişi Tanrıçalara inanmaktaysa, ölüm halinde doğumun *gerçekleşmesi* olasıydı!" Gizemler'in gerçek anlamı, tam ataerkil bir koparma yüzünden ölüm ve doğum birbirinden tümüyle ayrılmak üzereyken, bunların birbiriyle yeniden bütünleşmesiydi.

Eleusis üzerine yaptığı çalışmadan yararlandığım C. Kerenyi'ye göre, törenlerin sonunda, hiyerofant rahip inisiyelere dönerek onlara kesilmiş bir tahıl başağı gösterir:

> Bu "somut" nesneyi "gören" herkes sanki gelecekten bu dünyaya dönüyormuşçasına, tahıl da barındıran, elle tutulur varlıklar dünyasına geri döndüler. Tahıl tahıldan başka bir şey *değildi* fakat Demeter ve Persephone'nin in-

> sanoğluna verdiği her şeyi inisiyeler için özetlemekteydi: Demeter'den yiyecek ve zenginlik, Persephone'den ise yeraltında doğum. Korê'yi Eleusis'te görenler için bu durum, salt bir benzetme değildi.[29]

Eleusis'te bulunan M.Ö. beşinci yüzyıla ait mermer bir rölyef, tanrıça Demeter ile Korê'yi ve bunların arasında Triptolemos adında bir erkek çocuğu tasvir eder. Triptolemus, tahıl hediyesini almak için Demeter'e gelmesi gereken "ilkel insan"dır. Bir efsaneye göre, Eleusis'e kabul edilmesiyle birlikte, şiddet dolu, savaşçı bir yaşam tarzından barışçıl, tarım temelli bir yaşam tarzına geçer. Bu çocuğun üç emri yaydığı sanılıyor. "Ebeveynlerini onurlandır", "Tanrıları meyvelerle onurlandır" ve "Hayvanları koru." Ancak Kerenyi, Triptolemos'un Eleusis'te önemli bir figür olmadığını açıkça belirtiyor.[30] Demeter, "tahtında huzur içinde oturan" tahıl tanrıçası olarak arkaik geçmişte var olmuş, insana meyve veren bir varlıktı. Ama Gizemler Tanrıçası haline gelmesiyle çok daha fazlası oldu: "Bu vasfı sebebiyle kederli ve yaslı olan Demeter, inisiyelik yoluna girdi ve *Gizemler'in dile getirilemez özüne yani kızının annesi olma vasfına doğru meyletti.*" (Vurgular bana ait.)[31]

Demeter ile Korê'ninki gönülsüz bir ayrılıktır; ne kızın anneye isyanı ne de annenin kızını reddetmesi söz konusudur. Sanki Eleusis, klasik-ataerkil dünyada Büyük Tanrıça'nın çoklu yönlerinin son bir dirilişidir. Bazı mitlerde Demeter'in annesi Rhea da yer alır, aynı zamanda Korê'nin kendisi de yeraltı dünyasında anne olur.[32] Jane Harrison, Gizemler'in, erkeklerin dışlandığı çok daha eski bir kadın geleneği üzerine kurulduğunu düşünüyordu. Bu olasılık bize anne-kız kateksisinin kayıtlı tarihten önce bile ne kadar tehlike altında ve karmaşık olduğunu gösterir. İsa'dan önceki bin yılda bile her kız çocuğu, tecavüzü hiç yaşanmamış gibi yapacak ve onu ölümden geri getirecek kadar büyük bir gücü ve sevgisi olan bir annenin özlemini çekmiş olmalı. Ve her anne Demeter'in gücünü, etkili öfkesini ve kayıp benliğiyle buluşmasını arzu etmiş olmalı.

6

Margaret Atwood *Surfacing* romanında, Demeter-Korê mitinin tuhaf ve karmaşık bir modern versiyonuna yer verir. Romandaki anlatıcı ("sevemediğini", "hissedemediğini" söyleyen isimsiz bir kadın), kendisinin ve ailesinin 2. Dünya Savaşı sırasında yaşadığı Kanada'daki adaya geri döner. Orada yalnız yaşayan ve gizemli bir şekilde ortadan kaybolan babasını arar. Annesi çoktan ölmüştür. Çocukluğunun geçtiği yere, sevgilisi, David ve Anna'yla geri döner (bu çiftin Amerikan tarzı hippiler oldukları söylenebilir; lakin Yankee'ye dair ne varsa hepsinden nefret ettiklerini açıkça dile de getiriyorlar). Babasının terk edilmiş kulübesinde ve civardaki ormanda nerede olduğuna dair ipuçları arar. Annesinin sakladığı, çocukluğuna ait eski albümleri ve not defterlerini bulur. Annesinin eski deri ceketi hâlâ askıda asılıdır. Ayrıca, Yerli piktografların babası tarafından yapılmış eskizlerini de bulur. Hippi arkadaşları, Amerikan teknolojik emperyalizminden tiksindiklerini dile getirip dursalar da adanın ilkel ortamında huzursuzlanıp sıkılırlar. Fakat doğal dünyayı yok edenler, sırf öldürmek için öldürenler, ağaçları kesenler romandaki (hem Yankee hem Kanadalı) erkeklerdir. David, Anna'ya acımasızca hükmeder, seks istismarcısıdır. Sonunda anlatıcı, babasının cesedinin gölde bulunduğunu öğrenir. Belli ki babası, bazı Yerli duvar resimlerini fotoğraflamaya çalışırken boğulmuştur. Grubundakiler medeniyete dönmek için bir tekneyle adadan alınırlar; o ise, bu yerle ve onun güçleriyle yeniden bağlantı kurmaya kararlı bir şekilde adada kalır. Ormanda çıplak halde sürünür, orman meyveleri ve köklerle beslenir, görüsünü arar. Sonunda kulübeye ve onun otlar bürümüş, yarı yabani bahçesine geri döner:

> Onu gördüm. Kulübenin önünde duruyor, elini uzatmış, üzerinde gri deri ceketi var; saçları otuz yıl öncesinin, ben doğmadan önceki bir zamanın tarzında, omuzlarına kadar dökülüyor. Bana yan dönmüş. Yüzünün sadece yan tarafını görebiliyorum. Hareket etmiyor, onları besliyor: Biri bileğine, diğeri omzuna tünemiş.
> Birden durdum. Başta hiçbir şey hissetmedim, şaşırmadım bile: Onun olması gereken yer orası, başından beri orada

duruyordu. Ben onu izlerken değişmiyor, korkuyorum, korkudan üşüyorum, gerçek olmamasından korkuyorum, gözlerimle kestiğim bir kâğıttan bebek, yanmış bir resim olmasından, gözlerimi kırpsam yok olmasından korkuyorum.
Korkumu hissetmiş olmalı. Başını sessizce çevirip bana doğru, benim öteme doğru bakıyor, sanki orada bir şey olduğunu biliyor da tam göremiyormuş gibi ...
Önceden durduğu yere gidiyorum. Alakargalar ağaçların arasından bana gaklıyor. Yem tepsisinde hâlâ birkaç parça kırıntı var, bazılarını yere düşürmüşler. Gözlerimi kısarak onlara bakıyorum, onu görmeye çalışıyorum, hangisinin o olduğunu görmeye çalışıyorum.

Daha sonra aynı yerde babasını görür:

Kendisinin bir işgalci olduğunu fark etti; kulübe, çitler, yangınlar ve yollar birer ihlâl, birer saldırıydı; mantık aşkı nasıl dışlıyorsa, kendi çiti de onu öyle dışlıyor artık. Bitmesini, sınırların kalkmasını, zihninin boşalttığı yerlere ormanın geri akmasını istiyor: telafi ...
Bana doğru dönüyor ama bu benim babam değil. Babamın gördüğü şey bu, çok uzun süre burada yalnız kaldığınızda karşılaştığınız şey
Artık babam olmasa da, bunun babamın dönüştüğü şey olduğunu görüyorum. Onun ölmediğini biliyordum ...

Atwood'un son bölümü şöyle başlar:

Bu, her şeyden önce, kurban olmayı reddetmek demek. Bunu başaramadığım sürece hiçbir şey yapamam. Güçsüz olduğuma ve bu yüzden yapabileceğim hiçbir şeyin kimseye zarar vermeyeceğine dair eski inancımdan vazgeçmem gerekiyor. ... Kelime oyunları, kazanıp kaybedilen tüm oyunlar, hepsi bitti, artık başka hiç oyun kalmadı ama yenilerinin icat edilmesi gerekecek. ...[33]

Atwood'un anlatıcısı bir "özgür kadın", bir feminist değil; erkek kimliği ile başa çıkma, erkek kültürü ile mücadele etme yöntemi, kendini uyuşturmak, "sevemeyeceğine" inanmak. Ancak *Surfacing* programatik bir roman sayılmaz. Bu bir şairin eseri; animistik ve doğaüstü materyallerle dolu. Babayı arayış, vahşi doğadaki evinde, Hayvanların Hanımı olan anneyle yeni-

den bir araya gelmeye yol açıyor. Anlatıcı, belirsiz, bilinçaltı bir şekilde kendi gücünü, görü anı ve annesinin kısa ve ürkütücü ziyareti aracılığıyla tanımaya ve kabul etmeye başlıyor. Oruç ve fedakârlık ile ataerkinin ötesine geçerek geri dönüş yolunu buluyor. Orada kalamıyor: İlkel olan, (babasının çözümü, eril -nihayetinde faşist- çözümü) çözüm değil; gitmeli ve bu zamanda varlığını sürdürmeli. Ama aydınlanmasını da yaşıyor, zira annesini gördü.

7

Kendini "kimse ona annelik etmemiş gibi" hisseden kadın, hayatı boyunca bir anne arayabilir, hatta onu erkeklerde bile bulmaya çalışabilir. Geçtiğimiz günlerde bir kadın grubunda birisi şöyle dedi: "Bir anne aradığımdan evlendim" ve gruptaki birkaç kişi de onunla aynı fikri paylaştığını söyledi. Ben de yatakta kocamın yanında yatarken, ara ara yakınımdaki bu bedenin anneme ait olduğunu hayal ettiğimi, ara ara da bu hayale inandığımı hatırlıyorum.[34] Belki de tüm cinsel veya yakın fiziksel temaslar bizi o ilk bedene geri götürüyor. Ancak "annesiz" kadın aynı zamanda kendi savunmasızlığını, anneliğin herhangi bir kaybını veya yokluğunu hissettiğini inkâr da edebilir. Hayatını başkalarına "annelik" edip gücünü kanıtlayarak geçirebilir - zayıflıkları ona güçlü hissettiren erkeklere annelik yapan Mrs. Ramsay örneğinde olduğu gibi veya öğretmen, doktor, politik aktivist, psikoterapist rolünde annelik yapmak gibi. Bu kadın, bir bakıma kendinde eksik olanı başkalarına verir ama bu, kendi gücünü hissetmeye devam etmesi için sürekli başkalarının muhtaçlığına ihtiyaç duyması demektir. Eşitlerinin, özellikle de kadınların yanında huzursuzluk hissedebilir.

Ataerkil toplumda büyüyen çok az kadın, kendisine yeterince annelik edildiğini hisseder; bize olan sevgileri ve bizim için verdikleri mücadele ne olursa olsun, annelerimizin gücü çok sınırlıdır. Ve ataerkinin küçük dişiye dair beklentilerini ona erkenden öğretme aracı annedir. Bir kadının diğerine uyguladığı, aşağılayıcı ve moral bozucu bir role uymanın gergin bas-

kısına, kızının hayatta kalmasına yardımcı olacağına inanarak yapılsa bile, buna pek de "annelik" denemez.

Pek çok kız evlat, çabucak ve edilgin bir şekilde "hayat ne getirirse" kabul eden annelerine öfke duyarak yaşıyor. Bir annenin mağduriyeti yalnızca onu aşağılamakla kalmaz, aynı zamanda kadın olmanın ne anlama geldiğine dair ipuçları bulmak için onu izleyen kız çocuğunu da sakatlar. Lotus ayak geleneğine göre ayaklarına şekil verilen Çinli kadın gibi, anne de kendi acısını aktarır. Annenin kendinden nefret etmesi ve düşük beklentileri, kızının ruhuna bağlanmış yırtık pırtık bezler gibidir. Tıpkı bir psikologun şu gözlemleri gibi:

> Kız çocuğu, odadaki tüm erkekler (baba, erkek kardeş, tanıdıklar) sertleşsin diye kucaktan kucağa gezdirilirken bir kenarda durup ona bakan çaresiz anne, çocukta utanç ve suçluluk duygusu yaratır. Yakın tarihte New York City'de düzenlenen tecavüz konulu bir konferansta bir kadın çocukluğunda babasının, vajinasını istediği gibi açmak için vajinasına bir parça karpuz kabuğu koyduğunu ve çıkarmaya çalışırsa da onu dövdüğünü ifade etti. Buna rağmen bugün kadının asıl öfkesi, annesinin ona "Bu konuda kimseye tek kelime etme" demesinde yoğunlaşıyor.
> Lisenin ilk yılında toplu tecavüze uğrayan başka bir genç kıza annesi, "Aileni utandırdın, artık bir işe yaramazsın" demişti. ... Bunları anlatırken, sanki her şey dün yaşanmışçasına canı acıyordu.[35]

Bu durumdaki annelerin kendilerini hem sorumlu hem de güçsüz hissetmeleri basit bir mesele değil. Kendi suçluluklarını ve kendilerine olan nefretlerini kızlarının deneyimlerine taşıyorlar. *Anne* tecavüze uğrarsa kendini suçlu *hissedeceğini* bilir, dolayısıyla kızına suçlu *olduğunu* söyler. Kızıyla kendisi arasında derin bir özdeşlik kurar ama gücünden ziyade zayıflığı üzerinden. Freudcu psikanaliz, kızların annelerine duyduğu öfkeyi, onlara penis verilmemesine içerlemeleri olarak okur. Bununla birlikte Clara Thompson, "penis kıskançlığı" konusunda şaşırtıcı derecede erken bir politik yaklaşım geliştirip şunları söyler: "Penis, bu kültürde, kadın ve erkek arasındaki belirli bir rekabet düzeninde gücü elinde bulunduran kişinin

işaretidir. ... Dolayısıyla, penis kıskançlığı olarak adlandırılan tutum, herhangi bir dezavantajlı grubun iktidardakilere karşı tutumuna benzer."[36] Çağdaş bir psikanalist, kızın annesine duyduğu öfkenin, daha çok annesinin onu ikinci sınıf statüsüne düşürüp, kendi engellenmiş ihtiyaçlarının karşılanması için oğluna (veya babasına) bakmasından kaynaklandığına dikkat çekiyor.[37] Ancak tercih edilen bir erkek kardeş veya babanın olmadığı durumlarda bile, bir kız çocuğu annesinin güçsüzlüğüne veya mücadele edememesine öfke duyabilir - çünkü annesiyle yoğun bir özdeşlik kurar ve kendi adına mücadele edebilmesi için öncelikle hem sevilmesi hem de uğruna mücadele edilmiş olması gerekir.[38]

Ataerkil düzlemde kız çocuklarının yetiştirilmesi, annede güçlü bir *kendini* yetiştirme duygusu gerektirir. Anne ve kız arasındaki psişik etkileşim yıkıcı olabilir ama bu ilişkinin yazgısının illa böyle olması için hiçbir neden yok. Kendi bedenini seven ve ona saygı duyan, onu cinsel obje olarak görmeyen bir kadın, kadın bedeninde yaşamanın güzel ve sağlıklı olduğunu kızına sözsüz olarak aktarır. Kadın olmaktan gurur duyan kadın, kendi yıpranmasını kız çocuğuna yansıtmaz. Öfkesini yaratıcılıkla kullanan kadın, kızının öfkesinin intihara dönüşebileceği korkusuyla onu bastırmaya çalışmaz.

Kadınların bedenlerini, benliklerini ısrarla çalan bir sistemde tüm bunlar son derece zordur. Peki sadece benlikleri çalınmakla kalmayıp kızlarının yanında da bulunmayan (alkolik, uyuşturucu bağımlısı veya intihara meyilli) anneler hakkında ne söyleyebiliriz? Peki ya hayatta kalmak için çok çalışmak zorunda kalan, günün sonunda anneliğe enerjisi kalmayan, işten sonra uyuşuk, yorgun bir şekilde çocuğunu kucağına alan bir kadına ne demeli? Çocuk toplumsal sistemden, annelik kurumundan filan anlamaz, yalnızca sert bir ses, donuk bir çift göz, onu kucağına almayan, ona ne kadar muhteşem olduğunu anlatmayan bir annenin varlığını hisseder. Peki, kız çocuğunun ona sevgi ve destek verenin annesi değil de babası olduğunu hissettiği aileler hakkında ne söyleyebiliriz? Acı bir gerçektir ki, anneyi tamamlamaktan ziyade onun yerini alan şefkâtli bir baba, anne-

nin yokluğunun nedenleri ne olursa olsun, *anne pahasına sevilmelidir.* Bir erkek, verebileceği her şeyi vererek elinden gelenin en iyisini yapıyor olabilir, ancak ona duyulan sevgi anneye duyulan sevginin yerini alırsa, anne ikinci kez kaybedilir.

"Erkeklerden her zaman, kadınlardan aldığımdan daha fazla destek aldım": Göstermelik bir kadın klişesi. Anlaşılabilir bir klişe çünkü bizi güçlendirmiş gibi görünen herkese minnet duyup özdeşlik kurarız. Peki, bizi güçlendirecek bir *konumda* olan kimdir? Bir erkek genellikle karısından esirgediği benlik desteğini kızına verir; karısına karşı kızını truva atı olarak kullanabilir; kızının gücü karşısında özellikle de kızı ona tapıyorsa, kendini daha az tehdit altında hissedebilir. Bir erkek öğretmen, evde karısını ve kızlarını baskıyla boğarken bir kadın öğrenciyi onaylayabilir. Erkekler, istedikleri zaman bireyler olarak bize güç, destek ve belirli yetiştirme biçimleri sunabilirler. Ancak bu güç, ataerkil düzende kadınlardan kitlesel olarak esirgenen çalıntı güçtür. Ve son olarak, burada yalnızca bir kadının diğerine armağanı olabilecek bir tür güçten, mirasımızın kan dolaşımından bahsediyorum. Anneden kıza, kadından kadına nesiller boyunca uzanan güçlü bir sevgi, onay ve emsal bağı kurulana kadar, kadınlar yaban ellerde dolaşmaya devam edecekler.

8

Kız çocuğunun yetiştirilmesi derken neyi kastediyoruz? Kız evlatlar olarak sahip olmayı veya olabilmeyi dilediğimiz yahut anneler olarak verebileceğimiz şey nedir? En derinden ve öncelikli olarak güvene ve şefkâte ihtiyacımız var. Elbette bu her insan için her zaman geçerli ama kadınlara bu kadar düşman olan bir dünyada büyüyen bizler, kendimizi sevmeyi öğrenmek için çok derin bir sevgiye ihtiyaç duyarız. Fakat bu sevgi sadece erkeklerin talep ettiği eski, kurumsallaşmış, fedakâr "anne sevgisi" değil: Biz cesur annelik istiyoruz. Kültürün kadınlar üzerinde bıraktığı en dikkat çekici iz, sınırlarımız olduğu bilinci. Bir kadının diğeri için yapabileceği en önemli şey onun gerçek imkânlarını açığa çıkarıp genişletmektir. Bir

anne için bu, çocuk kitaplarındaki, filmlerdeki, televizyondaki ve okuldaki indirgeyici kadın imgeleriyle mücadele etmekten daha fazlası anlamına gelir. Bu, annenin kendi hayatının sınırlarını genişletmeye çalışması demektir. *Kurban olmayı reddetmesi* ve o noktadan ileriye doğru hareket etmesi gerekir.

Ancak kendimiz için yaratıcı ve cesur dilekler tutabildiğimizde, kızlarımız için dilediklerimize dizgin vurmayız. Ama nihayetinde çocuk, bir dilek veya bir dileğin ürünü değildir. Aktif enerjilerimiz bir hizaya sokulup başkalarıyla ilgilenmeye yönlendirilirken, kadın olarak yaşamlarımız (toplumun her kademesinde) çok uzun süredir depresyon ve fantezi içinde geçiyor. Artık bu döngüyü kırmaya başlamak çok önemli. Kadın doğum uzmanının bekleme odasındaki dergileri karıştıran herkes, bir noktada "maalesef krize girebilirsiniz" diye itiraf eden ve "kocanız sizi bir Fransız restoranına akşam yemeğine götürsün veya yeni bir elbise almak için alışverişe çıkın" gibi önerilerde bulunan çocuk bakımı kitapçıklarını bilir. (Kadınların çoğunun hem kocası hem de parası olduğu kurgusundan asla kurtulamayacağız sanki.) Fakat ara sıra kendine bir "tatil" veya "ödül" veren depresif anne, kızlarına yalnızca hem kadınların durumunun bunaltıcı olduğunu hem de gerçek bir çıkış yolu olmadığını gösterir.

Kızlar olarak, hem kendi özgürlüğünü hem de bizim özgürlüğümüzü isteyen annelere ihtiyacımız var. Başka bir kadının kendini inkâr etmesine ve hayal kırıklığına uğramasına aracı olmamıza gerek yok. Annenin yaşam kalitesi (ne kadar zor durumda ve korumasız olursa olsun) kızına en önemli mirasıdır, çünkü kendine inanabilen, tam bir savaşçı olan ve etrafında yaşanabilir bir alan yaratmak için mücadeleye devam eden bir kadın, kızına bu olasılıkların var olduğunu gösterir. Pek çok yoksul kadının yaşam koşulları, fiziksel olarak hayatta kalabilmek için mücadeleci bir ruh gerektirdiğinden, bu tür anneler bazen kızlarına, gece gündüz çocuklarının başında olmaktan daha değerli bir şey verir. Ancak Tillie Olsen'ın "I Stand Here Ironing"[39] öyküsünde olduğu gibi, çocuğunun fiziksel olarak hayatta kalması için mücadele eden annenin neredeyse her

zaman çocuğundan uzak kalması gerekebileceği ironisi, zorlukların ağırlığını daha da artırıyor. Çünkü o annenin de umutsuzca bildiği gibi, bir çocuk, onu "mucize" olarak gören birinin bakımına ihtiyaç duyar.

Pek çok kadın iki anne arasında kalır (bölünür): Biri, genellikle biyolojik olan annedir, evcimenlik kültürünü, erkek merkezciliği, geleneksel beklentileri temsil eder; diğeri ise, karşıt bir figür haline gelen bir kadındır, mesela kadın bir sanatçı veya öğretmen olabilir. Genellikle bu "karşıt-anne" ya güçlü ve gururlu bedeniyle bu dünyada daha özgür bir yaşam biçiminin timsali olan bir beden eğitimi öğretmeni ya da hareketli bir iş yaşantısını seçen ve "tek başına yaşayıp bundan zevk alma"yı temsil eden, zihni fikirlerle fokurdayan bekar bir kadın profesördür. Bu bölünme genç kadına, iki farklı kimliği test etmek için dönüşümlü bir şekilde bu veya o "anne" olarak yaşama hayalleri kurdurabilir. Ancak bu bölünme, bilinçli bir şekilde asla bir seçimde karar kılamamasına, bu yüzden dönüşümlü olarak bir ev sahibesini oynayıp annesi gibi kendi kocasını memnun ettiği, bir romanını veya doktora tezini yazmaya çalıştığı bir hayata da yol açabilir. Bu genç kadın mevcut modelleri aşmaya çalışmıştır ama yeterince ileri gidemez, çünkü genellikle kimse ona ne kadar ileri gidebileceğini söylememiştir.

Bu çifte mesajın çözümlenmesi gerekiyor. Bir kadının sınıfı veya ekonomik avantajları ne olursa olsun, "Gerçekten olmak istediğin her şey olabilirsin" lafı sadece yarı yarıya doğru. "Fazla ileri gitme" şeklindeki korku dolu bilinçaltı mesajını fısıldamaktansa, eksik olan diğer yarı hakkında çok net olmamız gerekiyor. Kadınların "ne olmak istediklerini" hayal etmeye çalışırken bile karşılaştıkları pratik zorlukların, kız çocuğuna çok erken yaşta anlatılması lâzım. Ergenlik döneminde kızlarıyla seks konusunda özgürce konuşabilen, hatta onlara doğum kontrolünü öğreten anneler bile, dünyanın onlardan bekledikleri, yargı kalıpları, yalan vaatler ve kötü niyet konusunda onları karanlıkta bırakır. "Gerçekten olmak istediğin her şey olabilirsin" - *eğer* savaşmaya, kültürel beklentilere karşı kendin için öncelikler yaratmaya, kadın düşmanlığı karşısında

ısrar etmeye hazırsan. Küçük bir kız çocuğuna veya ergenlik çağındaki birine, dişi olduğu için karşılaştığı muameleleri açıklamak, beyaz olmayan bir çocuğa ten rengi yüzünden verilen tepkileri açıklamak kadar gerekli.[40]

Viktorya döneminin genel hatlarına bağlı kalarak bir kız çocuğuna, kadınların kaderinin baştan çizildiğini ve "acısını çekip kılını kıpırdatmaması" gerektiğini söylemek başka, ona ataerkil düzende tüm kadınların karşılaştığı tehlikeleri dürüstçe anlatmak, hem sözle hem de fiiliyatta annesinin desteğine sahip olduğunu göstermek ve dahası, hareket etmek, konuşmak, eyleme geçmek tehlikeli *olsa* bile, sessizlik içinde (fiziksel veya psişik) tecavüze uğradığı her seferinde kefenine bir dikiş daha attığını söylemek ise bambaşka bir şey.

9

Son derece zeki ve radikal bir düşünür olan, benim kuşağımdan akademisyen bir kadınla konuşuyordum. Üniversite hocalarının eşleriyle (çoğunun çocuğu olurdu veya olacaktı) katıldığı konferans veya partilerde salondaki evlenmemiş tek kadın olmasının eskiden nasıl hissettirdiğinden bahsediyordu. O zamanlar, tutkuyla yürüttüğü araştırmaları ve işi sayesinde büyük takdir toplamasına rağmen, çoğu anne olan kadınlar arasında kendini hâlâ "kısır" kadın, insanlığın başarısızlığı gibi hissediyordu. Ona şunu sordum: "Ama bu kadınlardan bazılarının senin özgürlüğüne; çalışma, düşünme, seyahat etme, bir odaya bir çocuğun annesi veya bir adamın karısı olarak değil de kendin olarak girme özgürlüğüne nasıl imrendiğini tahmin edebiliyor musun?" Gerçi bu kelimeler daha ağzımdan dökülürken bile şunu biliyordum: Ancak, kadınları olumsuz niceliklerden ibaret kılmak veya kötülüğün taşıyıcılarına dönüştürmek için *hem* çocuk doğurmanın *hem de* çocuksuzluğun nasıl manipüle edildiğini anladığımız anda, "anneler" ile "anne olmayanlar" arasındaki uçurum kapanacak. (Görüldüğü gibi "anne olmayanlar" [*nonmother*] teriminin kendisi bile salt bir olumsuzlama; tıpkı "dul kadın"ın [*widow*] "yoksun" [*without*] anlamına gelmesi gibi.)[41]

Kültürün güçlü sırları dilin çatlaklarında yatar. Bu kitabı yazarken "çocuklanmamış" [*unchilded*], "çocuksuz" [*childless*] veya "çocuktan azade" [*child-free*] gibi terimler üzerine düşündüm. Kendini çocuklarla veya erkeklerle ilişkisi üzerinden tanımlamayı tercih etmeyen, kendi kendini tanımlayan, kendini seçen bir kadın için kulağa tanıdık gelen, hazır bir isme sahip değiliz. "Çocuklanmamış" veya "çocuksuz" terimi, kadını basitçe eksik olan şey ile tanımlar; "çocuktan azade" bile kadının *kendi içinde ve kendiyle ilişkisinde* kim olduğunu göstermez, yalnızca anneliği reddettiğini gösterir. "Özgür kadın" kavramı, rastgele cinsel ilişki, "özgür aşk", erkeğin mülkiyetinden "azade" olma fikriyle güçlü bir şekilde bağlantılıdır; ama bu da hâlâ, kadını erkeklerle kurduğu ilişkisine göre tanımlar. "Bakire" [*virgin*] kelimesinin "kendi-başına-olan-kadın" şeklindeki eski anlamı bile kılıf değiştirmiştir. Artık "çiçeği koparılmamış" olmak, kızlık zarının bozulmamış olması veya sadece Oğul Tanrı ile ilişkisi üzerinden tanımlanan Romalı Katolik Bakire Anne çağrışımlarıyla bu eski anlam gizlenmiştir. "Amazon" çok dar anlamda, üreme dışında erkeklerle tüm bağlarından vazgeçmiş olan savaşçı genç kadını ima eder; yine erkeklerle ilişki üzerinden bir tanımlama. Burada "lezbiyen" de tatmin edici bir terim değil; zira kendi kendini tanımlayan kadınların tümü kendilerini lezbiyen olarak adlandırmazlar. Üstelik çok sayıda lezbiyen, çok çocuklu bir annedir.

Kadınlar için "Anneler veya Amazonlar", "anaerkil klan veya gerillalar" gibi kutuplaşmaların ardına saklanmaktan daha basit bir formül olamaz. Bir kere, orijinal anaerkil klanda, hangi yaşta olursa olsun *tüm* kadınlara, hatta küçük kızlara bile "anne" deniyordu. Annelik fiziksel olmaktan ziyade toplumsal bir işlevdi. "... anasoylu klan [kadınları] birbirlerine kardeştir ve çocuğu hangi bireyin doğurduğuna bakılmaksızın topluluktaki bütün çocuklara ana olan kadınların kolektifliği temeli üzerinde kurulmuştur. Avustralya yerlileri kendilerini bir erkek kardeşler birliği, kadınlarsa analar birliği olarak görürler."[42] Ve dünyanın her yerinde, altı yaşındaki kız çocukları bile küçük kardeşlerine bakarlar.

"Çocuksuz kadın" ile "anne" de, hem annelik kurumuna hem de heteroseksüellik kurumuna hizmet eden sahte bir kutuplaşmadır. Bu kadar basit kategoriler yok. Çocuk sahibi olmaya çalışıp yapamayan (Ruth Benedict gibi) kadınlar var. Kocanın kabul edilmemiş kısırlığından tutun da beyin korteksinden gönderilen ret sinyallerine kadar bir sürü farklı sebep söz konusu olabilir. Veya çocuklu kadınların hayatlarına göz atan bir kadın, anneliğin mevcut koşullarını hesaba kattığında, başka umutlar veya amaçlar peşinde de koşmak istiyorsa, çocuksuz kalması gerektiğini hissetmiş olabilir.[43] On dokuzuncu yüzyılda yaşamış bir feminist olan Margaret Fuller, tarihi belli olmayan bir yazısında şöyle diyor:

> Çocuğum yok ve içimdeki kadın bu deneyimi o kadar çok arzuluyor ki, bu istek beni adeta felç ediyor. Ama şimdi insandan doğmuş bu sevimli çocuklara baktığımda, annelerine ne kadar yavaşlatıcı ve etkisizleştirici kaygılar hissettirdiklerini görüyorum! Oysa ilham veren peri-çocuklar çok daha az acı ve tiksinti yaratıp çok daha hızlı gelir, annenin sinesinde daha hafif bir yük olurlar.[44]

Genç bir kız, çocukları yüzünden tüm varlığıyla yıpranan annesini dehşetle izleyip kendi kendine *Hayır, bu iş bana göre değil* diye kestirip atmış olabilir. Bir lezbiyen, erkeklerle erken yaşlarında yaşadığı ilişkilerinde kürtaj yaptırmış olsa da çocukları sevebilir, ancak yine de hayatının evlat edinme veya suni gebelik sorumluluğunu üstlenecek kadar güvenli olmadığını hissedebilir. Bekârlığı seçen bir kadın, bu kararının çocuksuz bir yaşamı gerektirdiğini düşünebilir. İronik bir şekilde, bu doğum kontrolü çağında, kadınların anneliğe karşı durmalarının sebebi tam da annelik kurumudur. Bu kurum çok ikiyüzlü ve baskıcıdır, anneleri ve çocukları sömürür.

Peki, bakamayacağından dolayı doğurduğu bebeği vermek zorunda olan bir kadın "çocuksuz" mudur? Çocuklarım büyüdüğü için kafamın estiği gibi yaşayabilen ben, hâlâ bebek arabasını iten, çocuğunu emzirmek için aceleyle eve koşan, geceleri bir çocuğun ağlamasıyla uyanan genç kadınlara kıyasla

çocuksuz mu sayılırım? Bizi anne yapan ne? Küçük çocukların bakımı mı? Doğum ve hamilelikteki fiziksel değişiklikler mi? Çocukları besleyip büyüttüğümüz yıllar mı? Hiç hamile kalmamış ama bir bebeği evlat edindiğinde memelerinden süt gelmeye başlayan kadına ne diyeceğiz? Yeni doğmuş bebeğini bir otobüs garındaki dolaba tıkıştırıp uyuşmuş bir halde "çocuktan azade" yaşamına dönen kadına ne demeli? Peki ya geniş bir ailenin en büyük kızı olarak küçük kız ve erkek kardeşlerini büyüten, sonra da manastıra katılan kadına?

Bir yandan birkaç küçük çocuğa bakıp bir yandan işe gidip gelen, üstelik uygun çocuk bakımı ve eğitim imkânlarının olmayışı ile baş etmeye çalışan kadın, "çocuktan azade" kadının görünürdeki özgürlüğü ve hareketliliği karşısında saf bir kıskançlık (ve öfke) hissedebilir (ki ben hissetmiştim). Kendi çocuğu olmayan kadın, Margaret Fuller gibi, *ataerkil sistemin esaretinde yaşanan* anneliğin "yavaşlatıcı ve etkisizleştirici kaygılar" yüklediğini görüp "azade" kaldığı, "annelik konusunda beyni yıkanmadığı" için kendini tebrik edebilir. Fakat bu kutuplaşmalar aslında, bize hayal gücünün başarısızlığını anlatır.

Kayıtlı tarih boyunca "çocuksuz" kadın (manastırdaki rahibe veya tapınaktaki bakire gibi belirli istisnalar dışında), başarısız, cinsiyetinin geri kalan üyeleri adına konuşamayan[45] biri olarak görüldü ve anneye gösterilen ikiyüzlü ve geçici saygıdan yoksun bırakıldı. "Çocuksuz" kadınlar cadı oldukları gerekçesiyle yakıldı, lezbiyen oldukları gerekçesiyle zulüm gördü, evli olmadıkları için evlat edinme hakkından yoksundu. Erkek hegemonyasına yönelik büyük tehdidin vücut bulmuş hali olarak görüldüler: Aileye bağlı olmayan, heteroseksüel çiftleşme ve doğurma yasasına sadık olmayan kadın. Yine de bu kadınlardan, misyoner, rahibe, öğretmen, hemşire, hiç evlenmeyecek bakıcı olarak toplumda üstlerine düşeni yapmaları; eğer orta sınıfa mensuplarsa, emeklerini satmak yerine öylece vermeleri; kadınların durumu hakkında illa konuşmaları gerekiyorsa da yumuşak bir dille konuşmaları beklendi. Ancak ironik bir şekilde, tam da çocukların varoluş döngüsüne saati saatine bağlı olmadıkları, düşünebildikleri, gözlemleyebildikleri ve yazabil-

dikleri için eskiden beri bu gibi kadınlar, genel olarak kadınların deneyimlerine ilişkin mevcut birkaç güçlü içgörüden bazılarını bize sunabildiler. "Çocuksuz" kadınların pek de övgüyle karşılanmayan araştırmaları, bilgi birikimleri ve ilimleri olmasaydı; (ilk hamileliğinde ölen) Charlotte Brontë, (en önemli eserini çocuğu doğmadan önce yazan) Margaret Fuller, George Eliot, Emily Brontë, Emily Dickinson, Christina Rossetti, Virginia Woolf, Simone de Beauvoir olmasaydı, bugün kadın olarak hepimiz manevi bir açlığın acısını çekiyor olurduk.

"Çocuklanmamış" kadın terimi (tabi bu terimin kendisi ne kadar anlamsız olsa da) kadınların doğum ve çocuk yetiştirme işlevine yönelik yüzyıllardır süregelen (hem kadın hem de erkeklere ait) tutumlardan hâlâ etkileniyor. Annelik kurumunun *kendisiyle* hiçbir ilgisi olmadığına inanan her kadın, durumunun önemli yönlerini göz ardı ediyor.

Harika annelerin çoğu biyolojik anne değildir. Başka bir yerde göstermeye çalıştığım üzere, *Jane Eyre* romanı, annesiz Jane'in her seferinde onu koruyan, teselli eden, ona bir şeyler öğretip meydan okuyan ve onu özsaygı ile besleyen kadınları bulduğu klasik kadın cazibesi yolunda ilerleyen bir kadın seyyahın yolculuğu olarak okunabilir.[46] Yüzyıllardır kız çocukları, biyolojik olmayan anneleri tarafından daha güçlü ve daha enerjik hale getiriliyorlar. Bu anneler, hayata tutunmanın nesnel değerlerine gösterdikleri özenle, daha ileri ufuklara doğru açılma teşviklerini; kırılganlığımıza karşı şefkâtle, gizli güçlerimizde diretmelerini birleştirdiler.[47] Hayatta kalmamızı sağlayan tam olarak budur: Ne ara sıra yaptığımız göstermelik atılımlar ne de "özel durumlarımız", her ne kadar bunlar bizim için birer işaret fişeği, olması gerekenin aydınlatıcıları olsa da.

Hiçbirimiz "ya" anne "ya da" kız çocuğu değiliz; şaşkınlığımıza, kafa karışıklığımıza ve daha büyük karmaşıklığımıza rağmen, biz hem anne hem kız çocuğuz. Anne olsun veya olmasın, kendilerini diğer kadınlara bağlı hisseden kadınlar, birbirlerine giderek artan bir şekilde, gerçek anneler ve kızları arasında var olan ayrıntılı özdeşleşme türleriyle dolu kaliteli bir bakım emeği veriyor. Kız çocukları olarak, kendi annelerimizin

şehitliğinin bizde bıraktığı olumsuz yankıları, annelerimizin bizim adımıza sarf ettikleri yiğitçe ama ister istemez sınırlı çabalarının yükünü, çifte mesajlarının yarattığı karmaşayı salt "annelik" kavramına taşıyabiliriz. Ancak hayal gücümüzün tutukluluğu yüzünden, (sonsuz verici olarak tanımlanan) "anneler" yerine "kız çocuklar" (dolayısıyla özgür ruhlar) olabileceğimizde ısrar ederiz. Annelik etmek ve etmemek bizim için böyle yüklü kavramlar olageldi, *tam da hangisini yaparsak yapalım aleyhimizde kullanıldığı için.*

İçimizdeki ana-kızı kabul etmek, bütünleştirmek ve güçlendirmek kolay bir mesele değil, çünkü ataerkil tutumlar bizi bu imgeleri bölmeye, kutuplaştırmaya ve istenmeyen tüm suçluluk, öfke, utanç, güç ve özgürlüğü "öteki" kadına yansıtmaya teşvik ediyor. Fakat herhangi bir radikal kız kardeşlik vizyonu, onları yeniden bütünleştirmemizi gerektiriyor.

10

Siyah insanların belli yerlere girmesinin, belli etkinlikleri yapmasının yasak olduğu ırkçı 1930'larda, aslında Güney sayılan Baltimore'da büyüyen bir çocuk olduğumdan, doğar doğmaz beyaz annemin yanı sıra Siyah bir [cici] annem de oldu. Çok az incelenen, çok az dile getirilen bu ilişki, Siyah ve beyaz kadınların ilişkilerini hâlâ etkiliyor. Bizler kölelik koşullarındaki bembeyaz masum eş ve koyu tenli şehvetli cariye olmakla kalmadık; bir yanda evlilik içi şiddetin mağduru, diğer yanda da öngörülemeyen, izinli tecavüzlerin kurbanı olduk. Birbirimize anne olduk, kız evlat olduk. Son birkaç yıldır Siyah ve beyaz feministler kurulması halen zor olan bir kız kardeşliğe doğru ilerliyor olsalar da, ana-kız olduğumuz zamanlara dair bilinen, su yüzüne çıkarılmış çok az şey var. Sözgelimi Lilian Smith şunları hatırlıyor:

> Hasta geçirdiğim aylar boyunca bana bakan, küçük kız kardeşim ailenin bebeği olarak yerimi aldığında bana sığınak olan, beni yatıştıran, besleyen, masalları ve oyunlarıyla beni eğlendiren, sıcacık sinesinde uykuya dalmama izin veren yaşlı bakıcımın, ona duyduğum tutkulu sevgiye la-

> yık olmadığını, bunun yerine ona yarım ağızla gülümseyip pek yakınlık göstermemem gerektiğini biliyordum ... Ona duyduğum derin saygının, şefkâtin, sevginin her normal çocuğun aştığı çocukça bir şey olduğuna asla inanmasam da bunu öğrenmeliydim ... ve bir şekilde -acı çeken kalbime imkânsız görünse de- ben de bu duyguları aşmalıydım. Hayatımın en derin ilişkilerinden birini gözyaşlarıyla ve "yaşlı cici annem" [*mammy*] hakkında duygusal konuşmalar yaparak ucuzlatmayı öğrendim.[48]

Siyah annem yalnızca dört yıl boyunca "benim"di. Bu süre zarfında beni besledi, giydirdi, benimle oynadı, bana göz kulak oldu, bana şarkı söyledi, benimle şefkâtle ve yakından ilgilendi. "Çocuksuz" olsa da, bir *anneydi*. İnce, ağırbaşlı ve çok güzeldi. Ondan, aşağılayıcı bir durumda insanın onurunu nasıl koruyabileceğine dair (sözsüz olarak) çok şey öğrendim. Kız kardeşimin doğumundan sonra ara sıra hâlâ bizim evde çalışmasına rağmen artık benim bakıcım değildi. Başka bir dadı gelmişti ama o bana aynı şeyleri hissettirmedi. Onun kız kardeşime ait olduğunu seziyordum. Yirmi yıl sonra, bir daha geri dönmeme umuduyla ailemin evinden ayrıldığımda, Siyah annem bana şunları söyledi: "Evet, gitmen ve doğru olduğunu düşündüğün şeyi yapman gerektiğini anlıyorum. Ben de bir keresinde gidip kendi hayatımı yaşamak için birinin kalbini kırmak zorunda kalmıştım." Onu bir daha görmedim. Birkaç yıl sonra öldü.

Ve evet, Lilian Smith'in tarif ettiği şeyi ben biliyorum; belli bir yaştan sonra kişinin, sevdiği ve değer verdiği bir kadının böyle bir sevgiyi "hak etmediğini" keşfetmesinin yarattığı kafa karışıklığı. Bu ihanet, bu ilişkiyi bozma duygusu yıllarca isimsiz bir şey olarak kaldı çünkü henüz kimse ırkçılıktan söz etmiyordu ve hatta "önyargı" kavramı bile çocukluk dünyama henüz girmemişti. "İşler böyle yürüyordu" sadece. Biz de kafa karışıklığımızı ve utancımızı bastırmaya çalıştık.

Bu bölümü yazmaya başladığımda Siyah annemi yeniden hatırladım: Onun sakin, gerçekçi bakış açısını, fiziksel zarafeti ve gururunu, güzel, yumuşak sesini. Yıllar boyunca, zamanda geriye dönük olarak yaptığım araştırmaların hepsinde, ulaşamayacağım bir yere sürüklenip kalmıştı sanki. Cinsiyetçilik ve

ırkçılığın çifte sessizliğinin amacı tam da buydu. Onun tamamen yok edilmesi gerekiyordu.[49]

Ancak ergenlik çağına geldiğimizde de, sanki benzer bir buyrukla, kendimizi öz annelerimizden uzaklaşırken buluruz. O andan itibaren, bu tür duyusal ve duygusal enerjilerimizin erkeklere doğru akması gerekir. Kültür, Siyah veya beyaz annelerin ya da diğer annelerin, bizim en derin sevgimize ve sadakatimize "layık" olmadığını açıkça ortaya koyar. Kadınlar kadınlar için tabu haline getirilir - yalnızca cinsel açıdan değil, aynı zamanda yoldaşlar, ortak yaratıcılar ve ilham kaynakları olarak da. Bu tabuyu yıkarak annelerimize yeniden kavuşuyoruz; annelerimize yeniden kavuşarak bu tabuyu yıkıyoruz.

Sonnotlar

1 "Mother and Child," *Like the Iris of an Eye* içinde, Susan Griffin (New York: Harper and Row, 1976).

2 Kendimi tekrar etmek pahasına da olsa şunu söylemeliyim; toplumsal ödülleri ve cezaları, üstlenilmesi gereken rolleri ve "sapkın" olana karşı yaptırımlarıyla heteroseksüellik kurumu, insanların özgürce seçip yaşadıkları diğer deneyimlerle aynı şey değildir.

1986 baskısına not: Şu yazıma bakabilirsiniz, "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence," *Blood, Bread, and Poetry: Selected Prose 1979-1985* içinde (New York: Norton, 1986).

3 Alice Rossi, "Physiological and Social Rhythms: The Study of Human Cyclicity," Amerikan Psikiyatri Derneği'ne yazılan özel mektup, Detroit, Michigan, 9 Mayıs 1974; "Period Piece - Bloody but Unbowed," Elizabeth Fenton, Emily Culpeper ile röportaj, *The Real Paper*, 12 Haziran 1974.

4 Charles Strickland, "A Transcendentalist Father: The Child-Rearing Practices of Bronson Alcott," *History of Childhood Quarterly: The Journal of Psycho-History*, C. 1, Sayı 1 (Yaz, 1973), s. 23, 32.

5 Midge Mackenzie, yay. haz., *Shoulder to Shoulder* (New York: Knopf, 1975), s. 28.

6 Margaret Mead, *Male and Female* (New York: Morrow, 1975), s. 61.

7 David Meltzer, *Birth* (New York: Ballantine, 1973), s. 3, 5, 6-8.

8 Lloyd deMause, "The Evolution of Childhood," deMause, yay. haz., *The History of Childhood* içinde (New York: Harper and Row, 1974), s. 25-26, 120.

Bebek öldürmenin genel olarak bir nüfus kontrolü, hatta bir tür öjeni olması gibi (ikizler, cılız, sakat veya başka bir anormalliği olan bebekler cinsiyetleri ne olursa olsun yok edilirlerdi), kız bebek öldürmenin de doğumları sınırlamanın bir yolu olduğu öne sürülebilir çünkü dişilerin temel özelliğinin doğurganlıkları olduğu düşünülüyordu. Yine de, kadının şüpheye yer bırakmayacak şekilde böyle değersizleştirilmesi, kadınlar açısından asla unutulacak bir mesaj değildir.

9 Jane Lilienfeld, "Yes, the Lighthouse Looks Like That: Marriage Victorian Style," basılmamış eser, Northeast Victorian Studies Association, Viktoryen Aile konferansında sunuldu, 18-20 Nisan 1975, Worcester, Massachusetts.

10 Virginia Woolf, *To the Lighthouse* (New York: Harcourt, Brace, 1927), s. 58, 92, 126, 79, 294 [(2012), *Deniz Feneri*, çev. Kıvanç Güney, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, s. 43, 68, 93, 58, 59, 193, 216]

11 Cecil Woodham-Smith, *Florence Nightingale* (New York: Grosset and Dunlap, 1951), s. 46 [(2019), *Florance Nightingale*, çev. Hasan İlhan, Alter Yayıncılık, İstanbul.]

12 Paula Modersohn-Becker'ın günlükleri ve mektupları, çev. Liselotte Erlanger, basılmamış taslak, çevirmenin izniyle alınmıştır. Bkz. Diane Radycki, yay. haz. ve çev., *The Letters and Journals of Paula Modersohn-Becker* (Metuchen, N.J., ve Londra: The Scarecrow Press, 1980).

13 Thomas Johnson, yay. haz., *The Letters of Emily Dickinson* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1958), III: 782.
14 Yayınlanacak tüm metinlerin Sylvia'nın kocası Ted Hughes tarafından onaylanması gerektiğinden bazı eklemeler ve eksiklikler olabilir.
15 Sylvia Plath, *Letters Home*, yay. haz., Aurelia Plath (New York: Harper and Row, 1975), s. 32, 466.
1986 baskısına not: Bkz. Alice Miller, "Sylvia Plath: An Example of Forbidden Suffering," *For Your Own Good: Hidden Cruelty in Child-rearing and the Roots of Violence* içinde (New York: Farrar, Straus & Giroux, 1983).
16 Virginia Woolf, *a.g.e.*, s. 79 [58-59].
17 Radclyffe Hall, *The Well of Loneliness* (New York: Pocket Books, 1974), s. 32; ilk baskı 1928 [(2023), *Yalnızlık Kuyusu*, çev. Roza Hakmen, Nota-Bene Yayınları, İstanbul, s. 31]
18 1986 baskısına not: Bu cümle, lezbiyen kızın "kendini kabul etmesine" çok fazla ağırlık verdiği ve annenin kendi homofobisinin sorumluluğunu inkâr ettiği için bana basit görünüyor.
19 Sue Silvermarie, "The Motherbond," *Women: A Journal of Liberation*, C. 4, Sayı 1, s. 26-27.
20 Carroll Smith-Rosenberg, "The Female World of Love and Ritual: Relations between Women in Nineteenth-Century America," *Signs*, C. 1, Sayı 1, s. 1-29.
21 Lillian Krueger, "Motherhood on the Wisconsin Frontier," *Wisconsin, A Magazine of History*, C. 29, Sayı 3, s. 336-46.
22 Annemin jenerasyonundan bir kadın bana, başka bir kadınla yakın arkadaşlığının üstüne kocasının nasıl gölge düşürdüğünü anlattı. Kocası, bu kadın arkadaşının lezbiyen olduğundan emin olduğunu söylemişti. Yüz yıl önce olsaydı, bu iki kadının arkadaşlığı olduğu gibi kabul edilirdi. Hatta bir kadının kadın arkadaşı ne zaman onun ziyaretine gelse, ikisi gece gündüz olabildiğince çok zaman geçirebilsin diye, kadının kocası yatağını bile onlara bırakırdı.
23 Lynn Sukenick, "Feeling and Reason in Doris Lessing's Fiction," *Contemporary Literature*, C. 14, sayı 4, s. 519.
24 1986 baskısına not: Burada, açıkça belirtilmemiş ama bariz bir sınıf genellemesi söz konusu. On dokuzuncu ve yirminci yüzyılın çok sayıda özgür kadını ve göçmen kadınlar için böyle bir geri çekilme aslında zorunlu olmadığı gibi mümkün de değildi.
25 Doris Lessing, *A Proper Marriage* (New York: New American Library, 1970), s. 111 [(2018), *İyi bir Evlilik*, çev. Süha Sertabiboğlu, Everest Yayınları, s. 171]
26 Kate Chopin, *The Awakening* (New York: Capricorn, 1964), s. 14: ilk baskı 1899 [(2008), *Uyanış ve Seçme Öyküler*, çev. Ayşe Bilge Aknam, Otonom Yayıncılık, İstanbul, s. 68-69].
27 Cora Sandel, *Alberta Alone*, çev. Elizabeth Rokkan (Londra: Peter Owen, 1965), s. 51: ilk baskı 1939.

28 Yukarıdaki tercüme C. Kerenyi'nin *Eleusis* adlı kitabından. Demeter ilahisinin tamamının çevirisi için bkz. Thelma Sargent, *The Homeric Hymns* (New York: Norton, 1973), s. 2-14.
29 C. Kerenyi, *Eleusis: Archetypal Image of Mother and Daughter* (New York: Pantheon, 1967), s. 13-94 [(2012), *Eleusis: Anne Kızın Arketip İmgesi*, çev. Tüba Bayraktar Yaşar, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, s. 46-127].
30 *A.g.e.*, s. 127-28 [174].
31 *A.g.e.*, s. 130 [176].
32 *A.g.e.*, s. 132-33 [178-79].
33 Margaret Atwood, *Surfacing* (New York: Popular library, 1972), s. 213-14, 218-219, 222-23.
34 Simone de Beauvoir annesi hakkında şunları söyler: "Genellikle, onu düşündüğümde, aldırışsızlık duyardım içimde. Bununla birlikte uykularımda -babamın ancak pek seyrek, o da, beni etkilemeyecek biçimde, düşüme girmesine karşılık- sık sık en önemli yeri tutardı: Sartre'la karışıp aynı insan haline gelirdi; birlikte mutlu olurduk. Sonra da düşüm karabasana dönüşürdü: Niye yeniden onunla birlikte oturuyordum? Boyunduruğu altına nasıl girmiştim yeniden? Eski ilişkimiz, çifte yüzüyle, hem sevilen hem tiksinilen bir bağımlılık haliyle, içimde yaşamasını sürdürüyordu demek." (*A Very Easy Death* [New York: Warner Paperback, 1973], s. 119-20 [(2019), *Sessiz Bir Ölüm*, çev. Bilge Karasu, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul])
35 Jean Mundy, Ph. D., "Rape - For Women Only," Amerikan Psikoloji Derneği'ne sunulmuş basılı olmayan eser, 1 Eylül 1974, New Orleans, La.
36 Clara Thompson, "'Penis Envy' in Women," Jean Baker Miller, yay. haz., *Psychoanalysis and Women* içinde (Baltimore: Penguin, 1973), s. 54.
37 Robert Seidenberg, "Is Anatomy Destiny?" Miller, *a.g.e.* içinde, s. 310-11.
38 Nancy Chodorow, oğulların daha çok arzu edildiği düşünülse de, annelerin kızlarına özel bir bağlılık gösterdiği (Hindistan'daki Rajput ve Brahminler gibi) topluluklardan örnekler veriyor. Ve şu yorumu ekliyor: "Her iki gruptaki insanlar da bunun, kızlarının gelecekte içinde olacakları kötü durumlara duydukları sempatiden kaynaklandığını söylüyor; kızları, evlilikten sonra tuhaf ve genellikle baskıcı bir aile için doğdukları aileyi terk etmek zorunda kalacak" ("Family Structure and Feminine Personality, M. Z. Rosaldo ve L. Lamphere, yay. haz., *Woman, Culture and Society* içinde [Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1974], s. 47). Ancak bu tür bir kadın bağı, reddedilmeye veya kayıtsızlığa tercih edilse de, kızın gelecekteki mağduriyetiyle özdeşlik kurmaktan kaynaklanır. Anneler, kızlarının hayatlarının içine örüldüğü tekrarlar döngüsünü değiştirmeye yönelik hiçbir girişimde bulunmaz.
39 Tillie Olsen, *Tell Me A Riddle* (New York: Delta Books, 1961), s. 1-12.

40 Geçtiğimiz günlerde bir kadın, arkadaşının kızının, bir kadın olarak karşılaştığı tacizler nedeniyle mimarlık fakültesini bırakmanın eşiğinde olduğunu anlattı. Onu okulda kalmaya, cinsiyetçiliğe karşı politik bir mücadele vermeye ve istediği eğitimi almaya teşvik eden kişi annesiydi.

41 Hint-Avrupa dil ailesindeki kökenlerine göre Eski İngilizce'de "widewe" olan "widow" kelimesinin anlamı "be empty"dir [*boş olmak*]. Latince karşılığı olarak "viduus" kelimesiyle kıyaslanabilir; bu kelime ise "dul" anlamının yanı sıra "yoksun, mahrum" anlamında da kullanılır. Benzer şekilde, Eski Türkçe'de de dul "tûl" diye geçer ve "içi doldurulan nesne" anlamı taşır; "boş olmak" ile anlam benzerliği dikkat çekici! İslamiyet öncesi geleneklerde ölen kişinin bir kuklası yapılıp içi doldurularak eve konurmuş, bu kuklaya da "tûl" adı verilirmiş. İslamiyetin kabulüyle birlikte bu kukla yapım geleneğinden vazgeçilmiş ve ölen erkeğin yaslı karısına "tûl" denmeye başlanmış, ç.n.

42 Evelyn Reed, *Woman's Evolution: From Matriarchal Clan to Patriarchal Family* (New York: Pathfinder, 1975), s. 12-14 [(2012), *Kadının Evrimi: Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye*, çev. Şemsa Yeğin, Payel Yayınevi, İstanbul, C. 1, s. 33-35].

43 Artık çocuk evlat edinen epey bekâr kadın ve evli olmasa da çocuğunu kürtajla aldırmayan epey anne var. Bu durum gösteriyor ki annelik, kadının toplumsal kırılganlığını son derece artıran bir kurum olmasa, daha fazla "çocuksuz" kadın çocuk sahibi olmayı seçebilir.

44 Daha sonraki bir tarihte Margaret Fuller, İtalya'da, kendisinden on yaş küçük bir adamdan çocuk sahibi olacaktı. Çocuğu ve çocuğun babasıyla birlikte Amerika'ya dönmek üzere bindikleri geminin batması sonucu hepsi hayatını kaybetti.

45 Örneğin Albert Memmi'nin Simone de Beauvoir'ın *İkinci Cinsiyet*'ine yönelik eleştirisine bakılabilir: Beauvoir, Memmi'nin rahatlıkla "kadının çocuk doğurma hakkı" olarak tanımladığı hakkı kullanmadığı için bir şüphelidir (*Dominated Man* [Boston: Beacon, 1968], s. 150-51).

46 Adrienne Rich, "Jane Eyre: The Temptations of a Motherless Woman," *On Lies, Secrets, and Silence: Selected Prose 1966-1978* içinde (New York: Norton, 1980).

47 Mary Daly bana "biyolojik olmayan annenin" aslında bir "ruh-kız kardeşi" olduğunu söyledi (ne olmadığından ziyade ne olduğunu belirterek onu olumlayan bir ifade).

48 Lillian Smith, *Killers of the Dream* (New York: Norton, 1961), s. 28-29.

49 1986 baskısına not: Yukarıdaki pasaj, durumu fazlasıyla kişiselleştiriyor ve bana öyle geliyor ki, beyaz çocuklara bakan Siyah ev işçisinin gerçek konumu hakkında yeterince somut bir fikir vermiyor. Beyaz çocuk her türlü, büyük kısıtlamalar altındaki Siyah kadından bakım ve ilgi alır. Trudier Harries'in özetlediği gibi: "Zamanın, ücretlerin ve işin kontrolü yalnızca beyaz kadının elinde." Siyah kadın ev işçileri genellikle işgücü piyasasında istatistiksel olarak görünmezdi ve beyazların

evinde görünmez bir şekilde davranmaları, bir kişi olarak değil bir rol olarak var olmaları bekleniyordu: "[Siyah kadın] haysiyetini mümkün olduğunca kurtarmak, kişiliksizleştirilmeye ve insanlıktan çıkarılmaya direnmek için ... manevralar yapmalı. Evin hanımı, hizmetçiden iyi bir cici anne olmasını bekler çünkü bunun onun kanında olduğuna inanır." (Trudier Harris, *From Mammies to Militants: Domestics in Black American Literature* [Philadelphia: Temple University Press, 1982], s. 10, 13, 20. Ayrıca bkz. Alice Childress, *Like One of the Family Conversations from a Domestic's Life* [New York: Independence, 1956].)

X. Şiddet: Anne Karanlığının Kalbi

Büyük fabrikaların inşa edildiği, bu fabrikaların kadınların hayatının en güzel zamanlarını geçirdiği mutfaklara giren gün ışığını engellediği evlerin olduğu sokaklar biliyorum. Üstelik böyle sokaklarda gün boyunca makinelerin uğultusunu dinler dursunuz. Bu fabrikalarda çalışanların çoğunlukla kadınlar ve kız çocukları olduğunu bilmek, bedenlerinin makinelerle birlikte döndüğü hissini verir insana. Anne, uğruna yaşanacak bir şeyi olup olmadığından emin değildir; eğer bir kez daha hamile kalırsa, bebeğin ölü doğmasını umut eder. Bu yüzden ilaç almaya başlar. Bebek hayatta kalırsa kadının yaşayacağı acı ve ıstırabı ya da bebekte bir sorun olduğu söylendiğinde annenin geçireceği şoku anlatmama bile gerek yok. Kocasının haberi olmadan o ilaçları içtiyse, kendisini suçlu hissedip kocasından ölümüne korkmaya başlar. Bütün bunlar onu fiziksel ve zihinsel olarak usandırır; kadınların çareyi içkide aramasına hayret edilebilir mi? Eğer çocuk ölmez de büyürse, histerik, çok asabi ve korkunç hallere düşer. ... Bütün bunları görünce, her şeyin sebebini bilsen de bir çaren olmadığını anlayınca, insanın kalbine bıçak saplanıyor

Maternity: Letters from Working-Women

Kadın Kooperatifi Birliği tarafından derlenen mektuplar, 1915

11 Haziran 1974'te, "yazın ilk sıcak günü"nde, iki aylıktan on sekiz yaşına kadar boy boy sekiz çocuk annesi olan otuz sekiz yaşındaki Joanne Michulski, bir kasap bıçağı alıp en küçük iki çocuğunun bedenlerini, Chicago'nun banliyösünde ailecek yaşadıkları evin tertipli çimlerinde doğradı. Kocasının deyimiyle bu "esrarengiz olay", içinde bulundukları toplulukta büyük bir çalkantı yarattı. Yerel basında Bayan Michulski'nin eyleminin arka planına ilişkin "insani ilgi" yaratmaya yönelik duygu sömürücü haberlere tam sayfalar ayrıldı. "BUNUN YAŞANMASINA GEREK YOKTU", "ANNELER NEDEN ÖLDÜRÜR? KENDİLERİNİ DE ÖLDÜRÜYORLAR", "AKIL HASTALIĞI VAKALARINDA POLİSİN ROLÜ: SON DERECE KISITLI", "AÇIK KLİNİKLER ACİL VAKALARA ÇARE OLAMIYOR" başlıklı yazılar, bir şeyleri açıklamaya, temize çıkarmaya, psikolojikleştirmeye çalıştı; yerel gazete Victor Michulski ile "KOCA, İŞKENCE DOLU YAŞAMI ANLATTI" başlıklı bir röportaj yayınladı. Bayan Michulski, kasten adam öldürmekle suçlandı ancak akıl sağlığının yerinde olmaması nedeniyle masum bulundu ve bir devlet hastanesine kaldırıldı. Kocası boşanma davası açtı.

Joanne Michulski'nin hikâyesi kocası, komşuları, psikiyatri görevlileri, din adamları ve polis tarafından şöyle anlatıldı: Kadının sekiz çocuğunun hiçbiri "isteyerek" olmamıştı. Joanne her çocuğunun doğumundan sonra derin bir depresyona girmişti. Üçüncü doğumunun ardından kocasıyla doğum kontrolü meselesini tartıştılar. Adam "vazektomiden bahsetti ama bir denk gelip yaptıramadı." Kadın gebelik önleyici haplar almayı planlamıştı ama adama göre o da haplara hiç başlamadı. Joanne depresyondayken uzun süre boyunca "hiçbir şey söylemeden ve yapmadan" kanepede yatardı. "Eli yüzü düzgün ve şık bir adam" olarak tanımlanan Michulski, karısının çocuklarına karşı hiçbir zaman şiddet uygulamadığını ve "çocukların en küçüğüne her zaman aşırı sevgi gösterdiğini" söyledi. Onu "en iyisi olmasa da, oldukça iyi bir eş ve anne" olarak tanımladı. Yan evde yaşayan papaz, kadının 1959'da "ailecek komşu eve taşındıkları andan itibaren sessiz ve çaresiz" göründüğü-

nü söyledi. Kadın komşuları da onu "içine kapanık" bulmuştu. Araba kullanmıyordu ve kocası saatlerce evde olmazdı. Komşu papaz ayrıca, koca evin dışını ne kadar temiz tutarsa tutsun evin içinin "darmadağınık" olduğunu bildirdi. Joanne "nadiren yemek pişirirdi. Buzdolabını hiç temizlemezdi." Ancak çocuklar her zaman "oldukça bakımlı" görünürlerdi. Kocası çocukları haftada birkaç kez dışarı yemeğe çıkarırdı. Ailesi yemek odasında otururken o mutfakta dikilip durmayı alışkanlık haline getirmişti. Kendi kendine yüksek sesle konuşmaya başlar ve zaman zaman -çocuklara değilse de- "hayali insanlara" bağırırdı. Papaz şunları ekliyordu: "Onun çocuklarına el kaldırdığını hiç görmedim. ... Ne var ki, çocuklarının güvenliği veya itibarı söz konusu olduğunda bir anne ayı kadar koruyucu olurdu. Şiddetli bir tepki gösterirdi."[1]

1961 ve 1966 yılları arasında ilçe denetimli serbestlik departmanı aile ile temas halindeydi. Joanne Michulski üç kez kendi rızasıyla akıl hastanesine yatırılmıştı: kocasının deyimiyle bir kez "morarana kadar nefesinin kesilmesi", bir kez evine "X-ışınları" veya "lazer ışınlarının" yansıtıldığını düşünüp korkması, bir kez de psikosomatik olarak değerlendirilen "kalp ağrıları" sebebiyle. Bu dönemlerden birinde Michulski, çocuklarını koruyucu ailelere yerleştirmişti. Daha sonra kızlarından birinin koruyucu ailede istismara uğradığını öğrenince, aileyi bir daha asla dağıtmamaya karar vermişti.

Evine geri dönen Joanne Michulski'nin rahatsızlık dönemleri uzamıştı, ancak kocasına göre bu nöbetleri arasında "anlaşması kolay" biriydi. Genel olarak kocası yanındayken daha iyi olduğu, öfke, korku ve bağırma nöbetlerinin çocuklarla yalnız kaldığında ortaya çıktığı belliydi. Michulski, durumun kötüleştiğinin farkında olsa da, "aileyi bir arada tutma", yani karısını gün boyunca sekiz çocuğun başında bırakıp gitme kararına sadık kaldı. Hiçbir haber veya röportaj, ev işlerine bir yardımcı alınmasına yönelik veya kadının "eş ve anne" olarak yaşantısında bir mola verebilmesi için herhangi bir girişimde bulunulduğunu göstermiyor. Kim bilir, belki böyle girişimler olsaydı reddederdi zaten.[2]

Tarih boyunca sayısız kadın, ekonomik veya duygusal nedenlerden dolayı yetiştiremeyeceklerini bildikleri çocukları; ya tecavüz, cehalet, yoksulluk veya evlilik zoruyla ya doğum kontrol ve kürtaj imkânı olmadığından ya da bunlara karşı uygulanan yaptırımlar nedeniyle doğurmak zorunda kaldıkları çocukları öldürdü. Bu dehşet verici ve yaygın eylemleri, dünyanın dört bir yanındaki farklı halkların kasıtlı bir toplumsal politika olarak kız çocuklarını, sakat çocukları, ikizleri veya ilk doğanları bebekken öldürmesinden ayırmak gerekir.

Sparta'da, Roma'da, Arap coğrafyasında, feodal Japonya'da, geleneksel Çin'de yasal ve sistematik olarak bebekler öldürüldü ve bu, yazılı dili olmayan toplumlarda her zaman bir nüfus kontrol biçimi oldu. "Eski Ahit'te, ebeveynlerin, rahmin ilk meyvesini sadece Baal'a değil, Yahova'ya da kurban ettiklerine dair açık ipuçları korunmuştur."[3] Erkek bebekler savaşçı olacaklarından canları bağışlanıyordu: "Eski Vikingler yeni doğan oğlana bir mızrak uzatırlardı. Eğer çocuk onu tutarsa, yaşamasına izin verilirdi."[4] Her iki cinsiyetten hasta ve sakat bebekler öldürülmüş ya da teşhir edilmiş, ikizler canavar olarak veya iki farklı babanın çifte döllemesinin ürünü olarak algılanmış olsa da, çeşitli nedenlerden ötürü kız çocukları (ve anneleri) resmi bebek öldürme uygulamalarının tüm acısını çekti; özellikle de kız çocuklarını "evlendirmek" için yapılan masraflar ve kadın yaşamının hor görülmesi yüzünden. Hıristiyanlık döneminde bebek öldürme bir politika olarak yasaklansa da, bireysel bir eylem olarak varlığını sürdürdü. Tecavüze uğrayan veya baştan çıkarılan, daha sonra da "günahları" ile damgalanan kadınlar, işkence görme ya da idam edilme ihtimali karşısında, suçluluk, kendine yönelik nefret ve kör bir çaresizlik hissederek bedenlerinde taşıdıkları bebekleri yok ettiler.

Kilise, evlilik dışı doğan tüm çocukları "gayrimeşru" ilan ederek annelerin bebeklerini öldürmesi suçunun yaratılmasında büyük rol oynadı. On sekizinci yüzyıl ve sonrasına kadar, piçler büyük ölçüde ticaret ve loncalara katılamayıp dışlanıyor, mülk edinemiyor ve esasen yasanın dışında bırakılıyordu. Babanın "günahını" kanıtlamak daha zor olduğundan, tüm ceza evli olmayan

anneye kesiliyordu; kadın ebediyen suçlu olan taraf olarak, Kilise tarafından "tüm seks sorununun kökü" olarak görülüyordu.[5]

Annelerin bebeklerini öldürmesi "Ortaçağ'dan on sekizinci yüzyılın sonuna kadar Batı Avrupa'da en yaygın suç"tu.[6] Ortaçağ'da cezalar çok ağırdı: Bebek öldürmekten suçlu bulunan kadın diri diri gömülebilir, kalbine sivri uçlu bir sopa saplanabilir veya kazıkta yakılabilirdi. "Zittau'da bebek öldüren kişi, bir köpek, bir kedi, bir horoz veya bir engerek yılanı ile birlikte siyah bir çuvala koyulurdu. Çuvalın altı saat boyunca suyun dibinde kalması gerekiyordu ve oğlan çocukları koro halinde *Aus tiefer Noth schrei ich zu Dir* şarkısını söylerdi." (*Derin bir sıkıntının içinden sana sesleniyorum.*) Din adamları eski pagan dinini takip eden kadınların şeytanla ilişkiye girdiğine inandığından, evlenmemiş bir annenin genellikle cadı olduğu varsayılırdı.[7]

On sekizinci yüzyılın sonlarına doğru bebek öldürme yasa koyucuların, yöneticilerin ve yazarların zihinlerini meşgul etmeye başladı. Oscar Werner, Goethe'nin *Faust* eserinde Gretchen'in içinde olduğu kötü durumun, hiç de olağan dışı olmayıp, 1770-1800 yılları arasında Almanya'nın "en popüler edebi teması" olduğunu söyler.[8] Artık Avrupa'da bebeğini öldüren kadının duygusuz bir suçlu değil, çaresiz bir insan olduğu kabul edilmeye başlanmıştı. Avusturya imparatoriçesi Maria Theresa ve Rusya kraliçesi Büyük Katerina, gayrimeşru hamileliklerden doğan çocukları kabul etmek için kimsesizler evi ve doğum klinikleri kurdu. Büyük Frederick, bebek öldürme suçunu düzenleyen yasaların daha tutarlı ve insancıl hale getirilmesi gerektiğini düşünüyordu. Ancak tarihte, evlilik dışı bir çocuk doğurmanın, bir kadının ve çocuğunun yasal olarak bir erkeğe ait olması gerektiğini ve aksi takdirde en iyi ihtimalle marjinal insanlar olup her türlü yaptırıma açık olduklarını söyleyen mülkiyet yasalarını ihlâl etmek anlamına geldiğini de vurgulamak gerekir. Tecavüz mağduru, bunun bedelini her düzeyde öder. Ve evlilikte kadınlar, kocalarının bedenlerini kullanmasını engelleme konusunda yasal olarak güçsüzdür. Bu da peşpeşe hamileliklerle sonuçlanır. Zaten yetersiz beslenen ve hasta çocuklarla dolu bir apartman dairesinde veya barakada, kaderi neredeyse kesin-

likle ölüm olan yeni bebek, "kazara" veya bilinçsizce boğulabilir, öylece beslenmeden bırakılabilir veya yanlışlıkla onun üstüne yatılıp boğulmasına sebep olunabilirdi.[9]

Massachusetts Körfezi Kolonisi'nde, erkeklere Tanrı ile doğrudan bir ilişki ve onun iradesine dair bilgi sunan ama tüm bunları kadınlardan esirgeyen bir kutsal akit teolojisi altında yaşamanın stresinden bunalan en az iki kadın, içinde bulundukları durumun kaygı ve çaresizliğindense kesin bir lanetlenmeyi seçerek bebeklerini öldürdü veya öldürmeye teşebbüs etti. Teolojik terimlere çevrilse de (çünkü teoloji Püriten yaşamın diliydi) kadınların bu eylemleri hem (tüm inanlara rahiplik vaat eden ama bunu sadece erkeklere veren) ataerkil bir dine hem de ataerkil aile sistemine karşı isyanlarının ifadesiydi. Dorothy Talbye adında bir kadın, bunun kendisine Tanrı tarafından "vahyedildiğini" açıkladıktan sonra sadece çocuklarını değil kocasını da öldürmeye çalıştı.[10]

On dokuzuncu yüzyıl başlarında Britanya İmparatorluğu'nun Hindistan'daki yöneticileri, çeşitli Hindu topluluklarında kız çocuğu doğuran bir kadına bebeğini öldürme talimatının verilmesinin olağan bir durum olduğunu keşfettiler çünkü kız çocuğunun çeyizinin ailenin kaldıramayacağı kadar ağır bir maliyeti olacaktı. Kültürel farklılıklar bir yana, Gujarat'ta olduğu gibi İngiltere'de de saygın bir aile kızlarını, kadının tek yazgısı bu olduğu için, "evlendirebilmeli"ydi. Kutch ve Mayfair'de evli olmayan kadın şüphe ve küçümsemelerin hedefi olurdu; tek fark, daha karmaşık toplumlarda geniş ailede onun için ikincil konumların bulunmasıydı; küçük bir Brahman köyündeyse tam bir yüz karası sayılır ve doğduğunda öldürülmesi gerekirdi. Anneye kızını aç bırakması veya sütle boğması talimatı verilirdi. Bazen annenin meme ucuna afyon sürülüp çocuğun ölene dek annesini emmesine izin verilirdi. Kuşkusuz, toplumsal geleneğin baskısı o kadar fazlaydı ki, Brahman dininde bir fetüsün bile öldürülmesine karşı olan emirler, bu uygulamayı engellemiyordu.[11]

Viktorya dönemi, hizmetçi kızların işverenleri tarafından baştan çıkarıldığı ("tecavüz"e uğradığı) vakalarla dolu.

Seks yapmayı reddederlerse kovulurlardı, gerçi çoğu da hamile kaldığı için kovulurdu. Disraeli 1845'te "bebek öldürmenin İngiltere'de, tıpkı Ganj Nehri kıyılarında olduğu kadar yaygın ve yasal olarak uygulandığını" itiraf etti.[12] Fakat Kraliçe Victoria, bu suç için idam cezasının kaldırılmasını destekledi.[13]

Amerika'da Elizabeth Cady Stanton, bebeğini öldürmekle suçlanan kadınları savundu ve bu olguyu, "[kadını] doğasının en yüksek ve en kutsal duygularının mutlak sapkınlığının uysal, acınası bir kurbanı haline getiren siyasi, dini ve toplumsal serfliğin üçlü bağı" ile ilişkilendirdi.[14] Yirmi yaşındayken kocası tarafından terk edilen, işvereni tarafından "baştan çıkarılan" ve hamile olduğunu öğrendiğinde adamın işten attığı Hester Vaughan adında bir kadın için validen resmi af elde etmeyi başardı. Kadın, kış ortasında ısıtması olmayan bir tavan arasında doğum yapmıştı, daha sonra bebeğin öldüğü annenin ise kritik durumda olduğu ortaya çıktı. Hiçbir kanıt olmadan bebek öldürme suçundan hapse atıldı. Stanton, bu davayla ilgili olarak New York yasama meclisine hitaben yaptığı konuşmada, kadınların kendi denklerinden (yani, kadınlardan) oluşan bir jürinin önüne çıkma hakkına sahip olmasını, erkekler ve kadınlar için eşit ahlaki standartların uygulanmasını talep etti.[15]

1973'te *New York Times* Japonya'da bir bebek öldürme salgınının haberini yaptı. Raporlara göre, ortalama her on günde bir, bazen pişmanlık ve suçluluk ifade eden bir notla birlikte yeni doğmuş bir bebek tren istasyonundaki bozuk para dolabına tıkıştırılmış halde bulunuyordu. Yalnızca Tokyo'da bir yıl içinde 119 bebek terk edilmişti. *Times*, bu ölümleri liberal kürtaj yasalarının yürürlükten kaldırılması ve aynı ay (Aralık 1973) Boston Female Liberation haber bülteninde listelenen mevcut gebelik önleyici yöntemlerin diyaframla sınırlandırılmasıyla ilişkilendirmeyi başaramadı.[16]

Stanton'ın sesi, ataerkil yasalar ve uygulamalar tarafından hırpalanan ve kendilerini net bir şekilde ifade edebilmek için bildikleri en çaresiz ve en anlayışlı yolu seçen kadınlar adına duyulan ilk feminist sesti.

2

Joanne Michulski'nin ifadesi de açık ve çaresizdi. Tutuklandıktan sonra "bir kurban"dan bahsetmişti. Sözlerinin sadece bir "paranoid-şizofren"in saçmalıkları olduğunu varsayarsak, söylediklerine kulaklarımızı kapatmış oluruz. Kurban, "bir tanrının hoşnutluğu veya saygısını kazanmak için ona bir şey sunma eylemidir; özellikle de bu amaçla bir hayvanın veya bir insanın bir ritüel eşliğinde kesilmesidir." Aynı zamanda "çok değerli bir şeyin kaybedilmesi"dir. Joanne Michulski on dokuz yıl boyunca annelik kurumunun şiddetine katlanmıştı ve öyle görünüyor ki hayatındaki en değerli şey aslında çocuklarıydı. (Vakada çalışan görevlilerden birinin gözlemlediğine göre, "Onun çocuklarına karşı ilgisi veya sevgisinden asla şüphe edilmedi," "O, sadece var olan koşullarla başa çıkamıyordu.") Kocası, özellikle de "en küçüklerine karşı her zaman aşırı sevgi" gösterdiğini söylemişti. Öldürdüğü ve parçaladığı iki çocuk bunlardı.

Gazetelerdeki spekülasyonların çoğu, ilçedeki ruh sağlığı hizmetlerinin ve hastaneye yatırılmayla ilgili yasaların bu aileyi yüzüstü bırakıp bırakmadığı ile ilgiliydi. Peki, geleneksel psikiyatri Joanne Michulski için ne yapabilirdi? Onu anneliğe "alıştırmaya" çalışabilir veya kapatabilirdi. Ancak, on iki kadından oluşan bir grubun yerel bir gazetede yayımlanan bir mektuplarında belirttikleri gibi, ondan ve milyonlarca çocuklu kadından beklenenler "akıl kârı" değildi. Toplum, ataerkil anneliğin kurumsal şiddetini görüp tanımak yerine, sonunda şiddete başvuran kadınları psikopatolojik olarak yaftalıyor.

İşte psikiyatristlerin, annelik kurumunun taleplerine bir şekilde direnmeye çalışan kadınlar konusundaki birkaç açıklaması:

> Bir kadının hamileliğe tahammül edememesi, bu konuda veya çocuk doğurma konusunda yoğun bir çatışma içinde olması, bu kadının hamilelik öncesi kişiliğinin olgunlaşmadığının ve bu anlamda psikopatolojik olarak nitelendirilebileceğinin bir göstergesidir. ... Sorun, çözülmemiş ödipal durumlar etrafında yoğunlaşır. ... Hamilelik ve doğum,

> kadınlığın açık kanıtları olduğundan, abartılı kastratif faktörlerin oluşturduğu tehdit ezici bir hale döner. Anne ile özdeşleşme hakim gelir ve düşmancadır. Dişi cinsel rolün kabul edilmesi, aşağılayıcı olarak algılanır. Erkekle rekabet hep en üst seviyededir. ... Kadınlığa bir meydan okuma olarak hamilelik, onlar için kabul edilemezdir.[17]

> Kısırlaştırma ile kadın, kadınlığının bir bölümünden gönüllü olarak feragat eder. ... Annelerine karşı çözümlenmemiş bir düşmanlık besleyen bazı kadınlar, bu yolla nefret edilen ve nefret dolu anneyi yatıştırmayı, Babaya ve Babanın çocuğuna duydukları arzunun affedilmesini umar.[18]

> [Vazektomi] sıklıkla gebelik önleyici bir yöntem olarak talep edilmektedir. Ama nadiren bu şekilde değerlendirilebilir. Duygusal açıdan hasta bazı kadınlar kocalarını hadım etmek istemekte ve bu nedenle aynı derecede duygusal açıdan hasta olan kendi eşlerini vazektomi talep etmeye zorlamaktadır.[19]

Burada, mevcut doğum kontrol yöntemleri veya haftada iki kez gelecek bir bebek bakıcısı Joanne Michulski'nin "sorunlarını çözebilirdi" şeklinde naif bir önerme sunmuyorum. Neden doğum kontrol hapını kullanmadı diye sorulabilir. Tek bildiğimiz, birkaç doz aldığı andan itibaren sürekli midesinin bulandığı. Üstelik bugün biliyoruz ki, bu haplar onu öldürebilirdi. Belki de pek çok kadına telkin edilen, hayatı üzerinde herhangi bir kontrole sahip olmadığı fikrinin umutsuzluğuna kapıldı. Özerklikten ve seçimden yoksun annelik, kontrolü kaybetme duygusuna giden en hızlı yollardan biridir.[20] Onun adına sadece kocası, komşuları, psikiyatri çalışanları, din adamları ve polis konuştuğu için, öfkesi ve çaresizliği metaforlarla, önce kendi içine, sonra sevdiklerine yönelttiği şiddetle ifade bulduğundan, yıllar boyunca çektiği onurlu ama dayanılmaz acıya doğru onu sürükleyen küçük ayrıntıları asla bilemeyeceğiz.

Depresyondaki bir kadın genellikle seks yapmaya yanaşmaz. Bir erkeğin "evlilik haklarını" garanti altına alan, bu sayede de karısının tecavüzcüsü olarak görülmemesini sağlayan evlilik kurumunun şiddetini kabul eden Bayan Michulski'nin buna rağmen, çocuk doğurma bedeliyle karşı karşıya kalma-

mak için seks yapmak istemediğini varsayabiliriz. Zira üçüncü çocuk doğduğunda yeterince çocuğu olduğunu *biliyordu*. Bir kez çocuk sahibi olduğunda, evlilik içi tecavüzün (kocasının fiziksel mülkü olarak görülen her kadın tecavüze uğramış bir kadındır) ve kurumsallaştırılmış anneliğin çifte şiddetiyle karşı karşıya kalmıştı. Gelin bu kurumun bu kadının hayatında birleşen yönlerine bakalım.

Güvenli, hatasız bir doğum kontrol yöntemi yok. Michulskiler Katolik olsalardı (Lutherci'ydiler) herhangi bir yöntemin kullanılmasına karşı ciddi yaptırımlarla karşılaşırlardı. Ancak Katolik olmayanlar da sadece bir dereceye kadar daha iyi durumdalar. Nüfus kontrolü hareketinde yer alan biyoistatistikçi Christopher Tietze, diyafram, prezervatif, köpük veya ritim yöntemlerinin kadın sağlığına zararlarının çok daha az olduğunu, ancak bu yöntemlerin gerçekten etkili sayılabilmeleri için tıbbi açıdan güvenli, yasal ve yedek kürtaj yöntemlerine ihtiyaç duyduklarını söylüyor. Gebelik önleyici haplar ve spiraller daha yüksek bir koruma oranına sahip olmasına rağmen, fiziksel olarak tehlikeli ve potansiyel olarak ölümcüldür. Spiraller aşırı derecede ağır âdet dönemlerine, şiddetli kramplara (spiral kullanıcılarının yüzde 20'si bir yıl içinde aracın çıkarılmasını talep eder), pelvik enfeksiyonlara karşı hassasiyete ve rahimin delinmesine neden olur. Hapın ise kanın pıhtılaşmasına, kalp krizine, felce, safra kesesi ve böbrekte hastalıklara, meme ve muhtemelen diğer organlarda kansere neden olduğu biliniyor. Hem bu hapların hem de spirallerin henüz keşfedilmemiş uzun vadeli tehlikeleri var. Hatta diyaframda kullanılan jellerin bazıları, hamilelik meydana gelirse doğum kusurlarına neden olduğu bilinen bir cıva bileşiği içeriyor.[21] Gebelik önleme yöntemleri kadınları etkilediği kadar çok sayıda erkeğin hassas genital bölgelerini etkileyen bir sorun olsa, bu kadar güvenilmez, tehlikeli, hatta ölümcül yöntemlerle çözülmesi hayal bile edilemezdi.

Psikiyatri kurumunun anne olmak istemeyen kadınlara yönelik yargılarını biliyoruz. Bu seslerle tarihin tozlu sayfalarından duyulan diğer sesler arasındaki bağlantıyı kurmalıyız. Sözgelimi Yunan jinekolog Efesli Soranos kürtaja yalnızca üç

nedenden dolayı izin verirdi: (1) "Kadınsı güzelliği korumak"; (2) rahmi fetüs için "çok küçük" olursa annenin hayatının tehlikeye girmesini önlemek; (3) Platon'un *Devlet*'te ve Aristoteles'in *Politika*'da buyurdukları gibi nüfusu kontrol etmek.[22] Aziz Augustinus kürtajı "temel niteliği 'şehvetli bir acımasızlık' veya 'acımasız bir şehvet' olan zihinlerin işi" olarak görüyordu.[23] Hıristiyan ilahiyatçılar çağlar boyunca kılı kırk yaran tartışmalara giriştiler. Hamile bir kadın bir boğanın saldırısına uğrarsa, koşmak çocuğun düşmesine neden olsa bile canını kurtarmak için kaçabilir miydi? Evet, dedi on altıncı yüzyılda Cizvit Tomàs Sanchez. Bir kadın evlenmeden hamile kalırsa ve erkek akrabaları bunu öğrenince onu öldürecekse, hayatını kurtarmak için fetüsü yok edebilir mi? Evet, dedi yine Sanchez.[24] Katolik Kilisesi, bir fetüsün ne zaman "ruh kazandığı" konusunda bir türlü karar veremedi. Bu tartışma, kadın cinselliğinden nefret ettiğini itiraf eden ve aynı zamanda "kürtaj cinayettir" diyen ilk kişi olan Tertullian ile başlamıştı. Hâlâ Aristoteles'e bağlı olan ilk Hıristiyan ilahiyatçılar, kürtajın yalnızca fetüsün (erkek ise) döllenmeden sonraki kırk gününü doldurduysa ve (dişi ise) seksen ila doksan gün geçince olması durumunda cinayet olduğuna inanıyorlardı. Cinsiyetlerin bu süre zarfında "ruh kazandığı" varsayılıyordu. (Fetüsün cinsiyetinin nasıl belirlendiğine dairse sadece tahmin yürütebiliriz.) 1588 yılına gelindiğinde, Kilise'de Karşı-Reformları birer birer kaldırmaya istekli olan Papa V. Sixtus, tüm kürtajları cinayet ilan ederek cezasını aforoz olarak kesti. 1591'de halefi, yaptırımları uygulanamaz bularak, hamile kalındıktan kırk gün sonra yapılan kürtajlar hariç tüm aforozları iptal etti. 1869'da IX. Pius, V. Sixtus'un kararına geri dönme zamanının geldiğine hükmetti ve tüm kürtajlar yeniden cinayet ilan edildi.[25] Bugün Katoliklerin çoğunluğunun resmi tutumu hâlâ böyledir. Buna rağmen Katolik kadınlar, kürtaj yaptıranların yüzde 20'sinden fazlasını oluşturuyor.[26]

Kürtaj lehine ve aleyhine olan argümanlar, fetüsün ne zaman bir "kişi" haline geldiğini biyolojik veya yasal olarak belirleme girişimlerinden tutun da en soyut mantık ve etik uygulamalara kadar uzanır.[27] Burada argümanların çeşitliliğini

sıralamaya çalışmayacağım; Mary Daly zaten feminist bir perspektiften genel bir bakış sunmuştu:

> ... kürtaj, herkesin hayalindeki "nihai zafer" veya devrimin son aşaması değildir. Bunun altında ve ötesinde derin sorular yatıyor: Kadınlar neden istenmeyen gebelik durumlarıyla karşı karşıya kalsın? Bazı kadınlar kürtajı kendileri için gerekli bir önlem olarak görüyor ama kimse bunu, en yüce hayallerinin gerçekleşmesi olarak görmüyor. Birçok kadın kürtajı aşağılayıcı bir prosedür olarak algılıyor. Kusursuz bir hale getirildiğinde kürtaj hapları bile koruyucu bir önlem, amaca giden bir araç olarak görülebilir, ancak özgürleşmenin tastamam vücut bulmuş hali olarak görüleceği pek söylenemez. Kürtaj yasalarının kaldırılmasını savunan erkekler genelde bu konuda dar görüşlü davranıp feminist devrimi cinsel devrimle karıştırıyor olsalar da, bu konuda çok az feministin gözü boyanabilir.[28]

Yasal kürtaj talebi, tıpkı gebelik önleme talebi gibi, bir tür sorumsuzluk, kadınların ahlaki kaderleriyle yüzleşmeyi reddetmesi, yaşam ve ölüm ile ilgili büyük meselelerin önemsizleştirilmesi veya bunlardan kaçınmanın bir temsili gibi algılandı. Ne var ki insani gerçekler hiç de ehemmiyetsiz değil. Yasal, güvenli ve düşük maliyetli kürtaj hakkından mahrum edilen kadınların başvurduğu yöntemlerden bazıları şunlar: Tel elbise askısı, örgü şişi, terebentine batırılmış kaz tüyü, kereviz sapı ile kendi kendine kürtaj yapmak, rahim ağzını deterjan, kül suyu, sabun, (hint yağı, sabun ve iyottan oluşan ticari bir preparat olan) Ultra-Jel ile yıkamak, müshil ilacı veya cıva içmek, vücuda sıcak kömür uygulamak. Genellikle alkolik olan ve doktorluktan atılmış "ucuz yollu" merdiven altı kürtajcılar, steril olmayan ortamlarda ameliyat yapmanın ve gebelik testi yaptırmaya gücü yetmeyen yoksul kadınları gereksiz yere kürtaj etmenin yanı sıra, onlara çok defa tecavüz eder veya cinsel tacizde bulunur; varlıklı kadınlar ise, tıbbi açıdan güvenli bir kürtaj yaptırabilmek için binlerce kilometre yol kat etmek zorunda kalır.[29]

Kürtajda ilk şiddetin, hamile kadının bedenine ve zihnine uygulandığı açık. İster kadın ister erkek olsun çoğu insan, kendilerine iğne yapmak, enfeksiyon kapmış bir parmağa neşter

vurmak veya bir kıymığı çıkarmak gibi küçük bir işlemi bile kendi üzerlerinde yapmakta güçlük çeker. Bir kadını, hastalanmayı, polis tarafından sorguya çekilmeyi ve ölümü göze alarak en hassas bölgesine büklümleri açılmış bir elbise askısı sokmaya, bedenini yeterliliği tasdik edilmemiş bir adamın ellerine teslim etmeye veya anestezi almadan pis bir mutfak masasına uzanmaya iten çaresizlik, en hafif tabirle gaddarca bir durum. Bazı kadınlar bu tür deneyimlerin ardından ölçülü, neredeyse kayıtsız bir şekilde konuşabilirler. Ama travmaya mesafe koyma veya onu hafifletme çabası kimseyi aldatmamalı. Yasa dışı veya kendi kendine yapılan kürtaj sıradan bir deneyim değildir. Acı verici, tehlikeli ve suçluluk duygusuyla kaplıdır.[30]

Kürtaj, yasalara uygun olarak hastanede yapıldığında bile, hamile kalmak istememe suçunun adeta bir cezası olarak genellikle kısırlaştırma ile birlikte uygulanır; tıpkı kısırlaştırma olarak basit tüp ligasyonu talep eden kadınlara sıklıkla sadece histerektomi seçeneğinin sunulması gibi.[31] Merdiven altı kürtajcısının sadizmi ile kanamalı bir kadının kendi kendine yaptığı ve tamamlanmamış kürtajın ardından teslim olduğu hastanenin sadizmi birbirinden o kadar da farklı değil.

İstenmeyen bir çocuğa hamile kalmak ağır bir deneyimdir. Çeşitli çalışmalar, yasal olsun veya olmasın kürtajın çocuk doğurmuş kadınlar için hiç çocuk doğurmamış kadınlara kıyasla ruhsal açıdan daha zor olduğu göstermeye çalıştı. İsveç'te yaklaşık beş yüz kadın üzerinde yapılan yeni bir araştırmaysa, böyle bir genelleme yapılamayacağı sonucuna ulaştı.[32] Her kadın, ister planlı ister istenmeyen olsun gebeliğe, en kolay ve en yasal olanı da dâhil olmak üzere her kürtaja kendine göre bir tepki verir. Kürtajdan duyulan suçluluk, daha eski başka suçluluk duygularının ve kefaret ödeme ihtiyacının aktığı bir kanal olmuş olabilir; ayrıca ömür boyu kürtajın cinayet olduğu fikrine maruz kalmanın bir sonucu da olabilir.[33] Bir kadın suçluluk duygusunu veya depresyonunu bir tür ceza olarak görüyorsa, bu tür duyguları inkâr etmeye çalışabilir. Ancak diğer tüm deneyimlerde (özellikle cinsellik ve üreme alanında) olduğu gibi, söz konusu kürtaj olduğunda, bize hissetmemiz gerektiği söyle-

nenleri kabul etmek yerine ne *hissettiğimizi* keşfetme girişimini ciddiye almamız çok önemli. Bir kadının depresyonu aslında onu hamile bırakan adama duyduğu öfke olabilir; başka bir kadın kürtaj uzmanının veya hastanenin kendisine gösterdiği muameleye kızabilir; bir başkası çocuk sahibi olmak isteyebilir, durumunun bunu imkânsız hale getirdiğini bildiğinden kaybının yasını tutuyor olabilir.

Yüzde yüz etkili ve zararsız bir doğum kontrol yöntemine kolaylıkla ulaşabilen hiçbir özgür kadın kürtajı "seçmez." Bugün pek çok kadının (birçok nedenden dolayı) hissettiği büyük yılgınlık yüzünden kürtajı kendine karşı bir şiddet biçimi (bir kefaret, günahlarının karşılığı) olarak kullanması kesinlikle muhtemeldir. Fakat bunun, pek çok kadının içinde büyüdüğü suçluluk ve mağduriyet ekolojisine mukabil değerlendirilmesi gerekiyor. Kadınların heteroseksüel ilişkiye her zaman kendi rızalarıyla girdikleri,[34] uygun doğum kontrol yöntemlerinin gerçekten birincil öneme sahip olduğu bir toplumda "kürtaj sorunu" diye bir şey olmazdı. Ve böyle bir toplumda kadınların kendine duyduğu nefret büyük ölçüde azalırdı - kaldı ki bu nefret, istenmeyen birçok hamileliğin psişik kaynağıdır.

Kürtaj şiddettir: Kadının, her şeyden önce kendi kendine uyguladığı derin ve çaresiz bir şiddet. Bu, daha yaygın ve hâkim bir şiddetin, tecavüz şiddetinin ürünüdür ve tecavüz şiddetini suçlu çıkarmaya da devam edecek.

3

Dikkatli düşünen bir kadının bakış açısına göre, hiçbir etik ideal koşulsuz saygı ve bağlılığımızı hak etmez çünkü her etikte kadınlara karşı işlenen suçlar, esrarengiz bir şekilde, isimlendirilmemiş veya örtbas edilmiştir. Her zaman (erkek yapımı) kanunların dışında bırakılmamıza rağmen, seks işçiliği ve zina örneklerinde görülebileceği gibi, şayet kanunları çiğnersek erkeklerden çok daha sert bir şekilde cezalandırıldık.

Kadınların yaşamlarına saygı duyulmaması, eril teolojik öğretinin tam kalbine, ataerkil aile yapısına ve ataerkil etiğin diline işlenmiştir. Kürtaja karşı Ortodoks Katolik argüman-

ların veya "Yaşam Hakkı" argümanının temelindeki ikiyüzlülük budur.[35] İnsan yaşamına saygının bir ideal veya John Noonan'ın ifadesiyle "tarihin neredeyse mutlak değeri" olması, yalnızca "incelenmemiş bir varsayım" değil, aynı zamanda salt bir kurgu. Yaşama saygı yükü büyük ölçüde onların omuzlarına yüklenen kadınlar, bunun böyle olmadığını biliyor. Savaşçıların, tecavüzcülerin, bedenlerimizi, çocuklarımızı, yaşlanan ebeveynlerimizi etkilese de içinde bize pek yer verilmeyen politik ve toplumsal sistemlerin kurumsal şiddeti hakkında ilk elden çok fazla şey biliyoruz: Yüzyıllar boyunca bize dünyanın düzeni olduğu söylenen ama bizden hafifletip yatıştırmamızın beklendiği o şiddet.[36]

"İnsanlık" ve "hümanist değerler" söz konusu olduğunda kadınların aslında nüfusun bir parçası sayılmadığını ne teologlar, ne Yaşam Hakkı savunucuları, ne doğum uzmanları, ne de ekolojistler kabul eder. "Gezegenin yaşam kalitesi" konusunda endişe duyan ekoloji odaklı kişilerin, kuveykırların, Planlı Ebeveynlik veya Sıfır Nüfus Artışı planlamacılarının şu anda kürtaj üzerindeki kontrolün kaldırılmasını desteklemesi yeterli değil. Kürtaj mevzuatı her zaman ekonomik ve askeri saldırıların sıklığıyla, ucuz iş gücü arzusuyla veya daha fazla tüketim isteğiyle uyum içindedir. Hıristiyanlık öncesi Roma'da bir erkek, karısının bir hamileliğinde kürtaj yaptırmasına izin verebilir veya bunu emredebilirken, diğerinde yasaklayabilirdi. Resmi Kilise politikasındaki bocalamalar aşikâr. Kürtajı yasallaştıran ilk modern ülke olan Sovyetler Birliği'nde (1920), başlarda kürtaj klinikleri fiilen devlet tarafından açılıyordu. Nazi Almanyası ile bir çatışmaya girileceği anlaşılınca bunlar kapatıldı ve kürtaj yasadışı ilan edildi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, tüketimciliğe yeni bir vurgu yapılarak, kadınların işgücünde kalmasını ve aileye ikinci bir gelir getirmesini teşvik amacıyla kürtaj yeniden yasallaştırıldı. Sovyetler Birliği'nin yarım yamalak ve etkisiz doğum kontrol bilgilendirme programı, aslında belki de baştan gebe kalmayı hiç tercih etmeyecek birçok kadını kürtaj yaptırmak durumunda bıraktı.[37] Yine gördüğümüz üzere, Japonya'da doğum oranı düşmeye başlayınca ve ucuz emek arzı tehdit altı-

na girince liberal kürtaj yasası yürürlükten kaldırıldı ve doğum kontrol hapları neredeyse ulaşılamaz hale geldi.

Doğurganlık uzmanı Carl Djerassi, Çin'deki durumu "Nirvana'ya varmak" diye tanımlıyor - tabi kadınlar değil ama epidemiyologlar için. "Çin'de ağız yoluyla alınan gebelik önleyicileri kullanan kadın sayısı muhtemelen şimdiden diğer tüm ülkelerden daha fazla ya da iki yıl içinde öyle olacak. Kuzey Amerika ve Avrupa'daki birçok kadın gibi veya onların aksine, Çinli kadınlar çok daha az hareketli, işleri ve ikametgâhları nadiren değişir ve iş ve/veya ikamet adreslerinde yerel kayıt tutma potansiyeli emsalsizdir." (Doğum kontrolüyle ilgili bilgiler üniversite düzeyinde bile öğrencilere sunulmaz, resmi olarak yalnızca evli çiftlere verilir; erken evlilik ve evlilik öncesi ilişki toplumsal olarak kabul edilemez.)

Djerassi'nin iddiasına göre, "Çin'in son on yılda doğum kontrolünde elde ettiği başarılar son derece etkileyici ve dünyanın onlardan öğrenebileceği dersler sağlıyor." Bu dersler şöyle sıralanabilir: "Çin'deki *modus operandi*'nin ABD'dekinden daha esnek olduğu görülür (ABD'deki on yıla kadar olan gerekliliklere kıyasla) hayvan toksisitesi gereklilikleri 6-12 ayı geçmez ... klinik testlerin yapılması kararı, laboratuvarlarda çalışan bilim insanları, klinisyenler ve sağlık otoritelerinin temsilcileri arasındaki 'tartışmalar' sonucunda alınır. ... Bu *ad hoc* prosedürün gerekçesi 'insanların acılarını mümkün olduğunca çabuk dindirmek'tir."

Dahası, "klinik deneylere katılacak denekler, civardaki Sokak Komitelerinde kadınlar arasında 'propaganda yapılarak' toplanır. Gönüllüler, sonunda hamile kalabilecekleri bir deneye katıldıklarını bilir (kürtaj elbette bir yedek prosedür olarak mevcut) ama bunun 'devrimci davaya yönelik bilim' olduğunun da bilincindedir ve dolayısıyla gerekli riskleri üstlenmeye hazırdır." Djerassi'nin kendisi de, denek kadınların güvenliği ile "mümkün olduğunca çabuk" yapılan çalışma arasındaki çelişki, hatta "hastanın (devrimci coşku yerine) bilgilendirilmiş onamının gerçek kapsamı" konusunda biraz şüpheci.[38] Ancak bugün, ailesini en fazla iki çocukla sınırlama olanağı Çinli bir

kadın için ne kadar yararlı olursa olsun, aynı *modus operandi*, daha sonra, nüfusu artırmak için de kolaylıkla uygulanabilir. "Devrimci dava" gebelik önleme yöntemlerinin sınırlandırılmasını, kürtajın artık mümkün olmamasını ve şu anda Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi ondan fazla çocuk doğuran kadınlara madalya verilmesini de aynı kolaylıkla talep edebilir.

17 Mart 1975'te *New York Times*, yirminci yüzyıla kadar nüfusunu ikiye katlama umuduyla Arjantin hükümetinin yakın zamanda, doğum kontrolüne dair bilgilerin yayılmasını yasakladığını ve gebelik önleyici hapların satışını ciddi şekilde kısıtladığını yazdı. Peroncu dergi *Las Bases*'te bahsi geçen gerekçeler açık netti:

> 2000 yılı yaklaştığında, büyük gıda sorunları yaşayan aşırı nüfuslu komşularımız olacak ve bizler, tam aksine, yok denecek kadar az nüfusun yerleştiği üç milyon kilometrelik bir bölgenin sahibi olacağız. Ama bu uçsuz bucaksız ve zengin bölgeyi işleyecek insan gücüne sahip olmayacağız ve eğer bunu biz yapmazsak, başkaları yapacak. Bir kadının asıl işinin çocuk sahibi olmak olduğu gerçeğinden yola çıkmalıyız.

Bu sözler oldukça tanıdık. Yirminci yüzyılın başlarında, doğum kontrol yöntemleri İngiltere ve Amerika'da popülerleşip, "alt" (dolayısıyla "uyum sağlayamayan") sınıflar hâlâ büyük aileler üretirken, gebelik önleme yöntemlerine ulaşabilen orta ve üst sınıflarda "kendi soylarının tükenmesine" neden oldukları yönünde panik baş gösterdi. (Bildiğimiz gibi, yoksul kadınlar ailelerini sınırlama ihtiyaçlarını dile getiriyorlardı, ancak bildikleri başlıca yöntemler cinsel perhiz veya kendi kendine kürtajdı). Bu polemiklerin doğasında var olan sosyal-Darwinist yanılgı bir yana (yoksul insanların, zenginlerin kendi servetlerini korumaya özen göstermelerinden ziyade, yeterince uyum sağlayamadıkları için yoksul olduğu fikri), anneliğin "gerçek anlamı ve amacı" konusundaki tartışmalar büyüleyici bir dürüstlüğe sahiptir. İster Hıristiyan ister Freudyen, ister faşist ister Maoist babalardan gelsin, annelik kurumunun Rahip George W. Clark'ın 1917'de *Duty and Discipline Movement* tarafından

yayınlanan *Race Suicide-England's Peril* adlı absürd broşüründe olduğu kadar saf ve net bir tanımına nadiren rastlanır.

Rahip Clark broşürüne, doğum kontrol yoluyla insan yaşamına son verilmesinin, insanların savaşta hayatlarını kaybetmesinden daha korkunç olduğunu ilan ederek başlıyor. (1914-1918 yılları arasında yapılan Dünya Savaşı'nın İngiliz üst sınıfları arasında "seçkin erkekleri" yok ettiği fikrini düşündürdüğünü hatırlamakta fayda var. Sıradan askerler kimin umrunda. "Tüm savaşları sona erdirecek savaş"ın siperlerinde kırılıp geçirilenler yalnızca "en iyiler ve akıllılar"dı.) Clark, "fiziksel ve zihinsel olarak aşağı" olanlar üremeye devam ederken, orta ve üst sınıfların aile genişliğine getirdiği sınırlamaların Britanya toplumu için bir felaket olacağından korktuğu konusunda son derece dürüsttür. Vaazını üç başlığa ayırır: (1) [Ailedeki] Sınırlamalar İmparatorluğumuzu Tehdit Ediyor; (2) Sınırlama Ticaretimizi Tehdit Ediyor ("tek oğlu olan bir tüccar, yeni bir girişimde bulunurken, iki veya daha fazla oğlu olan Alman rakibi ile aynı teşvikleri alamaz"); (3) Milli Savunma Sınırlamalar Nedeniyle Tehlike Altında. Annelere yaptığı şu çağrıyla sözlerini bitiriyor:

> Kadının Devlet'e sunabileceği başka hiçbir hizmet, Tanrı'nın ve Doğa'nın ona, yalnızca ona verdiği tek işlev olan bu konudaki başarısızlığını telafi edemez. Geri kalan her şeyi erkek yapabilir. Bu, kadının işlevi ve şerefidir. Dünyaya bunun için gönderilmiştir. En iyi yıllarını çocuk odasında geçirmelidir, yoksa ulus yok olur. Bir ulusun tarihinin en asil dönemleri, en becerikli kadınların seçkin oğullar doğurmak için hırs yaptığı zamanlardır. Sadece çöküş dönemlerinde kadınlar kısırlık içinde seçkin olmaya çalışırlar ...[39]

Vous travaillez pour l'armée, madame. Sosyalizmde, "liberal" kapitalizmde, Protestanlıkta, "hümanizmde" veya mevcut herhangi bir etik düzlemde, kadınlar bedenlerinin nasıl kullanılacağı konusunda mutlak karar gücüne sahip olmadıkları sürece, liberal bir politikanın baskıcı bir politikaya dönüşmeyeceğinin garantisi yoktur. Federal koruma programlarının yerini keres-

teciliğe, boru hattı döşemeye ve doğal alanların soyulmasına bıraktığını görüyoruz. Ayrıca, doğum kontrolü ve kürtajla ilgili yasaların ve görüşlerin tarih boyunca askeri taarruz, işgücü piyasası veya ataerkinin denetiminde olan püritanizm veya kültürel "cinsel özgürlük" iklimlerinin gerekliliklerine göre dalgalandığını da gördük.

4

Bir kurumu düşündüğümüzde, onu çoğu zaman bir bina olarak, somut bir şekilde tahayyül ederiz: Vatikan, Pentagon, Sorbonne, Maliye Bakanlığı, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü, Kremlin, Temyiz Mahkemesi. Bu kurumun sıkı talebeleri haline gelene kadar göremediğimiz şey, o duvarların ardında ve o kubbelerin altında gücün nasıl korunup aktarıldığıdır. Gücün belirli ellerde bulunup diğerlerine hiç geçmemesinin nasıl garanti altına alındığını, bilginin ona değil de buna iletilmesini sağlayan gizli ittifakları ve kurumun sözde bağlı olmadığı diğer kurumlarla kurduğu üstü örtük işbirliklerini ve bağlantıları da göremeyiz. Annelik kurumunu düşündüğümüzde, aklımıza sembolik bir mimari, otoritenin, gücün ya da potansiyel veya fiili şiddetin somut bir görünümü gelmez. Annelik denince aklımıza ev gelir ve evin özel bir yer olduğuna inanmayı severiz. Belki sıra sıra banliyö evlerinin veya apartmanların arkasında, her birinde bir kadının çamaşır astığı veya ağlayan iki yaşında bir çocuğu kucağına almak için koşturduğu arka bahçeler hayal ederiz; belki de her birinde çocukların yedirilip okula gönderildiği binlerce mutfak. Belki çocukluk evimizi, bize annelik yapan kadını veya kendimizi düşünürüz. Bu yerlere nasıl geldiğimizi belirleyen yasaları, hayatlarını farklı bir plana göre yaşamaya çalışanlara verilen cezaları, bizi doğal olmayan bir dinginlik veya teslimiyet içinde resmeden sanatı, pek çok kadını doğurma eyleminden mahrum bırakan tıbbı, anneler olarak nasıl davranmamız ve hissetmemiz gerektiğini söyleyen (neredeyse hepsi erkek) uzmanları düşünmeyiz. Çamaşır yıkamak, yemek pişirmek ve çocuk bakmakla geçen bir günde "artı değer" üretip üretmediğimizi tartışan Mark-

sist entelektüelleri veya annelik işinin doğamız gereği bize uygun olduğundan emin olan psikanalistleri düşünmeyiz. Annelik kurumu adına bizden çalınan gücü ve bizden esirgenen iktidarı düşünmeyiz.

Annelik denince, Renoir'ın, dizlerinin dibindeki tatlı çocuklarıyla çiçek açan kadınlarını, Raphael'in kendinden geçmiş madonnalarını, Şabat'ta akpak bir mutfakta mum yakan Yahudi bir anneyi ve örgülü somun ekmeğinin üstüne serdiği yeni ütülenmiş peçeteyi düşünmemiz gerekir. Doktoru tarafından çocuğunu emziremeyeceğine ikna edildiği için Brooklyn'deki bir hastanede ağrıyan memelerine buz torbaları bastırarak yatan bir kadını, bol miktarda sütü olmasına rağmen bu sütün yeterince besleyici olmadığı konusunda Amerikan ticari bebek maması üreticileri tarafından aynı şekilde ikna edilen Afrika'daki bir kadını, babasından hamile kalan ergenlik çağındaki bir kızı, tarlada çalışırken ve bebeği yanıbaşındayken toplu tecavüze uğrayan Vietnamlı bir anneyi, birbirini seven iki kadının eski kocalarının ve mahkemelerin düşmanlığına karşı çocuklarının velayetini ellerinde tutmak için verdikleri mücadeleyi aklımıza bile getirmemeliyiz. Durumu öğrenildiğinde maluliyet sigortası olmadan işten atılacağı için mümkün olduğu kadar uzun süre çalışmaya devam edebilmek adına hamileliğini gizlemeye çalışan bir kadını, süt anne olarak çalışmak zorunda kaldıkları için kendi çocukları yeterli beslenemeyen kadınları, kendi çocuğundan koparılan ama efendilerinin çocuklarına bakan köleyi, doğurduğu bebeği sevme ve evlatlık vermek istememe ihtimalini ortadan kaldırmak için onu görüp kucaklamasına izin verilmeyen ama "çocuksuz" diye nitelenen kadını zihnimizde canlandırmamalıyız. Bebek öldürmenin veya buna dair fantazilerin nasıl bir his olduğunu, hasta çocuklarla evde tek başına geçirilen soğuk günleri, bir yandan evde büyük bir çocukla veya tek başlarına bırakılan çocuklar için endişelenirken bir yandan da berbat çalışma şartlarına sahip bir atölyede, hapishanede veya bir başkasının mutfağında geçirilen ayları düşünmememiz gerekiyor. Erkekler "sevinçlerimiz ve acılarımızdan" çoğu zaman soyutlamalar yaparak söz ederler. Biz de, upuzun tari-

himiz boyunca annelik kurumunun yarattığı tüm gerilimleri, sanki doğanın bir kanunuymuş gibi kabul ettik.

Annelik kurumu ne dokunulabilir ne de görülebilir bir şeydir: Belki de anneliğin en yakın çağrışımı Käthe Kollwitz'in sanatında hissedilir. Bu çağrıya devam etmeli ki kadınlar, deneyimlerimizin pek çok parçasının, bizim yaratmadığımız bir bütüne ait olduğunu bir daha asla unutmasınlar. Tecavüz ve sonrasında yaşananlar; ekonomik bağımlılık kurmak adına ve erkek açısından, çocukların "ondan" olduğunun garantisi olarak evlilik; doğumun kadınlardan çalınması; evlilik dışı bir çocuğun "gayri meşruluğu" kavramı; doğum kontrolünü ve kürtajı düzenleyen yasalar; tehlikeli doğum kontrol cihazlarının ukalalıkla pazarlanması; kadınların evde yaptığı işin "üretim"in bir parçası olduğunun inkâr edilmesi; aşk ve suçluluk bağlarıyla kadınların zincire vurulması; annelere yönelik sosyal yardımların olmaması; dünyanın çoğu yerinde çocuk bakım tesislerinin yetersizliği; kadınların çalışanlar olarak aldığı eşitsiz ücretin, onları çoğu zaman bir erkeğe bağımlı olmaya zorlaması; "tam zamanlı anneliğin" hücre hapsine dönmesi; erkeğe, asgari düzeyde sorumluluk üstlendiği çocuklar üzerinde haklar ve ayrıcalıklar veren babalığın simgesel doğası; annenin psikanaliz yoluyla kınanması; annenin yetersiz ve cahil olduğu yönündeki pediatrik varsayım; ailedeki kadınların üstlendiği duygusal emek yükü - tüm bunlar, bu görünmez kurumun dokusuna işlidir ve istesek de istemesek de çocuklarımızla ilişkimizi belirler.

Hepimizin annesi olduğu için, bu kurum tüm kadınları ve (farklı şekilde de olsa) tüm erkekleri etkiliyor. Ataerkil şiddet ve duyarsızlık genellikle kadınlar aracılığıyla çocuklara yansır. Üstelik yalnızca "hırpalanmış" çocuğa değil, umutsuzca itilip kakılan, manipüle edilen çocuklara, her gün onlara bakıp duygusal olarak besleyeceği konusunda güven vermeyen yorgun bir kadına bağımlı olan çocuklara, bir kadının ya çocuğu yatıştırmak ve güven vermek için yaratılan duygusal bir iklim ya da onu yok etmeye kararlı duygusal bir kasırgadan başka bir şey olmadığına inanarak büyüyen erkek çocuklara da yansır.

Bu noktada yapılması gereken, Joanne Michulski'ye geri dönmek. Joanne'ın içindeki umutsuzluk yavaş yavaş ama mutlak surette büyüyordu. Sevdi, sevmeye çalıştı, çığlık attı ama kimse tarafından duyulmadı çünkü çevresinde onun içinde bulunduğu kötü durumu doğaya aykırı, "ev hanımının" eve verdiği olağan hizmetten başka bir şey olarak gören hiçbir şey ve hiç kimse yoktu. Bir günah keçisi haline geldi, anneliğin karanlığı tarafından sarmalanmasına göz yumuldu: Annelik kurumunun görünmez şiddeti, suçluluk duygusu, elinde hiçbir güç olmasa da insan yaşamlarından sorumlu olma, yargılar ve kınamalar, kendi gücünden duyduğu korku, suçluluk duygusu, suçluluk duygusu, suçluluk duygusu. Bu karanlığın kalbinin büyük oranda, dramatik olmayan, dramatize edilmemiş bir acıdır: Ailesine yemek servisi yapan ama onlarla masaya oturamayan kadın, sabahları yatağından kalkamayan kadın, masanın üzerindeki aynı noktayı defalarca cilalayan, süpermarketteki etiketleri yabancı bir dilde yazılmış gibi okuyan, kasap bıçağının bulunduğu çekmeceye bakan kadın. Günah keçisi aynı zamanda bir kaçış valfidir. Onun aracılığıyla, bastırılmış bir bilginin tutkularının ve gözü hiçbir şey görmeyen azgın sularının kendi yollarında çalkalanmasına izin verilir ki, aşırı durumlarda katışıksız bir isyan olarak ortaya çıkmalarına gerek kalmasın. "Kötü" annenin, kendi varlığına yönelik görünmez saldırıya verdiği çaresiz tepkiyi okuyan "iyi" anneler, daha iyi, daha sabırlı ve daha dayanıklı olmaya, akıl sağlığı sayılan şeylere daha sıkı sarılmaya karar verir. Günah keçisi şehitten farklıdır; ne direnişi ne de isyanı öğretebilir. O, korkunç bir ayartmayı temsil eder sadece. Benzersiz bir şekilde acı çekmek, "sorun"un tekil bir kadın olarak ben olduğunu varsaymak.

> Annelik, benim ve "hasta" çocuk istismarcılarının dışındaki insanlarda da hiddetli ve insafsız duygular açığa çıkarıyor mu? Çocuklarım bir yaşlarındayken içimden korkunç işkence ve zulüm fantezileri çıkmasına neden oldular. Bunu da sadece çocuk olarak; ısrarcılık, dırdırcılık, ağlaklık ve meraklılık gibi normal çocuksu özellikleriyle yaptılar. Beynimde fantastik filmler dönüyor ben bir çocuğu topuklarından yakalıyorum, döndürüyorum ve kafasını

duvara çarparak kanın ve beyin parçalarının aşağı doğru akmasını izliyorum. ... Bazen ... onları evde yalnız bırakıp kaçıyorum. Fantastik filmler bittikten sonra bebeklerime bakıyorum ve bunları asla yapamayacağımı fark ediyorum ... çocuklarımı çok seviyorum. O zaman, onlara karşı yine şefkâtli ve nazik olabiliyorum.
Ama gerçekten de öfkeyle (hiddet değil: bu beni içe döndürüyor veya çocuklardan ziyade bir *şeyleri* yok etmeye yöneltiyor) bacaklarına tekme attım, şaplak attım, saçlarını çektim ve onları yere ittim. ... Dayak yiyen çocukların nasıl bu hale geldiğini anlıyorum ...
İtiraf etmekten utanıyorum ... gerçekten küçük çocuklarıma vurup onları tekmeledim. ... her anım kendimden nefret ederek geçiyor.
(Sonoma'daki Califoria Eyalet Koleji'nin "Kadın Biyografisi" sınıfındaki bir öğrencinin otobiyografisi)[40]

Kendinden nefret eden öfkeli anne, öfkeli kadın. Tillie Olsen'in Anna'sı gibi bu kadın da kocasının şiddetinin hedefi olsa bile, çocuğa yönelttiği bireysel öfkesinin ötesine bakmıyor:

Haftalardır Jim Holbrook'un içine şeytan kaçmıştı sanki.
Çocukları dövmekten başka bir şey yapmıyor ve aklına estikçe Anna'ya da vurup duruyordu ...
Anna da sertleşip acımasızlaştı. Olur da çocuklardan biri önüne çıkarsa, derhâl önünden çekilmesini bekliyor, çekilmezse de içinden şeytan çıkarır gibi soğuk bir öfkeyle ona vuruyordu. Daha sonra, işlerinin tam orta yerinde birden, gözyaşlarıyla lekelenen ufak yüzü hatırlıyor, pişmanlıktan yüreğini burkuluyordu. "'Onları pataklamak istemiyom. Ama önüme vuracak bir şey çıkınca sanki nevrim dönüyo."[41]

Şair Alta, mensur şiiri *Momma*'da, anneliğin bam teline basıyor: Çocuklarımızı seviyoruz, onları Joanne Michulski'nin yaptığına benzer şekilde "bir anne ayı gibi" savunuyoruz, yine de öfke ve hayal kırıklığımızın acısını çıkarmak için bulduğumuz en yakın hedefler onlar oluyor:

yola gelmez kıvırcık saçlarıyla bir çocuk. ona kia diyorum
çam fıstığı insanı, & beni izleyen gözleri fal taşı gibi açık
onu yakalama çalışırken ben,
onu adlandırmaya
çalışırken ...

dün odamda bebeği kovalamasına ne demeli
çığlığı bastım
DIŞARI DIŞARI ÇIK DIŞARI & o da hemen
dışarı kaçtı ama bebek kaldı
korkusuz. senden korkan bir çocuğunun
olması nasıl bir şey. kendi çocuğun
ilk evladın, bitanen ...

eğer ikinizden biri hayatta kalacaksa seni affetmeli ...
& ona dair yazıp çizmek için onu odadan defetmek
ne kadar doğru?
ne kadar insani, ne kadar sevecen,
nasıl olur da cüret ederim
: adlandırmaya seni

belki bensiz başlarının çaresine bakarlar
belki biraz zamandan
çalabilirim
farklı bir odada
beni yine de severler mi
geri dönünce yanlarına?[42]

Küçük çocuklarla çevrili bir ev hayatının ıssız hapsine tıkılmış, tek başına çocuk bakarak annelik mücadelesi veren ya da her zaman her yerde öncelikle anne olduğunu söyleyen dogmadan daha ağır basan kişiliğinin yarattığı çelişkilerle uğraşan hangi kadın "uçurumun kenarına gitmeyi" hayal etmemiştir ki? Bir kez olsun ona bakılsın veya sadece kendi kendine bakmanın bir yolunu bulsun diye akıl sağlığı olarak adlandırılan şeyden vazgeçmeyi, öylece pes etmeyi düşlememiştir? Anneler; çocuklarını okuldan alıyorlar; veli toplantısında sınıfta oturuyorlar; yorgun bebekleri süpermarket arabalarına oturtup sakinleştiriyorlar, işte geçen bir günün ardından akşam yemeği hazırlamak, çamaşır yıkamak ve çocuklarla ilgilenmek için eve koşturuyorlar; çocuklarına iyi bir kreş ve yaşanabilir okullar sağlamak için mücadele ediyorlar; ev sahibi tahliye tehditleri savururken sabırla nafaka çeklerini bekliyorlar; haz ve coşkuya kaçabildikleri tek yer seks olduğu için yeniden hamile kalıyorlar; bedenlerinin hassas iç bölgelerine uzun şişler sokuyorlar; çocuklarının çığlığıyla, daima yarım kalan o uykularından

uyanıyorlar. Anneler; eğer fantazilerini (gündüz düşlerini ve hayallerinde yaşadıklarını) izleyebilsek, öfkenin, trajedinin, sevginin aşırı dolu enerjisinin, yaratıcı bir çaresizliğin somutlaşmış halini görürüz. Annelik deneyimini çarpıtan kurumsal şiddet makinesini görürüz.

Kadın ve çocukların yaşamlarının kadınların elleriyle onarılıp yeniden dokunacağı bir geleceğe dair bize umut ve inanç verebilecek olan tek şey, annelik kurumun yıkıcılığına rağmen, çocuklarımız için ve kendimize dair kurtarmayı başardığımız o hayret verici şeyler: Şefkât, tutku, içgüdülerimize duyduğumuz güven, sahip olduğumuzu bilmediğimiz bir cesaretin uyanması, başka bir insan varoluşunun en ince ayrıntısıyla kavranması, yaşamın bedellerinin ve güvencesizliğinin tam manasıyla farkına varılması. Annenin çocuğu için (hastalığa, yoksulluğa, savaşa, insan hayatını ucuzlatan tüm sömürü ve duyarsızlık güçlerine karşı) verdiği mücadele, sevgiyle ve hayatta kalma tutkusuyla yürütülen ortak bir insanlık mücadelesi haline gelmeli. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için annelik kurumunun yıkılması gerek.

Bu yıkımı mümkün kılmak için gereken tüm değişiklikler, ataerkil sistemin her parçasında yankı bulur. Bu kurumu yok etmek, anneliği ortadan kaldırmak değildir. Yaşamın yaratılması ve sürdürülmesini, diğer zor ama özgürce seçilen işlerde olduğu gibi aynı karar, mücadele, sürpriz, hayal gücü ve bilinçli zekâ alanına bırakmaktır.

Sonnotlar

1 Bu papaz bir muhabirle yaptığı röportaja "Ben Hıristiyan bir adamım" diyerek başlar. Röportajının sonu ise şu cümleyle biter: "Karım ve ben, hırçın bir köpeğe nasıl saygı gösterilirse ona da öyle saygı gösterirdik."

2 Bu, gerçek bir hikâye. Alıntılanan ifadeleri gerçek gazete haberlerinden aldım. Bariz gizlilik sebeplerinden dolayı gerçek isimleri veya yerleri kullanmadım.

3 George H. Williams, "The Sacred Condominium," John T. Noonan, Jr., yay. haz., *The Morality of Abortion* içinde (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1970), 1950.

4 Oscar H. Werner, *The Unmarried Mother in German Literature* (New York: Columbia University Press, 1971), s. 21.

5 *A.g.e.*, s. 24-25.

6 *A.g.e.*, s. 1.

Bu arada, gayrimeşru gebeliğin nedeni olarak tecavüzden neredeyse hiç bahsedilmez; genellikle kullanılan terim, babanın evlilik sözü verip anneyi terk ettiğini ima eden "baştan çıkarma" olur. Oysa Susan Brownmiller'ın belgelediği gibi, tecavüz savaşın bir parçası olarak kabul edilir. Savaşlar dışında tecavüz ise tarih boyunca devam eder. Brownmiller'ın da belirttiği gibi, "On Emir arasında eksikliği en dikkat çekici olan *Tecavüz etmeyeceksin* emridir" (*Against Our Will* [New York: Simon and Schuster, 1975], s. 19, 30-113). Büyük Frederick bile, 18. yüzyılda Prusya'da bebek öldürme oranının yüksek olmasından "evlenmemiş askerlerin" sorumlu olduğunu kabul etti, ancak tecavüzlerin bastırılmış şehvet nedeniyle gerçekleştiğini de ima etti ki bu, günümüzde yavaş yavaş ölmekte olan bir erkek teorisidir. (Bkz. Oscar Werner, *The Unmarried Mother in German Literature* [New York: Columbia University Press, 1971], s. 36-37.) Werner'in belirttiği üzere (s. 32), Ortaçağ'da "arşivlere bakıldığında, baştan çıkarıcının adının geçtiği bir vakaya nadiren rastlanır. Şayet bu kişi bulunursa da ciddi şekilde cezalandırılır. Bu kadar nadiren cezalandırılmasının nedeni, mahkemelerin her zaman kadının suçlamaları yerine erkeğin inkârını kabul etmesidir. Bu, evli olmayan babaya karşı değil, evli olmayan anneye karşı bir savaştı." Bu, elbette kadınların cinsel suçluluğuna dair çok daha derin bir varsayımın rasyonelleştirilmesidir.

7 *A.g.e.*, s. 26-27, 96.

8 *A.g.e.*, s. 1-4.

9 "Ücretli çalışanların çocuklarının kurban edilmesi, annenin çok açlık çekmesinden kaynaklanıyordu; olur da anne, kendi yemeğini çocuklara verirse, o zaman bebeği emziremiyor ve eski işini yapamayacak kadar güçsüzleşiyordu." Bu gibi durumlarda bebek bilinçli olarak kurban edilebilir. (Alice Clark, *The Working Life of Women in the Seventeenth Century* [Londra: Routledge & Sons, 1919], s. 87.)

10 Ben Barker-Benfield, "Anne Hutchinson and the Puritan Attitude Towards Women," *Feminist Studies*, C. 1, Sayı 2 (Sonbahar, 1972).

11 Edward Moor, yay. haz., *Hindu Infanticide. An Account of the Measures Adopted for Suppressing the Practise of the Systematic Murder by Their Parents of Female Infants* (Londra: 1811).

12 *A.g.e.*.

13 Lawrence Lader, *Abortion* (Boston: Beacon, 1967), s. 76-79.

14 Elizabeth Cady Stanton'ın *Woman's Journal*'a yazdığı mektup, Alma Lutz, *Created Equal* içinde (New York John Day, 1940), s. 234. Bu ve sonraki referansı Elizabeth Shanklin'in yayımlanmamış makalesine borçluyum, "Our Revolutionary Mother: Elizabeth Cady Stanton" (Women's Studies Program, Sarah Lawrence College).

15 Lutz, *a.g.e.*, s. 162-63; Elizabeth Cady Stanton, Susan B. Anthony ve Matilda J. Gage, yay. haz., *History of Woman Suffrage* (New York: Source Book Press, 1970), I: 597-98.

16 "Infanticide in Japan: Sign of the Times?" *New York Times*, 8 Aralık 1973.

17 Dr. May E. Fromm, "Psychoanalytic Considerations on Abortion," Harold Rosen, yay. haz., *Abortion in America* içinde (Boston: Beacon, 1967), s. 210.

18 Dr. Henry J. Myers, "The Problem of Sterilization," Rosen, *a.g.e.* içinde, s. 93.

19 Dr. Milton H. Erickson, "The Psychological Significance of Vasectomy," Rosen, *a.g.e.* içinde, s. 57-58.

20 Bazı kadınlar bunu, küçük çocuklar tarafından anında dağıtılacağını bile bile evi öfkeyle ve durmadan temizleyerek ifade ederken, diğerleri her tür düzen ve tertip girişiminden umudu kesip evin tamamen altüst olmasına izin veriyor.

21 Jane Brody, "Birth Control Devices: What Studies Show About Side Effects," *New York Times*, 4 Mart 1975; Harold Schmeck, "F.D.A. Warns Birth Pill Raises Heart Attack Risk," *New York Times*, 27 Ağustos 1975.

1986 baskısına not: Amerika Birleşik Devletleri'nde satılan spermisitlerde artık cıva bileşikleri kullanılmıyor. (Bkz. The Boston Women's Health Book Collective, *"The New" Our Bodies, Ourselves* [New York: Simon and Schuster, 1984], s. 233.)

22 Noonan, *a.g.e.*, s. 4.

23 *A.g.e.*, s. 16.

24 *A.g.e.*, s. 29-30.

25 Lader, *a.g.e.*, s. 76-79.

26 *A.g.e.*, s. 17.

27 Örnek olarak bkz. Garrett Hardin, *Mandatory Motherhood: The True Meaning of the Right to Life* (Boston: Beacon, 1974); Frances-Myrna, "Abortion: A Philosophical Analysis," *Feminist Studies*, C. 1, Sayı 2 (Sonbahar, 1972); Judith Jarvis Thomson, "A Defense of Abortion," M. Cohen, T. Nagel ve T. Scanlon, yay. haz., *The Rights and Wrongs of Abortion* içinde (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1974), s. 3-23.

28 Mary Daly, *Beyond God the Father: Toward a Philosophy of Women's Liberation* (Boston: Beacon, 1973), s. 112.

1986 baskısına not: Beverly Wildung Harrison, daha yakın zamanda Hıristiyan feminist bir perspektiften şunları yazdı: "Amerika Birleşik Devletleri'nde kürtaj ihtiyacını azaltma konusunda gerçekten ciddi olacaksak, kadın cinselliğine ilişkin korku ve şüphe atmosferini aşmalı ve kadınların yaşamlarını somut bir şekilde analiz ederek, kadınları sık sık kürtaja başvurmaya iten koşullarla yüzleşmeliyiz. Tüm kürtajların ortadan kaldırılabileceğini ya da kaldırılması gerektiğini düşünmüyorum. Hamileliğin erken dönemlerinde güvenli, cerrahi ve isteğe bağlı kürtajın yapılabilmesi, yalnızca mevcut kadının hayatındansa potansiyel insanın hayatına daha fazla değer verenler tarafından menfur bir şey olarak görülüyor. Fakat kürtaj sayısını azaltmaya niyetli olanlar ciddilerse, kadınların yaşam koşullarını ve kadınların sosyal gerçekliğini tam bir ciddiyetle ele almak zorunda kalacaklar" (Beverly Wildung Harrison, *Our Right to Choose: Toward a New Ethic of Abortion* [Boston: Beacon, 1983], s. 245-46).

29 Susan Griffin, "Post-Abortion Interviews," Scanlan's Monthly, C. 1, Sayı 5 (Temmuz 1970).

30 1986 baskısına not: Son dönem literatürde, kadınların yasadışı kürtaj yaptırdığına ilişkin açıklamalar için bkz. Audre Lorde, *Zami: A New Spelling of My Name* (Trumansburg, N.Y.: Crossing Press, 1982) [(2023), *Zami: Adımın Yeni Bir Söylenişi*, çev. Melis İnan, Otonom Yayıncılık, İstanbul]; ve Marge Piercy, *Braided Lives* (New York: Summit, 1982) [(2018), *Örülü Hayatlar*, çev. Ege Candemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul].

31 Dr. Harold Rosen, "The Hysterectomized Patient and the Abortion Problem," Rosen, *a.g.e.* içinde, s. 54; Joann Rogers, "Rush to Surgery," *New York Times Magazine*, 12 Eylül 1975.

1986 baskısına not: Dr. Helen Rodriguez-Trias, Dr. Connie Uri, başka feministler ve tıp alanından aktivistler, renkli tenli kadınlarka yoksul kadınları (örneğin, rezerv alanlarındaki Yerli kadınları, Porto Riko'daki kadınları, Meksikalı-Amerikalı kadınları, Güney'deki yoksul Siyah kadınları) hedef alan kısırlaştırma istismarını ifşa edip buna karşı örgütlendiler. 1979 yılında federal kısırlaştırma düzenlemeleri yasalaştı ancak hâlâ geniş çapta uygulanmıyor. Bkz. Rodriguez-Trias, "Sterilization Abuse," Rita Arditti, Pat Brennan ve Steve Cavrak, yay. haz., *Science and Liberation* içinde (Boston: South End Press, 1980); ayrıca bkz. The Boston Women's Health Book Collective, *"The New" Our Bodies, Ourselves* (New York: Simon and Schuster, 1984), s. 256-57.

32 Dr. Flanders Dunbar, "A Psychosomatic Approach to Abortion and the Abortion Habit," Rosen, *a.g.e.* içinde, s. 27; Lader, *a.g.e.*, s. 22-23.

33 Başlangıçta, hamile olan veya doğum sonrası depresyona giren kadınlar için bir destek grubu olarak işe başlayan Boston merkezli kadın grubu COPE, kadınların duygularını bastırmak yerine çözümlemeleri-

ni sağlamak için kürtaj sonrası duyguları ele alan iki tartışma grubu açtı. "En önemlisi, ... kürtaj nedeniyle üzülen kadının kendini deli veya 'hasta' gibi hissetmemesi. Bu kadın, hoş olmayan bir deneyim yaşadı ve desteklenme hakkına sahip" (Karen Lindsay, "COPE-ing with the Aftermath of Abortion," *Boston Phoenix*, 14 Ocak 1975).

34 Kadınlara "evlilikle ilgili görevlerini yerine getirmeleri" yönünde yapılan baskı, tecavüz tarihinde ayrı bir bölümü hak ediyor. II. Bölüm'de yer verdiğim üzere, çalışan erkeklerin eşlerinin bedenlerinden yararlanmak için kaba fiziksel kuvvetin yanı sıra birçok baskı türüne de başvurduklarını eşleri açıkça belirtir. Bu kadınlardan biri şöyle yazar: "Erkeklere üreme organlarının doğru kullanımıyla ilgili pek çok şey öğretilmedikçe; erkek, kadının bedeninin o kadına ait olduğunu anlayana dek; ve evlilik ilişkileri daha yüksek bir ahlak anlayışına ve salt adalete kavuşancaya kadar, hiçbir Devlet desteği annelerin acılarına merhem olamaz. Üstelik bu işaret ettiğim durum yalnızca toplumun alt tabakalarında değil, üst tabakalarında da aynı derecede yaygın. ... Babanın bilgisizliği ve engellemeleri nedeniyle anne ve çocuk çok fazla zarar görüp çok acı çekiyorlar" (*Maternity: Letters from Working Women* [Londra: 1915], s. 27-28).

35 1986 baskısına not: 7 Ekim 1984'te önde gelen doksan yedi Katolik âlim, din eylemcisi ve toplumsal aktivist *New York Times*'ta "Catholic Statement on Pluralism and Abortion" adlı bir bildiri yayınladılar. Bu bildiride, kürtajın "her durumda ahlaken yanlış" olarak papalık tarafından hiyerarşik bir şekilde kınanmasının Katoliklerin tek meşru yaklaşımı olmadığına dikkat çekildi. Katolikler arasında, "tarafsız ve düzeyli bir tartışma"yı hak eden çeşitli görüşler olduğu belirtildi. Bildiri, "din ve vicdan hürriyetinin meşru bir şekilde ifa edilmesine engel olan veya yoksul kadınlara karşı ayrımcılık yapan her tür mevzuata" karşı çıktı. Bildiriyi imzalayanların pek çok kişi misillemelerle karşılaştı, mesleklerinden men edildi veya tacize uğradı. Bunun üstüne, 2 Mart 1986 tarihli *New York Times*'ta yayınlanan "Declaration of Solidarity" bildirisini imzalayan yüzlerce Katolik, ifade özgürlüğünü ihlâl eden bu misillemeleri protesto ettiler.

36 Aşağı yukarı aynı zamanlarda gösterime giren iki filmin bende yarattığı izlenimleri başka bir metinde dile getirmiştim: Marcel Ophüls'ün *The Sorrow and the Pity* ve Francis Ford Coppola'nın *Baba* filmleri. Biri II. Dünya Savaşı'nda Fransızların Nazilerle işbirliğini ve onlara direnişini konu alan bir belgesel, diğeri ise bir mafya "aile"sini konu alan çok satan bir romanın uyarlaması olan bu filmlerin ikisinde de, erkekler savaş konseylerini toplarken, kadınlar sanki sembolikmiş gibi kapı eşiklerini dinliyor, sessizce yiyecek-içecek servisi yapıyor, yoğun bir endişe ve tetiklikle erkeklerin yüzlerini izleyip bir anlam çıkarmaya çalışıyorlar. Film ilerledikçe, bu adamlar ve çocukları hayata karşı hangi suçu işlerlerse işlesinler, onları sarıp sarmalayacak olanlar da bu kadınlar.

37 Lader, *a.g.e.*, s. 121-22.

38 Carl Djerassi, "Some Observations on Current Fertility Control in China," *China Quarterly*, Sayı 57 (Ocak-Mart 1974), s. 40 ve devamı.

1986 baskısına not: 1980 yılında Devletin "bir çift, bir çocuk" temelinde oluşturduğu Aile Politikası, "konutta seçim hakkı, istihdam, çocuk bakımı, ücretsiz eğitim ve çocuğa tıbbi yardımlar" gibi teşviklerle uygulamaya kondu. 1982'de ikinci çocuğu dünyaya gelen ailelerin gelirine vergi cezaları kesildi. Doğum öncesi ve sonrası bakım, evde veya hastanede her durumda ücretsizdi. (Bkz. Robin Morgan, yay. haz., *Sisterhood is Global* [New York: Anchor Books/Doubleday, 1984], s. 144-45. Ayrıca bkz. Gwen Iver, "China's Population Policy," *off our backs*, C. 15, Sayı 3 [Mart 1985], s. 15.)

39 Rahip George W. Clarke, *Race Suicide-England's Peril*, Duty and Discipline Movement tarafından basılan el ilanı (Londra: 1917).

Yakın zamanda iki Amerikalı feminist, Uluslararası Kadın Yılı için Doğu Berlin'de düzenlenen Dünya Kadın Kongresi'nde, erkek egemen bu toplantıda sunulan çok sayıda raporun ve çalışma bildirisinin, kadınların temel değerinin "gelecek nesillerin taşıyıcıları" ve "anne ve taşıyıcı olarak ikili toplumsal işlevleri" olduğu görüşünü ortaya koyduğunu bildirdi. "Kongre boyunca kadınların her şeyden önce insan oldukları ve haklarını başka hiçbir nedenle değil, bu nedenle hak ettikleri neredeyse hiç vurgulanmadı" (Laura McKinley, Diana Russell v.d., "The 'Old Left' Divided in Berlin over the 'Woman Question,'" *Majority Report*, 6-20 Mart 1976, s. 10-12).

40 Deborah S. Rosenfelt, yay. haz, "Learning to Speak: Student Work," *Female Studies X* (Old Westbury, N.Y.: Feminist Press, 1975), s. 54.

41 Tillie Olsen, *Yonnondio: From the Thirties* (Boston: Delacorte, 1974), s. 9.

42 Alta, *Momma: A Start on All the Untold Stories* (New York: Times Change Press, 1974), s. 72-73.

Sonsöz

... henüz hakkında bilgi sahibi olmadığımız düşünme yolları vardır. Hiçbir şey bu bilgiden daha önemli ve değerli olamaz; isterse henüz dünyaya gelmemiş olsun. Doğurduğu aciliyet hissi, manevi huzursuzluk giderilemez ...

Susan Sontag
Radikal İrade Üslupları

Peki yaşamımızı nasıl şekillendireceğiz? Annelik kurumuna cesurca göğüs germeye yönelik kolektif çabalar giderek artıyor. Örneğin, Ulusal Refah Hakları Örgütü, Ulusal Kürtaj Hakları Eylem Birliği ve Özgür Seçim İçin Katolikler, New York'taki Siyah Bekâr Anneler Kardeşliği ve Seattle'daki Lezbiyen Annelerin Ulusal Savunma Fonu gibi çok sayıda özel grup. Ulusal bir örgüt olan MOMMA, çıkardığı gazete ve ülkenin dört bir yanındaki şubeleriyle genel olarak bekâr annelerin sorunlarına değiniyor.[1] Erkek tıp mesleğinin kadınlarda beslediği cehalete ve edilginliğe meydan okuyan kadın sağlık hareketi, yeni nesil kadınlar üzerinde hâlihazırda hesaplanamaz bir etkiye sahip, gitgide yayılan bir güç.[2]

Bu kitabı yazdığım dört yıl boyunca, annelik meselesinin feminist analizde neredeyse tesadüfi bir soru olmaktan çıkıp, artık

ister anne, ister kız evlat, ister her ikisi olan ve bu mesela üzerine düşünen kadınların kolektif bilincini ele geçirmeye başlayan bir temaya dönüştüğünü gördüm. Çeşitli yazarlar çeşitli çağrılarda bulundu. Bu çağrılar yeni bir anaerki; genetik teknolojisinin kadınlar tarafından devralınması; bir topluluğun tüm üyelerinin veya "çocuktan azade" tüm kadınların siyasi bir mutabakat olarak çocuk bakımı konusunda ısrar etmeleri; komünal çocuk yetiştirme; yetişkinlerin çalışma yaşamına çocukların entegre edilebileceği "köy" topluluğu kavramına geri dönüş; çocukların cinsiyet yazgısından uzak büyümeleri için feminist yerleşim bölgelerinde yetiştirilmesi için yapıldı. "Yeni bir babalığa", yani kadınlar kadar erkeklerin de "annelik" edebileceği ve etmesi gerektiğine dair kanıtlar toplayıp bir temel oluşturmaya veya daha aktif, kesintisiz bir şekilde çocuğun yanında olmayı gerektiren bir babalığın yeniden tanımlanmasına yönelik artan bir ilgi oluştu.

Bir bakış açısı oluşturmak, hayaller kurmak nasıl vazgeçilmezse, yeni yaşam tarzları denemek, hayatta ciddi deneylere yer açmak, başarısız olsa bile gösterilen çabaya saygı duymak da öyle hayatidir. Ne var ki anaerkil ütopyalar uydurmak; doğum kontrolü ve genetik teknolojilerinin kadınlara devredilmesini "talep etmek" (kim tarafından ve ne tür bir etkili baskı yöntemiyle olacaksa?); "çocuksuz" kadınları politik bir görev olarak çocuk bakımına yönlendirmekten, ataerkil kurumları boykot etmekten, çocuk yetiştirme konusunda çözümün komün olduğundan bahsetmek, bugün kadınların çoğunun sürdürmek zorunda olduğu yaşamlara bakıldığında naiflik ve vurdumduymazlık gibi görünebilir. Mecburi bir hizmet olarak veya suçluluk duygusuyla verilen çocuk bakımı, tarihimizde çok acı bir iz bıraktı. Eğer kadınlar (daha yeni erişim kazandığımız) bilimsel kurumların laboratuvarlarını ve kütüphanelerini boykot ederlerse, bedenlerimizi kontrol edebilmek için hangi araştırma ve teknolojinin hayati önem taşıdığını bile bilemeyeceğiz.[3] Kuşkusuz, özünde komünün bile kadınlar için kendine özgü bir büyüsü yok; o da tıpkı geniş aile veya kamuya ait kreşler gibi. Hepsinden önemlisi, bu tür önlemler, kadın bedeninin tüm karmaşıklığını ve politik önemini, bu bedenin temsil ettiği tüm

güç ve güçsüzlük yelpazesini ve anneliğin (elbette önemli olsa da) sadece bir parçası olduğunu kabul etmede başarısız oluyor.

Dahası, yeni bir insan düzeni yaratmak için daha geniş bir topluma yayılması gereken "besleyip büyütme" işini kadınların özel gücü olarak görmek tehlikeli bir şekilde basitleştirici olabilir. Besleyip büyütmeye yönelik organik veya sonradan gelişmiş yeteneğimiz ne olursa olsun, bu, çoğu zaman bir bumeranga dönüşür. İşkence altındaki kadın siyasi mahkûmlar hakkında Rose Styron şöyle yazıyor:

> Bir kadına klasik olarak atfedilen hayal gücü ve "duygusallık" -çocuklarını savunurken geliştirdiği tutku, ailesinin veya toplumun ihtiyaç ve taleplerine özen göstermesi sayesinde edindiği şefkât ya da insani güdülere ve ihtimallere dair içgörüsü- onu kendisine işkence edenlerin amansız bir rakibi haline getirebilir. *Aynı zamanda onu son derece savunmasız da kılabilir.*[4] (Vurgular bana ait.)

Ataerkil düzende yaşayan kadınlar için genel olarak durum tam da böyledir; karşımızdaki ister bireysel bir erkek, ister sosyal yardım sistemi, ister tıp ve psikanaliz kurumları, isterse de organize uyuşturucu trafiği, pornografi ve fuhuş ağı olsun. Bireysel olarak bir kadın annelik kurumuna ilk kez kafa tuttuğunda, bir erkeğe, çocuğunun babasına kafa tutuyordur. Kaldı ki ona dair genellikle sevgi, şefkât, dostluk ama aynı zamanda kırgınlık, öfke, korku veya suçluluk hissetmiştir. Tecavüzcülüğün ve savaşçı zihniyetin karşısına dikilmek isterken büründüğümüz "anaç" veya "besleyici" ruh, içimizdeki en cömert ve hassas yönler üzerinden kadınların kontrol edilebileceği bir araç olarak kaldığı sürece bir zaaf haline dönebilir. Kadın gücü ve kadının üstünlüğü teorileri, varlığımızın muğlaklıklarını ve bilincimizin sürekliliğini, her birimizin içindeki hem yaratıcı hem de yıkıcı enerji potansiyellerini tümüyle hesaba katmalıdır.

"Henüz hakkında bilgi sahibi olmadığımız düşünme yolları" olduğuna eminim. Yani, birçok kadının *şu anda bile*, geleneksel aklın yok saydığı, kınadığı veya kavrayamadığı şekillerde düşündüğünü söylüyorum. Düşünmek etkin, akışkan, genişleyen bir

süreçtir: Akıl yürütmek ve "bilmek", geçmiş süreçlerin yeniden yorumlanmasıdır. Biyolojik temelimizi, kadın bedeninin mucizesini, paradoksunu ve tinsel ve politik anlamlarını henüz hiçbir şekilde keşfetmediğimizi veya anlamadığımızı savunurken, gerçekten de kadınların nihayet *beden üzerinden düşünmeye*, bu kadar acımasızca dağıtılmış olanı birleştirmeye başlayıp başlayamayacağını soruyorum. Nadiren kullanılan muazzam zihinsel kapasitemizi; oldukça gelişkin dokunma duyumuzu; yakın gözlem konusundaki dehamızı; karmaşık, acıya dayanıklı, çoklu zevklerle dolu fizikselliğimizi birleştirmeye başlayabilecek miyiz?

İster bakire, anne, lezbiyen, evli, bekâr olsun ister geçimini ev hanımı, kokteyl garsonu veya beyin dalgalarını tarayan sağlık çalışanı olarak sağlasın, bedenini temel bir sorun olarak görmeyen hiçbir kadın tanımıyorum: bedeninin muğlak anlamı, doğurganlığı, arzuları, sözde cinsel soğukluğu, kanamaları, sessizliği, değişimleri ve sakat bırakılması, tecavüze uğraması ve olgunlaşması bir sorundur. Fizikselliğimizi hem bilgiye hem de güce dönüştürmek için ilk kez bugün bir imkânımız var. Fiziksel annelik varlığımızın yalnızca bir boyutu. Belirli bir yüzün görüntüsünün, belirli bir sesin tınısının rahimde şefkât dalgaları yaratabileceğini biliyoruz. Gerçekten de yatıştırılamayan bir huzursuzluğun ve ivediliğin sadece tahmin yürütebildiğimiz bilişsel potansiyelinin görünmez mesajlarıyla doluyuz - beyinden klitorise, vajina üzerinden rahme, dilden meme uçlarına ve klitorise doğru, parmak uçlarından klitorise, beyne, meme uçlarından beyne rahmin içine kadar. Ne "içerden" ne de "dışardan" inşa edildik; tenimiz tüm sinyalleriyle canlı; yaşamlarımız ve ölümlerimiz düşünen bedenlerimizin salıverilmesinden veya engellenmesinden ayrı tutulamaz.

Gelgelelim bedenlerimize dair hissettiğimiz korku ve nefret beyinlerimizi de sakat bırakıyor. Zamanımızın en zeki kadınlarından bazıları hâlâ dişi bedenlerinin dışında bir yerden düşünmeye çalışıyor nitekim, hepi topu eski akıl yürütme biçimlerini yeniden üretiyorlar.[5] Bir kadının varlığının tüm yönleri birbiri ile bağlantılıdır; akademisyen, kendini tehlikeye atma pahasına tampondaki kanı inkâr eder; sosyal yardım-

larla geçinen anne, kendini tehlikeye atma pahasına zekâsının aşağılanmasını kabul eder. Bunlar hayatta kalma meseleleridir çünkü kadın akademisyen de sosyal yardıma muhtaç anne de sırf var olma hakkı için mücadele etmekle meşguldür. Geleneksel aile ve bu ailenin sürdürülmesi üzerine kurulan bir sistemde her ikisi de "marjinal" insanlardır.

Nesiller boyu kadınlar için seçilmemiş, zorunlu annelik anlamına gelen fiziksel örgütlenme, halen temas edilmemiş veya anlaşılmamış bir dişi kaynaktır. Ya bedenlerimiz *olma* (körü körüne, kölece, hakkımızdaki erkek teorilerine itaat ederek) ya da bedenlerimize rağmen var olmaya çalışma eğilimindeyiz. "Willendorf Venüsü ya da ebedi seks makinesi olmak *istemiyorum.*" Birçok kadın fiziksel olana duyulan en ufak bir ilgiyi aklının yok sayılması olarak okuyor. Yüzyıllar boyunca saf Doğa olarak algılandık, dünya ve güneş sistemi gibi sömürüldük ve tecavüze uğradık; şimdi Kültür, saf ruh, akıl olmayı istememize şaşmamak gerek. Oysa bizi kendinden koparan tam da bu kültür ve onun politik kurumları. Bunu yaparken de kendisini yaşamdan kopardı, bu yüzyılda en rafine yıkıcılığına ulaşan nicelleştirme, soyutlama ve güç istencinin ölüm-kültürü haline geldi. Kadınların değiştirmekten, insani bir mesuliyet yükleyip dize getirmekten bahsettikleri işte bu soyutlama kültürü ve politikalarıdır.

Biz kadınların bedenlerimizi yeniden sahiplenmemiz, toplumda, işçilerin üretim araçlarını ele geçirmesine göre daha temelden bir değişime yol açacak. Kadın bedeni hem bir toprak hem bir makine, hem sömürülmesi gereken bakir, vahşi doğa hem de yaşam üreten bir montaj hattı olageldi. Her kadının kendi bedeninin yönetici dehası olduğu bir dünya hayal etmeliyiz. Böyle bir dünyada kadınlar gerçekten yeni bir yaşam yaratacak, sadece (tabi eğer seçersek ve istediğimiz şekilde) çocukları değil, insan varlığını sürdürmek, desteklemek ve değiştirmek için gerekli olan bakış açılarını ve düşünce biçimini -evrenle yeni bir ilişkiyi- doğuracak. Cinsellik, politika, zekâ, güç, annelik, iş, topluluk, yakınlık yeni anlamlar üretecek; düşünmenin kendisi bile dönüşecek.

İşte tam bu noktadan başlamamız gerek.

Sonnotlar

1 1986 baskısına not: MOMMA artık yok. Ancak Yalnız Ebeveynler için Karşılıklı Yardımlaşma Merkezi var, 1165 Broadway, New York, NY 10001.

2 1986 baskısına not: Şu anda mevcut olan açık ara en kapsamlı ve güncel kaynak Boston Kadın Sağlığı Kitap Kolektifi'nin metnidir, *"The New" Our Bodies, Ourselves* (New York: Simon and Schuster, 1984). Hem üreme süreci hem de üreme politikalarına ilişkin kaynakça, örgüt listesi ve bilgi zenginliği eşsiz.

3 Kadınların genetik, klonlama ve rahim dışı üreme konularındaki güncel gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmaları oldukça önemli. İki yönlü bir yaklaşıma ihtiyaç var: Tıpkı bir yandan daha fazla kadın tıp eğitimi alırken öte yandan da diğer kadınların, sıradan kişiler olarak sağlık ve doğum alanlarında kendilerini ve birbirlerini eğitmeleri gibi, *hem* kurumlarda kadın bilim insanlarının olmasına *hem de* buralarda alınan kararları ve yapılan araştırmaları bilgili bir şekilde izleyip topladığı bilgileri başkalarına yayacak sıradan kadınlara ihtiyacımız var.

1986 baskısına not: Bkz. Ruth Hubbard'ın, Wendy Sanford'la birlikte kaleme aldığı yazı, "New Reproductive Technologies", *"The New" Our Bodies, Ourselves* içinde, s. 317-24.

4 "The Hidden Women," *Women Political Prisoners in the USSR* içinde, Ukrainian National Women's League of America, New York, 1975, s. 3-4.

5 Etrafındaki kadınların çoğunda karşılaştığı "edilgin itaat" ve fiziksel zayıflığa üzülerek bakan Mary Wollstonecraft bile, "Aynı düşünce modelini izleyerek kendi cinsleri için öngörülen yörüngeden saparak heyecan verici yolları seçen az sayıdaki sıradışı kadının, yanlışlıkla kadın bedenine hapsedilmiş erkek ruhlar olduğunu düşünebiliriz pekala" diyordu. (*A Vindication of the Rights of Woman, 1792* [New York: Norton, 1967], s. 70 [(2007), *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*, çev. Deniz Hakyemez, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 53]). Bu pasaja dikkatimi geçen Barbara Gelpi'ye minnettarım.

Adrienne Rich'in evrensel ve zamansız bir temayı işlediği "Kadından Doğma" kitabı 1976 yılında yazılmış olmasına karşın, anneliği ataerkil düşünceden bambaşka bir düşünce ufkuna taşıması bakımından bugün halen güncelliğini koruyor. Eril zihniyetin kutsallaştırdığı, mitleştirdiği, idealleştirdiği ve tabulaştırdığı anneliği, etkileyici ve cesur bir bakış açısıyla ele alıyor. Annelik kurumunun, annelerin yanı sıra tüm kadınların kontrol edilmesi için ataerki tarafından nasıl inşa edildiğini sorunsallaştırıyor. Babaların krallığında varlığını sürdüren bu kurum, kadınların zengin ve farklı deneyimlerini tektipleştirip bastırdığı gibi, çelişkilerle dolu annelik rolleri dayatarak kadınların yaşamını belirliyor.

Peki, ataerkinin inşa ettiği kurumun ötesinde anneliğe bambaşka bir gözle baktığımızda ne göreceğiz? Güç mü? Esaret mi? Şefkat mi? Şiddet mi? Sevgi mi? Öfke mi? Acı mı? Rich, bu soruların yanıtlarını ararken hem kendi deneyimlerini hem de ataerkil sistemin dünyanın dört bucağında dayattığı benzer/farklı annelik deneyimlerini masaya yatırıyor. Bu kitapta somutlaşan araştırması, anneliğe dair tarihsel, akademik ve edebi metinler ile yine anneliğe dair kişisel deneyimleri iç içe geçirerek bizi yeni bir düşünce ufkuna davet ediyor. Kadın, çocuklu-çocuksuz anne, anneli-annesiz evlat olan bizlere de, bu soruları annelik soybilimi içinden düşünüp yanıtlar bulmak, onları çoklaştırıp zenginleştirmek düşüyor.

9 786057 872456

THG
0526087
VLK

www.otonomyayincilik.com
iletisim@otonomyayincilik.com

otonom